Povestiri

Francisc Munteanu

Hotel Tristeţe şi alte povestiri

editura
pentru literatură

FRANCISC MUNTEANU

●

HOTEL TRISTEȚE ȘI ALTE POVESTIRI

Coperta de *Al. Szathmáry*

FRANCISC MUNTEANU

HOTEL TRISTEŢE
ŞI
ALTE POVESTIRI

1965
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

NENEA MATEI

Cînd eram mic și mă întreba mama sau tata pe cine iubesc mai mult, răspundeam fără să mă gîndesc :

— Pe mama și pe tata.

Cînd eram însă singur, de obicei seara după culcare, și-mi puneam aceeași întrebare, răspundeam după o matură chibzuință altfel : „Pe nenea Matei".

Nenea Matei era fratele tatii și era un om înalt, lat în spate, frumos : părul buclat cu mașina, blond, îi cădea pe frunte și, în bătaia beculuí, din cauza briliantinei, lucea. Era totdeauna ras proaspăt, mirosea a apă de colonie sau a cremă *Nivea*. Nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată cu hainele necălcate sau cu pantofii nelustruiți : mama spunea că-și curăța pantofii în oraș, la lustragii calificați. Iar eu, lăudîndu-mă prietenilor din cartier, mai înfloream povestea adăugînd că nenea Matei, după un principiu necunoscut mie, avea și preferințe : pantofii maro îi curăța cu *Gladis*, iar pantofii negri cu *Schmoll*.

Iarna, nenea Matei purta un palton de piele căptușit cu blană, iar vara un fulgarin negru, lucios. Cînd venea la noi, îl ruga pe tata să-l ajute să-și scoată paltonul, apoi cu niște gesturi grozav de elegante, scutura de pe mînecile vestonului niște fire de praf închipuite. Călca atent numai

pe covoarele țesute de mama, ștergea cu o batistă mare, în carouri, toate scaunele pe care se așeza, își trăgea pantalonii de pe genunchi și-și mîngîia bărbia la fel ca și protopopul care ne preda religia. În discuțiile cu mama sau cu tata totdeauna el avea dreptate. Dacă observa pe masă o felie de pîine intermediară ținea predici despre economie și risipă. Era neînchipuit de deștept.

— Intermediara, spunea, costă cu un leu și jumătate mai mult decît pîinea neagră. Voi consumați două pîini pe zi, ceea ce înseamnă pe an șapte sute de pîini, adică de șapte sute de ori un leu și jumătate.

Avea minte ascuțită : calcula fără creion și hîrtie mai bine decît un profesor de matematică sutele de lei pe care noi, din lipsă de economie, le aruncăm anual pe fereastră.

— În zece ani, voi ați putea economisi numai la un singur articol zece mii de lei. Un adevărat capital.

Avea dreptate și nu pricepeam de ce-l drăcuie tata.

Nenea Matei fuma țigări aromate : noi, copiii, culegeam toate mucurile aruncate de el și ne bucuram dacă reușeam să descifrăm inscripția de pe ele. De obicei fuma *Golf* sau niște țigări cu mușțiuc de plută. Dacă era bine dispus, ne lăsa în apropierea lui și ne promitea chiar că o să ne plimbe odată cu mașina.

Știam de mult că avea o mașină mare, un Ford cu două diferențiale cu care transporta cherestea pentru C.F.R. Noi n-am văzut mașina niciodată, dar în închipuirea noastră „mașina lui nenea Matei" devenise un fel de unitate de măsură pentru toate camioanele din oraș.

— Mașina asta — spuneam — îi mai urîtă ca a lui nenea Matei.

— Cealaltă e aproape ca a lui nenea Matei.

Dintre copii eu l-am îndrăgit cel mai mult pe nenea Matei. L-am îndrăgit pentru că era șmecher. Mă chema la el, îmi spunea să mă uit în ochii lui, să nu clipesc și-mi

dădea un bobîrnac peste nas. Uneori, e drept mă cam durea, dar nu puteai să te superi pe el. Mai ales că, după bobîrnac, mă întreba cum mă cheamă și dacă îi răspundeam pe plac îmi spunea că sînt foarte deștept. Pentru el eram și deștept și frumos. Că sînt frumos îmi spunea chiar des :

— Hai mă, nătăfleață, scoate-ți degetul din nas. Așa, vezi, acum ești un băiat foarte frumos !

În zilele cînd se întîmpla să mă găsească spălat pe mîini și pe față, mă lua pe genunchi, mă dădea huța și-mi spunea că în curînd, dacă o să fiu cuminte, o să mă ia la el. În mintea mea, casa lui nenea Matei era o casă mare, plină cu polițe, pe care stăteau zeci de borcane cu bomboane. Nu s-a întîmplat niciodată să treacă pe la noi — și trecea destul de des — să nu-mi aducă cîteva bomboane. Dacă nu eram acasă, trimitea după mine, mă așeza în mijlocul camerei, cu fața în sus și cu gura deschisă și-mi arunca bomboanele de la distanță în gură. Acest joc îi plăcea foarte mult. Bomboanele care nu nimereau ținta erau adunate și aruncate din nou. Uneori, dacă îmi aduceam aminte de el și se întîmpla să nu fi trecut pe la noi cîteva zile la rînd, mă rugam lui Dumnezeu să-i călăuzească pașii pe la noi.

Cu trecerea anilor, dragostea mea față de nenea Matei s-a accentuat și mai mult. Dacă îl vedeam pe stradă îl arătam și prietenilor mei de pe strada Semaforului.

— Uite, vezi, ăla gras, cu paltonul de piele, ăla e nenea Matei.

— Fugi de aici, mă, ăla e un adevărat domn.

Și așa era. Era un adevărat domn. Atît de domn, că mi-a interzis să-l salut pe stradă ca să nu se facă de rușine.

— Ce-o să spună lumea, dacă vii pe stradă, la mine, și-mi spui : „Sărut mîna, nenea". Nu se poate ! Numără de

cîte ori mă vezi și apoi, cînd o să vin la voi, mă saluți de tot atîtea ori.

O singură dată am fost în casa lui nenea Matei. Odată cînd i s-au îmbolnăvit amîndoi copiii de gripă și n-aveau voie să coboare din pat. Stăteau toată ziua numai în așternuturi albe și se plictiseau. Atunci m-a luat nenea Matei la el și m-a băgat în camera copiilor să le țin de urît. Cît de mult aș fi dat să mă îmbolnăvesc și eu, să pot sta alături de ei în așternuturile acelea albe. Dar parcă te ascultă Dumnezeu cînd ești sărac ?

Am stat de dimineață pînă seara cu ei, le-am povestit tot ce știam, și-i gîdilam pe talpă cu o pană, ca să rîdă. Dar nu rîdeau. Erau niște copii ciudați, cu pielea albă, fină, aproape transparentă, ca geamurile noastre de acasă cînd erau spălate.

Seara, cînd s-a întors nenea Matei cu camionul, mi-a pus și mie termometrul, dar mercurul n-a trecut de linia aceea roșie.

— Bată-te Dumnezeu — mi-a spus nenea Matei — ești ca fierul. Mi-a dat un bobîrnac mai tare ca de obicei și o monedă de doi lei lățită cu ciocanul. Am umblat vreo două zile pînă am reușit s-o schimb la un băcan bătrîn și miop.

Era un om straşnic nenea Matei !

Pe atunci încă nu știam că venea la noi să-și încaseze dobînda împrumutului dat părinților cu ani în urmă, și încă nu aflasem că tot el i-a sfătuit să mă dea la casa de corecție.

Păcat că azi nu mă mai întreabă nimeni pe cine iubesc mai mult.

PRIMA CONCEDIERE

Eram în clasa a doua sau a treia primară cînd ne-am mutat în strada Semaforului. Aici, ca de altfel toţi care locuiau pe această stradă, o duceam foarte prost. Tata, de meserie cioplitor în lemn, era şomer de vreo patru ani de zile. Ca să nu murim totuşi de foame, am vîndut totul din casă. Nu ne-a mai rămas din mobilier decît un pat, două scaune, o masă, un cuier cu patru braţe şi o reproducere în alb-negru după o lucrare a lui Michelangelo : *Il Pensieroso.*

Îmi amintesc că, în zilele cu ploaie, cînd nu puteam ieşi din casă, priveam ore întregi reproducerea. Ştiam la număr cutele togii de la genunchiul „gînditorului", la fel şi scobiturile, şapte, ale celor doi stîlpi de marmură care îl încadrau. Uneori, tata, dacă nu era beat, mă lua pe genunchi şi atunci îl rugam să-mi deseneze. Parcă-l văd şi acum : lua de după ureche un creion lat, de dulgher, şi netezea cu palma foaia de ziar care servea drept faţă de masă. Desena apăsat, sigur pe sine. La început, grafitul năştea un umăr, pe urmă încă unul, o coapsă, picioare, un cap şi omul era gata. Eu rîdeam, dar îl socoteam artist prost pe tata. Asta, pentru că pe strada Semaforului n-am întîlnit niciodată oameni atît de puternici şi frumoşi cum îmi desena el.

Cînd era beat nu desena : se plimba numai prin casă, morocănos, o bătea pe mama şi, dacă ne prindea, şi pe noi, copiii. De acasă, în asemenea ocazii, mama ne trimitea la vecini şi noi nu ne întorceam decît după ce se liniştea. Se liniştea însă repede : se aşeza la masă, îşi lăsa capul în palme şi plîngea. Hohotea atît de puternic încît scîrţîia scaunul sub el. Uneori mi-era milă de el. Îmi venea să-l mîngîi, să-i sărut mîinile cu care desena atît de frumos.

De obicei, a doua zi, îşi cerea iertare de la mama, şi-i promitea că o să găsească de lucru. Cînd seara se întorcea fără să fi găsit, ruşinat, îşi ţinea capul în pămînt. Mama îl îmbărbăta :

— Nu-i nimic. Ai să găseşti mîine...

Cînd nu mai aveam nimic în casă, tata îşi agăţa pe spate o tăbliţă de lemn cu inscripţia „lemnar" şi se ducea în colţul străzii Bhőm, unde, cu alţii ca el, pictori, fierari, zidari, aştepta norocul care, de obicei, apărea în persoana unei servitoare ce-l chema la tăiat lemne sau la alte munci la fel de calificate.

Şi noi copiii trebuia să întreprindem ceva ca să putem contribui la întreţinerea casei. La şcoală tot nu ne prea duceam decît iarna, cînd ne era frig şi ştiam sigur că se încălzesc sălile de cursuri. Fiind cel mai mic în familie, slăbuţ şi nemîncat, a trebuit să-mi aleg o meserie pe măsura puterilor mele. Astfel, m-am angajat să însoţesc un cerşetor orb în lungile lui peregrinări prin oraş. Am învăţat bine meseria de cerşetor : ştiam unde şi cînd poate pica ceva. Parcurile nu le colindam decît spre seară cînd apăreau perechile de îndrăgostiţi. Ne dădeau bani, dar nu din milă, ci numai ca să nu-i deranjăm. Orbul m-a învăţat să nu întind mîna gospodinelor care se duc spre piaţă, ci numai acelora care se întorceau de la cumpărături : ele, de obicei, erau mulţumite de tîrguială şi, ce era şi mai important, aveau mărunţiş.

Orbul nu era un om prost, deşi nu văzuse niciodată lumina soarelui. Se născuse fără vedere, dar trăia într-o lume ciudată, imaginată numai de el. O dată l-am întrebat dacă ştie cum arată o biserică.

— Da, mi-a răspuns. Trebuie să fie ca o cameră mare cu tavanul undeva foarte departe.

— Bine, dar dacă eşti orb şi n-ai văzut niciodată un tavan, de unde ştii că e departe sau nu ?

— După cum se pierde vocea.

Am intrat imediat într-o biserică, mi-am închis ochii şi am rostit cîteva cuvinte cu voce tare. Fără să văd nu mi-aş fi putut da seama de înălţimea bolţii. Dar orbul nu aprecia numai înălţimea tavanelor, ci şi înălţimea caselor. Spunea că după sunetul paşilor. Avea auzul atît de fin, încît recunoştea şi valoarea monedei aruncate în cutiuţa lui de tinichea.

— Ăsta a fost un om bun. A dat o monedă galbenă de cinci lei.

— De unde ştii că a fost om şi nu femeie ?

— Ascultă ! Acum vin dinspre stînga două femei. Ba nu... O femeie şi un copil. N-o să ne dea nimic.

Într-adevăr, femeia cu copilul au trecut pe lîngă noi fără să ne privească măcar.

— De unde ai ştiut că n-o să ne dea nimic ?

— De acolo că au tresărit şi şi-au grăbit paşii. Au tresărit cînd m-au văzut, şi pentru că n-au vrut să dea au vrut să fie cît mai departe de mine. Auzi... Omul care trece acum e ori mare, ori gras...

— Un om gras.

— Graşii dau foarte rar. Mult timp m-am gîndit de ce. Aproape doi ani de zile m-am frămîntat. Acum ştiu.

— De ce ?

— Pentru că se apleacă greu. De aceea. Dacă aş sta în picioare mi-ar da şi graşii.

— Atunci de ce nu stai în picioare ?

— Pentru că un cerşetor care stă în picioare cîştigă totdeauna mai puţin decît unul lungit pe trotuar.

Mai tîrziu, cînd am fost totuşi silit să frecventez şcoala, m-am învoit cu cerşetorul să-l conduc numai pînă în centrul oraşului, în faţa catedralei catolice, şi după terminarea cursurilor să-l însoţesc acasă. După masă îl mai scoteam pentru cîteva ore în oraş, dar îndată ce se întuneca trebuia să mă duc să-l iau. Pentru această muncă de călăuză primeam cinci lei. Tot atît costa şi un kilogram de pîine neagră. Toate ar fi fost bune dacă nu s-ar fi stricat timpurile. Bănuţii cădeau tot mai rar în cutiuţa de tinichea a orbului. La început, cerşetorul mă bănuia că-l dijmuiesc. De aceea, la sfîrşitul fiecărui drum, mă silea să-l urmez în odaia lui unde mă strîngea între genunchi şi mă căuta prin buzunare. Decepţionat că mi le găsea goale, îmi scotocea gura cu degetele în speranţa să-şi găsească bănuţii acolo.

Într-o seară, prins de joacă, am uitat să mă duc după el. De atunci nu m-a mai chemat niciodată să-l conduc. Cu alte cuvinte asta a fost prima mea concediere.

STRADA SEMAFORULUI

Strada Semaforului avea un singur rînd de case. Pe partea cealaltă, deşi se făcuse parcelare, nu s-a ridicat nici o clădire. Terenurile virane, împrejmuite de garduri de sîrmă, se întindeau pînă în imaş unde bălăriile — golomoaze şi un fel de leuştean sălbatic — creşteau în voie, neatinse de oţelul albastru al coaselor. Pămînturile toate, pînă în apropierea fabricii de acizi, erau ale domnului Singer. El le cumpărase pe preţ de nimic de la un grof bătrîn, epileptic, care şi iarna şi vara umbla cu o cuşmă de oaie, cu gîndul să-şi apere căpăţîna dacă l-ar fi apucat criza pe un drum pietruit.

În ultima vreme, de cînd s-au oprit lucrările la linia ferată care trecea chiar la capătul de sus al străzii Semaforului, venea tot mai rar să admire bălăriile, pămîntul. Cînd venea, îşi înfigea bastonul de bambus în ţărînă, apoi pipăia glodul mustos de pe vîrful băţului.

— Pămînt bun ! spunea. Şi copiii care se adunau în jurul lui rîdeau că vorbeşte de unul singur.

Groful se născuse cu şase degete la mîna stîngă şi copiii de pe strada Semaforului ştiau acest lucru. De aceea umblau în haită după el, cu speranţa că odată şi odată tot o să-şi scoată mîna cu pricina din buzunar. Dar bătrînul se

obișnuise într-atîta să se folosească de o singură mînă, încît chiar lui i se părea — și afirma acest lucru — că stînga nu e numai de prisos, ci e și o povară.

Vara umbla cu sandale de gumă, fără ciorapi. Cînd isprăvea sondarea glodului, se ducea la malul Mureșului și-și scălda picioarele pline de bătături. Dacă era bine dispus, ținea predici celor adunați în jur. Filozofa. Unii spuneau că a făcut o sumedenie de școli înalte și unele chiar în America.

— Vedeți, își arăta degetele picioarelor. Am unghii. Îmi sînt de prisos. Aș fi foarte curios să aflu care a fost ultimul meu strămoș care s-a folosit de ele... Cînd ajungea cu meditațiile pînă aici, cineva trebuia să-l întrebe :

— La ce să le fi folosit ?

Groful îl mustra din priviri pe vorbitor, a dispreț, și continua :

— La curățitul nucilor de cocos. Atunci erau folositoare încă. Dar acum ?... Îmi aduc numai pagubă. Îmi rup ciorapii. Atît, băieți... Da... Oare cum s-o fi numit ultimul meu strămoș care s-a folosit încă de unghiile de la picioare ?...

Se întîmpla ca cineva să-i spună un nume banal : Gheorghe sau Ion, și atunci groful, supărat de incultura celor din strada Semaforului, devenea războinic : lovea în stînga și în dreapta cu bastonul de bambus spre hazul copiilor care îl bombardau cu pietre și cu nămol.

Cu domnul Singer nu stătea de vorbă : îl făcea jidan, escroc și-l înjura pe o limbă necunoscută celor din strada Semaforului.

Domnul Singer era neamț din Sighișoara și se îndeletnicea cu tot felul de afaceri : cumpăra și vindea case, dădea sume mici cu împrumut, era reprezentantul a patru sau cinci firme străine și finanța birturile din cartier. Era un om înalt, chel și asuda de parcă ar fi fost înhămat la

plug sau ar fi cărat piatră în spinare. Purta pantofi cu talpă de asbest, pantaloni bufanți și cămașă milaneză, de culoare închisă. Cravată nu purta niciodată — îi era teamă să nu se înăbușe. Fața roșie, totdeauna rasă proaspăt, îi lucea și mirosea de la cinci pași depărtare a odicolon de trandafiri. Cele cîteva fire de păr, de culoarea nisipului, ce-i creșteau la ceafă, erau meșteșugit netezite cu peria deasă și aduse în față să acopere chelia deasupra frunții. O cicatrice dreaptă, parcă trasă cu liniarul, îi împodobea bărbia. Cînd vorbea sau stătea în fața cuiva, domnul Singer își camufla cicatricea cu palma.

În urmă cu doi ani nu-l cunoștea încă nimeni din cartier. Apăruse o dată cu începerea lucrărilor la linia ferată. Stătuse de vorbă cu cîțiva ingineri, apoi, în urma discuțiilor, a început tratativele de cumpărare a pămînturilor. Prevăzuse mare cîștig. Se zvonea că prin apropiere se va înființa și o haltă de cale ferată, așa că domnul Singer n-a stat mult pe gînduri. A cumpărat toate terenurile virane, le-a împrejmuit cu sîrmă ghimpată și a început zidirea primei case. Pe vremea aceea s-a măsurat și întinderea străzii celei noi chiar în dreptul semaforului. Strada primise și un nume oficial, înregistrat undeva în arhivele primăriei : Protopop Gîlmeanu ; dar nimeni n-o numea așa. Muncitorii de la lucrările de terasament îi spuneau „Semaforului" și așa a rămas.

N-a trecut decît un an de la cumpărarea pămînturilor și prima casă, pătrată, în formă de cazarmă, cu două etaje, era gata. Domnul Singer își făcuse planuri mari cu această casă. La parter voia să deschidă un restaurant, iar sus, în cămărușele de la etaj, hotărîse să țină fete. A și scos autorizația pentru hotel și a chemat un pictor să-i facă firma : Hotel Triest. Muncitorii însă au luat clădirea cu asalt și au ocupat cămărușele. Nu mai puteau fi scoși decît cu ajutorul poliției. Dar domnul Singer era un om deștept și s-a

împăcat cu ei. Erau doar viitorii lui clienți. Cu timpul, datorită unui burlan rupt, ploaia a spălat litera *e* din opera pictorului de firme, astfel că, din inscripția *Triest*, a rămas doar *Hotel Trist*. Astfel a devenit cazarma domnului Singer *Hotel Tristețe*. Și nimeni nu o mai numea altfel. Pînă și poștașii, care de altfel veneau foarte rar în strada Semaforului, ne chemau la ei și ne întindeau cîte o foaie de hîrtie :

— Du citația asta la Hotel Tristețe.

Toate ar fi fost bune dacă o comisie de anchetă venită de la București n-ar fi oprit lucrările de la linia ferată. Li s-a părut lor că se furase prea mult, fără să fi primit procentul care li s-ar fi cuvenit după o lege nescrisă, astfel că au găsit solul nisipos, nerezistent pentru cale ferată și au încheiat pe loc zece procese verbale. Ministerul în cauză și-a însușit rapoartele comisiei și a suspendat oficial lucrările.

Muncitorii, de pe o zi pe alta, au rămas fără lucru. La început, cei care nu mai primiseră ultimele salarii au început să desfacă traversele, încît numai după o singură lună cele două șine ruginite au rămas desculțe pe prundiș. Viața din cartier și-a reluat cursul ca mai înainte : oamenii și-au căutat slujbe în altă parte, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Numai singură strada Semaforului creștea : ca din pămînt au răsărit cocioabe, din piatră, din lemn, din tablă. Domnul Singer umbla încruntat de supărare ; uita să-și ascundă cicatricea de pe bărbie ; apoi s-a liniștit și el. S-a apucat de alte afaceri și s-a înstrăinat tot mai mult de strada Semaforului. Numai o dată pe lună venea regulat. La întîi. Venea să-și încaseze chiriile, apoi dispărea încă pentru o lună. Era socotit un fel de calendar ambulant.

— Uitem, domnule, iar a trecut o lună.

Domnul Singer era la fel de punctual ca și mașinile de reclamă ale fabricii *Schmoll* de la Brașov care, în fiecare

an, în primele zile ale lui ianuarie, veneau și împărțeau gratuit calendare de perete trase la ofset.

În anul cînd ne-am mutat noi în strada Semaforului, mașina cu inscripția *Schmoll* ne dăruise un calendar de culoare albastră, pe frontispiciul căruia erau desenate cifrele 1932.

2

Primii mei prieteni au fost copiii lui Jurj, tinichigiul. Despre acest tinichigiu se spunea că el ar fi construit semaforul de la capătul străzii. Noi eram foarte mîndri de el. Îl priveam cu admirație cum pleca în zori cu lădița de tinichea în spate. Mergea la lucru. Noi ne închipuiam că înalță alte semafoare. Pe urmă nu l-am mai văzut pe Jurj cu lădița în spinare. Am aflat de la tata că e șomer. Din cînd în cînd Jurj venea pe la noi să se sfătuiască cu tata, care era „artist" și era socotit om deștept, mai ales că era primul care știa dacă este de lucru sau nu la gara triaj. Jurj visa să găsească undeva bani mulți și să se ducă în America așa cum se dusese și Griguță, despre care se spunea că ar fi ajuns bogătaș de nu mai știe ce să facă cu averea.

La primul întîi, cînd a venit domnul Singer să ceară banii de la tinichigiu, acesta nu i-a putut plăti. Neavînd încotro, domnul Singer a așteptat încă o lună. Dar Jurj n-a avut bani nici a doua lună. Atunci domnul Singer a chemat poliția și tinichigiul a fost evacuat în stradă. N-a avut cine știe ce lucruri : un dulap vopsit cu lac alb, un pat de fier și unul de lemn în care dormeau cei patru copii ai lui, o masă din lemn de brad și două scaune fără spă-

tare. Lucrurile lui mici, vasele de bucătărie nu le-am putut inventaria : erau legate într-o pătură, dar cred că au fost puține dacă au încăput într-o singură legătură.

Era la începutul lui noiembrie și căzuse bruma. Ramurile uscate ale salcîmilor, bătute de vînt, sunau de parcă ar fi fost de os. Ușile caselor din strada Semaforului se deschideau rar, să nu se răcească odăile. Era frig : nu mai puteam umbla desculți. Ne înveleam picioarele în cîrpe.

Nevasta lui Jurj stătea în pat și tușea. Era roșie la față de parcă ar fi avut un cuptor sub pătură. Tata l-a sfătuit pe Jurj să-și ducă copiii la azil. La noi nu aveau loc : locuiam șase într-o cameră. Neavînd altceva de făcut, Jurj și-a luat copiii și s-a dus la azil. Aici i-au spus că nu mai sînt locuri și, de altfel, nici nu se primesc decît copii orfani. Nu știu la ce s-o fi gîndit în drum spre casă. Era tare mohorît. Cînd a intrat în curtea casei lui Singer era încruntat. Nevasta sa avea febră și aiura. Nu și-a recunoscut soțul. Tinichigiul i-a pus palmele pe frunte. Ardea. A lăsat să-i alunece palmele spre obraji, spre gîtul femeii. N-a trebuit să strîngă mult. Ea nu și-a deschis ochii decît o singură dată, probabil a mirare. Eu cred că din ochi a încuviințat totul. Pe urmă, Jurj a cotrobăit în lădița lui de tinichea, a scos o daltă și și-a tăiat vinele. Probabil a vrut să dea copiilor calitatea de orfani.

Cu unul din copiii lui Jurj m-am întîlnit nu de mult la un dineu oferit de ambasada bulgară. L-am întrebat cu ce se îndeletnicește. Un timp m-a privit stînjenit, apoi s-a aplecat spre mine și mi-a spus încet, să nu-l audă cei din jur :

— Sînt ministru adjunct.

CASA DE CORECȚIE

În fiecare an, la 1 septembrie, frații mei mai mari primeau cîte o jumătate de pîine neagră și plecau pe jos la Timișoara, la Casa de Corecție. Acolo se prezentau la direcție, primeau cîte o bătaie zdravănă pentru că au fugit în primăvară, erau tunși și trimiși în atelierul de tîmplărie să lucreze la rindea. La Casa de Corecție, pentru opt ore de lucru și pentru audierea celor două conferințe pe zi, despre morală, primeai haine și mîncare și, bineînțeles, pat cu cearceaf alb și căldură.

Noi, cei rămași acasă în frig, îi invidiam pe cei plecați pentru norocul care a dat peste ei. Îmi amintesc că ani de-a rîndul m-am rugat de părinți să mă lase și pe mine la Casa de Corecție.

Nu m-au lăsat. Îmi spuneau :

— Tu ești mic și te strici acolo.

În cele din urmă, în toamna anului 1932, s-au învoit să mă duc și eu. Aveam vreo opt ani și eram foarte slab și bolnav. Și acasă n-ar fi avut cu ce să mă trateze.

Am primit vestea cu bucurie. Fratele cel mare mi-a povestit atît de multe lucruri despre viața de la Casa de Corecție, despre sobele de teracotă, mari cît două dulapuri puse unul peste altul, despre ciorbele de orez cu carne de

berbec, despre mirosul plăcut al cleiului încins, încît abia aşteptam să cresc, să mă fac mare, ca să mă pot duce şi eu să-mi petrec iarna acolo. În mintea mea, Casa de Corecţie crescuse ca un castel din poveşti, cu odăi mari, luminoase, cu parcuri fără de sfîrşit pline de copii veseli şi frumoşi. De aceea, în noaptea cînd s-a hotărît plecarea mea, n-am reuşit să închid ochii nici pentru o clipă. Pîndeam tot timpul ferestrele aşteptînd să se albească de lumina zorilor, să mă pot scula, să plec. Noaptea a trecut cu greu şi mi-era ciudă că fraţii horcăiau liniştiţi de parcă ei n-ar fi aşteptat cu bucurie plecarea. Nici mama n-a închis ochii. A stat tot timpul cu acul în mînă să ne cîrpească pantalonii şi cămăşile.

Dimineaţa, după ce am primit jumătăţile de pîine, mama ne-a petrecut pînă în stradă, plîngînd de parcă ar fi bătut-o cineva.

Ne-a urat drum bun şi eu n-am putut pricepe de ce era nevoie de lacrimile acelea... Plecam doar la Casa de Corecţie, la mîncare şi la căldură.

Frumos e un voiaj cu „autostopul" cînd eşti sătul şi nu ai decît opt ani. Pe atunci nu admiram miriştile ruginii, căderea frunzelor şi nici unduirea lentă, mlădioasă, a firelor de telegraf. Mă îmbăta viteza camionului, mîngîierea aerului rece şi jumătatea de pîine neagră înghesuită ţeapăn în stomac.

Spre nemulţumirea mea, Casa de Corecţie nu semăna cu cetatea închipuirilor mele. Chiar la prima vedere, încă de departe, zidurile de cărămidă roşie, netencuite, înalte, aduceau a închisoare. Poarta mare, de fier forjat, vopsită cu miniu şi încadrată de cele două gherete de lemn, pentru pază, făcea şi mai neprimitor coridorul întunecat şi umed ce se întindea în spatele ei.

Cu mîinile în buzunar, ca să par indiferent, călcam sfios în spatele fraţilor mei. Ei, deşi cunoşteau bine toate dru-

murile, mergeau încet, puțin speriați : probabil se gîndeau la bătaia care-i aștepta. Nu-mi era teamă de bătaie. Luasem atît de mulți pumni în viața mea și am primit atîtea palme, încît așteptam „evenimentul" cu o indiferență prostească. Totuși, aș fi vrut să fiu „după", să mă văd în atelierul de tîmplărie și să constat dacă sobele de teracotă sînt într-adevăr atît de mari după cum mi s-a povestit.

Frații mei au fost primiți cu brînci încă de primul paznic care i-a întîlnit.

— V-ați întors, îngerașilor ? Hai ? !... Și fără nici un alt comentariu începu să-i pălmuiască deodată cu amîndouă mîinile. Am pierdut o sută de lei... Am pus pariu că n-o să vă mai întoarceți... Na ! Și continuă să-i lovească.

Directorul, un om mic, gras, cu mîinile unse cu vaselină, de teamă să nu colecteze bacili, ne privi sever. Un pic mi-era teamă că n-o să ne primească în Casa de Corecție, dar imediat mi-am dat seama că nu putea fi vorba despre așa ceva. Ulterior, am aflat că domnul director al Casei de Corecție, Scurtu, era asociatul unei firme de tîmplărie fină care a închiriat brațele de muncă ale deținuților cu condiția să-i învețe meserie. De aceea, domnul Scurtu nu refuza revenirea acelora care știau să lucreze. Aceștia, de obicei, dădeau randament mai bun decît novicii.

— Ăsta micu — arătă spre mine, cine e ?

— Sînt un băiat foarte rău, am răspuns repede și am început să privesc cu indiferență...

— Cine te-a adus, mă ? ! Și uită-te la mine dacă-ți vorbesc.

— Am venit singur.

— Cum singur ? Fără acte ? La judecătorie ai fost ?

Eram pregătit pentru toate răspunsurile. Știam că fără acte de dare în judecată, sau fără adresă oficială a circumscripției de poliție, nu mă pot interna.

— Am fugit de la judecătorie, domnule director.

— Şi atunci de ce-ai venit aici ?

— Pentru că sînt foarte rău.

Acum era momentul să-l scuip în obraz sau să-i rup haina. Aşa m-au învăţat fraţii. Mi-au spus că fără asta n-o să fiu primit. M-am apropiat de director, dar n-am avut curajul să-l scuip. L-am lovit peste mînă.

— Ce-i asta ? întrebă nedumerit.

— Sînt foarte rău, domnule director, şi l-am lovit iar.

— Ieşi afară ! strigă furios şi se congestionă la faţă.

Fratele cel mare îmi făcu semn să-l scuip.

Am izbucnit în plînş.

— Vă rog să mă primiţi şi pe mine. Sînt rău. Rău şi foarte sărac. Eram convins că am să-l înduioşez.

Un paznic care intrase îi luă pe fraţii mei de guler şi-i scoase afară.

— Hai, cară-te ! mă înghionti directorul.

— Nu plec.

După o jumătate de oră de ceartă şi plînsete, directorul se linişti. Mă privi cercetător, după aceea mă întrebă de parcă în clipa aceea m-ar fi văzut pentru prima oară.

— Ai fost vreodată bolnav ?

— Niciodată, domnule director.

— Uite, băieţaş. Fără acte nu te pot primi.

— Nici fraţii mei n-au acte.

— Ba da. Ei au fişe. Cînd au venit pentru prima oară au fost trimişi de poliţie. Tu n-ai... Dar dacă eşti băiat cuminte şi te porţi frumos, te iau acasă la mine.

— Şi pot să stau pînă la primăvară ?

— Dacă eşti cuminte şi ascultător, da. Şi fără să aştepte răspuns, chemă un paznic şi-i dădu ordine să mă ducă în camera de dezinfecţie şi de acolo acasă la el.

Înainte de a intra la dezinfectat, un frizer mi-a tăiat coama cu maşina zero. Pînă atunci, niciodată n-am făcut

baie decît vara în Mureș, sau acasă în lighean, și nu-mi amintesc să fi auzit vreodată de un bazin cu apă caldă sau de baie de aburi.

Am stat în apă caldă pînă mi s-au muiat oasele. Am ieșit de la dezinfecție fleșcăit și moale ca o zdreanță. Paznicul însărcinat cu transportarea mea m-a predat unui șofer care m-a dus la locuința directorului. M-a primit o femeie între două vîrste, despre care am aflat că era menajera domnului Scurtu. Femeia m-a măsurat din priviri, a clătinat nemulțumită din cap și m-a dus într-o cameră mare, plină cu cărți. Mi-a poruncit să nu mă ating de nimic, să aștept pînă se întoarce domnul director, să hotărască, dacă stau o singură noapte sau mai mult. Rămas singur, am inventariat încăperea cu privirile : din toate lucrurile care se găseau aici cel mai mult mi-a plăcut soba de teracotă. E drept, nu era chiar atît de mare, dar în odăița noastră din strada Semaforului tot n-ar fi încăput.

Începea să se întunece cînd a sosit directorul. A aprins o lampă mică de birou și m-a cercetat îndelung, așa cum am auzit că fac polițiștii cu hoții.

— Ești frumușel, micuțule. Spune-mi cum te cheamă ?

— Francis, Francisc... Rumegă de cîteva ori numele, apoi, foarte serios, m-a prins de bărbie și mi-a spus că o să mă numească Francisca.

Mi-a venit să rîd și să-i spun că e prost, că Francisca e nume de fată, dar m-am gîndit că e mai bine să nu-l supăr. Mă preocupa numai un singur lucru, și anume, ce o să fie în casa asta ? L-am întrebat :

— Eu ce am să fac aici, domnule director ?

— Ai să locuiești aici și asta e tot. Ce să facă un băiețaș ca tine ? Dar nu-mi mai spune „domnule director"... Acum nu sînt la Casa de Corecție. Spune-mi Ionel.

Mi-am aplecat rușinat capul.

— Nu pot să vă spun așa...

— Ei, încearcă o dată. Numai o singură dată.

Ochii lui mici, verzi, brăzdați cu vinișoare subțiri, sclipeau de parcă ar fi fost niște becuri de baterie. Buzele mari și cărnoase, întredeschise, îi dezveleau două șiruri de dinți mici, ascuțiți, ca de șoarece. M-a mîngîiat cu palmele unse cu vaselină. Mi s-a făcut teamă de el. I-am rostit numele ca să mă lase în pace.

— Așa, așa, gîfîi directorul satisfăcut și mă sărută lipicios pe frunte.

După cină, servită în două farfurii, mi-a dat un pahar de vin și m-a trimis la baie.

„Bun obicei au domnii", mi-am spus în gînd, și cînd am deschis ușa băii am rămas înmărmurit. O cameră atît de frumoasă n-am văzut niciodată pînă atunci. Poate numai în filme. Toți pereții erau căptușiți cu plăci de faianță albă, lucitoare ca oglinda. Undeva, în apropierea tavanului, un bec ascuns și colorat violet împrăștia o lumină ireală, mată. Vana, albă și ea, zidită în perete, părea o scobitură într-un bloc mare de marmură. M-am apropiat sfios de robinetele nichelate și mi-am întors capul spre director :

— Îmi dați voie ?

— Da, Francisca. Ai să faci baie în fiecare seară.

„Mare noroc a dat peste mine ! Păcat însă că n-o să mă creadă nimeni cînd am să le povestesc toate astea. Cei din strada Semaforului nici nu-și pot închipui o cameră atît de frumoasă. Poate nici tata, deși el a umblat mult peste graniță și a văzut o sumedenie de țări".

M-am dezbrăcat repede și am intrat în apa spumoasă, verzuie. E drept, m-aș fi simțit mult mai bine dacă directorul n-ar fi fost de față și nu m-ar fi privit tot timpul. Pe atunci credeam că de teamă să nu-i stric ceva la robinete.

După baie, directorul m-a vîrît într-un cearceaf pufos și m-a șters cu mîinile tremurînde. După ce m-a uscat de-a binelea, am vrut să mă îmbrac, dar directorul nu m-a lăsat :

— Nu te mai îmbrăca. Mergem la culcare.

Camera de dormit era mai frumoasă decît camera de baie. Și aici totul era învăluit într-o lumină violetă, dar mobilele negre, lustruite, răsfrîngeau razele becului în toate părțile. Un pat lat, dublu, cu două plapume trandafirii și cu cearceafuri albe, ocupa jumătate din cameră. În fața patului o oglindă mare, prinsă într-o ramă sculptată, îți mărea încăperea de două ori. Dulapul din colț, cu trei uși și o masă rotundă, completau mobilierul.

Directorul se dezbrăcă și el : avea trupul fleșcăit și păros ca o maimuță. M-am ascuns sub plapumă. Nu mult după aceea am auzit pocnetul sec al comutatorului și scîrțîitul arcurilor din patul vecin. S-a culcat și el.

— Dormi ?

— Nu, domnule director.

— Ți-am spus să-mi spui Ionel.

Nu-i răspund. Directorul insistă :

— Spune-mi Ionel.

— Ionel.

— Așa... vezi, acum ești un băiat cuminte. Mai mult am simțit decît am auzit că se apropie de mine. Începu să rîdă : dormi ca o vulpe... Hai ?

— Nu înțeleg...

Începu să rîdă din nou :

— Cu coada între picioare.

Mi-a năvălit sîngele în obraz și m-am tras pînă la marginea patului.

— Îți plac pozele ?

Nu i-am răspuns. M-am prefăcut că dorm.

— Îți plac pozele ?

— Nu.

— Înseamnă că n-ai văzut încă poze frumoase. Ai să vezi cum o să-ți placă ale mele.

Aprinse lampa de pe noptieră, se sculă și scoase din dulap o grămadă de reviste. Mi le întinse. Erau reviste străine, franțuzești, pline cu poze. Pe coperta uneia, era o femeie goală, cu fundul mare, care se pieptăna în fața unei oglinzi. Prin oglindă i se vedeau și țîțele și buricul. Am răsfoit-o repede, să scap de femeia din fața oglinzii. Pe pagina următoare erau două femei care se sărutau. Erau tot goale. Pe paginile celelalte la fel : ba din față, ba din spate. Una, neruşinată, se cățărase goală într-un cireș și, cum stătea crăcănată, i se vedea totul. Am tras cu ochiul spre director ; acesta își holbase ochii, apoi, văzînd că-l privesc, întinse palmele unsuroase spre mine. Ce-ar fi dacă l-aș scuipa acum ? Desigur că m-ar interna la Casa de Corecție. În zadar am încercat să mă retrag : îi simții palma pe piept, apoi pe burtă. Am sărit din pat. Directorul sări și el :

— Spune-mi Ionel ! Te rog, spune-mi Ionel. Vru să mă îmbrățișeze. Am fugit în colțul celălalt al odăii. Ochii lui mici, verzi, se bulbucară și gîfîia de parcă ar fi lucrat la descărcatul lemnelor. Dacă ar fi tata aici, l-ar doborî cu o singură palmă.

— Spune-mi Ionel ! repeta într-una.

— Lăsați-mă, că strig.

— Spune-mi Ionel !

Se repezi la mine. Am sărit pe pat, de acolo la fereastră, am deschis-o și am strigat din toate puterile după ajutor. Directorul mă privi cu ochi întredeschiși, dușmănos. Se făcu liniște. De undeva din stradă se auzi un țignal, apoi pași grăbiți și încă un țignal.

— Îmbracă-te ! îmi porunci directorul.

Am sărit la un scaun, mi-am luat pantalonii și cămașa. Eram aproape îmbrăcat cînd se auzi țîrîitul ascuțit al sone-

riei. Nu-mi mai era teamă. Directorul mă luă de braț și mă tîrî în antreu. Nu slăbi strînsoarea nici cînd descuie ușa. În prag apăru un polițist și un civil, probabil un curios de pe stradă.

— Bine că ați venit, spuse directorul răsuflînd precipitat. Uite, am prins un spărgător minor. Nu știu cînd s-a strecurat în casă. Se întoarse spre mine : Spune, ce ai vrut să furi ?

Am început să bîlbîi. Numai la asta nu mă așteptam. Polițistul mă luă de guler și-mi cîrpi o palmă.

— Măi, tocmai la directorul Casei de Corecție ți-ai găsit să furi ?!

N-avu timp să mă bată mai departe căci directorul îl întrerupse din activitate.

— Te-aș ruga foarte mult să-l duci la noi. Nu știu cum a reușit să evadeze de acolo. În timp ce vorbea, închise ușa în nasul civilului, se întoarse în casă și reveni cu o monedă de o sută de lei pe care i-o întinse gardianului. Acesta salută ceremonios, mă luă de braț și mă scoase în stradă. După ce mă trase de cîteva ori de urechi, mă întrebă :

— Ce-ai vrut să furi, măi ?

— N-am vrut să fur nimic, domnule polițist. Jur. El m-a dus în casă și m-a dezbrăcat și...

— Și...

— Nimic. Nu știam ce să-i spun.

M-a predat paznicului de la Casa de Corecție și a plecat. Încă în noaptea aceea am fost dus din nou la dezinfectare și vîrît într-o cameră comună cu zece paturi de lemn, fără cearceafuri.

Am stat patru luni în institutul de reeducare și am fost bătut zdravăn de două ori. O dată, imediat după internare, de către un paznic și a doua oară, de către însuși directorul Ionel Scurtu, pentru că l-am scuipat în ochi.

TRICOUL VĂRGAT

Prin 1936, tata era angajat la fabrica de mobile „Grigorescu și fiul" din strada Florilor. Lucra în hala mare la gater, croia scînduri de doi țoli, le dădea la rindeaua electrică și ajutat de ucenici le rînduia în stive înalte pînă la tavan.

În hala mare cu podea de ciment era frig : foile de placaj care înlocuiau ochiurile sparte ale ferestrelor lăsau să pătrundă vîntul și, dacă ningea, chiar și fulgii. Cele două sobe canadiene îndopate cu rumeguș nu reușeau să încălzească hala ; asta și din pricină că ușile din dreptul fierăstrăului cel mare erau deschise în permanență ca să se poată manipula scîndurile lungi. Lemnul brut era depozitat în curte cu zăpada înghețată pe el. În timpul manevrării, muncitorii își sîngerau palmele și-l înjurau pe Grigorescu care stătea în spatele unei ferestre de la etaj și le făcea semne să se grăbească.

Iarna, tata se întorcea de la lucru cu degetele degerate, cu umerii strînși și cu ochii înlăcrimați. Mînca în grabă și apoi se așeza lîngă cuptor ca să-și încălzească spatele. Mama îi pregătea apă caldă într-un lighean și-i povestea fel de fel de nimicuri. Tata n-avea putere s-o întrerupă. O lăsa să vorbească pînă cînd, moleșit de somn, ațipea.

Mama îi pregătea repede patul spre bucuria noastră, a copiilor. Noi, cînd se întorcea tata de la lucru, n-aveam voie să vorbim, să ne jucăm, sau să rîdem. Mama ne dăscălea încă în timpul zilei :

— Tata vine obosit, fiți cuminți... Nu-l supărați...

Dar noi ne plictiseam de moarte, nu eram în stare să stăm tăcuți prin colțuri. Toată ziua ne zbenguiam prin casă, la școală nu umblam decît cu rîndul, după cum apucam ghetele. Erau două perechi și noi eram patru. Zilele se scurgeau la fel de monotone ca și țăcănitul mașinii de cusut pe care o pedala mama. Și era atît de obosită, încît rar ne învrednicea cu cîte un răspuns :

— Mamă, de ce spune Grigorescu să cumpărăm cartofi în loc de unt ? Untul nu-i bun ?

Numai sîmbătă, cînd aducea tata salariul, se schimbau lucrurile. Atunci parcă și el era schimbat. Trecea pe la frizer, devenea frumos și călca plin de importanță. Intra în casă, ne spunea pe nume, uneori scotea și cîte o pungă de bomboane și noi îl rugam să numească pe unul, de obicei cu rîndul, care să facă împărțeala.

Mama stătea lîngă masă cu mîinile în poală și-și dădea cu părerea :

— N-ar fi trebuit să le cumperi nimic... Sînt atît de răi că mă scot din casă...

Dar noi știam că se bucura de bomboanele noastre mai mult decît noi.

Tata punea pe masă patru monede de o sută de lei cu chipul buhăit al regelui. Cele patru monede reprezentau salariul pe o săptămînă. Mama scotea un carnețel din sertarul mesei, căuta un creion prin penarele noastre și-și începea socotelile.

Fugeam pe rînd la băcan, la brutar, la măcelar și plăteam datoriile. În mai puțin de jumătate de oră, cele patru monede erau schimbate și nu se mai găsea pe masă de-

cît ceva mărunțiș de nichel și aramă. Mi-amintesc că lucrurile s-au petrecut la fel ani de-a rîndul. La început trebuia să mă ridic în vîrful picioarelor ca să văd cele patru monede. Apoi, după ani, puteam să le văd fără să mai întind gîtul. Ceea ce am înțeles din discuțiile de sîmbătă seara era că totdeauna ne mai lipsea încă o monedă. Dacă tata ar fi adus cinci monede în loc de patru, noi am fi fost totdeauna sătui, îmbrăcați frumos și fericiți. Și, poate, atunci ne-am fi putut tunde și noi la frizer ca toți oamenii.

În iarna lui '36 s-a întîmplat minunea : tata s-a întors într-o seară cu opt monede. Ne-am adunat cu toții în jurul mesei și nu ne mai săturam privindu-le. Erau noinouțe, parcă ar fi fost aduse de-a dreptul de la fabrica de bani. Contrar obiceiului, în seara aceea n-am plătit nici o datorie. Tata ne-a gonit la culcare și a rămas cu mama în bucătărie pînă aproape de miezul nopții. Făceau planuri. Noi ne temeam că nu vom fi incluși în proiectele lor și de aceea, după o scurtă consfătuire, am scris pe o foaie de caiet toate revendicările noastre. „Pavel — palton, Gheorghe — ghete, Vasile era cel mai mare. El își scrisese în dreptul numelui : pantaloni lungi". Iar eu : „ce vrea mama și tata să-mi cumpere".

A doua zi am aflat că tata fusese concediat. Cele patru monede aduse în plus erau banii de preaviz.

A urmat o iarnă grea. La început a refuzat să ne mai vîndă pe datorie băcanul. Pe urmă și ceilalți, de parcă ar fi fost înțeleși. Tata se scula ca și înainte, la cinci dimineața, și pleca spre piața de vechituri, la colțul șomerilor. Rar de tot găsea ceva de lucru și atunci doar pentru cîte o jumătate de zi ; să spargă lemne sau să ajute la un mutat.

Primăvara, îndată după dezgheț, și-a confecționat undițe din ace de gămălie și a ieșit la pescuit. Se întorcea acasă seara, cu niște pești mici înșirați pe o sfoară de ra-

fie și ocolea privirile mamei : îi era rușine că prindea pești mici.

Într-o zi mai călduroasă l-am însoțit și eu la pescuit. Am stat lîngă el tăcut, să nu sperii peștii, dar se vedea că i-am adus ghinion ; peștii ocoleau și rîmele și mămăliga.

Nu departe de noi ancorase un șlep de lemn încărcat cu zarzavaturi. Sosise de la Modoș. Cei doi marinari aflați pe punte erau îmbrăcați în tricouri vărgate și se îndeletniceau cu descărcarea lăzilor cu morcovi. M-am dus la șlep să casc gura. Unul dintre marinari, un om în vîrstă, cu barbă, mă chemă să le ajut. Am cărat vreo două ore lăzi ușoare încărcate cu salată verde și, după ce puntea fusese golită, m-au pus să mătur coverta. La sfîrșitul lucrului am primit cinci lei.

Tata m-a bătut pe umăr, mi-a spus că sînt harnic și o să iasă om din mine. Eram bucuros. Pe urmă s-a dus și tata la șlep și a intrat în vorbă cu marinarii. I-a întrebat dacă n-au ceva de lucru și pentru el. Bătrînul clătină din cap în semn că nu, dar tata stăruia. În cele din urmă, marinarul cel tînăr îl chemă pe punte.

— Ai timp ?

— Am, răspunse tata. Dacă aș avea atît de mulți bani cît timp am, aș fi mai bogat ca Rothschild.

— Atunci am putea să te angajăm, spuse marinarul cel tînăr... Dar asta înseamnă să lipsești din oraș cîte patru zile pe săptămînă. Atît durează fiecare cursă pînă la Modoș. Ți-ar conveni ?

— Orice muncă îmi convine. Sînt șomer de cinci luni. Mă angajați ?

Marinarul cel tînăr îl întrebă pe cel cu barbă :

— Ce zici ?

Acesta scuipă în Bega și răspunse cu întîrziere :

— Faci ce vrei, e vasul tău...

Marinarul cel tînăr scuipă și el în Bega.

— E greu, domnule... Noi n-avem voie să angajăm decît marinari cu experiență. Și dumneata n-ai nici o uniformă. Cel de la vama apelor nu ne lasă să angajăm civili...

Tata mai stătu un timp, privind resemnat șlepul. Tocmai dădea să plece cînd marinarul cel tînăr îl strigă :

— Ascultă, domnule... Dacă faci rost de tricou vărgat te angajăm... Că ăia de la vama apelor n-au de unde să știe că nu ești marinar...

— Am tricou vărgat, răspunse vesel tata.

Mințea. N-avea tricou vărgat. Nu l-am văzut niciodată îmbrăcat în tricou vărgat.

— Mă duc să-mi iau uniforma.

Marinarul cel tînăr strigă după el :

— Grăbește-te, că la 7 plecăm...

Tata îmi făcu semn să-l urmez. Abia mă puteam ține după el.

Acasă o trimise pe mama să ceară împrumut niște bani de la un vecin...

— Dacă fac rost de bani ca să-mi cumpăr un tricou vărgat începînd de mîine lucrez...

Mama fugi la vecin dar vecinul nu avea bani. Era pîrlit ca și noi. Tata încercă să ceară cu împrumut de la băcan : acesta îl refuză pe motiv că dacă se face marinar pleacă și nu mai dă niciodată banii înapoi.

Cu o bicicletă împrumutată de la un vecin, tata colindă pe la toate rubedeniile dar nu găsii banii necesari pentru cumpărarea unui tricou. În cele din urmă, mamei îi veni o idee salvatoare : să dea o plapumă la Casa de Amanet.

La ora 6, tata se duse să cumpere tricoul. Tot cartierul aflase între timp că tata se face marinar. Eu umblam țanțoș pe stradă, povesteam tuturor ce călătorii o să facă tata în America, în Australia. Prietenilor le făgăduisem timbre din Mauritania, din Madagascar, din Indii.

Îmbrăcat în tricoul vărgat, tata arăta chipeș. Avea pieptul lat, tricoul stătea întins pe el ; părea un adevărat lup de mare.

Eu l-am însoțit pînă la șlep. Duceam într-un coș alimente pentru patru zile, atît cît avea nevoie pentru prima cursă.

Cei doi marinari stăteau pe punte. Bătrînul cu barbă scuipa tot timpul în Bega. Eram convins că și tata va învăța să scuipe așa.

— Am venit, spuse tata marinarului tînăr.

Acesta începu să rîdă. Nu știam ce găsea caraghios la tata. Îl priveam mirat. În cele din urmă ne-a lămurit :

— Frumos tricou, domnule. Dar știi... noi nu angajăm marinari... Am glumit...

Rîse din nou, apoi scuipă ascuțit în Bega.

HOȚUL

N-am mîncat de două zile. A treia zi, seara, tata și-a lăsat capul în palme și s-a așezat lîngă cuptor. Așa făcea totdeauna cînd era necăjit. Noi, copiii, am lăsat joaca deoparte și ne-am grămădit pe salteaua cu rumeguș de lîngă perete. Mama ne-a îndemnat să ne culcăm. Era un sfat bun : dormind nu simțeai nici foamea și erai și ferit de eventualele palme pe care tata le împărțea cu dărnicie cînd era necăjit. Acum nu-mi mai amintesc de ce, poate de foame, sau poate că n-am vrut să mă culc, am început să smiorcăi. Fratele cel mare m-a îmbrîncit cu cotul și mi-a șoptit la ureche :

— Taci, că ne bate tata.

Am tăcut imediat și am aruncat o privire spre cuptor. Tata era tot acolo. Așa cum stătea gîrbovit, cu cămașa peticită întinsă pe spate, îi puteai vedea fiecare tresărire a mușchilor. La lumina slabă a lămpii de petrol și datorită jocului de umbre, părea că are niște frînghii întinse sub cămașă. Nimeni nu era atît de puternic pe strada Semaforului ca tata. Odată, cînd am fost să descărcăm lemne la gara de triaj, tata a adus acasă trei traverse întregi. Alții, care n-au luat decît una singură, făceau popasuri din o sută în o sută de metri. Tata nu s-a oprit de loc, și noi,

copiii, l-am admirat la fel de mult ca pe Tarzan, pe care l-am văzut la cinema. Dacă ar fi fost totdeauna ras și îmbrăcat bine, ar fi fost un om frumos. Mama ne-a povestit de multe ori că, atunci cînd l-a cunoscut, a avut și haine negre de duminică și puțini erau oamenii care nu se întorceau după el, să-l admire. Acum însă, îmbrăcat în cămașa peticită, în pantaloni rupți și strîmți, încălțat în niște galoși mari de cauciuc legați cu sfoară de Manila, părea o haimana.

Nu-mi plăcea să-l văd necăjit : își încrunta fruntea și-și ținea pumnii mari, păroși, atît de strînși încît mă temeam că o să-i plesnească vinele. Atunci și ochii îi erau fioroși. Aveau niște sclipiri galbene și strînși între pleoape, păreau că te străpung ca niște săgeți. Altă dată, ochii lui castanii, senini, te priveau drept în față. Avea și o vorbă despre asta :

— Omul cu conștiința curată te privește totdeauna în ochi. El nu-și ferește privirile.

Fratele m-a înghiontit din nou :

— Culcă-te odată. La noapte o să mîncăm.

— De unde știi ? l-am întrebat curios.

— Știu. Am auzit cînd au vorbit bătrînii.

Îmi admiram fratele pentru curajul de a vorbi astfel despre părinți. E drept, nu folosea acest termen decît în afară de casă, sau cînd nu erau părinții de față. Curios să aflu despre ce au vorbit „bătrînii", am insistat :

— Ei spune, ce-ai auzit ?...

Fratele cumpăni un timp, să-mi spună sau nu, apoi mă trase lîngă el și-mi șopti la ureche :

— La noapte tata se duce să fure.

Am simțit cum îmi năvălește sîngele în obraz. Eram atît de emoționat încît nu știam ce să-i răspund. M-am ridicat în coate să-l văd mai bine pe tata. Nu-și mai ținea capul în palme. Stătea rezemat în coate la fel ca și *Gînditorul*

din reproducerea de pe perete. Îl priveam și-mi venea să mă duc la el, să-i sărut mîinile.

— De ce nu dormi ? m-a întrebat aspru mama și eu speriat am tras pătura peste cap și am început să sforăi ca și cum aș fi dormit de cine știe cînd.

A trecut multă vreme fără să se audă vreun zgomot. Tocmai mă temeam că am să adorm și n-am să-l văd pe tata plecînd, cînd am auzit iarăși vocea mamei :

— Nu te duce.

Tata a răspuns tîrziu de tot :

— Trebuie să mă duc.

Mama a stins lampa și după un sfert de oră tata a deschis ușa încet de tot ca să nu scîrțîie. Nerăbdător, am așteptat să se culce mama, pe urmă m-am sculat și am spus că vreau să mă duc afară. Ieșit din casă n-am luat-o spre fundul curții unde erau closetele comune, ci am pornit-o spre stradă.

Era o noapte întunecoasă, fără lună. Tocmai bună pentru hoți. Pe stradă nici un om. Și nici un zgomot. Numai de peste drum, dincolo de gardul de sîrmă ghimpată al domnului Singer, țîrîiau greierii. Desigur, peste puțin timp, mama o să mă caute în curte. O să iasă încet, în cămașă de noapte și o să mă strige cu o voce scăzută, să nu se trezească ceilalți locatari. Neprimind nici un răspuns o să meargă în vîrful picioarelor spre curtea din dos, pe lîngă cuștile de iepuri ale lui Adam. Domnul Adam o să deschidă fereastra bucătăriei lui de vară și o să întrebe cine dracu umblă noaptea.

Acum e totuna.

Dinspre semafor începea să adie un vînt rece de septembrie cu miros de ploaie. Îmi strîng cămașa la gît și-mi grăbesc pașii să-l ajung pe tata. La colțul străzii mă opresc și pîndesc întunericul ca și cum eu aș fi fost hoțul. Nu m-am înșelat. Pe strada pustie nu e decît un singur om :

tata. Stă lipit de zidul băcăniei lui Glass, chiar în apropierea vitrinei. Oare ce poate lua de acolo ?

Cunoșteam vitrinele din cartier ca nimeni altul. Vitrina lui Glass era înțesată cu halva colorată, cu salam, cu jumere și cu brînză. Și sticle sînt în vitrina lui, dar alea sînt goale. Ar trebui să mă duc la tata să-i spun să nu ia sticle. De ce să le care degeaba ?... Totuși nu îndrăznesc să mă duc la el. Ar fi în stare să mă bată. În ultima vreme, de cînd nu mai cîștigă nimic, e tare iute la mînie.

Încep să mă obișnuiesc tot mai mult cu întunericul. Îl văd bine pe tata : acum se apropie de oblonul de tinichea al vitrinei. Dar de ce face atît de mult zgomot ?... Sau numai mie mi se pare așa ?... A pocnit ceva... Desigur lacătul... Ce bine că e puternic tata ! Altcineva n-ar fi reușit să-l rupă atît de repede. Dar ce-i asta ?... De ce s-a deschis fereastra lui Glass ?... Să fi auzit și el pocnetul ?... Acum se deschide și poarta. Da, e Glass. Glass și fiul său. Dar cine o fi al treilea ?... Și tata de ce nu-i vede ?... N-ar trebui decît să se întoarcă puțin și i-ar vedea. Fluier din toate puterile. Tata tresare...

E prea tîrziu. Glass i-a sărit în spate. Au căzut amîndoi la pămînt. Acum și fiul lui Glass se apropie de ei. Îl lovește cu piciorul pe tata. Și celălalt dă cu piciorul în tata. Alerg într-acolo. Îl trag pe fiul lui Glass să nu mai dea în tata care stă întins cu fața la pămînt fără să se miște. L-au omorît. Încep să plîng. Cineva îmi cîrpește o palmă, dar nu mă doare.

— Ăsta n-o să mai fure niciodată, spune în cele din urmă Glass cu vocea groasă, răgușită.

Cu picioarele îl îmbrîncesc pe tata pînă la marginea trotuarului și, ca unii care și-au terminat treaba, intră liniștiți în casă. E bine că nu cheamă poliția. E drept, nici n-ar avea de unde să-i cheme. Polițiștii ocolesc strada Semafo-

rului. Mai ales noaptea. Oamenii de aici umblă cu cuțitele și nu numai ca să fie. Le scot repede și le mînuiesc bine.

Aștept ca să se stingă zgomotele, apoi mă apropii de tata. Îi șterg sîngele de pe frunte. Îi șterg sîngele și-l mîngîi. Bolborosește ceva. Înseamnă că n-a murit. Mă bucur și mă așez lîngă el. Nu știu ce ar trebui să fac. Ba da. Peste drum e o fîntînă, alerg acolo, îmi scot cămașa, o ud, apoi o pun pe fruntea tatii. El se ridică încet în coate și privește în jur. Îmi dau seama că nu pricepe mare lucru din cele întîmplate. Mă privește un timp, apoi mă recunoaște. Îl ajut să se ridice și-l conduc la fîntînă. Se spală pe față, pe piept. Ce piept lat are ! O, dacă ar fi fost Glass singur ? Sau dacă nu l-ar fi luat pe tata prin surprindere.

— Hai, îmi spune după un timp tata și mă ia de mînă.

Pornim încet, fără grabă, spre casă.

— Ți-e foame ?

— Nu, tată.

Un timp nu mai vorbim. Mergem tăcuți ca doi oameni preocupați. Aș fi dat mult să știu la ce se gîndește, dar n-am avut curajul să-l întreb. La colțul străzii se reazimă de zid și-și trage sufletul. De ce nu sînt atît de puternic ca să-l pot lua în brațe ?... Ca și cum mi-ar fi ghicit gîndurile, îmi spune cu o voce stinsă de parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă cineva :

— Nu mai e mult pînă acasă.

Pe drum mă mîngîie pe cap.

— Cînd o să am bani am să-ți cumpăr o minge.

Știu că n-o să-mi cumpere niciodată, dar mă bucur de parcă mi-ar fi luat una. Îi sărut mîna.

— Îți mulțumesc, tată.

Mulți ani au trecut de la această întîmplare, dar nu m-a mai privit niciodată în ochi.

TATAL LUI TRIFU

Fabrica de hîrtie era la vreo trei kilometri de strada Semaforului. Fusese zidită cu mult înainte de primul război mondial, avea zidurile scorojite şi coşul din cărămidă roşie, dărîmat... Dar chiar aşa dărîmat cum era, pentru noi, copiii din strada Semaforului, era unitate de comparaţie pentru toate înălţimile din oraş : turnul de apă de la Modoş era o dată şi jumătate mai înalt decît coşul fabricii de hîrtie, turla catedralei catolice de două ori şi foişorul de apă tot de vreo două ori. În curtea fabricii de hîrtie, năpădită de buruieni, jucam de-a hoţii şi vardiştii, iar în zilele cu ploaie ne adunam sub şopron, fumam mucurile adunate de pe stradă şi ne povesteam aventurile de la şcoală, subiectele filmelor văzute de la pauză la cinematograful *Tivoli*.

Fabrica de hîrtie, de fapt, nu era fabrică de hîrtie : între zidurile scorojite ale clădirii se fabricau cratiţe de aluminiu, căni de lapte şi ochelari de protecţie pentru motociclişti şi turnători. Îi spuneam totuşi fabrica de hîrtie pentru că în curtea întreprinderii era depozitată hîrtie de ambalaj, ondulată.

Sub şopronul din curtea fabricii de hîrtie l-am cunoscut pe Trifu. Trifu era un băiat slăbuţ, pistruiat, cu urechi

mari, transparente și cu niște buze subțiri, strîmbe. Locuia undeva în spatele străzii Semaforului și era permanent îmbrăcat cu aceeași cămașă vărgată, spălăcită de prea mult spălat. De la bun început mi-a fost antipatic : vorbea mult, la fel ca și mine știa să povestească filmele în cele mai mici amănunte și avea o memorie supărător de bună. Dar cel mai mult mă deranjau pățaniile lui cu taică-su. Și tatăl meu trecuse prin multe, știam o mulțime din întîmplările lui, dar tot ce făcuse era un fleac pe lîngă pățaniile prin care a trecut tatăl lui Trifu.

— Cînd a fost ucenic lăcătuș, povestise Trifu într-o zi, un alt ucenic l-a pîrît pe tata maistrului. Cică ar fi stricat nu mai știu ce șuruburi la o mașină. Maistrul, un om rău, l-a chemat pe tata și i-a cerut socoteală. Dar știți cum : pleosc, o palmă ! Pînă să se dezvinovățească, maistrul i-a cîrpit și cea de-a doua palmă ! Tăticul meu vede că celălalt ucenic, care l-a pîrît, rîde. Ce i-a trecut prin minte ?... Fiți atenți : cum încasa palmele se apropia de celălalt ucenic pînă ajunse aproape de el, și atunci brusc se aplecă. Maistrul care tocmai își luase avînt îl pocni pe ucenicul care l-a pîrît pe taică-meu.

Toți cei din șopron au început să rîdă.

— Mă, șmecher a fost tatăl tău !

— Da, zîmbi satisfăcut Trifu. Așa era el. Ucenicul care l-a pîrît pe tata a luat o bătaie în toată regula. Dar asta nu e nimic, și începu să povestească o altă întîmplare de-a lui taică-său, cu un căruțaș care a vrut să-l fure.

Mi-era ciudă. Tata n-a avut de-a face niciodată cu căruțași, nu-mi amintesc să fi făcut în așa fel să fie bătut altul în locul lui. Hotărît, în ziua aceea Trifu mă bătuse de la distanță. Am așteptat să termine povestea cu căruțașul și am intrat în vorbă să spun ce a pățit tata cînd a vrut să se facă marinar.

— Stai, mă, că pe asta ne-ai mai spus-o !

Am tăcut. Aveau dreptate. Despre păţaniile lui tata cînd a vrut să se facă marinar le-am povestit de mai multe ori. Trifu însă ştia o altă povestire cu marinari, care au vrut să-l trişeze pe taică-su, dar pînă la urmă tot tata lui Trifu ieşise învingător.

Din ziua aceea nu-l uram numai pe Trifu ci şi pe taică-su.

Toată săptămîna următoare fusese ploioasă : ne adunam regulat sub şopron şi Trifu îmi tăia macaroana de fiecare dată. Într-o zi însă venisem cu o povestire nouă : cum a adunat tata pisici pentru circul *Odeon* ca să intre la reprezentaţie. Întîmplarea plăcuse băieţilor şi mă uitam cu superioritate la Trifu. Rîse şi el, apoi povesti cum imobilizase taică-su un animal sălbatic care a scăpat dintr-o cuşcă tot la circul *Odeon*.

Pe umeri, încheiase Trifu povestirea, tata şi acum are urmele ghearelor animalului. Seara cînd se culcă mă duc lîngă el în pat şi-l rog să-mi arate umărul. Ştiţi ce umăr şi braţe puternice are tata ? De multe ori cînd nu are ce face, de obicei duminica, mă lupt cu el. El ridică un singur deget şi eu sînt la podea. Tata lui Trifu era cel mai grozav om din lume : ştiam cum se comporta cînd era sever, cînd era duios, cît cîştiga, pe unde a umblat, că-i plac florile, pescuitul şi berea.

Am hotărît ca într-o zi să mă duc să fac cunoştinţă cu tata lui Trifu, apoi să povestesc băieţilor că-i bleg. Trebuia să-l discreditez, altminteri nu m-aş mai fi simţit în apele mele. Ba chiar îmi propusesem să fac şi o şotie : să întind o sîrmă în faţa casei lui Trifu ca tatăl său să cadă în nas. Dacă aş fi reuşit să-mi pun planul în aplicare, l-aş fi desfiinţat pe Trifu.

După cîteva zile de îndelungate pregătiri, am făcut rost de sîrmă şi de nişte piroane mari. Înarmat m-am dus

acasă la Trifu, dar n-am reușit să întind cursa : mama lui Trifu era în curte, spăla.

— Cauți pe cineva ? m-a întrebat blîndă, ștergîndu-și mîinile în șorțul ei peticit.

— Da, doamnă, îl caut pe Trifu. Eu sînt prietenul lui cel mai bun. Sînt Frantz.

— Mi-a povestit de tine, dar el nu este acasă. E la școală.

Nu voiam să plec fără nici un rezultat. Dacă n-am reușit să întind cursa, cel puțin să fac cunoștință cu tata lui Trifu. Să-l văd cum arată.

— Și nici tata lui Trifu nu este acasă ?

Femeia mă privi îndelung.

— Tata lui Trifu ? Cum, tu nu știai ? Trifu nu are tată. Era orfan înainte de a se fi născut...

ADAM

În primăvara aceea a anului 1947 nimeni nu vorbea decît despre Bîrzava, despre cursul schimbat al apei și despre vara fericită care urma să vină. Pînă și cei din uzină comentau evenimentul : meșterul meu, un lăcătuș bătrîn, șvab, le explica tuturor prietenilor cu care se întîlnea :

— Eu mi-am dat seama îndată că s-a spart gheața. Apele erau prea mari ca să încapă în vadul de pe prundiș.

Numai noi ucenicii de la cămin eram indiferenți : pentru noi schimbarea vadului Bîrzavei nu însemna nimic. Noi oricum nu aveam acces la ștrand.

Bîrzava e o apă capricioasă, alimentată de ploile de pe Semenic. După iernile cu zăpadă puțină, apa se strecoară printre stîncile de la hotarul orașului și o ia peste prundișul nisipos, presărat cu sălcii. După o iarnă cu zăpadă abundentă, din cauza debitului mare de apă, Bîrzava sapă prundișul, sare peste iazul mlăștinos, intră în vadul cel vechi și inundă zăvoiul. În anii în care Bîrzava inundă zăvoiul, reșițenii fac ștrand. Încă din timp „Întreprinderile comunale" ridică vreo zece cabine din scînduri, cerute cu împrumut de la uzină, instalează cîteva umbrele colorate, luate tot cu împrumut de la grădina clubului tehnicienilor,

și aduc din resurse proprii o gheretă cu ghișeu ca să poată să vîndă biletele de intrare.

Ucenicii externi și soldații au reducere. Ei nu plătesc decît jumătate din costul biletelor, în schimb n-au voie să stea decît pînă la ora șase, oră după care nu mai rămîn decît „domnii" cărora chelnerii plătiți de uzină le servesc bere și sucuri de fructe.

După ora șase, ucenicii și soldații se scaldă în apropierea zăvoiului, unde se întind terenurile de tenis ale uzinei presărate cu zgură specială adusă de la cuptoarele Martin.

Noi, ucenicii de la cămin, aveam un regim special : nu aveam voie să intrăm la ștrand. Ori mergeam la ștrandul popular, dincolo de uzină, cu apa colorată de uleiuri și funingine, ori ne duceam, încolonați, direct la zăvoi și ne spălam conform regulamentului de două ori pe săptămînă cu săpun. Același regulament prevedea pentru lunile de iarnă frecventarea băii comunale. La ștrand nu puteam intra nici clandestin. Eram îndată recunoscuți după tunsoare. Conform unui alt regulament, ucenicii interni trebuiau tunși cu mașina zero.

În duminicile lunilor de vară, cînd nu aveam program administrativ la cămin, mergeam cu prietenul meu Adam la gardul ștrandului și priveam înotătorii. Pe vremea aceea, imaginea concretă a libertății depline mi se înfățișa sub forma unor jocuri pe plajă. Iar oamenii dezbrăcați mi se păreau mai frumoși decît în viața lor de toate zilele. Abia așteptam să treacă anii de ucenicie, să devenim calfe, să intrăm în viață, în rîndul oamenilor.

*

Adam era colegul meu de pat. La cămin, din lipsă de spațiu în paturile metalice, suprapuse, dormeam doi cîte

doi — alegerea perechii fiind liberă. Adam mi-a fost simpatic de cînd l-am văzut pentru prima oară. Era un băiat roşcovan, osos, cu trei clase de gimnaziu încheiat şi învăţa meseria de rabotor. Lucra la o maşină modernă, electrică, n-avea mîinile îmbibate de uleĭ ca ceilalţi ucenici. Era şi o fire mai sensibilă, visătoare : pe ascuns compunea versuri despre frunzele galbene de castani şi despre fete cu feţe palide şi triste. Cînd eram duşi la baie ne abăteam şi pe la terenurile de tenis, priveam, rezemaţi de gardurile înalte de sîrmă, femeile îmbrăcate în pantalonaşi albi, zborul neastîmpărat al mingilor.

Pe la sfîrşitul verii, într-o zi cu program de spălat, am hotărît cu Adam să nu mai intrăm în apă. Era o zi rece cu vînturi subţiri coborîte de pe dealuri. Un timp am căscat gura la terenurile de tenis, apoi ne-am dus pe malul apei să privim valurile. Din cînd în cînd ne mutam după soare, care, sus, se zbătea printre cîrpele zdrenţuite ale unui nor mare cît jumătate de cer. Nu vorbeam. Lui Adam îi plăcea să tacă şi, pentru că ţineam la el, îi făceam pe plac. Poate de aceea ne şi înţelegeam atît de bine.

O minge scăpată dintre gardurile de sîrmă căzu în apă. O clipă ne-am gîndit s-o scoatem, pe urmă, dîndu-ne seama că tot trebuia s-o înapoiem, am renunţat. De la terenuri se apropie o fată de vreo cincisprezece sau şaisprezece ani. O urmăream cu privirile. Fata ajunse la mal, se aplecă după minge, alunecă şi căzu în apă. Totul se petrecu atît de repede, încît abia avu timp să strige. Dintr-un salt, Adam sări după ea. Locul era periculos : ne aflam chiar la intrarea apei în zăvoi, cu fundul adînc plin cu rădăcini şi nişte plante acvatice lungi şi lipicioase ca nişte şerpi.

Cei de la terenurile de tenis începură să strige : cineva alergă la telefonul instalat în bărăcile cu duşuri, apoi

apărură și ucenicii. Adam birui valurile, trase fata la mal, ceea ce mă făcu să fiu foarte mîndru de curajul lui. Fata își pierduse cunoștința. Adam o răsturnă cu capul în jos, să scoată apa din ea, apoi o culcă pe iarbă. Un alt ucenic începu să-i miște brațele cam cum își închipuia că se face respirația artificială. În curînd fata începu să dea semne de viață. Adam îi scoase tricoul și o învălui în cămașa uscată a unui ucenic, să nu răcească. Eu eram numai ochi : fata avea sînii necopți, cu sfîrcuri mici ca niște nasturi de cămașă.

Mașina de salvare a uzinei sosi în cîteva minute. Cei din mașină îi îmbrînciră pe ucenicii adunați în jurul fetei. Adam vru să spună ceva și un domn îmbrăcat foarte elegant îl plesni cu dosul palmei. Nedumerit, Adam holbă ochii : în colțul buzelor îi apăru un firicel subțire de sînge. Îl priveam numai pe el : își strîngea fălcile să nu izbucnească în plîns.

În drum spre casă, încolonați militărește, mărșăluiam tăcuți. Nu vorbea nimeni. Nu mai știu cine ne spusese că omul care l-a lovit pe Adam era tatăl fetei și directorul general al uzinei.

Seara, Adam se culcă fără să mănînce și chiar înainte de a se fi sunat stingerea. Cînd m-am culcat și eu, ardea ca un cuptor. Dar nu dormea : se zvîrcolea sub pătură ca un apucat. Dimineața începu să tușească. La lucru se simți prost și meșterul îl trimise acasă. Directorul căminului avea nevoie de o dovadă că nu trage chiulul : îl trimise la casa cercuală. Doctorii îi dădură un concediu de boală de trei zile și Adam stătea toată ziua în pat cu ochii pironiți în plafon. Îl invidiam cu toții. Ziua îl invidiam și noaptea îl înjuram că nu puteam dormi din cauza concertului de tuse. Adam tușea pe toate gamele : și gros, și subțire, și sec.

În cea de a treia zi de boală avu o vizită. Venise fata pe care o salvase de la înec. Au vorbit în poarta căminului. Eu eram ascuns după stiva de lemne de lîngă poartă, să nu-mi scape nici un cuvînt.

— Mă numesc Lucia Pop, spuse fata, și am venit să-ți mulțumesc că mi-ai salvat viața. (Va să zică era într-adevăr fiica directorului general, Pop.) Adam întîrzie cu răspunsul și ea continuă : Cred că am alunecat... Și mai vreau să-ți cer iertare pentru că te-a lovit tata. Tu cum te numești ?

— Adam.

(Tîmpitul ! nu-și spusese decît numele mic. Era convins că n-o să iasă domn din el niciodată. Măcar că avea trei clase de gimnaziu.)

Au mai vorbit ceva dar n-am mai fost atent. Toată discuția era neinteresantă, fadă.

După vreo două săptămîni, Adam scuipă sînge. Urmă o nouă vizită la casa cercuală și o internare la un spital de tuberculoși. Adam avea o cavernă subclaviculară la plămînul drept. Unii spuneau că o să moară, alții, că o să scape pentru că e tînăr.

*

În cele șase luni cît a stat în spital aproape că l-am uitat. E drept, eram și foarte ocupați. Aveam un program foarte sever : la cinci dimineața deșteptarea, la șase micul dejun, iar lucrul îl începeam la șapte. Ne întorceam după trei, luam masa și urma programul administrativ. Programul administrativ se compunea din curățatul cartofilor, frecatul podelelor și din dereticatul în locuința directorului căminului. Directorul avea un apartament mare, patru camere, cu parchetul, datorită nouă, lucios ca oglinda. Pe cei mai deștepți dintre noi ne folosea și

doamna directoare pentru lucrări mai „fine" : lustruirea alămurilor din bucătărie și spălatul rufelor de damă. Mie, doamna directoare, care probabil mă aprecia, îmi tăiase unghiile pînă în carne, ca nu cumva, în timp ce-i spăl ciorapii de mătase să agăț vreun fir.

În general viața era tristă la cămin. Clădirea era veche : zidurile umede erau pline cu arabescuri colorate de o igrasie statornică, apărută probabil o dată cu punerea pietrei fundamentale. Ca să nu putem privi în stradă, geamurile mici cu gratii ale dormitoarelor fuseseră vopsite în albastru, astfel că încăperile erau întunecoase ca niște cavouri.

În primăvara următoare, în timp ce Adam era încă la spital, se opri în fața căminului o mașină luxoasă. Am dat repede de veste și ne-am adunat cu toții în poartă. Era mașina directorului general Pop. Coborîse din ea un șofer îmbrăcat în livrea verde, cu un pachet sub braț. Probabil, directorul aflase că ucenicul care îi salvase fata era bolnav și, în mărinimia lui, își trimise șoferul cu un cadou. Fiind cel mai bun prieten al lui Adam, pachetul mi-a fost încredințat mie. Avea formă pătrată și era învelit în hîrtie de ziar. N-am avut răbdare să nu-l deschid. Erau acolo două perechi de ciorapi bărbătești purtați, o cămașă cu pieptar alb, scrobit, și, într-un plic, patruzeci de lei în două monede de cîte douăzeci. Îmi părea rău că nu era și Adam de față să se bucure.

*

Adam s-a întors la începutul verii : venise neanunțat și abia l-am recunoscut. Se îngrășase, avea fața rotundă și puhavă și pielea albă ca de femeie. Prima seară am stat de vorbă pînă noaptea tîrziu. Mi-a vorbit de viața

frumoasă de la spital, despre cearşafurile albe şi despre operaţie.

— Şi te-au operat cu adevărat ? Nu-mi venea să cred. Îmi închipuiam altfel oamenii operaţi.

— Zău, mă. Uită-te aici ! Şi-a scos cămaşa şi mi-a arătat o tăietură lungă de-a curmezişul spatelui. Toracoplastie. Aşa-i că sună frumos ?

Nu suna frumos, dar era greu de pronunţat şi cu asta m-a dat gata.

— Patru coaste mi-au scos. Şi, ca să nu am nici un dubiu, scoase dintr-un prosop cu ciucuri patru bucăţi de oase curbate. Uită-te. Sînt coastele mele. L-am rugat pe doctorul care m-a operat să mi le dea. Oricît, erau ale mele. Acum le ţin ca amintire. Îţi plac ?

— Sînt frumoase, i-am răspuns, deşi nu aveau nimic deosebit.

— După biblie, acum ar trebui să am patru neveste şi eu n-am nici una.

Urmă o pauză lungă, apoi adăugă ca pentru sine : Eu m-aş mulţumi cu una singură. L-am lăsat să privească tavanul în linişte, aşa cum îi plăcea lui. Din cauza geamurilor vopsite, lumina de la felinarul din stradă care se proiecta pe tavan era şi ea albăstrie. Într-un tîrziu, Adam se întoarse spre mine :

— Mă, Frantz, tu ai fost vreodată îndrăgostit ?

— Încă nu. Mi-a fost ruşine să-i mărturisesc că la şcoală fusesem îndrăgostit de profesoara de chimie.

— Eu sînt. Şi e chestie grozavă, dragostea asta. Toată ziua mă gîndesc la ea. În orice clipă. Şi acum : dacă închid ochii o văd. Ştii pe cine iubesc eu ?

N-aveam de unde să ştiu.

— Pe Luci. Pe Lucia Pop. De atunci de cînd am scos-o din apă. De atunci mă gîndesc numai la ea. În cele şase luni cît am stat la spital numai faptul că există ea mi-a

dat puteri. Știi, boala de plămîni nu-i o jucărie. Am văzut oameni care s-au curățat foarte repede. Mai ales că mîncarea nu-i cine știe ce. Și medicamente ioc. Plămînii n-au leac. Pastilele de calciu nu fac nici două parale dacă omul n-are voință. Iar eu am avut. Mă gîndeam la Luci și simțeam cum prind puteri. Tu ai mai văzut-o de atunci ?

— Nu. Știu că e undeva la Timișoara la un liceu. Poate chiar la *Carmen Sylva*.

Pe Adam l-au repartizat într-o muncă mai ușoară. L-au vîrît într-un birou de secție, toată ziua completa niște formulare și, pentru că n-avea unde să se mute, cu aprobarea direcției uzinei l-au lăsat la cămin.

Lucia Pop s-a întors la Reșița după terminarea examenelor de sfîrșit de an. Crescuse, devenise o adevărată domnișoară. Nu avea gust prost Adam. Luci mi-ar fi plăcut și mie dacă Adam n-ar fi avut dreptul întîietății. Dar dragostea lui era o dragoste ciudată, unilaterală. Lucia nici nu știa de ea. Nu se vedeau decît foarte rar, de obicei duminica și nu se salutau. L-am întrebat pe Adam de ce ?

— Pentru că s-ar putea ca ea să nu-și mai aducă aminte de mine și apoi, așa cum sînt îmbrăcat, mi-ar întoarce imediat spatele.

Adam era într-adevăr prost îmbrăcat : purta un costum cenușiu, peticit, pătat și niște bocanci cu cuie, primiți de la fabrică.

Într-o zi, totuși, nu răbdă să n-o salute. S-au întîlnit față în față și ea s-a uitat cercetător spre Adam.

— Nu ești tu Adam, care m-ai scos din apă ?

— Ba da, îi răspunse Adam emoționat, și-și lăsă privirile în pămînt.

Eu n-aveam nici un motiv să stau prin apropiere, așa că n-am auzit restul discuției. I-am observat numai de la depărtare. S-au despărțit zîmbind.

Adam nu-şi mai încăpea în piele de fericire. Îi venea să alerge şi numai pentru faptul că-i era interzisă orice mişcare violentă se stăpîni.

— Mă, Frantz, sînt un om formidabil de norocos, îmi pare rău că n-am acostat-o pînă acum. Am pierdut o lună ca un tîmpit. Cred că mă place şi ea. Nu-mi pare rău că am sărit atunci în apă. Şi nici de operaţie nu-mi pare rău.

Vrînd să împartă fericirea cu mine mi-a făcut cadou o coastă.

— Să ştii că astea, oasele astea patru, mi-au adus noroc : cît timp le-am avut în mine, nimic nu mi-a reuşit. Ai văzut ? Ai văzut ce frumoasă e ?

Am luat coasta şi am pus-o sub pernă. Îl invidiam pe Adam.

— Şi ce ai discutat cu ea ?

— Ce n-am discutat...

Îi venea greu să-mi povestească totul dintr-o singură suflare. Îmi mărturisi numai că se vor întîlni duminică dimineaţă.

— Şi pune la socoteală că ea m-a invitat.

Asta era frumos din partea ei. Am spus că aş vrea să asist şi eu la întîlnire.

— Nu fi tîmpit ! Cum să vii la o întîlnire ca asta ?! Întîlnirea asta e o chestie intimă, personală. Pur personală. Îmi pare bine că nu ţi-am spus unde o să ne întîlnim.

Înainte de a adormi am hotărît să nu-mi scape această întîlnire intimă.

Cu cît se apropia mai mult ziua întîlnirii, cu atît se întuneca Adam mai mult. Sîmbătă apăru complet abătut. L-am şi întrebat dacă nu-i cumva bolnav.

— Pe dracu ! Cred că aş fi în stare să mut căminul din loc. Dar ce folos... Cum să mă duc la întîlnire cu

hainele astea ? Mi-a arătat : „franjurii" de la cracii pantalonilor.

Ce e drept, nici chiar eu, care nu prea aveam prejudecăți, nu m-aș fi dus la o întîlnire intimă cu hainele alea.

Seara în dormitor am convocat o adunare a ucenicilor și am insistat pe lîngă cei din anul patru, care cîștigau ceva și aveau și haine mai ca lumea, să-i împrumute lui Adam haine. După ce Adam se angajă că o să aibă grijă de haine, că n-o să le păteze, că o să tragă pantalonii cînd se așează, ca să nu facă genunchi, un ucenic de la sculărie îi împrumută costumul. Adam îi oferi, ca garanție, coastele.

— Ce să fac cu oasele astea, mă ? întrebă proprietarul costumului. Mai bine ai grijă să nu ții mîinile în buzunare, și-ți spun franc : dacă plouă nu ți-l dau.

Toată noaptea am ieșit cu schimbul în curte să privim cerul : e senin ori ba. Era senin, cu puzderie de stele și cu o cale lactee albă ca o șosea.

Dimineața, Adam, îmbrăcat în costumul împrumutat, arăta ca un frizer. Era atît de emoționat, încît îmi dădu toate bonurile de masă. Din cinci în cinci minute controla ceasul de la direcție să nu întîrzie cumva. Fix la 9 și jumătate plecă spre terenurile de tenis.

L-am urmărit tot timpul înainte de masă, și în oraș, și la terenurile de tenis. Am stat ascuns într-un tufiș și mi-a trebuit o mare voință să nu mă arăt, să nu-i rîd în față. La început Adam călca atent să nu prăfuiască costumul, pe urmă uită de haine și se comportă ca și cum ar fi fost ale lui din totdeauna.

Ne-am întors pe la orele trei. Nu m-am trădat nici în drum spre casă. Am luat-o pe o scurtătură să ajung înaintea lui. Cînd a intrat în dormitor m-a găsit în pat.

Mă prefăceam că dorm. Tot dormitorul s-a adunat în jurul nostru. Adam era roșu la față, transpirat. Povestea aprins de norocul care a dat peste el.

— Te-a servit cu ceva? întrebă un ucenic mai în vîrstă, care nu se gîndea decît la mîncare.

— Numai oranjadă, îi răspunse Adam într-o doară. Pe urmă ne-am plimbat pe malul Bîrzavei. În zăvoi, chiar acolo unde am scos-o din apă. Acolo m-a strîns de braț. Știți ce frumos e acum dincolo de ștrand?

— Și ce-ai făcut cu ea în zăvoi? întrebă tot ucenicul cu cele lumești.

— În orice caz nu la ce te gîndești tu. Domnii se poartă altfel decît noi ăștia, cu palmele pline cu ulei. Nu-s mîrlani.

Ucenicii, mai ales cei noi, îl ascultau cu gura căscată. Adam povesti cu lux de amănunte toate cele întîmplate la întîlnirea cu fata directorului general. Ne-a descris palmele ei mici și albe, ochii, părul, gura, dinții. Eu îl ascultam cu ochii pironiți în scîndurile patului de la etaj. Abia acum îmi părea nespus de bine că nu m-am trădat la terenurile de tenis. Eram singurul martor care l-a văzut gonind după mingile scăpate dincolo de gardul de sîrmă.

Lucia Pop îl invitase să fie culegător de mingi.

FLAȘNETARUL

Flașnetarul avea un singur ochi și un singur nume : „Flașnetarul". Ochiul și l-a pierdut pe front, undeva în Galiția, în primul război, iar numele, cînd a moștenit flașneta. Oamenii care l-au cunoscut mai de mult spuneau că și tatăl său, și bunicul său au fost flașnetari. Umblau din casă în casă, adunau cîrduri de copii în jurul lor și învîrteau manivela lădiței cu clape.

Flașneta avea o singură melodie, monotonă, ciudată, tristă. Cînd o ascultam, îmi veneau în minte cărțile de povești cu poze colorate, reprezentînd fete tinere cu păr lung și cu rochii largi, pline de mărgele.

Povestea flașnetarului e simplă, banală. Cînd s-a întors de pe front, din Galiția, l-a găsit pe taică-su pe patul de moarte. N-a fost prea impresionat. A văzut atît de mulți morți pe cîmpul de luptă, încît moartea îi devenise prietenă. De multe ori, se spune, cînd era singur și trist, discuta cu ea. Dar ce anume, nu știa nimeni.

Era un om tăcut. Îmi amintesc că, atunci cînd venea pe la noi, pe strada Semaforului, se rezema de un gard, învîrtea manivela și privea în gol, pînă departe, dincolo de pămînturile domnului Singer. Pe strada Semaforului nu

prea aduna bani : rar de tot ciupea cîte un prînz, dar flașnetarul n-a fost niciodată prea pretențios.

După înmormîntarea lui taică-su, și-a lipit o bucată de pînză neagră peste orbita goală și roșie, și-a agățat cureaua flașnetei pe umăr și a pornit să colinde orașul. Cel mai mult l-au îndrăgit copiii : îl înconjurau, unii îi dădeau bănuți, iar alții își băteau joc de el.

Flașnetarul învîrtea manivela și nimeni nu știa la ce se gîndește. Pe urmă, oamenii au aflat : strîngea bani, voia să cumpere o flașnetă nouă, pe roți, cum nu mai erau decît două în toată țara.

Zece Crăciunuri și zece primăveri au trecut pînă și-a adunat toți banii. Flașneta cea nouă era frumoasă, dată cu lac și pictată cu îngerași. Și melodiile erau noi : erau mai săltărețe, niște valsuri de Strauss și Kalman și cîteva arii din Rigoletto, cîntate de un spaniol cu numele Fleta. Eu aș fi stat toată ziulica lîngă el să urmăresc rotirea înceată a cartonului găurit și să privesc îngerașii rezemați cu coatele pe niște nori grași și albi.

Din toate, numai flașnetarul a rămas neschimbat : purta încă fîșia de pînză neagră peste ochiul stîng și hainele cu care s-a întors de pe front, din Galiția.

O dată la o chermesă din pădurea verde, niște cheflii l-au rugat să-i distreze. Flașnetarul s-a învoit, a învîrtit manivela pînă spre înserare, apoi a cerut răsplata.

— Tu nu te-ai distrat, chiorule ? l-au întrebat chefliii și au vrut să-l gonească.

Flașnetarul a insistat. Chefliii l-au bătut și ca să se distreze l-au legat de un pom. Pe urmă, veseli, au învîrtit ei manivela flașnetei pînă cînd s-a întunecat de-a binelea. Atunci au răsturnat flașneta și au plecat spre casă.

N-a mai rămas în pădurea verde decît flașneta cea nouă și flașnetarul, legat de copac.

Spre miezul nopții, a început să plouă. Flașnetarul n-a putut să se elibereze din frînghii : privea neputincios cum se spălăceau fețele îngerașilor, cum pocnea lacul și cum din cauza ploii se umflau lemnul, burduful, clapele.

Nici la ceea ce s-a gîndit flașnetarul în noaptea aceea n-a aflat nimeni. Nici măcar vînătorii care l-au eliberat a doua zi.

Flașnetarul, cu mîinile și cu picioarele amorțite, s-a tîrît pînă la flașnetă și a început să învîrtească manivela. Lada cu clape mugea a dogit.

Așa l-am reîntîlnit pe flașnetar : cu flașneta cu sunete dogite. Cînd venea pe strada noastră, pe Semaforului, împreună cu prietenii mei îmi băteam joc de el și-i împroșcam flașneta cu noroi.

Iartă-mă, flașnetarule !

DUȘAN

Pe Dușan l-am cunoscut în toamna anului 1944 la Viena. Stătea într-un colț întunecat al salonului cazărmii matrozilor din flotila comercială. Oricare comandant de vas sau timonier de șlep trebuia să-l bage în seamă dacă intra în salonul imens mobilat primitiv cu niște mese nedate la rindea. Dușan era cu un cap mai mare decît toți ceilalți prizonieri de război sîrbi, cehi, greci, care așteptau să se îmbarce pe vasele dunărene.

Așa erau vremurile pe atunci : marinarii de meserie fugeau pe capete. Sîrbii și cehii, de îndată ce ajungeau dincolo de Vucovar, abia așteptau să se ivească prilejul să fugă de pe vas, să urce munții și să se înroleze la partizani. În zadar puneau nemții plantoane pe vas : la înapoierea din Germania trebuia să batem toate porțile agențiilor, după oameni. Civilii nu se angajau ca marinari ; Dunărea era minată de la un capăt la altul, bombardamentele se țineau lanț, iar mai jos de Novisad te mai distrau și partizanii.

Tocmai mă întorceam dintr-o cursă din Bulgaria și bineînțeles fără marinar. Am cerut un om la Mohacs, la Budapesta, la Bratislava, dar fără rezultat. Comandanții porturilor mă asigurau că voi primi un om la Viena. În

ultima vreme însă nici nemții nu mai aveau oameni. De aceea s-a hotărît printr-un ordin al Statului Major ca posturile libere de pe vasele comerciale să fie completate cu prizonieri de război. Am mai avut și eu unul pe șlep : un grec, Ioanis Lefkaros, originar din Creta, care, undeva prin Croația, a luat drumul munților.

De cum am intrat în salonul matrozilor, boțmanul însoțitor m-a sfătuit să nu aleg pe acela înalt :

— E tuberculos, nu prea poate lucra. E aici de vreo șase luni și nu l-a luat nimeni.

Acesta, ca și cum ar fi presimțit că e vorba de el, s-a apropiat și m-a privit lung : avea ochi ciudați, mari și senini ca de copil. Fața prelungă, osoasă și trandafirie de febră, era năpădită de o barbă cenușie. Părea trecut de patruzeci de ani.

— Muncesc bine, mi-a spus într-o nemțească stricată și și-a lăsat privirile în jos. Muncesc bine și am nevoie de aer.

— Îl iau pe acesta înalt.

Plictisit, boțmanul făcu un semn prizonierului să-și creadă urechilor. Prizonierul stătu un timp nemișcat, apoi timid îmi întinse mîna. Avea mîna mare și caldă.

— Mă numesc Dușan Maximovici și o să fiți mulțumiți de mine.

— Bine, Dușan. Te duci pe chei și te îmbarci pe șlepul 65—13. Peste o oră mă întorc și eu.

Aveam treabă în oraș. La ieșirea din cazarmă, boțmanul m-a privit compătimitor. Se vedea de la o poștă că vrea să-mi spună ceva. M-am oprit în fața lui și am așteptat. El, fîstîcit, scuipă de cîteva ori printre dinți, își netezi mustățile cărunte cu dosul palmei, dar nu începu vorba. În cele din urmă l-am întrebat eu :

— Vrei să-mi spui ceva, Walter ?

— Nu, Frantz. Atîta doar că eşti tînăr şi prost.

I-am rîs în faţă şi am plecat nepăsător. Pe drum însă m-au cuprins remuşcările. Mă gîndeam că am făcut o alegere proastă şi va trebui să muncesc de unul singur ca pe vremea lui Lefkaros. Şi grecul se arătase sîrguincios la început. Pe urmă, după ce am lăsat în urmă graniţele Germaniei, a intrat într-un fel de grevă nedeclarată. Stătea toată ziua cocoţat pe nişte baloturi de bumbac şi cînta. Nu făcea aproape nimic. M-am spetit de unul singur ca un catîr. Cînd a fugit, am răsuflat uşurat. Eram convins că Duşan o să fugă şi el. Mai ales că aveam destinaţia Belgrad.

În drum spre casă nu m-am mai gîndit la toate astea. Într-un fel însă eram bucuros că tuberculosul o să stea la aer şi o să mănînce ca lumea. Cine ştie, poate o să se refacă.

Pe Duşan l-am găsit pe vas. Stătea tolănit pe nişte colaci de sîrmă şi privea animaţia de pe chei. Era atît de absorbit de această privelişte încît abia tîrziu, cînd am ajuns lîngă el, şi-a ridicat privirile. Probabil ca să nu-i găsesc vreun cusur, a sărit în picioare şi m-a salutat milităreşte.

— Nu-i nevoie de asta, Duşan. Ţi-ai adus bagajele?

— Da, — şi m-a salutat din nou. Pe urmă mi-a arătat o legăturică lîngă un tambur. Asta e.

— Altceva n-ai? l-am întrebat mirat.

— Nu. Şi atunci l-am văzut zîmbind pentru prima oară. Îşi lungise buzele subţiri pînă aproape de urechi.

— Cîţi ani ai, Duşan?

— Douăzeci şi cinci.

Era numai cu cinci ani mai în vîrstă decît mine. Nu-mi venea să cred.

— Du-te şi rade-te, Duşan.

Ras, Duşan arăta cu totul altfel. Părea un copil, brăzdat de riduri. Mi-a zîmbit din nou :

— Mulţumesc că m-ai luat. Aici am să mă vindec.

La marina comercială fluvială, marinarii şi cîrmacii de şlep îşi au gospodăriile lor proprii. Ei îşi gătesc, ei îşi spală. Duşan însă n-avea nici cratiţe, nici făină, nici ulei. Avea numai un paşaport de serviciu, un carnet de cecuri pentru salariu şi nişte haine soldăţeşti, rupte. La plecare i-am dat un rînd de haine uzate de la mine şi i-am propus să gătim mîncarea în comun. Duşan mi-a mulţumit şi s-a angajat să facă pe bucătarul. L-am schimbat repede din acest post. Era imposibil să mănînci o mîncare făcută de el.

Eram undeva pe la Bratislava, cînd într-o noapte îl văd ieşind din cabină şi apropiindu-se de timonier ; îl strig :

— Ei, Duşan ? De ce nu dormi ? Mai ai o oră pînă la schimb.

— Nu mi-e somn. S-a căţărat lîngă mine şi s-a rezemat de bordajul de tinichea al ferestrei.

— De unde eşti, Duşan ?

— Din Belgrad.

— Părinţi ai ?

— N-am... Erau librari pe uliţa Nuşici... Au ars în casă la un bombardament... Am numai o soră... Acum trebuie să aibă vreo 20 de ani... A vrut să urmeze medicina.

M-am uitat spre Duşan. Îşi rezemase fruntea de geamul murdar al cabinei timonierului. Probabil simţise că-l privesc. Se întoarse brusc, stătu un timp nemişcat, apoi alergă spre cabina lui.

O clipă mi-a trecut prin gînd să-l rechem, să-l îmbărbătez, dar am renunţat. Nu ştiam ce-ar fi trebuit să-i spun. Hotărîsem însă să-l las să doarmă, să duc serviciul în locul lui. Tot era o noapte frumoasă, liniştită. Duşan s-a reîntors peste cîteva minute şi mi-a întins o fotografie cu colţurile îndoite.

— E Nuşa, sora mea. Numai ea mai trăieşte. Dacă ajungem la Belgrad, vă rog s-o vizitaţi. Ştiu că pe mine n-o să mă lase să cobor.

Privea tăcut învolburarea apei, alunecarea tăcută a valurilor. O lună palidă, scăpată dintre nori, îi lumina faţa osoasă. L-am bătut pe umăr. Duşan s-a întors spre mine şi m-a privit multă vreme în ochi.

— Îţi mulţumesc, Frantz.

Ca toţi oamenii, şi Duşan îşi avea povestea lui. Se născuse şi crescuse la Belgrad. Părinţii lui, librari înstăriţi, l-au ţinut prin şcoli, au vrut să-l facă avocat. Au venit războiul, bombardamentele, armata şi prizonieratul.

— Nimic interesant, Frantz. E soartă grea, dar o merit. Ar fi trebuit să mă duc şi eu în... A tăcut şi m-a privit speriat. Pe urmă schimbă vorba. E o noapte frumoasă, nu-i aşa ?

— Da, Duşan. E noapte frumoasă. Du-te şi culcă-te.

La Belgrad, Comandamentul Militar al portului i-a interzis lui Duşan să coboare de pe şlep. El, deşi prevăzuse asta, se posomorî. Umblă toată ziua buimac, apoi se aşeză şi privi cu ochii întredeschişi hamalii din port, clădirile, şi nu se culcă decît noaptea tîrziu, cînd se stingeau ultimele lumini camuflate de pe chei.

Înainte de plecare m-a rugat să-i vizitez sora.

Uliţa Nuşici e departe de port. Am străbătut centrul oraşului plin de ruine, am căscat gura în faţa vitrinelor aproape goale şi am privit puţinii trecători împovăraţi de griji. În fosta librărie Maximovici, transformată într-o spălătorie, nu se găsea nimeni care să-l fi cunoscut pe librar.

— Întrebaţi la portăreasă, m-a informat o femeie în vîrstă, cu mîinile roşii de leşie. Poate ea îşi mai aduce aminte.

Portăreasa m-a privit bănuitoare.

— Au murit în timpul bombardamentului.

— Știu, dar eu întreb de Nușa. Ea n-a fost acasă în ziua aceea.

— De unde știi dumneata toate astea ?

— Mi-a povestit Dușan.

— Domnișorul Dușan ? El unde e ? Pe urmă, ca și cum s-ar fi speriat de cele spuse, mă trase de mînă pînă în odăița ei. Spre mirarea mea, închise obloanele.

— Vă e foame ?

— Nu, mătușă. Nu mi-e foame.

— Și Dușan e sus ? Asta n-aș fi crezut niciodată. Era un băiat tare fricos. Dar, spune-mi, cum a ajuns la voi ?

N-am înțeles întrebarea. Am clătinat totuși din cap, ca un om gînditor care nu știe dacă e bine să răspundă sau nu. Bătrîna zîmbi îngăduitoare, apoi continuă :

— Spuneți-i lui Dușan că Nușa a murit ca un viteaz. De aici din casă au luat-o. A avut o mitralieră sub pat. N-a vrut să răspundă la nici o întrebare. Au împușcat-o în fața librăriei...

La plecare, bătrîna mi-a dat o jumătate de pîine. M-am opus în zadar.

— Te rog, ia. Altceva n-am ce să-ți dau. Iar voi, acolo sus, aveți nevoie de pîine.

În drum spre vas mă simțeam foarte prost. Nu știam ce să-i spun lui Dușan. Adevărul, în nici un caz. Vestea l-ar fi doborît.

În apropierea portului, în fața unei case cu un felinar roșu, m-a oprit o femeie :

— Puișorule, nu vii ?

M-am uitat la ea. Era o femeie între două vîrste, fardată de mama focului.

— Hai, puișorule, nu te teme, nu sînt bolnavă.

Nu mi-aduc aminte cum am ajuns în camera ei. Am tresărit numai cînd a început să rîdă, vrînd să-mi atragă

atenția că s-a și dezbrăcat. Am privit uimit în jur. În toată încăperea, sărăcăcios mobilată, cenușie, numai un șal galben, aruncat pe spătarul unui scaun, aducea a ceva viu.

— Îmbracă-te !

— Puișorule !

— Îmbracă-te, am spus. Și am să te rog să-mi faci un serviciu. Ca să vadă că vorbesc serios, am scos un teanc de bancnote din buzunar. Femeia se uita cînd la mine, cînd la bancnote. Probabil credea că are de-a face cu un nebun.

— Ce fel de serviciu să-ți fac ?

— Vii mîine dimineață pe chei, la pontonul numărul 2. Este acolo un șlep, 65—13. La ora cinci fix ridicăm ancora. Vreau să-mi faci semne de adio. Ai înțeles ?

Femeia nu-mi răspunse decît după ce se îmbrăcă și-și ascunse banii într-un sertar.

— Vin, puișorule... Cum să nu viu... Îmi lași și pîinea ?

— Nu. De pîine am nevoie. Nu uita : mîine la cinci fix.

Seara, înainte de culcare, Dușan m-a mai întrebat o dată :

— Și o să vină, sigur ?

— Da, Dușan. La ora cinci va fi în dreptul pontonului și o să-ți facă semne cu un șal galben.

Dușan nu mai încăpea în piele de bucurie. Se plimba pe covertă parcă n-ar fi avut de gînd să se mai culce. Abia am reușit să-l împing în cabină.

Pe la ora două noaptea aud bătăi în ușa cabinei mele. Eram convins că e Dușan. M-am sculat supărat și am deschis ușa. În prag stăteau doi soldați nemți înarmați pînă în dinți.

— Îmbrăcați-vă ! mi-a ordonat unul dintre ei. Manevrăm șlepul pînă la cheiul cel vechi, pe pontonul numărul 4.

— De ce ?

— E ordin de la comandament. Se îmbarcă civilii.

Asta înseamnă că s-a întîmplat ceva.

Dușan e la proră și pregătește parîmele pentru manevră. Mă urc la timonă. Apa ne duce încet spre cheiul cel vechi. Pe pontonul numărul 4 stau sute de refugiați cu bagaje.

Ancorăm.

— O sută de persoane ! se aude vocea unui ofițer.

Oamenii urcă grăbiți și-și caută locuri cît mai ferite pe covertă. Mă uit la ceas : patru și jumătate. Ar trebui să sosească și remorcherul. Prin ceață nu se aude decît clipocitul apei și vocile îngrijorate ale refugiaților. Dușan e tot la proră. Fumează. Probabil e nervos. Alerg în cabină și-mi aduc aparatul de radio. Oamenii îmi pun fel de fel de întrebări :

— Cît facem pînă la Viena ?

— Dar pînă la Passau ?

— E adevărat că Dunărea e minată ?

— Bombardamente sînt ?

Paza, formată din cei doi soldați care m-au trezit, s-a postat lîngă un balot de bumbac. De undeva se aude un șuierat prelung și remorcherul, un vas austriac, se lipește de noi.

Întreb pe un marinar ce s-a întîmplat.

Îmi bolborosește ceva, dar nu înțeleg decît cîteva cuvinte.

— Ceva... neclar în Ungaria...

Mă reped la aparat și caut Budapesta. Nu se aude decît semnalul postului, dar parcă mai precipitat ca altădată. Învîrt butonul difuzorului la maximum și dintr-o dată vocea crainicului se revarsă puternic în noapte :

— Horthy a cerut armistițiu cu Sovietele. Știrea se repetă și în limba germană, apoi urmează un apel către armată.

Pornim. Motorul remorcherului îneacă vocea crainicului. Refugiații tresar înspăimîntați. Dușan se apropie de cei doi soldați. Unul dintre ei, blond și gras, îi întinde arma. Dușan îl dezarmează și pe celălalt. Refugiații privesc scena fără să crîcnească. Se contopesc cu umbrele lăzilor și ale baloturilor. Dușan dispare pentru o clipă, apoi se reîntoarce cu o bucată de frînghie și-i leagă pe soldați de brațul macaralei. Îi strig să se astîmpere, dar vocea mi-e înecată de zgomotul motorului. Oricum, chiar dacă m-ar auzi, nu cred că s-ar supune. După un timp, cu pași legănați, se întoarce la locul lui, la proră.

Deodată aud împușcături. Mă chircesc cît pot. Pe urmă, privesc uimit spre aparatul de radio. De acolo se aud împușcăturile. Acum e liniște deplină. Valurile ling trupul burduhănos al șlepului. Începe să se risipească și ceața. Se aude vocea unui alt crainic.

— Itt Budapest... Puterea a fost preluată de Szalasi. Ungaria continuă lupta alături de Wehrmacht pînă la victorie.

Vocea din aparat îmi pare că urlă. Răsucesc butonul difuzorului. Vocea crainicului se aude parcă și mai tare. Da, îmi dau seama că e din pîlniile megafoanelor din port. Nu, nu e nici o eroare ! Budapesta ! Transmite Erika.

Mă uit spre proră, la Dușan. Acesta, încet, se apropie de cei doi soldați legați de brațul macaralei. Îi dezleagă, apoi se urcă pe un balot și coboară cu armele nemților. Le așează frumos la picioarele lor și, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, se îndreaptă spre proră. Soldații dezlegați își freacă mîinile, apoi cel gras ia o armă, o pune la ochi și trage. Se aude o detunătură și Dușan se clatină. Se îndoaie, apoi își pierde echilibrul și se rostogolește spre apă.

Ar trebui ajutat. Sar din cabina timonierului, dar soldatul care-l împușcase pe Dușan mă ţinteşte cu arma :

— Înapoi !

În clipa aceea se aude un plescăit puternic. Dușan a căzut în apă. Privesc într-acolo. Valurile îl mai ridică o dată la suprafață. E cu fața spre cer. Am impresia că mă caută din priviri. Un val murdar îl acoperă, apoi dispare pentru totdeauna.

— La timonă ! îmi ordonă neamțul. Urc scările cabinei. Sîntem tocmai în dreptul pontonului 2.

Prin ceață văd fluturînd un șal galben.

O FELIE DE PÎINE

— Cine-i cîrmaciul șlepului 65—13 ?

— Eu.

— Ia jurnalul de bord și vino cu mine !

Omul din fața mea, deși nu era de la comandamentul portului, rostea cuvintele cu atîta autoritate încît m-am supus. Am luat jurnalul de bord și am pornit în urma lui. Abia după ce am trecut de clădirile Agenției de navigație am îndrăznit să-l întreb :

— Unde ne ducem ?

— Ai să vezi.

M-am înfuriat :

— Dar cine ești dumneata ?

Omul mi-a zîmbit ironic și mi-a arătat o insignă rotundă prinsă sub reverul hainei :

— De la Poliția Fluvială.

Deși nu mă socotesc o fire sperioasă, am tresărit. Eram convins că m-a „turnat" cineva. În ultima vreme erau atît de mulți informatori pe vasele dunărene, încît era de mirare că nu m-au arestat mai de mult. Dar pentru ce m-ar fi ridicat totuși ? Să fi aflat că am vîndut vagonul acela de stafide la Orehovo ? Asta nu putea fi : totul

s-a petrecut noaptea și dacă s-ar fi aflat ceva, m-ar fi arestat în primul port. Să fi fost informați de scandalul pe care l-am avut cu timonierul de pe „Ried", cu care n-am vrut să împart banii primiți pe butoiul acela de petrol ? Nici asta nu putea fi. Timonierul n-avea autoritatea morală să mă reclame și, pe deasupra, ar fi intrat și el la apă. Probabil că m-au arestat pentru balotul acela de tutun șterpelit la Sistov. Da, asta părea cel mai verosimil. Vameșul n-a fost mulțumit cu cele două mii de leva. M-a și amenințat că o să mă denunțe... Dar asta s-a petrecut cu un an în urmă și nu cred că domnii de la poliție să fi lăsat să tărăgăneze atît de mult afacerea. Sau te pomenești că au aflat de butoiașul de rom... Nu. Mi-ar fi percheziționat cabina... Dar atunci de ce dracu m-au arestat ?

Pe lîngă clădirile impunătoare ale Agenției D.D.S.G.-ului și ale Comandamentului Portului, biroul Poliției Fluviale părea un biet canton părăsit. Dacă n-ar fi avut tăblița de smalț prinsă pe ușa de stejar masiv, sau de n-ar fi fost santinela înarmată la intrare, oamenii ar fi trecut nepăsători prin fața clădirii. Așa însă, o ocoleau de departe.

Ușa de stejar masiv s-a închis în urma mea cu un pocnet sec.

— Stai jos.

M-am așezat pe scaun și mi-am rotit privirile prin încăperea modest mobilată. În afară de masa din fața mea și de cele două scaune desperecheate, mai era un dulap, un fișier pentru dosare și două portrete : Horthy și Hitler.

— Dumneata ești din România ?

— Da.

— De cînd ești în Ungaria ?

— Din 40. Mi s-a părut ciudat că nu mi s-au pus întrebări legate de problemă. Cine știe, poate m-am speriat degeaba. Am întrebat ca de la egal la egal : Vă rog

să-mi spuneți de ce m-ați chemat aici ? Știți, înainte de plecare am foarte multă treabă pe vas.

— Nu te mai întorci acolo.

Parcă m-ar fi lovit cineva cu leuca. Am luat o atitudine demnă, ca un om necăjit :

— Vă rog să luați la cunoștință că eu sînt cetățean român. Am să anunț ambasada.

— Aaa, a schimbat tonul agentul. Văd că mă amenințI ! Bine, puișorule !... Descalță-te !

Eram convins că n-am auzit bine. Am făcut o mutră tîmpită și m-am aplecat spre el :

— N-am înțeles ce-ați spus...

— Va să zică faci pe surdul ! Descalță-te !

Ce-o mai fi și asta ? Mă aplec și-mi scot încet pantofii ca să cîștig cît mai mult timp. Am încercat să mă concentrez, dar n-am reușit. Priveam prosteşte scîndurile podelei ca și cum de acolo ar fi trebuit să-mi vină salvarea.

— Pune-i pe masă !

Ăsta vrea să-și bată joc de mine. Aș fi vrut să-i spun că n-are umor, dar m-am oprit la timp. De ce o fi vrînd să-mi pun pantofii pe masă ? Mă uit stăruitor în ochii agentului cu speranța să găsesc acolo o umbră de zîmbet care să mă liniștească. Agentul însă are fața încruntată, severă. N-am ce face. Pun pantofii pe masă și-mi strîmb gura într-un rîs stînjenit.

Mulțumit, agentul Poliției Fluviale începu să măsoare încăperea cu pașii. Patru pași în stînga, patru pași în dreapta. L-am urmărit un timp, pe urmă m-am uitat la pantofi. Erau niște pantofi negri cumpărați la Bratislava cu douăzeci de pachete de țigări și o litră de rom. De ce mi-o fi cerut să-i pun pe masă ? Trebuie să fie o glumă. O glumă proastă. Totuși mă simt prost. Aș vrea să cred că numai din cauza pantofilor. Oricît, desculț, omul își

pierde din personalitate. Imi pun picioarele unul peste altul. De ce dracu mi-am luat tocmai ciorapii ăştia rupţi ?

Agentul continua să se plimbe prin faţa mea. Aş prefera să-mi pună întrebări, decît să mă lase descălţat, în nesiguranţă. În clipa aceea în faţa clădirii se opri o maşină. A venit după mine, mi-a trecut prin gînd şi în zadar am încercat să-mi ascund emoţia. Dar de ce să fi venit tocmai după mine ? Am încercat să mă liniştesc. Unde să mă ducă ? Adică...

Între timp uşa se deschise şi în prag apăru un locotenent tînăr cu o mustăcioară blondă a la Clark Gable. Salută milităreşte, mă măsoară din priviri, apoi observă pantofii de pe masă. O clipă am avut impresia că ar fi vrut să zîmbească, dar se reţinu. Eram supărat pentru complexele şi bănuielile care mă încercau.

— Ai cui sînt pantofii aceştia ? întrebă locotenentul încruntat.

— Ai mei, am răspuns cu jumătate de gură şi am privit spre agent aşteptînd să dea el explicaţiile.

— Ai dumitale ? ! strigă înfuriat locotenentul. Dar unde crezi că eşti ? ! În Valahia ? ! Hai !... Şi fără să fi avut răgazul să-i răspund mi-a cîrpit două palme. Vii aici şi-ţi pui pantofii pe masă ? Cu un gest de scîrbă mătură pantofii de pe birou şi mă privi ca pe un ucigaş.

— Încalţă-te !

2

De îndată ce s-a închis uşa pivniţei în care m-au aruncat, m-am rezemat de zidul lipicios şi am închis ochii să mă obişnuiesc cu întunericul. Şi chiar înainte de a-i fi

deschis am constatat două lucruri : primul, că în încăpere e foarte cald, și al doilea, că am paie sub picioare.

— Au mai adus pe unul, spuse cineva cu voce pițigăiată din apropierea mea. Am deschis repede ochii, dar n-am putut distinge nimic. Pe urmă, omul cu voce pițigăiată aprinse un chibrit și-mi lumină fața. E un băiat, constată plictisit.

De undeva din umbră mai apăru un individ :

— De ce te-au arestat, măi ?

— Nu știu.

— Ești român ?

— Da.

— Atunci cum nu știi ?

Chibritul mai pîlpîi o dată, apoi se stinse și se făcu din nou întuneric.

— Și dumneavoastră de ce sînteți aici ? am întrebat curios.

— Tu n-ai citit ziarele ?

— Nu. Azi noapte am sosit la Budapesta. Știți, eu sînt marinar. N-am mai văzut ziare de vreo două săptămîni.

— Aha, asta-i altceva. De o săptămînă România a trecut de partea rușilor. Înțelegi ? De aia ne-au arestat. Ai ceva de mîncare, pușliule ?

— N-am.

— Asta-i rău. Noi n-am mîncat de două zile.

Din fundul pivniței o voce somnoroasă ne rupse convorbirea :

— Dă mai tăceți o dată și culcați-vă ! Dacă dormiți, nu vi-e foame !

Am mai stat puțin rezemat de zid, pe urmă m-am aplecat și am adunat paie să mă pot culca. Nu eram îngrijorat : Îmi părea numai rău că n-am reușit să-mi văd familia. În alte dăți, cînd soseam la Budapesta, primul drum îl făceam acasă. Ieri însă, la sosire, am fost foarte

ocupat : n-am mai avut timp nici de cină : am stat tot timpul la timon, pe urmă am fost prea obosit să mă pregătesc de drum. Iar dimineața m-au deșteptat pentru manevre, am avut treabă la acostare și iarăși nu m-am putut duce, și pe deasupra iar n-am mîncat. De ce dracu nu mi-am făcut de mîncare ? Da, socotisem că la prînz, după terminarea lucrului, o să ies în oraș și o să mănînc la un restaurant. Dacă aș fi plecat cu un sfert de oră mai devreme, nici agentul de la Poliția Fluvială nu m-ar fi găsit pe șlep. La dracu cu acest „dacă" !

Spre seară a început să-mi fie foame.

Desigur, dacă n-aș fi știut că tovarășii mei n-au mîncat de două zile, nu mi-aș fi făcut încă probleme. Așa însă, foamea luase proporții exagerate.

A doua zi, spre seară, s-a deschis ușa pivniței și am fost tîrîți într-o curte împrejmuită cu un gard de piatră.

— E închisoarea militară, mi-a șoptit vecinul, după ce ne-am aliniat după înălțime.

Același locotenent cu mustăcioara blondă ne dădu lămuriri :

— Orice tentativă de evadare se pedepsește cu moartea !

— Dați-ne ceva de mîncare ! strigă cineva din rînd.

— La sosire primiți de mîncare.

— Și unde ne duceți ?

— O să vedeți... Trădătorilor !

3

Ne-am urcat în niște mașini închise, apoi la gara de triaj am fost înghesuiți cîte treizeci de oameni într-un vagon de marfă. În afară de faptul că era zăpușeală și ne

era foame, ne simțeam mai bine decît în pivniță. Cel puțin aici nu era întuneric și știam că la destinație ne așteaptă cîte un castron de mîncare.

Vagonul în care eram eu era vechi și avea caroseria putrezită. După bucățile de scîndură și rumegușul de lemn presărat peste tot, mi-am dat seama că vagonul, înainte de a ne găzdui pe noi, fusese folosit pentru transport de cherestea. Înainte ca și ceilalți să facă această constatare, am adunat o grămadă considerabilă de rumeguș ca să-mi pregătesc culcușul pentru noapte.

Roțile țăcăneau monoton a plictiseală. Cineva începu să cînte despre un anume Gheorghiță care era îndrăgostit foc de o Mărioară oacheșă cu buze cărnoase, vișinii.

Vecinul meu, un bătrînel scund, ras în cap, moțăia cu ochii întredeschiși în timp ce-și frămînta mîinile neobișnuit de fine. L-am privit mult timp încercînd să-i ghicesc identitatea. De cîteva ori mă privi și bătrînul, dar văzînd că-l cercetez, își întorcea mereu capul în altă parte. Pe urmă, stînjenit, se aplecă spre mine :

— De unde sînteți, mata ?

Avea un accent caracteristic evreiesc. Eram sigur că nu mă înșel. L-am întrebat :

— Dumneata ești evreu ?

Vecinul meu se chirci speriat și puse degetul la gură.

— Sssst, să nu ne audă cineva. Te rog taci ! Pe urmă, după vreo jumătate de oră, am aflat totul despre el. Era un rabin de undeva din Sighet și era foarte bucuros că l-au arestat ca român și nu ca evreu. M-a rugat insistent să nu-l trădez. I-am promis.

A doua zi n-am discutat în vagon decît despre mîncare. Cineva începu să explice cum se fac sarmalele în regiunea Timiș-Torontal, iar altul susținea sus și tare că nevasta sa e cea mai bună bucătăreasă din Transilvania.

Un cizmar maghiar din apropierea Clujului, care datorită formelor birocratice n-a reușit să obțină cetățenia maghiară, începu să înjure și să forțeze pardoseala de scînduri a vagonului. Vreo doi inși, înfocați și ei, tot unguri, îl ajutară și după cîteva ore reușiră să desfacă o scîndură, chiar deasupra osiei din spate. Așteptam cu toții nerăbdători noaptea. Rabinului îi era teamă că evadarea unora ar putea avea repercusiuni asupra acelora care n-ar avea curajul să plece. Oamenii se împărțiră în două tabere. Unii erau pentru evadare, alții împotriva evadării.

Pe la ora două noaptea, un bombardament aerian sili trenul să oprească undeva pe un cîmp deschis. Cizmarul sări la deschizătură :

— Cine vrea să vină cu mine ?

Nu i se alăturară decît trei oameni și coborîră sub vagon.

— Pleci și mata ? mă întrebă îngrijorat rabinul.

— Da.

— Îmi dai voie să vin cu mata ?

— Dacă vrei, vino.

Bombardamentul dură vreo trei sferturi de oră... Toți cei cinci care am coborît sub vagon stăteam lungiți între șine așteptînd ca trenul să plece. Ne temeam numai de un singur lucru : că santinela, care stătea probabil pe scările ultimului vagon, o să ne observe și o să dea alarma. Rabinul tremura ca varga. M-am tras în apropierea lui și l-am sfătuit să urce înapoi în vagon.

— Dumneata ești evreu. Dacă te prinde poți s-o pățești rău de tot. Și chiar dacă scapi, ce vrei să faci ? Pentru dumneata soluția de a fi prizonier român e de o sută de ori mai bună decît să fii liber. Rabinul stătu cîteva minute pe gînduri, pe urmă îmi dădu dreptate. Îmi strînse mîna și se cățără înapoi în vagon. Eram convins că l-am sfătuit bine.

Se auziră tocmai primele comenzi de plecare cînd rabinul apăru din nou în deschizătura vagonului.

— Domnule, domnule...

— Ce-i ? îl întreb îngrijorat.

— Uite, vreau să-ţi mulţumesc pentru sfat... Îmi întinse un pachetel mic învelit într-o batistă. Am o felie de pîine. O să-ţi prindă bine. Recunoscător, iau pachetelul, dar văd că rabinul nu pleacă din deschizătură. Ce o mai fi vrînd ?

— Vreau să-ţi dau şi eu un sfat, domnule. Să nu mănînci pîinea. S-o ţii cît mai mult. Ştiind că ai o bucată de pîine la mata, poţi să rabzi mai bine. Cine ştie cînd o să faci rost de mîncare. Şi s-o ţii învelită. Atunci e mai mică ispita. Aşa am păstrat-o şi eu.

Trenul se puse în mişcare. N-am mai avut timp să-i mulţumesc.

M-am întors cu faţa la pămînt, îngrozit de gîndul că aş putea fi observat. Trenul se îndepărtă însă fără să se întîmple ceva. Totuşi, nu m-am ridicat decît după ce nu i-am mai auzit ţăcănitul roţilor. Undeva, prin apropiere, unde fusese bombardamentul, flăcări trandafirii se căţărau spre cer.

— Şi acum încotro ? întrebă cineva.

— Fiecare în altă direcţie, făcu cizmarul. N-are nici un rost să mergem împreună. Ne-am da de gol.

Cizmarul, cu încă unul, porni de-a lungul liniilor de fier. Ceilalţi doi porniră spre o pădurice care se întindea în stînga noastră. Nehotărît, am rămas un timp aşezat pe o traversă şi-mi părea rău că l-am sfătuit pe rabin să rămînă în vagon. Acum cel puţin n-aş fi fost singur. Din depărtare se auziră încă paşii celor plecaţi, pe urmă pogorî o linişte nefirească. Mi-era teamă. Cu paşi nesiguri, fără chef, am pornit spre orăşelul bombardat. Un timp, am vrut să mă întorc şi să alerg după cei plecaţi

înspre pădurice, dar într-acolo era întuneric și mă temeam că n-am să-i găsesc. Mi-era o foame cumplită : mi se uscase gîtlejul și-mi vuia capul. Dacă închideam ochii, vedeam pe ecranul pleoapelor niște cercuțe colorate care creșteau și descreșteau ca baloanele de săpun. Mi-am adus aminte de pîinea rabinului. Am pipăit pachețelul din buzunar. Pîinea era uscată. Cine știe de cînd păstra bătrînul felia asta de pîine. Tocmai voiam s-o mănînc cînd mi-a venit în minte sfatul rabinului. Da, da, avea dreptate. De altfel el a fost singurul om pe care nu l-am auzit văitîndu-se de foame. Desigur, pentru că avea pîinea la el. Iar eu să n-am nici un pic de voință ! ?... Am pus pachețelul înapoi în buzunar și am pornit cu pași apăsați. Hotărîsem să intru în prima casă care îmi va cădea în drum, ca să-mi astîmpăr foamea.

Abia spre dimineață am ajuns în dreptul orășelului bombardat.

Nu mă mai despărțeau decît vreo două sute de metri de primele case cînd am zărit apropiindu-se o companie de soldați echipați de front. În ultima clipă am reușit să mă ascund în spatele unui tufiș. Ca și cum ar fi fost un făcut, în apropierea tufișului, soldații cotiră de pe șoseaua națională spre cîmp. Nu departe de ascunzătoarea mea, comandantul strigă cîteva comenzi ; soldații se pregătiră de instrucție. Cinci ore în șir am tremurat în spatele tufișului, tîrîndu-mă pe burtă ori de cîte ori mi se părea că aș fi putut fi zărit. Și, pe deasupra, mă chinuia și foamea. O clipă m-am gîndit să mă duc la ei și să le cer ceva de mîncare. Spre norocul meu, însă, m-am răzgîndit la timp.

În sfîrșit, pe la ora douăsprezece, soldații se aliniară și porniră înapoi spre oraș. Un timp am așteptat încă să se depărteze, pe urmă am pornit în urma lor. În apropierea barierei orașului însă am descoperit doi jandarmi, cu pene

la pălărie, care se plimbau cu arma la umăr. M-am așezat la marginea drumului, în șanț, așteptînd să dispară. Jandarmii însă nici nu se gîndeau la așa ceva. Circulau pe un traseu lung de vreo sută de metri și legitimau pe toți care ieșeau sau intrau în oraș. Eu n-aveam asupra mea decît legitimația de marinar și carnetul de salarii de la agenție. După cîteva ore, jandarmii în loc să plece, așa cum speram eu, mai primiră întărituri. Era clar că nu pot pătrunde în oraș. Și nici de plecat nu puteam. A trebuit să aștept pînă ce se înnoptase de-a binelea, să pot dispărea fără să fiu observat. Îmi părea rău că n-am luat și eu drumul cizmarului. Eram convins că acesta e undeva întins într-un așternut alb și nu se poate mișca de sătul ce e.

Drumul, înapoi spre calea ferată, mi s-a părut nesfîrșit de lung. Spre miezul nopții, obosit mort, m-am așezat sub un pom și eram hotărît să consum pîinea rabinului. Pe urmă, după o dilemă de cîteva minute am amînat pentru a doua zi, socotind că noaptea, dormind, tot n-o să-mi fie foame. M-am culcat și am adormit buștean. Am visat că mă aflam pe vapor și că magaziile erau pline cu mîncăruri alese. Pe urmă, se făcea că eram bucătar șef la un mare restaurant și gustam din toate mîncărurile.

M-am trezit cu soarele în față. Mi-era și foame și sete. Totuși am avut destulă putere să nu deschid batista rabinului. Am hotărît să nu mănînc decît cînd voi ajunge la calea ferată.

Mergeam încet, cu mîinile în buzunar, pipăind felia de pîine. Cred că trecuse de prînz cînd am ajuns la locul de unde plecasem cu o zi în urmă. Un timp am mers grăbit, călcînd de pe o traversă pe alta, pe urmă, obosit, am început să fac echilibristică pe șina încinsă. Tocmai mă gîndeam să mănînc în mers, sau să mă opresc la umbra unui copac, cînd la orizont apăru un om îmbrăcat în uniforma societății de cale ferată. Instinctiv am vrut să mă ascund,

dar foamea mă sfătui să nu-l ocolesc. Cînd omul ajunse la vreo cincizeci de metri de mine, mă întrebă :

— Fugar ?

Am clătinat din cap în semn că da.

— Atunci pleacă de aici ! Azi noapte au fost prinși doi ca dumneata și au fost împușcați. Unul avea o cămașă roșie, cadrilată.

„Cizmarul ! Ce bine că nu m-am dus cu ei !" Începură să-mi tremure picioarele.

— Bine, plec, am reușit să bîlbîi în cele din urmă. Dar dă-mi ceva de mîncare.

— N-am nimic la mine.

Și acum mă mir că n-am rupt-o la fugă și am insistat.

— Te aștept aici. Adu-mi ceva de la canton. N-am mîncat de nu mai știu cînd.

— Nu pot să-ți aduc. Am doi soldați cazați în canton. Pleacă dacă nu vrei s-o pățești.

Devenisem blazat, nepăsător :

— Atunci spune-mi măcar unde mă aflu.

— Aproape de Esztergom. Dar te sfătuiesc să ocolești orașul. E plin de nemți. Se evacuează.

Am luat-o spre stînga, unde se întindea pădurice a. Îmi venea să plîng de ciudă. Cum să mori la douăzeci de ani, de foame, ca un șobolan ! ?

Soarele ardea atît de puternic de parcă ar fi fost supărat pe mine. Transpiram și simțeam cum mă părăsesc puterile. Voiam să mă așez, să nu mă mai ridic, dar m-am întrebat ironic : „Dacă tot trebuie să mori, de ce să nu mori în umbră ?"

Ajuns în pădurice am scos pîinea rabinului din buzunar. La vederea pachetului stomacul mi se zgîrci și am început a înghiți în sec ca un bolnav de febră. Eram convins că dacă n-aș fi avut pîinea n-aș fi ajuns nici pînă aici. Cine știe dacă, împins de foame, nu m-aș fi dus să cer de mîn-

care soldaților și dacă ei nu m-ar fi împușcat ca pe cizmar ! Nu ! N-am voie să mănînc din pîine. Acum felia asta de pîine e singurul lucru care îmi dă încă putere. Trebuie să mă ridic și să pornesc la drum ! N-are nici un rost să-mi pierd vremea ! Am pus din nou pachețelul la loc ! Mergînd, din cînd în cînd îmi pipăiam buzunarul să controlez dacă mai e acolo. Uneori totul mi se părea că e numai un vis și că, în curînd, o să mă trezesc în cabina mea de pe șlep. După cîteva ore de mers descopăr la marginea pădurii o fermă. Mă apropii convins că după cîteva minute mi se sfîrșește calvarul. Tocmai vreau să strig cînd, la umbra pomilor, descopăr cîteva camioane militare. Îmi strîng dinții, pipăi felia de pîine din buzunar și ocolesc ferma.

Spre seară mă trezesc pe o șosea națională. Nu-mi păsa de nimic. Acum e totuna. Scot pachetul din buzunar și vreau să mănînc. Acum nu mai e nici o forță care să mă poată opri ; desfac nodul batistei și aud din urmă claxonul înfuriat al unei mașini. Un turism. Bag repede pachețelul în buzunar și fac semne largi cu mîna. Aș vrea să opresc mașina. Într-adevăr mașina se oprește în apropierea mea. La volan descopăr un soldat neamț. Na, numai asta mi-a mai trebuit.

Mă apropii liniștit de mașină. Spre mirarea mea, nu-mi mai e teamă.

— Sînt marinar de la D.D.S.G. — spun, și-i arăt legitimația de marinar. Vreau să mă duc la Pesta.

Îmi face semn să urc.

Stînd lîngă șofer un timp uit de foame. Pe urmă stomacul începe să se agite iarăși. Totuși rabd vitejește. Soldatul nu trebuie să vadă că mi-e foame. S-ar putea să intre la bănuieli. Mă forțez să nu adorm.

Au apărut zorile cînd am ajuns la Budapesta. În centrul orașului spun că vreau să cobor. Șoferul oprește mașina.

Îi mulțumesc și pornesc înspre casă. Mi-e rușine să scot pîinea în mijlocul străzii. Nu știu de ce, dar am impresia că un om flămînd e mult mai bătător la ochi decît unul sătul. Pipăi felia de pîine din buzunar și-n gînd îi mulțumesc rabinului. În fond el m-a salvat. Cine știe ce aș fi făcut dacă n-aș fi avut felia asta de pîine ! Aproape de casă mă oprește o patrulă militară. Simt cum îmi năvălește sîngele în obraz. Tac ca să nu bîlbîi.

— Legitimația ! îmi poruncește un plutonier gras.

Scot legitimația de marinar și i-o întind :

— Matroz.

Plutonierul răsfoiește legitimația germană, pe urmă se întoarce către ceilalți din patrulă :

— Dă-l dracului, e neamț.

Bine că nu i-am vorbit pînă acum. Îl salut scurt, nemțește.

Acasă, la întrebările nevestei, nu mai am putere să-i răspund. Cad pe o canapea dar nu pot să adorm. Mirosul de mîncare îmi gîdilă nările. Îmi aduc aminte de pîinea evreului. Scot pachețelul din buzunar și-l desfac zîmbind :

— Uite, asta m-a salvat...

— Batista asta murdară ? Ce ai în ea ?...

— O felie de pîine.

Deodată, camera începe să se învîrtească cu mine. Nu mai disting nimic, decît bucățica de scîndură care cade din batistă.

— Îți mulțumesc, rabinule !

ÎN BOU-VAGON

Stăteam de trei zile într-un vagon de marfă cu nevasta și cu fiul meu. Stăteam așezat pe un geamantan de nuiele cu bărbia lăsată în palmă. De multe ori treceau ore în șir fără să scot un cuvînt. Din cînd în cînd numai, aruncam cîte o privire spre nevasta mea, o femeie firavă, cu ochi verzi, care-și privea copilul învelit într-un veston militar, cenușiu.

Copilul, înțărcat cu cîteva zile în urmă, sleit de foame, dormea mai tot timpul. Era atît de palid, încît buzele lui mici, roșii, păreau date cu ruj.

În primele două zile, fusesem încă agitat, revoltat, pe urmă, m-am liniștit. M-am împăcat cu mine. Nu mai tresăream decît la huruitul asurzitor al avioanelor care treceau deasupra vagonului sau la exploziile înfundate ale bombelor.

Vagonul în care m-am cuibărit era tras pe o linie moartă. Ca prin miracol a rămas întreg, nestrivit. Locuință tot nu aveam, așa că îmi era totuna unde locuiesc ; și, pe deasupra, stînd în vagon, aveam și șansa să părăsesc orașul. Evadasem cu vreo patru săptămîni în urmă dintr-un vagon plin cu deportați și eram slab ca un țîr. Nici măcar nevastă-mea nu m-a recunoscut cînd am apărut

în ușa adăpostului : m-a privit mirată, ca pe un străin, apoi a continuat să-și legene copilul. Numai cînd și-a auzit strigat numele, atunci a tresărit.

A început să plîngă.

După trei zile de așteptare nu-mi mai aduceam aminte cine a spus că toate vagoanele de pe liniile moarte vor fi duse în România. De fapt asta nici nu mai avea importanță. Atunci însă, cînd am auzit știrea, mi-am adunat boarfele, le-am înghesuit în două geamantane de nuiele și m-am mutat în primul vagon întreg. Doream foarte mult să părăsesc Budapesta : luptele de stradă mi s-au părut mai groaznice decît zilele din lagăr : chiar și pe front mi se părea mai bine : acolo cel puțin cunoșteai direcția de unde trage dușmanul, puteai să te ferești. Într-un oraș asediat însă, unde pentru fiecare trotuar, casă sau etaj se încaieră oameni înarmați pînă în dinți, nu știi cum să te aperi, unde să te ascunzi : gloanțele străbat spațiile aiurea, șrapnelele mușcă din ziduri, grenadele explodează la fiecare pas și, ce e mai îngrozitor, peste tot te înconjoară morții.

Morții nu mă impresionau, am văzut destui. Dar cei din Budapesta erau niște morți ciudați : mai toți dezbrăcați încă înainte de a se răci : refugiații și locuitorii orașului asediat aveau haine puține, subțiri. Și altă soluție de procurat haine nu era. Numai soldații împușcați peste noapte nu puteau fi dezbrăcați : erau înțepeniți de multe ori în poziții caraghioase, așa cum îi găsea moartea.

De trei zile de cînd mi-am instalat familia în vagon, nici un semn nu mi-a dat să înțeleg că vom pleca în curînd ; pe tot păienjenișul liniilor nu se vedea nici o locomotivă. Poate de aceea stăteam încruntat și nu tresăream decît cînd ușile vagonului se dădeau în lături. În ușa vagonului apăreau civili. Aceștia erau în căutare de alimente. Mai toți erau îmbrăcați ciudat, încotoșmănați

în șaluri, în pături. Unii nu căutau numai alimente, ci și mijloace de locomoție. Aceștia îmi puneau fel de fel de întrebări :

— Unde pleacă vagonul acesta ?

Le răspundeam fără să mă uit la ei :

— Nu știu.

— Atunci de ce te-ai urcat ?

— Pentru că vreau să plec...

— Unde ?

— Oriunde.

Cei care nu mă credeau pe cuvînt îmi răspundeau în aceiași termeni :

— Va să zică, oriunde... Păi tocmai acolo vreau să plec și eu.

Se instalau și ei în vagon și așteptau răbdători, cuminți cîteva ore ; apoi, plictisiți și nemulțumiți de tăcerea mea, plecau. Alții, mai agresivi, îmi cereau socoteală pentru timpul pierdut, ca și cum eu aș fi fost vinovat că nu cunoșteam perfect mersul trenurilor. Neavînd ce face, plecau și ei. Pe urmă totul începea aidoma : veneau alții, stăteau cîtva timp și plecau înjurînd. Numai eu și familia mea stăteam neclintiți în vagon, așteptînd să se întîmple ceva. Cel mai neimpresionat de tot ce se petrecea în jur era copilul : dacă nu dormea își privea mîinile și rîdea.

Mi-era milă de el.

Nevasta mea vorbea foarte rar : stătea nemișcată, privea undeva în podea, poate crăpăturile scîndurilor și, foarte rar, oftа. Îi priveam umerii firavi, părul nepieptănat și o cusătură desfăcută la gulerul paltonului. Uneori îmi era ciudă că nu știam la ce se gîndește. Am întrebat-o de cîteva ori :

— La ce te gîndești ?

— La noi, mă gîndesc că poate n-ar trebui să te urmez...

— De ce ?

— Am impresia că-ți sînt povară. Și acum de cînd sîntem trei nu e numai o impresie.

— Vrei să ne certăm ?

— Nu. Dar tu m-ai întrebat și eu sînt sinceră. Nu crezi că totuși ar fi mai bine să cobor ?

— Nu.

În cea de-a patra zi, în zori, se auziră zgomote neobișnuite : șuierat de locomotive și comenzi scurte. Pe urmă nu trecură decît cîteva minute și vagonul se puse în mișcare. Atît de mult am așteptat această clipă, încît, împlinindu-se, și-a pierdut întreaga ei măreție.

Vagonul se legăna încet, ritmic : osiile neunse plîngeau metalic, și, fără nici un rost, îmi adusei aminte de o poezie învățată la școală :

Iar noi pe lîngă mama stînd,
De mult uitarăm jocul.

De fiecare dată, cînd se oprea trenul, sau încetinea numai, se urcau în vagon fel de fel de oameni : dezertori, îmbrăcați pe jumătate civil, pe jumătate ostășește, evrei în uniforme vărgate, eliberați din diferite lagăre, negustori ocazionali care se duceau în provincie să-și schimbe hainele pentru alimente.

În apropierea unui canton se urcă în vagon o femeie în vîrstă, care în loc de palton se învelise cu o plapumă galbenă. La mijloc era încinsă cu o centură militară nemțească, de pe catarama căreia cineva rosese cu un vîrf ascuțit inscripția „Got mit uns". Bătrîna se instală în mijlocul vagonului și intră în vorbă cu toți ; era bine informată de mersul evenimentelor de pe front, de situația alimentară din nord și din sud, de cazurile de ciumă și tifos apărute în regiune. Avea gură spartă : înjura mai

rău ca un birjar, în patru limbi, și era nemulțumită de viteza trenului, de frig și de lipsa de tutun.

După un timp, cînd i se păru că sfîrșise toate subiectele de discuție, scoase de sub plapumă o cască militară și dintr-un buzunar știut numai de ea o sticlă cu apă și un pachețel mic cu sare. Cei din vagon îi urmăreau toate mișcările. Bătrîna scoase de undeva o bucățică de sîrmă, se cățără pe un geamantan și fixă capătul sîrmei de tavanul vagonului.

Un muncitor de la căile ferate, un om cu coșuri pe față și cu pleoapele umflate, roșii, o întreabă :

— Vrei să te spînzuri, mătușă ?

— Fac ce vreau.

— Asta e drept. Dar e mult mai comod să te arunci din tren și să ne scutești și pe noi de spectacol.

Bătrîna nu-i mai dădu nici o atenție : spre uimirea tuturor legă casca de capătul celălalt al sîrmei, ca pe un ceaun, apoi adună așchiile din vagon și făcu foc.

— Face supă, constată cineva admirativ.

Bătrîna clătină din cap :

— Supă de chimion. Păcat că n-am usturoi.

Muncitorul de la căile ferate intră din nou în vorbă :

— Da făină pentru rîntaș ai ?

— Am.

— Da untură ?

— Am.

— Atunci fă-ți supa și taci.

Cei din vagon începură să rîdă.

Femeia îi înjură pe toți și nu se liniști decît atunci cînd muncitorul o apucă de plapumă și o amenință că o aruncă din vagon dacă mai scoate o vorbă.

După o liniște de cîteva minute se trezi fiul meu și începu să plîngă. Concertul dură o jumătate de oră. Un dezertor, care pînă atunci se arătase foarte calm, din

cauza nervilor își mușca unghiile și se congestionă la față. De cîteva ori vru să se ridice, să spună ceva, dar, probabil din cauza figurii mele grave, n-avu curajul. Pe urmă, se resemnă și se măcină de unul singur.

Între timp se fierse și supa bătrînei. Ea, fără prea multe ceremonii, începu să soarbă din zeamă. Ceilalți, care pînă atunci o priviră numai curioși, începură s-o invidieze. Bătrîna nu se sinchisi de nimeni. Supa ce nu o putu consuma, i-o întinse nevesti-mi.

— Na, bea și dumneata.

Nevasta îmi căută privirile, ca și cum ar fi vrut să-mi ceară aprobarea. Apoi luă casca cu supă din mîna bătrînei. De undeva apăru și o lingură.

Zeama îi plăcu și copilului.

— Tu nu vrei să mănînci ? mă întrebă soția după un timp.

— Nu.

— Ți-ar face bine. Ești așa de slăbit.

— Am spus că nu-mi trebuie !

Ea nu mai insistă. Numai după ce dădu casca înapoi se întoarse din nou spre mine :

— Vezi, dacă n-aș fi fost eu, ai fi putut să mănînci tu. Degeaba te uiți la mine : știu că-ți sînt povară !

N-a lipsit mult ca să-i răspund, da. Și ca ceilalți să nu vadă neînțelegerea dintre noi, am început o discuție cu un individ cu mîna bandajată :

— Rănit ?

— Aș, răspunde plictisit individul. Ce-s tîmpit ? ! Să mă duc pe front să mă omoare ? Mi-am tăiat degetele cu securea. Am fost reformat.

— După cîte știu, automutilarea se pedepsește foarte aspru.

— Numai dacă se află. Mi-am făcut o injecție de novocainã, să nu am dureri, și mi-am ciopîrțit degetele. La comisie am spus că am găsit un stilou care a explodat.

Se însera : peste cîmpiile pline cu tancuri arse, cu tranșee inundate și peste rănile deschise, rotunde ale pămîntului, coborau tăcerile.

— Hai să ne culcăm, spuse cineva și închise ușa vagonului.

Nevasta mea se trase mai aproape de mine :

— Am mîncat prea multă supă. Am lapte.

N-am știut ce să-i răspund. Ea continuă :

— Mă dor sînii.

M-am întors spre ea și am ridicat neputincios din umeri. Ea nu văzu nimic din gestul acesta, în vagon era întuneric beznă. Mai tîrziu, am vrut să-i spun că „n-ar fi trebuit să înțărcăm copilul", dar mi-am dat seama că această constatare n-ar fi ajutat-o cu nimic. Ea nu mi s-a mai plîns de dureri decît noaptea tîrziu cînd au adormit ceilalți. Am mîngîiat-o pe păr, dar nu i-am spus nici un cuvînt. Plîngea încet cu sughițuri. Avea sînii umflați, gata-gata să plesnească. Dimineața, am sfătuit-o să dea copilului să sugă.

— Am încercat. Nu vrea.

M-am uitat cu ură spre copil. Acesta clipea nepăsător arătîndu-și gingiile ude ; abia vizibil, îi apăruse un dinte foarte alb.

Mai tîrziu, nevastă-mea nu mai putu suporta durerile. Începu să plîngă și-și blestema zilele.

Nu știam cum s-o ajut. Cel mai simplu ar fi fost dacă aș fi putut să-i sug sînii. Și dacă am fi fost numai noi în vagon, nici n-aș mai fi stat pe gînduri. Așa însă, cu martori, nu-mi venea la îndemînă. Începu să-mi pară rău că i-am lăsat pe ceilalți să se urce în vagon. Ar fi trebuit să călătorim cu ușile închise.

Muncitorul cu pleoapele umflate își răsuci o țigară groasă și începu să povestească mutilatului :

— Noi aveam adăpostul sub gara-depozit. Adăpost ?... Vorba vine... O pivniță ca toate pivnițele, cu o ușă groasă de brad. Am stat acolo închiși ca șoarecii... Patru zile... Atunci a observat cineva că au fost avariate țevile instalației de apă. Am vrut să deschidem ușa, dar ea era umflată de apă. Cînd am reușit s-o spargem, apa se ridicase deja la înălțimea genunchilor. Dacă totul s-ar fi petrecut noaptea, ne-am fi umflat ca bureții.

Spre prînz, trenul se opri în fața unei gări bombardate. L-am rugat pe povestitor să aibă grijă de copil și am făcut semn nevesti-mi să coboare. Dar spre nemulțumirea mea, nici în clădirea bombardată a gării nu puteam fi singuri. O mulțime de oameni, încărcați cu boccele, circulau printre ruine. Unii dintre ei aveau arme și purtau banderola albă la braț cu inscripții cu litere latine și chirilice : garda civilă. Însemna că pe aici viața începea să se normalizeze. Nu știam numele gării unde ne aflam și, deși am fost curios să-l aflu, ca să mă pot orienta cît drum mai am de parcurs pînă în țară nu m-am interesat la nimeni. N-aș fi vrut ca pentru o singură întrebare, eventual, să fiu nevoit să răspund la zece. Mai ales, că la unele : cine sînt, de unde vin, unde mă duc, n-aș fi vrut, și nici n-aș fi putut să răspund.

Am cutreierat dărîmăturile în căutarea unui loc ferit și, în cele din urmă, găsirăm două ziduri destul de înalte în spatele cărora puteam să ne ascundem. Cele două ziduri cu urme de instalații de telegraf păreau foștii pereți ai biroului de mișcare. Bomba care distrusese încăperea dărîmase tavanul și peretele principal. Numai unde schijele n-au mușcat din pereți se mai puteau vedea urme de tencuială.

În unghiul zidurilor rămase în picioare, o altă bombă a burghiat podeaua, lăsînd golul întunecat al pivniței să-și caște gura spre cer.

Nevastă-mea, amețită de dureri, se rezemă de zidul ciuruit. De sus, o cărămidă desprinsă din zid se prăbuși la picioarele noastre. Prea mult timp n-aveam : trenul putea să pornească în fiecare clipă. M-am apropiat de nevastă-mea și i-am descheiat bluza : pielea ei albă catifelată era atît de întinsă, încît părea străvezie.

— Nu mă mai doare, îmi spuse ea după un timp. Ușurată închise ochii și se rezemă de zid.

Tocmai voiam să-i închei nasturii bluzei, cînd, pe peretele din față, pînă atunci scăldat într-o lumină părelnică, apărură umbre ciudate care se conturau din ce în ce mai precis. Am privit încordat peretele. După un timp am deslușit cîteva capete și țeava unei puști. Nu mai era nici o îndoială : în timp ce eram aplecat asupra nevesti-mi, am fost înconjurați de oameni. Le auzeam vocile, și pașii se apropiau. N-am avut curajul să mă întorc : oare ce-or fi crezînd oamenii ?... E război. Mulți își varsă sîngele, mor prin tranșee, și aici, în acest colț de gară, un bărbat suge sînii unei femei !... Or să înțeleagă ei dacă le explic ? Dar poate că nici nu vor să înțeleagă... Și apoi, în aceste vremuri tulburi, oamenii întîi trag și numai după aceea pun întrebări. Asta e legea luptelor de stradă ! Din sumedenia de îndoieli și întrebări nerostite una singură mi se precizează concret. M-am întors brusc : omul cu arma întinsă spre mine avea ochi cenușii. În spatele lui stăteau zeci de oameni înarmați cu pietre. Nu mai era nici o scăpare. Ba da. Una singură. Gaura din podea. O fi adîncă ?... Știam că fiecare clipă pierdută mă putea costa viața. M-am aruncat în gol. În aceeași clipă am auzit o împușcătură, apoi încă una... Saltul mi s-a părut o veșnicie, pe urmă se sfîrși brusc. Și, înainte încă de a-mi fi restabilit echilibrul,

instinctiv m-am aruncat într-o parte. La timp. O rafală mușcă turbat din pardoseala de cărămizi a pivniței. Înnebunit de spaimă am început să mă tîrăsc prin întuneric. M-am lovit de o ladă, m-am zgîriat pe față, pe mînă, dar m-am tîrît mai departe. Călcîiul stîng mă durea îngrozitor. Exact acolo unde pe vremuri îmi intrase un cui ruginit. Și atunci avusesem dureri cumplite. Cînd mi-am scos cuiul, un prieten mi-a învelit călcîiul cu o hartă, ruptă dintr-un atlas geografic. Pe urmă, mulți ani la rînd, de cîte ori vedeam o hartă îmi aduceam aminte de călcîi. Tîrîndu-mă, am început să simt dureri și în gleznă. În spate am auzit un zgomot înfundat. A mai sărit cineva în pivniță ! Cu gîndul la urmăritori, am uitat de călcîi. Mă strecuram printre lăzi și scaune rupte ca un șobolan. Mă obișnuisem și cu întunericul : puteam distinge lucrurile, contururile urmăritorilor.

Nu știam ce să fac. Un lucru însă îmi era clar. Dacă rămîn în pivniță voi fi împușcat. Lîngă o fereastră sfîrtecată de un obuz, am descoperit patru soldați morți. Unguri. Unul dintre ei avea pe față o cască de fier, ca și cum s-ar fi acoperit să-și ferească ochii de lumina care se furișa prin deschizătură. Am împins morții la o parte să-mi fac loc să mă pot înghesui în deschizătură. Lumina puternică a zilei mă orbi. Mi-am frecat ochii, apoi m-am uitat în jur : în apropiere, trîntiți pe grămezi de moloz dormeau cîțiva cetățeni. Unul se trezi și mă privi mirat. Nu i-am dat nici o atenție. Am început să alerg către casele din apropierea gării. Am auzit cîteva împușcături, dar nu mi-am mai întors privirile. Goneam trăgîndu-mi piciorul rănit și gîfîiam ca o locomotivă. Aș fi dat un an din viață, dacă n-aș fi fost urmărit și dacă m-aș fi putut așeza liniștit să mă odihnesc.

Călcîiul mă durea îngrozitor, dar am continuat să alerg. Trecătorii, mirați, se întorceau după mine. Cu tot zgomotul

străzii, distingeam clar paşii urmăritorilor. M-am furişat pe prima stradă lăturalnică. Prima casă era bombardată. M-am strecurat printre dărîmături. Am ajuns într-o curte plină cu piese demontate de auto. Sar peste un gard. Aud fîşiitul unei stofe şi pardesiul îmi flutură în urmă ca două aripi negre. O gospodină cu un lighean în mînă mă vede, se sperie ; scapă ligheanul, îşi face cruce şi strigă după ajutor. Mă pomenesc iarăşi în stradă. Ocolesc după primul colţ. Un om se sperie de mine şi începe să alerge înaintea mea. După viteza lui îmi dădui seama că abia îmi mai tîrîi picioarele. Încă un minut-două şi o să fiu ajuns. Numai de nu m-ar durea piciorul ! Mă părăsesc puterile ; cu un ultim efort mă arunc sub o poartă. Se aud împuşcături. În faţa porţii unde m-am ascuns, trec gonacii. Probabil îl urmăresc pe individul speriat de mine. Pe urmă se face linişte.

Nu ştiu cît timp a trecut aşa fără să mă gîndesc la ceva. O oră, două ? Ţignalul unei locomotive de la gară mă face să tresar. Stupid, privesc pavajul gangului. E pietruit cu pietre de rîu, mici, cenuşii. Pe urmă, prin crăpăturile porţii mă uit în stradă : văd o casă, doi arbuşti fără crengi şi un cer neverosimil de străveziu. Pe cer, un nor mic, scămos, trece ca o barcă. Oare cît timp o fi trecut ?... Ce s-o fi întîmplat cu nevasta-mea ? Au împuşcat-o ? La acest gînd tot sîngele îmi năvăli în tîmple. Am fugit şi am lăsat-o pe ea drept ţintă. Da, au tras de două ori. Încerc să mi-o închipui rănită, dar nu reuşesc. Mereu o văd stînd dreaptă, cu bluza desfăcută aşa cum am lăsat-o în faţa armelor. Pe urmă îmi amintesc de copil... Poate a plecat şi trenul şi n-am să-l mai văd niciodată.

Mă ridic. Abia îmi pot tîrî piciorul rănit. Nu-mi pasă dacă voi fi sau nu recunoscut de urmăritori. Acum nu mai mă interesează decît vagonul de marfă în care dormea fiul meu pe un geamantan de nuiele.

La gară era liniște... ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Oamenii, obosiți de alergătură, dormeau pe grămezile de moloz, așteptînd sosirile sau plecările trenurilor. M-am dus de-a dreptul la zidurile arse ale fostului birou de mișcare. Cîțiva gură-cască povesteau despre un sadic care a supt sînii unei femei și care a fost împușcat undeva în oraș.

— Între timp — povesti un individ fără să-și ascundă admirația — tipul și-a schimbat hainele. Fugise într-un pardesiu ca al dumitale — arătă spre mine — și cînd l-am văzut mort, era îmbrăcat într-un costum cenușiu.

Va să zică, individul care s-a speriat de mine a fost împușcat. Spre mirarea mea, n-am simțit nici o remușcare.

— Și cu femeia ce s-a întîmplat ? am întrebat pe un ton plictisit, ca și cum întrebarea ar fi fost pusă numai ca să treacă timpul.

— Au dus-o la depozit, să descarce vagoane. Să muncească, curva dracului !

Cu un calm prefăcut am pornit peste linii. Aș fi vrut să alerg, să fiu cît mai devreme lîngă vagon, dar m-am stăpînit ; mi-am săltat piciorul rănit peste șine ajutîndu-mă cu mîna.

Muncitorul cu fața plină de coșuri, căruia i-am încredințat copilul, mă zări încă de departe și începu să-mi facă semne cu mîna :

— Ai vrut să lași copilul pe capul nostru, hai ? !

— Nu.

— Lasă că știu eu ! Așa sînt tinerii în ziua de azi. Fac copii și-i lasă pe drumuri. Soția unde e ?

— Mă duc după ea.

— Nu, nu. Nu mai pleci fără copil !

Am luat copilul și am pornit în căutarea nevesti-mi. Pe drum copilul se trezi, își scoase mîinile de sub pături și

începu să le agite cu multă importanță. Mi s-a părut că e bucuros : ce știe omulețul ăsta ?...

Pe nevasta-mea am descoperit-o în apropierea unor magazii, încărcînd linte într-un vagon. I-am făcut semn. Ea începu să plîngă. Am încercat s-o liniștesc :

— Taci, nu plînge ca o proastă ! Coboară ! M-am apropiat de vagon, dar un individ înarmat îmi tăie calea. I-am arătat copilul, dar acesta ridică neputincios din umeri în semn că nu poate să facă nimic. I s-au predat patruzeci de oameni să încarce linte. Trebuia să termine munca pînă seara, altfel orașul rămîne fără hrană.

— Dar dacă te urci dumneata în locul ei, e altceva. Poate să coboare.

M-am cățărat cu greu în vagon. Adică un om, un număr. Nimic mai mult. La fel ca și vitele. Indiferent de numele, de profesia, de credința lor. Patruzeci de oameni. Oare eu al cîtelea sînt ? Primul ?... Ultimul ?... Poate numai unul, oarecare, din cei patruzeci... Ca lintele de pe lopata asta. Descoperii o bucată de cocean. În care sac va fi aruncat coceanul ? Și cînd se va distribui lintea, a cui va fi mîna care îl va arunca la gunoi ? O mînă de femeie, de fată ?... blondă, roșcată ? E totuna. Pentru că pînă la urmă fata va deveni femeie, va avea copii, va muri, și eu, unul din cei patruzeci, n-o voi cunoaște niciodată... M-am întristat la acest gînd. Mi-am îndreptat șalele și în clipa aceea o descoperii pe nevasta-mea tot în apropierea vagonului. Nu voia să plece.

— Du-te, am încercat s-o lămuresc. Urcă-te în vagon ca să nu ne pierdem lucrurile. Vin și eu curînd.

Boabele de linte erau uscate și sunau ca niște mărgele de metal.

Începu să se întunece.

Gîndurile îmi hoinăreau aiurea, prin locurile pe unde am trăit, pe unde am trecut : cele mai frumoase amurguri

le-am văzut la Famagusta în Cipru. Acolo totul se întuneca : pînă și frunza de măslin. Devenea brună și-și schimba parcă și aroma : te îmbăta.

Un țignal ascuțit de locomotivă mă făcu să tresar. Mă uit peste linii : locomotiva din fața vagonului unde erau instalați ai mei scotea aburi pe nări. Zgomotul sec al tampoanelor se repetă ca un ecou. Cu o singură smucitură roțile se puseră în mișcare.

Departe, la ușa vagonului, o zării pe nevastă-mea.

Cît de neputincios poate fi un om ! Dacă aș coborî acum, aș mai putea să prind ultimele vagoane. Căutai santinela din priviri. Nu, nu se putea face nimic. E aici prin apropiere. Totuși nu există o altă soluție : sar din vagon și alerg din toate puterile în urma trenului.

CERUL ÎNCEPE LA ETAJUL III

Nevastă-mea nu este o femeie geloasă. Dimpotrivă : e o fire veselă, optimistă, care-şi investeşte în oricine cel mai preţios capital al ei : încrederea. Şi, bineînţeles, în special în mine. Desigur, asta nu înseamnă că spusele mele sînt citate din catehism, dar sînt luate ca bune şi nesupuse unui control. Totuşi, uneori, foarte rar, mă priveşte bănuitoare, devine morocănoasă şi atunci ştiu că s-a molipsit şi ea de boala îndoielii. Nu-mi face scene, nu plînge, se încruntă numai şi devine tăcută ca o statuie de porţelan. Eu niciodată n-o îmbunez : gelozia nu se vindecă decît cu un singur medicament şi acest medicament este timpul. Cu trecerea timpului, bănuielile se tocesc, suspiciunile se destramă şi nemulţumirile se uită.

Desigur, cel mai bine ar fi dacă nu i-aş crea motive de bănuială, dar, din păcate, nu sînt uşă de biserică : uneori drumurile mele se prelungesc pînă noaptea tîrziu, alteori mă duc să cumpăr o carte şi a doua zi dau o telegramă-fulger că „întîmplător am nimerit la Cluj". Spre norocul meu, sînt scuzat din oficiu : mă documentez.

Am mărturisit cele de mai sus pentru că în urmă cu cîteva zile am găsit-o pe nevastă-mea plîngînd, deşi ştiam precis că n-a murit nimeni în familie, fiul meu n-a primit

notele de sfîrșit de an, iar eu n-am comis nimic care să fi meritat lacrimi.

Am întrebat-o de ce plînge. În loc de răspuns, mi-a întins o scrisoare sosită de la Bratislava. După rotunjimea literelor de pe plic, imediat mi-am dat seama că expeditorul era o femeie.

Scrisoarea era deschisă. Am citit-o cu o prefăcută indiferență, pentru că știam că nevastă-mea îmi urmărește fiecare expresie. Îmi amintesc, perfect, n-am tresărit, deși cele cîteva rînduri așternute pe hîrtie nu erau de loc obișnuite. Le redau mai jos :

„Dragă Frantișek,

Iartă-mă că te numesc așa, dar sînt nespus de fericită. Intervenția doctorului a fost rodnică, totul s-a rezolvat cu bine.

Te sărut de mii de ori.
Linda".

De obicei după lectura unei asemenea scrisori, vorbele sînt de prisos. Ce ar mai fi de adăugat, sau de lămurit ? Poate numai identitatea personajelor, sau amănuntele care se întrezăresc printre rînduri.

Pe Linda o cunoșteam bine, niciodată n-am așteptat de la ea o asemenea scrisoare. Am ridicat ochii spre nevastă-mea ; stătea nemișcată, cu ochii ațintiți asupra mea. Nu părea zdrobită, ci mai degrabă tristă.

De obicei nu mint : asta și dintr-un respect față de mine însumi.

Am întrebat-o dacă vrea să-i povestesc despre relațiile mele cu Linda. N-a vrut să mă asculte și au trebuit să treacă vreo două zile pînă cînd curiozitatea i-a învins mîndria și m-a rugat să-i povestesc despre fata din Bratislava.

— Dar pe scurt, a insistat ea, apoi a adăugat să nu povestesc nimic din ceea ce n-ar fi demn de mine.

Ca s-o previn că e vorba de o povestire mai lungă, i-am cerut o cafea mare și am scos telefonul din priză... Ea nu

avea nici o altă treabă. Mi-a adus cafeaua și s-a așezat în fața mea, răbdătoare, dar, după cum mi s-a părut mie, fără să fi fost convinsă că am să-i spun totul.

Un timp am privit aburii ce se înălțau din ceștile de bachelită, broderia colorată a feței de masă și unghiile mici, lăcuite, ale nevesti-mi. Ea stătea cu spatele spre fereastră, așa că fața îi era învăluită într-o umbră uniformă ciudată, ce-i spălăcea trăsăturile feței. Nu aveam chef de vorbă și apoi și disecarea relațiilor mele cu Linda mi se părea un sacrilegiu asemănător cu un concert de tuse al unor spectatori gripați la o reprezentație de balet. Dar nu mai puteam da înapoi. Am început să vorbesc încet, încercînd în același timp să descifrez trăsăturile feței nevesti-mi învăluite în umbra aceea uniformă, ciudată.

— Pe Linda am cunoscut-o anul trecut la Bratislava. Știi, atunci cînd am fost invitat la editura „Slavia".

— Pînă acum n-ai amintit niciodată de ea.

— Nu. Dar tu știi că despre foarte multe lucruri nu ți-am vorbit încă. De altfel, tu niciodată n-ai insistat.

— Bine. Povestește-mi mai departe.

Acest „povestește-mi mai departe" suna ca un „hai, dă-i drumul", sau poate și mai vulgar. Am continuat totuși, pe același ton, monoton, plictisit.

— Într-o zi am fost invitat să particip la o șezătoare literară. Am vorbit eu. Am povestit despre începuturile mele literare, cu ce ocazie am vizitat prima oară orașul gazdă și cum m-am familiarizat ulterior cu Bratislava. A fost o atmosferă plăcută.

— Vorbește-mi despre Linda.

— Îndată. Spuneam, a fost o atmosferă plăcută. La șezătoare au fost invitați o mulțime de studenți și studente. Dar eu cred că ei au venit mai mult pentru dansul ce se anunțase după șezătoare.

— Nu te îndepărtezi de la subiect ?

— Nu. După şezătoare au apărut cîţiva muzicanţi şi studenţii au cărat scaunele în încăperile alăturate. Cineva m-a rugat să rămîn la dans. Tot nu aveam ce face. Cînd am văzut însă cum se bălăbănesc tinerii, mi-am dat seama că nu aveam ce căuta acolo. Ştii prea bine că nu mă pricep cine ştie ce în acest domeniu. În clipa cînd mă pregăteam să părăsesc sala de dans, s-a apropiat de mine o fată, s-a prezentat şi mi-a spus ceva. N-am înţeles prea multe din cele spuse de ea. Vorbea o germană neaoşă şi a trebuit să mă sforţez s-o înţeleg. În cele din urmă am priceput că se numeşte Linda şi că e studentă undeva, la Facultatea de filologie.

— Aşa tam-nesam, a venit la tine ?

— Da. Aşa tam-nesam. Pe urmă m-a întrebat de ce vreau să plec. Mi-era ruşine să-i spun că nu cunosc dansurile moderne şi am născocit ceva ad-hoc, despre tinereţe, despre...

— Înţeleg... despre tinereţe.

— Da. Dacă îmi dai cîteva clipe de răgaz, îmi voi aminti de tot ce i-am spus, în orice caz, cam aşa ceva : Uite, dragă fată, da, chiar aceşti termeni, „dragă fată", uită-te la tînărul acela de lîngă oglindă, i-am arătat un tînăr care-şi aranja cravata în faţa oglinzii. Vezi, pentru el e important cum îi stă nodul cravatei şi pentru nimic în lume nu şi-ar permite un cîrlionţ rebel aninat pe frunte. Celălalt, acela de la orchestră — am arătat spre un alt student — vezi, îşi şterge palmele de turul pantalonilor. Că doamne-fereşte să descopere o fată că îi asudă palmele ! Pentru aceştia din sală nimic nu este mai important decît dansul, decît clipa prezentă. Pentru ei, acum, dansul are ceva evlavios ca o rugăciune de seară pentru un pensionar. Eu, din păcate, dragă fată, nu mai pot aprecia aceste satisfacţii imense pe care numai vîrsta

ți le poate oferi. Eu nu mă mai pieptăn, înțelegi ? Din păcate, eu nu mai cunosc valoarea pantalonilor proaspăt călcați.

Fata m-a privit atît de mirată, de parcă atunci, în clipa aceea, eu personal aș fi elaborat teoria relativității. Mi-a spus :

— Îmi pare rău că plecați. Am venit numai pentru dumneavoastră. Am ținut foarte mult să vă cunosc.

Am avut impresia că exagerează.

— Ori tu exagerezi.

— Nu. Acum nu fac literatură. Am întrebat-o dacă înainte de a fi intrat în sală a auzit vreodată de mine.

— Da, mi-a răspuns. Desigur că da. După nume vă cunosc chiar foarte bine. Așa-i că numele dumneavoastră e un pseudonim ?

Întrebarea ei avea ceva din acele întrebări banale, de rigoare, cînd vrei să legi cu tot dinadinsul o discuție. Poate îți mai amintești de felul cum ne-am cunoscut noi. Ți-am spus că te cunosc de undeva. Tu te-ai mirat și m-ai întrebat de unde ? N-am știut ce să-ți răspund, m-am fîstîcit, dar în orice caz mi-am atins scopul. Te-am cunoscut și am plecat împreună ca doi prieteni vechi. Îți amintești ?

— Da, dar nu știu ce legătură are paranteza asta cu Linda. Poate ți-ai dat seama că a vrut să te „acosteze" și ai respins-o.

— Nu. I-am răspuns foarte corect. Așa : „Uite, dragă fată. Numele pe care îl folosesc acum e numele meu dintotdeauna." Am făcut și o mică ironie. „Și după cîte știu și cum reiese din acte, de multe generații nu s-a mai produs nici o schimbare de nume în familia mea."

— Păcat. Eu am fost convinsă că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă doriți neapărat să plecați, îmi dați voie să vă însoțesc ?

— Să mă însoțești ? De ce ?... Știi, dragă fată, aș fi preferat să rămîn singur cu mine. Nu știu de ce, veselia ăstora din sală mă întristează puțin. Nu e o tristețe răutăcioasă, dar totuși tristețe. Vreau să mă duc să mă îmbăt.

Fata m-a privit mirată, apoi m-a rugat să-i dau voie să mă însoțească.

Nevastă-mea a clătinat din cap, cu înțelegere, cu puțină îngăduință voită. Probabil nu i-am părut destul de convingător.

— Și a insistat chiar atît de mult să te însoțească ?

— Da. A ținut mult la asta. Mi-a spus că vrea să vadă cum arată un scriitor beat.

Atunci am privit-o pentru prima oară cu atenție : avea fața rotundă, cu ten închis, măsliniu. Posibil totuși să nu fi fost măslinie, ci numai bronzată. Părul negru, cîrlionțat, tuns băiețește, îi dădea un aer sportiv, de animal tînăr, sănătos. Culoarea ochilor nu i-am putut-o defini nici atunci și nici mai tîrziu.

— Adică a fost și mai tîrziu.

— Da. La lumina lămpii păreau căprui. Dar cînd îi ținea întredeschiși, aș fi putut jura că sînt negri. Purta o rochie vărgată, lipită de trup. În general, era nostimă, sau poate chiar și mai mult. Într-un cuvînt, era o femeie după care merită să întorci capul pe stradă. Am părăsit sala de dans împreună. Era o seară răcoroasă, cu cer senin și cu foarte multe stele. Carul mic părea agățat de turnul ascuțit al unei biserici gotice. După cîțiva pași, m-a întrebat dacă îi dau voie să mă țină de braț.

— Văd că te apropii de problemă.

— Oarecum. Spun oarecum, gîndindu-mă la ceea ce te aștepți tu. Mergeam braț la braț și-i simțeam căldura trupului. De cîteva ori am privit-o cu coada ochiului : în lumina colorată a reclamelor de neon, fața îi devenise transparentă, ireală. Din cauza rochiei strîmte, făcea pași

mici. A trebuit să mă acomodez după pașii ei. Purta pantofi cu tocuri înalte, dar chiar și așa abia îmi ajungea pînă la umăr. Am întrebat-o cîți ani are. Mi-a spus optsprezece, dar părea ceva mai mult. Era împlinită.

— Adică, femeie în toată regula.

— Da. Se poate spune și acest lucru, dacă aprecierea „femeie în toată regula" păstrează curățenia cuvenită. Nu știam ce să mai fac cu ea.

— Mai înainte ai spus că ai plecat să te îmbeți...

— Da... Asta aș fi vrut să fac, dar nu aveam destui bani la mine. Numai niște mărunțiș, vreo patru sau cinci coroane, atît cît mi-ar fi ajuns pentru o mașină de piață să mă duc pînă la hotel.

— Va să zică, ai dus-o la hotel?

— Nu. N-am dus-o la hotel. Am hoinărit un timp pe străzi fără țintă și fără să fi vorbit. În cele din urmă ea m-a întrebat dacă am renunțat la ideea beției sau sînt numai în perioada căutării restaurantului. I-am răspuns fără ocol că a intervenit ceva foarte important în hotărîrea mea luată cu un sfert de oră în urmă, și anume, lipsa de bani. Probabil a crezut că mi-era rușine să mă îmbăt față de ea sau că pur și simplu m-am lăudat cu alcoolismul. Cînd am convins-o că într-adevăr nu aveam bani, s-a oprit și a căutat în poșetă. Din păcate nu avea bani la ea.

— Și ai fi fost în stare să te îmbeți cu banii unei studente?

— Cred că da. Ți-am spus că eram destul de trist, ca să fac și mojicia asta. Am hotărît să ne plimbăm. Orașul părea încremenit. Puținii trecători erau grăbiți, numai noi doi pășeam încet ca unii fără treabă. Carul mic era tot agățat de turnul bisericii gotice și eu vorbeam despre nu mai știu ce. Niște fleacuri, fără importanță. Aveam tot timpul impresia că ea așteaptă de la mine cuvinte de duh, lucruri deștepte, iar eu nu eram în stare să-i spun

decît banalități. Cred că trecuseră vreo treizeci de minute de cînd eram împreună, cînd m-a întrebat dacă știu că există în Bratislava o casă, unde sub poartă, pe o placă de marmură, este gravat și numele meu. Adică numele meu slovacizat : Frantișek Munteanu. (Trebuie știut că în general în Cehoslovacia numele patrioților care au căzut pentru eliberarea patriei sînt gravate pe plăci de marmură, care sînt fixate sub porțile unde au locuit eroii respectivi).

— Placa cu numele dumneavoastră este pe strada Stefani, a continuat ea.

— Pe strada Stefani, numărul 22, nu-i așa ?

— De unde știți ? s-a mirat ea. Crezuse probabil că îmi spune o noutate, sau în orice caz că îmi servește o surpriză.

— Știu, fată dragă, i-am răspuns, rîzînd. Știu pentru că Frantișek Munteanu care a murit în strada Stefani 22 sînt chiar eu.

Nu mai trebuie să-ți spun cu ce ochi m-a privit. Probabil a crezut că sînt smintit, sau în orice caz ceva asemănător, pentru că și-a smuls brațul și s-a dat cu un pas îndărăt. Am continuat să zîmbesc și am rugat-o să mă ducă în strada Stefani 22. De fapt, nu trebuia să mă conducă ea. Cunoșteam drumul destul de bine. Pe vremuri, în timpul războiului, l-am bătut de multe ori.

Casa din strada Stefani 22 e o clădire înaltă, veche, în formă de cazarmă. Sub poartă era într-adevăr o placă de marmură și pe placă numele meu : Frantișek Munteanu. Sub numele meu încă două nume gravate : Otocar Stolar și Jiri Silivacek. Acolo, sub poartă, mi-am dat seama că sînt un om norocos. Pentru că, în fond, lucrurile s-ar fi putut aranja și în felul în care era gravată placa de marmură : adică să nu mai fi fost în viață, ci să fi fost doar un nume, o amintire și nimic mai mult. Un nume gravat pe o placă de marmură în fața căreia, uneori, por-

tarul, atunci cînd deschide poarta unor întîrziați, să facă eventual o mică plecăciune. Atît. Probabil că am fost emoționat, pentru că Linda m-a strîns de braț și m-a tras deoparte :

— La ce vă gîndiți, domnule Frantișek ?

— La ce ?... N-aș putea să-ți răspund, fată dragă. Un singur lucru știu însă : tare aș vrea să mă îmbăt !

Și într-adevăr eram cuprins de o senzație ciudată, cred, asemănătoare cu aceea a omului flămînd care adulmecă mirosul unei fripturi. Niciodată pînă atunci n-am dorit atît de mult o înghițitură de alcool. Linda m-a prins de braț și m-a întrebat dacă îmi place vinul de coacăze.

— Orice mi-ar place acum, fată dragă. Orice, numai să conțină cît mai mult alcool.

— Atunci vă invit la mine acasă... Mai am două sticle. Vă rog să nu mă refuzați...

— Bine, fată dragă, dar ce o să spună părinții că te întorci acasă cu un om străin și-l servești cu vin ?

— N-am părinți. Locuiesc singură. Vă rog să nu mă refuzați. Cred că am descifrat în vocea ei mai mult decît o simplă invitație. M-am învoit.

— M-aș fi mirat să fi respins tu o asemenea invitație.

— Da. În general nu sînt omul care respinge invitațiile. I-am spus să plecăm. Spre mirarea mea, ea arătă spre scări.

— Locuiesc aici, mi-a spus. La etajul III.

— În casa asta, la etajul III ? E ciudat. Locuiești tocmai acolo de unde începe cerul.

— Nu înțeleg.

— Mai mult, am mai fost în casa asta. Am fost la etajul III. De fapt, am vrut să urc la etajul IV, dar etajul IV nu mai era. Fusese distrus de o bombă. Venisem să caut un doctor.

— Tu nu l-ai găsit, în schimb, așa cum reiese din scrisoare, ea l-a găsit și... „intervenția lui a fost rodnică".

Am trecut peste ironia nevesti-mi, în schimb n-am mai povestit cele întîmplate cu detalii, ca pînă atunci. I-am descris în cîteva fraze vizita mea la Linda. Şi adevărul e că povestea scrisorii a început abia din clipa aceea.

Am urcat la etajul III. Linda locuia într-o garsonieră modest mobilată, dar aranjată cu gust. Peste tot, pe dulap, pe noptiere, pe scaune, prin colţuri erau aruncate caiete şi cărţi de şcoală. În bibliotecă am descoperit şi o carte a mea, tradusă în nemţeşte : Ciocîrlia. Mi-a spus că a citit-o. N-am vrut să-i cer părerea, dar nici n-aş fi avut timp. Linda m-a poftit într-un fotoliu, mi-a adus sticla de vin. Apoi, cu oarecare ştrengărie voită, s-a aşezat în faţa mea, pe covor. Probabil a vrut să creeze o atmosferă intimă, familiară. M-a servit cu nişte ţigări cehe tari, asemănătoare cu „Naţionalele" noastre şi mi-a turnat vin. Vinul era amărui, cu un buchet serios. Trebuie să mărturisesc că la vinuri mă pricep : ca tărie aducea cu vinurile moldoveneşti de patru-cinci ani, ţinute în butoaie mici. După primul pahar, mi-am dat seama că am să mă îmbăt. Într-un fel, doream acest lucru : şi pentru placa de marmură de sub poartă, şi pentru că Linda începuse să-mi placă. Am descoperit că nu numai faţa îi era măslinie, ci şi umerii. O dată, cînd s-a aplecat spre mine să-şi aprindă ţigara, prin deschizătura rochiei strîmte i-am văzut conturul sînilor : erau mici, împliniţi. Sub rochie purta furou. Poate şi acest amănunt m-a îndemnat să mai beau un pahar. Era o vizită foarte ciudată. Stăteam amîndoi tăcuţi, uitîndu-ne unul la celălalt. Vorbesc destul de prost nemţeşte, dar nu acesta era motivul că nu puteam lega o conversaţie. Ce-aş fi putut să-i spun : În afară de placa de marmură de sub poartă, nu aveam nimic comun. Odată chiar, m-am sculat să plec. Linda m-a privit uimită şi m-a întrebat dacă nu mă simt bine la ea.

— Ba da, fată ! i-am răspuns, și intenționat am omis cuvîntul dragă. Mă simt bine aici, dar știi, e ciudat. Nu te cunosc, nu știu cine ești și stau cu tine, ca și cum ne-am fi întîlnit de mii de ori. Dacă rămîn, nu garantez că n-am să-ți mîngîi umerii. Te-aș ruga, dacă într-adevăr mai dorești să rămîn, să te scoli de pe covor și să te așezi pe scaun.

Linda și-a aranjat un scaun chiar în fața mea. Într-un fel eram mai aproape decît înainte, totuși într-o poziție mai puțin intimă.

— Sînteți mai mulțumit dacă stau pe scaun ?

— Da.

Adevărul era că eram mai nemulțumit. Stăteam față în față, tăcuți, și nu-mi venea nimic interesant în minte. Ar fi trebuit, ca scriitor, să fiu spiritual, s-o distrez. Ea, probabil, și-a dat seama de încurcătura mea și a început să zîmbească.

— Nu e nevoie să-mi spuneți neapărat ceva. Gazda sînt eu, eu sînt datoare să vă distrez. Dar mi-e teamă că vă plictisesc.

— Nu, fată.

— De ce nu-mi spuneți „fată dragă" ?

— Pentru că am impresia că „fată dragă" e ca și cum ți-aș mîngîia umerii.

— Văd că vă obsedează umerii mei. Vreți să-mi schimb rochia ?

— Nu, fată dragă. Dimpotrivă, adică e foarte bine așa. Mai toarnă-mi un pahar de vin.

Din stradă, prin perdeaua subțire ca de borangic, răzbătea o lumină pestriță, estompată. Uneori, dacă tăceam, în afară de tic-tacul unui ceasornic deșteptător se mai auzeau, tot din stradă, claxoanele mașinilor și de undeva, din apropiere, frînturi dintr-un cîntec slovac fredonat de o voce groasă de bariton.

Fata îmi căuta tot timpul privirile : poate întîmplător, poate dintr-o joacă copilărească. Nu știu. Să sfărîm liniștea am întrebat-o :

— Desigur, atunci cînd ai venit să mă cauți, ai avut un scop. N-ai vrea să-mi spui ce ?

— Ba da. V-am spus, la început am crezut că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă ar fi fost așa, aș fi vrut să vă pun cîteva întrebări. Pe urmă, cînd am aflat că nu e un pseudonim m-am întristat puțin. Spun puțin pentru că... pentru că m-am simțit bine alături de dumneavoastră.

— Asta e un fel de mărturisire.

— Sau mult mai puțin : sinceritate.

— Spune-mi, Linda, nu te superi dacă am să te rog să te așezi înapoi pe covor ?

— Nu. Pe urmă a început să zîmbească. Vedeți că aranjamentul meu s-a dovedit mai bun !

Despre ce aranjament era vorba nu știam precis. Putea fi vorba și despre felul cum stăteam în cameră și despre aranjamentul întregii seri. Adevărul e că n-am avut mult timp ca să mă pot dumiri. De pe scaun îi vedeam umerii bronzați și am avut impresia că Linda era convinsă că de aceea am poftit-o să se așeze înapoi pe covor. Ea de altfel a și făcut un mic gest, poate involuntar, de apărare. Și-a strîns pumnii deasupra deschizăturii rochiei și și-a rezemat bărbia în piept.

Ca să destram impresia acelui moment, m-am așezat și eu pe covor. Dar mult prea aproape de ea. Poate nepermis de aproape. Îi simțeam aroma părului și a pielei. Felul în care zîmbea avea ceva provocator. M-am aplecat spre ea și am sărutat-o pe umăr. Nu s-a retras. A tresărit numai.

— Sînteți un străin, dar sînteți la fel cu toți bărbații de aici.

— Asta e un reproș ?

— Da ! Un reproș, mie. Un fel de autocritică. La

început, acolo în sala de dans, cînd v-am văzut, am fost convinsă că sînteţi un om timid. Asta mi-a plăcut foarte mult. Şi dorinţa de a vă îmbăta mi s-a părut tot o eschivare de om timid. De aceea am insistat să vă însoţesc. Abia sub poartă, cînd am urcat scările, m-am gîndit pentru prima oară că o să mă înţelegeţi greşit. Dar n-am mai vrut să dau îndărăt.

M-am ridicat de pe covor şi m-am simţit îngrozitor de prost. Am întins mîna după pahar : paharul era gol. În clipa aceea mi-am dat seama că de fapt nici nu mai doream să beau. Mi-am retras mîna şi am avut impresia că sînt foarte caraghios. Linda rămăsese mai departe pe covor, aproape de picioarele mele.

— Vreţi să vă mai torn ?

— Da.

Am băut încă un pahar de vin, pe urmă m-am lăsat în genunchi, i-am cuprins umerii şi am privit-o în ochi.

— De fapt, nu sînteţi un om timid.

Fără nici un rost a început să rîdă. Avea dinţi mari, albi. Probabil arătam ca un caraghios. Să-mi recapăt siguranţa de sine, m-am aplecat spre ea şi am sărutat-o. Surprinsă, Linda abia avu timp să-şi încleştеze dinţii într-o strînsoare încăpăţînată.

În oglinda lustrului unei uşi de dulap, amîndoi eram spălăciţi şi diformi.

— Ţi-e teamă, fată dragă ?

— Puţin..

— Vrei să plec ?

— Nu ştiu, dar cred că mi-ar părea rău dacă aţi pleca acum. Spuneţi, nu se poate altfel ?

— Nu, fată dragă. Şi pentru că mai înainte ai fost sinceră, am să fiu şi eu sincer. Sînt însurat. Am şi un băiat. Aproape ca tine de mare. Cred că mai stau două-trei zile la Bratislava. Pe urmă plec. S-ar putea să nu ne mai întîl-

nim niciodată. Şi niciodată, e foarte mult. Şi uşor îmi va fi numai mie. Mie, pentru că eu într-un fel sînt un hoinar. Înţelegi ? Gîndeşte-te bine.

— Vă rog să nu mai vorbiţi despre asta.

— Atunci, totuşi am să plec.

— Nu. Nu mai vreau să dau îndărăt. Şi cred că e mai bine că sînteţi străin. S-ar putea ca după aceea să nu vreau să vă mai privesc niciodată în ochi. Da, mai bine aşa. Vă rog să rămîneţi. Şi acum, întoarceţi-vă.

M-am întors cu faţa spre perete. Am auzit clar fîşîitul unui fermoar, apoi alunecarea rochiei pe piele. Tot sîngele mi-a năvălit în tîmple. Priveam peretele cu încăpăţînare. Era un perete aproape văruit. Şi la văruit mă pricep. Un timp am lucrat ca zugrav. La înălţimea comutatorului, era o fotografie înrămată. Ca să nu mă gîndesc la Linda, am început să cercetez fotografia. Dar nu m-am putut concentra îndeajuns : am auzit copcile jartierelor, apoi zgomotul pantofilor azvîrliţi pe covor. Fotografia era veche, făcută cu mulţi ani în urmă, în sepia : reprezenta un bărbat tuns în cap. Un bărbat între două vîrste, cu două cute adînci şi ochi mici, somnoroşi. Unde l-am mai văzut pe acest bărbat ?

— Într-adevăr, aveţi un băiat atît de mare ca mine ?

— Da, Linda.

— Seamănă cu dumneavoastră ?

— Cred că da.

— Nu-i aşa că viaţa e foarte ciudată ?

— Filozofezi, Linda.

— Nu. Aşa-i că sînt o fată proastă ?

— Nu, Linda.

— Vă rog să stingeţi lumina.

Mecanic, m-am apropiat de comutator. L-am răsucit şi în întunericul care m-a învăluit, n-am auzit decît paşii ei uşori, pe covor, apoi scîrţîitul arcurilor dormezei.

M-am apropiat de dormeză. M-am așezat și am întins mîinile spre Linda. I-am cuprins umerii, apoi obrajii. Erau umezi.

— Tu plîngi, Linda ?

— Nu, nu plîng.

— Spune-mi, Linda, cine e bărbatul acela din fotografia de pe perete ?

— Tata.

„Două cute adînci în colțul buzelor și ochi mici, somnoroși"...

— Spune, cum te numești tu ?

— E atît de important acum ?

— Da. Cum te cheamă ?

— Linda.

— Celălalt nume.

— Hoffmann.

Am aprins lampa de pe noptieră. Era dezvelită pînă la brîu. Sînii, mici, împliniți, îi tremurau. Am învelit-o. Am privit-o atent și am descoperit și pe fața ei cele două cute adînci. Da, și ochii îi erau mici și puțin somnoroși.

— De ce ați aprins lampa ? Pentru că sînt evreică ?

I-am tras două palme. N-a plîns, m-a privit uimită, apoi și-a ascuns fața în pernă.

— Îmbracă-te. M-am sculat de pe dormeză și m-am întors cu fața spre fotografie. Îmbracă-te am spus !

Am stat nemișcat pînă cînd am auzit din nou copcile jartierelor, alunecarea rochiei pe piele și fîșîitul fermoarului.

— Ești gata ?

— Da. Și vă rog să plecați imediat.

— Nu, fată dragă, acum eu am să stabilesc pînă cînd rămîn. Va să zică, ești fata lui Hoffmann Armin.

— Da. De unde îl cunoașteți pe tata ?

— În casa asta l-am cunoscut. Și pe tine te-am cunoscut. Pe atunci, aveai în brațe un ursuleț jerpelit. Îi lipsea un ochi. Da, acum îmi amintesc perfect. Era un ursuleț cu păr galben. Îl mai ai ?

— Niciodată n-am avut un ursuleț.

— Nu-ți mai amintești, fată dragă ! Mai toarnă-mi un pahar cu vin, și așează-te pe covor. Da, și poți să-ți ștergi și lacrimile. Nu trebuie să plîngi.

— Sînteți un om foarte ciudat.

Nevastă-mea nu părea convinsă de afirmația ei :

— Și numai atît s-a găsit să-ți spună, că ești ciudat ?

— Da.

— Și atunci de ce ți-a scris despre doctor ?

— Ascultă-mă, și te rog nu mă mai întrerupe. În Bratislava am fost pentru prima oară în patruzeci și trei. Pe atunci era un oraș cenușiu, trist. Era zilnic bombardat. Eu eram marinar și transportam pe un șlep 90 de vagoane de proiectile. Nu era ușor să fii marinar pe atunci.

— Ceea ce îmi spui e legat de scrisoarea Lindei ?

— Da. Din douăzeci de șlepuri care porneau din Insbruck sau de la Viena, ajungeau pînă la destinație, în Bulgaria, patru sau cinci. Celelalte erau ori bombardate, ori săreau în aer din cauza minelor. Spuneam, aveam în șlep 90 de vagoane de proiectile și am primit ordin să opresc pentru demagnetizare la Bratislava. Eu nu trebuia să fiu de față la această operație. Am primit o permisie de 24 de ore. Cum era și normal, am plecat în oraș să mă îmbăt. Era singurul lucru ce-l puteam face. Bani aveam berechet. În afară de salariu, primeam prime și la tonaj, și la kilometru. Funcționarii slovaci din port mi-au întocmit un certificat de circulație liberă în oraș, cu numele meu slovak : Frantișek. Cu banii și cu legitimația în buzunar am cutreierat toate cîrciumile din port, pe urmă, aducîn-

du-mi aminte că atacurile aeriene se concentrau de obicei asupra portului, am continuat colindarea cîrciumilor din centrul orașului. Pe la șase seara eram beat mort. Așa m-a găsit o patrulă germană. Soldații mi-au cerut legitimația de liberă circulație, apoi m-au întrebat unde stau. Am arătat spre o casă alăturată. Nu știu de ce mi s-a părut că blocul acela în formă de cazarmă semăna cu un vas. M-au dus în pivnița casei, la adăpost, și au întins arma spre primul cetățean :

— Tu, măi ăla care semeni a jidan, îl cunoști pe ăsta ? — arătau spre mine. Spune că locuiește aici. E adevărat ?

— În cabina de sus, am arătat spre tavan.

Cetățeanul m-a privit bănuitor și dîndu-și seama că are de a face cu un om beat, a spus da. Pe atunci nu știam de ce fusese atît de speriat : era într-adevăr evreu. Se numea Hoffmann Armin și evadase cu cîteva zile în urmă dintr-un transport dirijat spre Maidanek. Avea și o fiică de vreo trei sau patru ani, tunsă și ea cu mașina zero, care se juca într-un colț cu un ursuleț jerpelit.

— Linda ?

— Da. Linda. Era o fetiță urîțică, slabă. Ceilalți oameni din pivniță, niște mici burghezi, se temeau de mine ca de dracu. Numai o singură femeie nu-mi dădea atenție, o nemțoaică grasă, însărcinată, care se văita de dureri. M-am culcat pe jos, pe niște covoare persane, proprietatea unor cetățeni din bloc. Nu știu precis cît timp am dormit, știu că m-au trezit țipetele femeii însărcinate. Țipa atît de groaznic, atît de sfîșietor, încît nu puteam dormi. Aș fi vrut să-i spun să tacă, dar era însărcinată : m-am întors pe partea cealaltă, dar n-am mai putut adormi. Alarma aeriană continua. Un doctor bătrînel, de lîngă femeia însărcinată, se ruga de cineva să se ducă la etajul IV să-i aducă un geamantan din cabinetul medical. Cel rugat refuză să se ducă. Dornic să scap de țipetele femeii, m-am

angajat eu. Am urcat scările, dar nu mi-am dat seama că erau şubrede. Simţeam că respir praf de moloz, dar eram atît de beat, încît nu prea ştiam ce fac. La etajul III mi-am dat seama că deasupra mea au răsărit stelele. Am avut impresia că dacă mai fac un pas, am să calc pe nori. M-am şi văzut plimbîndu-mă pe Calea Laptelui, pe urmă o explozie pe undeva, prin apropiere, m-a trezit. Am coborît în adăpost, şi am spus celor de acolo că în casa asta cerul începe la etajul III. Erau convinşi că sînt beat, şi m-au lăsat în pace. S-a dus bătrînelul după geamantanul lui, dar s-a întors imediat, anunţînd că etajul IV nu mai există.

Femeia însărcinată ţipa : era cu cîteva minute înainte de naştere. Am vrut să mă duc după medic, dar s-au împotrivit cu toţii, pe motivul că sînt beat şi n-am să mă mai întorc niciodată. Alegerea a căzut pe Hoffmann Armin. El însă n-avea legitimaţie. I-am dat-o pe a mea. Cu legitimaţia în buzunar şi cu inima în dinţi, a părăsit adăpostul. Nu s-a mai întors niciodată. L-am găsit a doua zi împuşcat în faţa casei. Avea tot pieptul ciuruit de gloanţe. Ţinea în mînă o servietă plină cu instrumente medicale şi rezemat de el se afla un cartonaş cu un text scris cu litere roşii :

AŞA PĂŢESC CEI CE FURĂ ÎN TIMPUL ALARMELOR AERIENE

Eu am fost arestat de poliţia slovacă şi, la insistenţele mele dus la Comandamentul portului. Acolo am fost identificat şi trimis pe şlep. Mai tîrziu, după trei luni, cînd am oprit din nou în Bratislava, m-am dus în strada Stefani 22, să mă interesez de fetiţa lui Hoffmann. Ea fusese ridicată de Crucea Roşie şi trimisă într-o colonie de copii orfani. Asta e povestea Lindei.

— Şi atunci ce înseamnă scrisoarea pe care ţi-a trimis-o ?

— Încă în seara aceea cînd am fost la ea, ne-am dus să căutăm pe vechii locatari. Din cei vechi, nu mai era decît

doctorul. El își amintea perfect de cele întîmplate. L-am rugat să intervină pe lîngă sfatul popular să schimbe numele de pe placa de marmură de sub poartă. Intervenția lui se pare că a fost rodnică. Și miile de sărutări cred că mi se cuvin. Și acum, te rog să-mi dai o cafea. Tot mare, dacă se poate. Am să scriu o poveste despre o fată care mi-a plăcut foarte mult.

KILOMETRUL 1314

N-am carnet de însemnări ca ceilalți colegi de breaslă : socotesc că tot ceea ce pot memora e vrednic de scris. Ceea ce nu pot, să se piardă ! Totuși, ici-colo, ori de cîte ori fac rînduială printre hîrtiile mele, găsesc și cîte o însemnare. Însemnările mele sînt niște rebusuri înțelese numai de mine. De exemplu, în dosarul în care le-am adunat, par mai degrabă niște colecții de rarități decît însemnări de scriitor. Alături de o fotografie (furată de la un fotograf profesionist din Cișmigiu), înfățișînd un artilerist alături de o servitoare de undeva din Trei-Scaune, se găsește o etichetă de pînză a unei fabrici de confecții din București. Odată, un confrate m-a întrebat de ce țin eticheta în dosar. I-am povestit despre un om care își cosea la toate hainele cumpărate pe puncte cîte o etichetă a unei fabrici de confecții din America, numai pentru ca — așa cum mi-a mărturisit el — să se simtă bine. O alta : de astă-dată într-adevăr e vorba de o însemnare pe o carte de vizită a unui scriitor (nici numele și nici adresa de pe cartea de vizită nu sînt importante, ci numărul de telefon : 1.31.45). În clipa cînd am primit cartea de vizită și am descifrat numărul de telefon am tresărit. Primele patru cifre mi-au adus aminte de o în-

tîmplare foarte ciudată, petrecută cu mulţi ani în urmă, şi pe care o uitasem de mult. Cred că tuturor li se întîmplă ca un gest, o culoare, o inscripţie sau pur şi simplu un obiect oarecare să declanşeze o amintire şi pe urmă, mirat, să se întrebe : „oare de ce mi-am adus aminte de întîmplarea asta tocmai acum ?"

Dar să lăsăm teoriile.

În primăvara lui '43 coboram pe un şlep austriac, spre Belgrad. Avea 90 vagoane de proiectile în pîntecul vasului şi Dunărea era minată. Ca de obicei, în perioada acestor coborîri fără remorcher, de pe şlepul dus numai de undele apei liniştite marinarii ştergeau putina. La Novisad am anunţat Comandamentul portului şi am cerut să mi se dea un marinar. Am precizat că e vorba de un marinar priceput, deoarece lansările fără remorcher cereau manevre complicate, deci oameni iscusiţi, cunoscători ai tuturor tainelor navigaţiei pe Dunăre.

Comandantul portului m-a anunţat că nu are nici un marinar calificat. Am ancorat şi am hotărît să nu părăsesc portul pînă ce nu voi primi un om. Comandantul speriat (staţionarea unui şlep cu 80 de vagoane de proiectile în rada portului nu era o siguranţă cînd zilnic erau bombardamente) mi-a trimis pe vas un soldat rezervist de vreo cincizeci de ani.

La îmbarcare l-am întrebat dacă a mai fost marinar.

— Niciodată, domnule.

— Dar cu ce v-aţi ocupat pînă acum ?

— Am fost vînzător la un magazin de textile.

Am anunţat comandantul că nu plec la drum cu un rezervist care în viaţa lui n-a mai fost pe un vas. După cîteva ore de ceartă, comandantul portului mi-a trimis un rezervist cam de aceeaşi vîrstă cu primul. Acesta părea un tip de frizer : avea părul lins şi mîinile albe,

cu degete neverosimil de lungi. Nici cel de-al doilea soldat nu fusese pînă atunci pe vas. N-aveam ce face. Voiam să predau cît mai degrabă încărcătura șlepului ca să scap de coșmarul proiectilelor.

Am ordonat ridicarea ancorei.

Cei doi rezerviști abia au putut smulge ancora din nisipul portului. M-am gîndit cu spaimă la cele douăzeci, treizeci de ancorări zilnice, necesare manevrării șlepului. Văzîndu-i, trebuia să stau tot timpul la timon, să nu ne izbim cumva de maluri. Spre seară, amîndoi rezerviștii erau dezbrăcați pînă la brîu și asudați ca doi hamali de port. În toiul muncii am uitat de frică și eu, și ei : ne-am scos centurile de salvare și am cercetat malul cu atenție, ca să descoperim un loc destul de ascuns avioanelor, unde am putea înnopta. Pe la ora șase ne-a ajuns din urmă o șalupă cu motor a Poliției fluviale. Încă de departe ne-a făcut semn să ancorăm. Am aruncat ancora în adînc și am așteptat pînă ce șalupa se lipi de trupul burduhănos al șlepului.

— Aveți grijă — ne-a transmis un ofițer tînăr — că între kilometrul 1320 — și 1302 au fost aruncate mine din avion. Locul n-a fost detectat încă, deoarece nu se știe dacă minele sînt magnetice, acustice sau acționate de ceas sau de atingere. Echipele de deminare vor sosi mîine.

— Și unde înnoptăm ?

— În legătură cu această problemă n-am primit nici o dispoziție.

— N-ai primit nici o dispoziție, dar noi transportăm proiectile. Nu putem sta în mijlocul Dunării, necamuflați. Aici zilnic sînt raiduri aeriene și noaptea și mai și. Înseamnă să murim ca șobolanii.

— Asta e drept. Părerea mea e să încercați să treceți de zona periculoasă. Altă soluție nu văd. Greble aveți ?

Greble avem.

O clipă m-am gîndit să-i rog pe ei să ne remorcheze, grebla să scormonească fundul Dunării, dar tocmai în clipa aceea porniseră motorul și mi-am adus aminte de minele acționate acustic. Asta era de altfel și motivul pentru care nu eram remorcați. Am stat multă vreme privind cum se depărtează șalupa Poliției fluviale.

Unul dintre rezerviști, care ascultase toată discuția, mă privea întrebător. Cu degetele-i neverosimil de lungi, juca nervos pe catarama centurii, ca și cum ar fi cîntat la pian o melodie monotonă numai pe două clape.

— Ce-i aceea greblă, domnule cîrmaci ?

Am avut impresia că-și investise toate speranțele în termenul acesta și acum așteaptă de la mine o confirmare. I-am arătat spre un drug de fier, lung de vreo trei metri, de care atîrnau patru sau cinci odgoane de oțel, despletite.

— Aia e. Se montează de o barcă, odgoanele răscolesc mîlul și aruncă minele în aer.

— Și ce se întîmplă cu barca ?

— Depinde. Dacă omul care stă în barcă știe să vîslească, atunci odgoanele sînt întinse și ating fundul apei la vreo zece-doisprezece metri de barcă. Dacă nu știe să vîslească, atunci odgoanele atîrnă vertical în apă.

— Va să zică dacă sînt întinse nu se întîmplă nimic.

— De obicei nu. Minele aruncate din avion sînt mici. Sînt aruncate din avioane de vînătoare, care își pot permite o coborîre pînă aproape de suprafața apei. Spun, totul depinde de vîslașul din barcă. Dumneata știi să vîslești ?

— Nu.

— Colegul dumitale știe ?

— Cred că nici el nu știe.

— Eu știu, dar nu pot părăsi șlepul. Nici unul dintre dumneavoastră nu cunoaște mînuirea timonului. Și dacă mă îndepărtez 20 de kilometri de șlep, n-am cum să mă mai întorc.

— Și dacă nu grebläm ?

— E cel puțin de zece ori mai periculos. Minele sînt mici, iar șlepul nostru are o încărcătură mare. Cea mai mică zguduire înseamnă un salt în poalele lui sfîntu Pătru.

— Da, da. Înțeleg... Și dacă rămînem pe loc ?

— Atunci totul depinde de păcatele noastre.

— Nu înțeleg, domnule cîrmaci.

— Dacă avem păcate multe, ajungem în iad. Dacă n-avem păcate, ajungem în rai. De murit, murim însă sigur. Doar știți bine că în fiecare noapte se depun mine sau sînt bombardate vasele de pe Dunăre. În cazul cel mai bun numai mitraliate. Dar pentru noi un glonte mic e la fel de periculos ca și o bombă mare.

— Înțeleg. Înseamnă că trebuie să grebläm.

— Da. Și chiar acum... să vină și tovarășul dumitale aici !

Rezervistul cu mutră de frizer se duse la pupă să-și cheme tovarășul. A trebuit să aștept aproape un sfert de oră pînă s-au prezentat echipați gata de a coborî în barcă.

— Unul trebuie să rămînă aici. Un singur om nu poate manevra șlepul.

În ochii amîndurora a apărut o scînteiere de speranță. S-au uitat unul la celălalt, la mine, apoi amîndoi și-au lăsat capul în pămînt. Ar fi fost mai ușor să

alegi, dacă unul dintre ei ar fi ştiut să tragă la rame sau, măcar, dacă unul ar fi fost tînăr. Oricum aş fi făcut, eu nu puteam părăsi şlepul. Aş fi fost socotit dezertor şi împuşcat pe loc şi, în afară de asta, tocmai pentru că n-aş fi putut să mă întorc înapoi la şlep, i-aş fi expus pe amîndoi la moarte sigură.

— Vrea unul dintre dumneavoastră să se prezinte voluntar ?

Nici unul nu făcu nici cel mai mic gest care ar fi trădat acest lucru.

— Cum te numeşti dumneata ? l-am întrebat pe cel care stătea în stînga mea.

— Toth.

— Cîţi ani ai ?

— 52.

M-am uitat spre celălalt cu mutră de frizer :

— Şi dumneata cum te numeşti ?

— Gall.

— Te duci dumneata ! Pregătiţi macaraua pentru lansarea bărcii.

Fără să mă uit la ei, am pornit spre pupa, la timon. De acolo am urmărit punerea bărcii pe apă, montarea greblei, apoi coborîrea în barcă a lui Gall. Toate pregătirile s-au făcut în cea mai perfectă linişte. Nu se auzea decît foşnetul mătăsos al apei şi, uneori, plînsetul metalic al lanţului ancorei.

Gall îşi încinse cordonul de salvare, fixă cele două rame şi porni. La vreo 30 metri de şlep aruncă odgoanele în apă. I-am făcut semn să vîslească. Barca înainta încet, atît cît o duceau valurile.

Gall nu ştia să vîslească de loc. Odgoanele, grele, atîrnau vertical în apă şi păreau că au ancorat barca.

Cerul era supărător de albastru.

Am luat jurnalul de bord să-mi fac însemnările. „Joi 27 martie, ora 18 și 20, kilometrul 1314." În clipa aceea se auzi o detunătură și odgoanele, scîndurile bărcii, ramele se amestecară cu trupul sfîrtecat al lui Gall. Celălalt rezervist își făcu o cruce și rămase pironit locului, de parcă ar fi fost turnat din bronz. L-am strigat, dar nu m-a auzit. A trebuit să mă duc la el, să-l trag de mînă și să-i ordon să ridice ancora.

— Pornim !

Și-a deschis gura, probabil a vrut să mă întrebe ceva, pe urmă, resemnat, se duse și execută ordinul.

Eram resemnați amîndoi și cerul era la fel de albastru ca mai înainte. Mecanic am întins mîna după cordonul de salvare, pe urmă am renunțat. Aveam 19 ani, un pașaport Nansen în care eram trecut „fără cetățenie" și îngrozitor de multe vize.

Departe, duse de cursul încet al Dunării, se mai vedeau bucăți de scînduri.

Am început lansarea. Cred că niciodată n-am fost mai liniștit ca atunci. Mi se părea că Gall s-a ascuns în sticla cabinei timonului și mă privea întrebător. Era transparent și palid, și aveam tot timpul impresia că ține cu degetele lui lungi și neverosimil de albe.

— De ce m-ai trimis tocmai pe mine ?

Dacă n-ar fi trebuit să mă exprim în cuvinte, aș fi putut să-i răspund. În clipa cînd i-am auzit numele, știam că-l voi trimite pe el. Acest nume, Gall, foarte frecvent și foarte banal la un om, ca Popa la noi, în urechile mele avea o rezonanță, aparte, stranie. Ani de-a rîndul m-a urmărit acest nume, la fel ca în copilărie imaginea abstractă și ciudată a iadului sau a întunericului și a liniștii din morminte.

La ora 21 și 5 am ancorat la kilometrul 1302.

Aveam trei sau patru ani, cînd într-o seară, tata s-a întors beat acasă. A aprins lampa de petrol, și-a suflecat pantalonii cîrpiți pînă deasupra genunchilor și a început să frămînte lutul din colțul camerei transformat în atelier. Nu-mi plăcea cînd tata lucra noaptea. Poate și pentru că umbra lui se contura imprecis pe pereții văruiți în alb și pentru că ... cînta. Nu avea voce, asta o știa și el, și totuși cînta, vrînd parcă să înfrunte destinul. Cînd lutul era muiat îndeajuns, făcea bulgări mari, niște bile și le fixa pe suporturi făcute de el, din scînduri nedate la rindea. De pe perete, din reproducerea în alb-negru a *Gînditorului* lui Michelangelo, *Il Pensieroso* privea spectacolul cu o superioritate clasică. „Ce vrea acest nebun zdrențăros? Să caute sufletul în lut? Tîmpenie! Nu l-a găsit nici Maestrul și probabil și legenda biblică, după care omul a fost făcut din pămînt, e o născocire halucinantă a unui visător." Tata, în transă din cauza alcoolului, nu se gîndea la toate astea. Voia să insufle viață lutului și cînta fals, punctîndu-și cu sughițuri melodia știută numai de el.

Noi, copiii, care dormeam pe jos, pe rumeguș de lemn, toți patru, unul lîngă altul, îl priveam de sub pătură și ne temeam. Uneori cînd bilele începeau să semene cu un cap, cu un umăr, eram și mai îngrijorați. Tata rîdea, se dădea cu un pas înapoi, își contempla creatura: apoi rîdea din nou. Hohotea atît de înfricoșător încît de teamă îmi închideam ochii și-mi astupam urechile.

Dacă întîmplător unul dintre copii începea să plîngă, mama sîsîia să tăcem.

— Liniște, tata lucrează.

Acest „tata lucrează", încă de pe vremea aceea însemna altceva în conștiința mea decît lucrul pe care îl făcea mama sau vecinii, tinichigiul Jurj, sau ceilalți oameni de pe strada Semaforului. Ce anume, nu știam precis, dar cuvîntul acesta „lucrează" avea ceva evlavios.

În seara aceea, tata, după ce zdrobi cu pumnii fața născută din lut, își șterse mîinile mari, cu sacii umezi cu care era acoperit lutul și se așeză pe pat, lîngă mama.

La început au vorbit încet și noi, copiii, n-am înțeles nimic.

Am adormit. Mai tîrziu, nu mai știu după cît timp, ne-am trezit cînd tata a început să strige din toate puterile.

— Va să zică, Gall !

Niciodată n-am înțeles ce se întîmplase în noaptea aceea. Tata a zdrobit-o pe mama în bătăi și din încăierarea aceea îngrozitoare nu mi-a rămas în ureche decît numele „Gall", rostit de tata. Spre dimineață, tata ne-a scos din casă ; afară era încă semiîntuneric și noi, zgribuliți, ne-am adunat sub geam ca să vedem ce se întîmplă în casă. Ne era teamă. Tata stătea în genunchi în fața patului mamei și plîngea. Cînd plîngea era la fel de înfricoșător ca și atunci cînd rîdea. L-am văzut sărutînd mîna mamei și mi-era milă de amîndoi.

Ce se întîmplase ?

În capul meu de copil prost nu se închegase nici un răspuns care să mă fi putut liniști. Abia după cîteva zile am îndrăznit s-o întreb pe mama ce s-a întîmplat, dar ea m-a mîngîiat numai pe cap și mi-a șters nasul în șorțul ei unsuros.

— Nimic, fiule, nimic. Du-te și te joacă.

— Eu vreau să știu totul.

— Totul e atît de mult, încît nimeni nu poate să-l știe.

— Nimeni, nimeni, mamă ?

— Nimeni, fiule.

— Nici tata ?

— Ți-am spus că nimeni. Poate numai Dumnezeu.

— Dar el în zadar știe totul. El nu ne spune niciodată nimic. E adevărat că și Dumnezeu a fost sculptor ca tata ?

— Tu întrebi prea multe fiule. Du-te și te joacă.

Nici mai tîrziu cînd am fost înscris la școală și am început să pricep cîte ceva din rosturile lumii, n-am aflat nimic despre însemnătatea numelui lui Gall. Știam doar atît că, din pricina acestui nume, mama a fost bătută.

Întîmplarea a făcut să nu mai aud multă vreme acel nume. Pentru prima oară mi-a răsunat în urechi din nou, acolo pe șlep, în dreptul kilometrului 1314.

3

Pe mama am revăzut-o abia după război. Ne-am schimbat amîndoi : ea încărunțise, ridurile i-au săpat obrajii, iar eu am crescut, m-am făcut bărbat. Am rugat-o să-mi povestească de noaptea aceea, petrecută cu mulți ani în urmă, cînd am auzit pentru prima oară rostindu-se numele lui Gall.

— Gall, Gall, da, îmi aduc aminte... Locuiam încă pe strada Semaforului. Dacă vrei, am să-ți spun totul despre mine.

— Pe atunci mi-ai spus că totul nu se poate afla niciodată.

— Cred că nu te-am minţit nici atunci. Dar de ce te interesează povestea acestui nume? Sau l-ai cunoscut chiar pe el?

— Nu, mamă. Am auzit acest nume undeva pe Dunăre şi mi-am adus aminte de seara aceea.

După cîteva clipe de tăcere, mama a început să povestească:

— Tata a fost dentist şi s-a sinucis din dragoste într-o noapte de înviere. Iar mama, bunica ta, a murit după doi ani de la această întîmplare. Eu şi sora mea Olga, pe care tu n-ai cunoscut-o, am fost crescute de o mătuşă severă şi castă. După ora şase nu aveam voie să ieşim pe stradă şi trebuia să ne rugăm înaintea fiecărei mese. Şi dimineaţa, şi la prînz, şi seara. După terminarea claselor primare am fost înscrise la *Notre-Dame*, unde nu puteam fi vizitate decît o dată pe săptămînă, duminica, între orele două şi patru. Cei opt ani petrecuţi la pension s-au săpat adînc în conştiinţa noastră: am devenit dezorientate, proaste...

— Mamă!...

— Nu mă întrerupe. Aşa este. Am devenit dezorientate şi proaste. Singurii bărbaţi pe care i-am văzut în tot acest timp au fost preoţii şi o dată pe an, nişte revizori şcolari, bătrîni şi chei, îmbrăcaţi în redingote uzate, cu mînecile soioase. Cred că dacă am fi tras cu degetul peste chelia lor lucioasă, am fi dat de praf... După bacalaureat, toată clasa, nouă fete, am fost fotografiate. Pozele noastre, din faţă şi din profil, aşa cum am aflat mai tîrziu, au fost expuse în cataloagele unei agenţii matrimoniale, o instituţie anexă a pensionului. Olga s-a măritat cu un comerciant gras din Italia, iar eu am fost cedată în contul sumei de 25.000 lei unui

baron degenerat din Bistrița, care a amînat căsătoria din cauza unor acte pe care trebuia să și le procure de undeva din Ungaria.

Am fost însoțită la Bistrița de o maică cucernică cu fața uscată și galbenă. Acolo, în compartimentul acela, în drum spre casa baronului, m-am gîndit prima oară la amintirile mele din copilărie. Au fost puține. Pe cele de demult le-aș fi putut număra pe degetele de la o singură mînă : au fost patru. Prima, că tata avea mîna păroasă, a doua era legată de candelabrul de bronz din dormitor, care semăna cu o ancoră, a treia, o servitoare de-a noastră cu un nas lung și ascuțit ca un creion, care mi-a mîncat frișca de pe cafeaua cu lapte, și cea de a patra nu mai știu care a fost, dar știu că, din pricina acesteia am plîns foarte mult. Amintirile de la pension erau multe și mărunte. Mi-au rămas în minte numai două : prima, cînd o colegă de bancă a primit o scrisoare cu o fotografie. În puțin timp fotografia devenise cel mai prețios lucru din internat. Ca s-o putem ține la noi o noapte întreagă sub pernă — mi-l închipuiam înalt, frumos și puternic — trebuia să ne sacrificăm prăjiturile de duminică. Mi-amintesc că eu n-am mîncat doi ani de zile o prăjitură. Să nu rîzi, fiule, de mine...

— Nu rîd, mamă.

— Eram la internat. La un internat foarte sever. În cele din urmă nu m-am putut despărți de fotografie. Am cumpărat-o cu o Biblie primită la sfîrșitul unui an școlar. A doua amintire din internat era indivizibilă, numai a mea. Odată, într-o sîmbătă după-masă, după baie, am deschis fereastra camerei de baie. Era o zi de vară, caldă, înăbușitoare. De undeva, dintr-un bloc apropiat cineva îmi proiectă cu o oglindă de buzunar, o pată de soare pe piept. M-am speriat și am închis repede fereastra. Două zile am fost tulburată. M-am

rugat, m-am spovedit, dar în adîncul meu totuşi am fost mîndră că am fost văzută de un bărbat. E un sentiment ciudat acesta. Şi acum roşesc dacă îmi aduc aminte. Am fost crescută la călugăriţe...

Baronul din Bistriţa era bătrîn şi maniac. Căzuse în alcoolism şi avea dinţi mici şi ascuţiţi ca de şoarece. Cînd rîdea, deasupra dinţilor i se vedeau gingiile roze. În prima zi mi-a povestit nişte întîmplări de-ale lui din Africa, şi eu îl ascultam cu gura căscată. Îmi dovedea spusele cu nişte fotografii care-l reprezentau ca pe un vînător foarte furios. Din cauza unei boli nervoase avea o eczemă pe piciorul stîng. Se scărpina tot timpul şi-şi cerea scuze. Cînd îşi dezbrăca halatul de casă, gros, croit larg, din urson maron, părea un alt om: slab şi încovoiat, cu umerii numai de cinci degete. Semăna cu un Cristos coborît de pe cruce. În puţinele clipe cînd rămîneam nesupravegheaţi de maica însoţitoare, se lăsa în genunchi şi-mi făcea declaraţii de dragoste.

— Trebuie să fi fost tare caraghios.

— Da, fiule. Îmi spunea aşa: „Te iubesc. Te iubesc cum iubeşte ciocîrlia înaltul cerului, cum nu poate iubi decît un singur om: baron Foldessy." Baronul Foldessy era el.

— Şi cît timp ai stat acolo?

— Patru zile. A patra zi n-am mai putut răbda. M-am urcat fără bilet într-un tren, şi un controlor mustăcios şi înţelegător m-a dus gratis pînă la Baia Mare. Pe drum, tot timpul m-a povăţuit să nu mă mai urc în tren fără bilet, că pot fi arestată. Speriată de aceste sfaturi, la Baia Mare am ocolit clădirea gării şi am colindat o jumătate de zi, aiurea prin oraş. Din cauza unei ploi m-am dus totuşi la gară şi m-am rugat de un frînar să mă ducă pînă la Arad.

La Arad am umblat mult pînă m-am putut angaja undeva. N-aveam acte. În cele din urmă l-am cunoscut pe taică-tu. Era sculptor destul de cunoscut, încă nu începuse să bea. M-a angajat ca model și după două luni m-a luat de nevastă.

— Și Gall ?

— ... Gall a apărut mult mai tîrziu. După șapte sau opt ani. Poate chiar și mai mult. Erați născuți toți patru.

Un timp rămase tăcută. Am avut impresia că nu mai vrea să continue. M-am înșelat însă. M-a privit drept în ochi, m-a mîngîiat pe cap, ca pe vremuri cînd umblam încă cu degetul vîrît în nas.

— Gall era fiul unui mare fabricant de ciorapi din oraș. Era mereu îmbrăcat elegant, purta pantofi de lac, papion și cămăși albe, cu guler tare. A apărut într-o seară de iunie cu încă patru prieteni beți. Îl căuta pe taică-tu. Avea o voce groasă, ciudată :

— Aici locuiește sculptorul ?

— Da, domnule — i-am răspuns — dar nu este acasă. Dacă vreți să așteptați, poftiți în atelier. Pe atunci nu vîndusem încă atelierul.

— Îl așteptăm, mi-a răspuns el.

Băieții erau veseli, cîntau cîntece studențești, pe latinește. Pînă atunci nu văzusem încă oameni atît de veseli. Dintre toți, Gall mi-a plăcut cel mai mult. Avea ochi albaștri și nasul drept ca statuile vechi grecești, și bărbia ieșită înainte, arogantă. Gall m-a privit și el, pe sub sprîncene, și am fost îngrozitor de emoționată. Mi-amintesc că mi-a părut rău că nu eram piepțănată ca lumea. Nu știu de ce mă temeam că băieții n-o să-l aștepte pe taică-tu. Mai ales că el începuse să întîrzie și să bea. De cîteva ori am intrat în atelier să-i văd ce

fac. Gall s-a oprit îndelung în fața unei statui învelite în cîrpe ude și, plictisit, începu să scoată cîrpele. M-a întrebat ce reprezintă statuia. I-am spus : Amanta. Era o statuie neterminată, începută cu ani în urmă și era modelată după mine. Cînd Gall scoase și ultima cîrpă, a rămas înlemnit. Se uita cînd la statuie, cînd la mine. Mi-a spus :

— Asta ești dumneata ?

— Da.

— Ești cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o pînă acum.

Nimeni nu mi-a spus pînă atunci cuvinte atît de frumoase. Unul dintre prietenii lui a căzut în genunchi și, în glumă, a început să-mi facă o declarație de dragoste. Gall îl îmbrînci și-l goni de acolo. Și asta mi-a plăcut. Nu mai știu care dintre băieți a deschis geamul. Și în clipa aceea, o rază întîrziată de soare se resfrînse în sticlă și proiectă o pată luminoasă tocmai pe pieptul statuii. Am tresărit. Gall a învelit statuia cu cîrpe și eu am ieșit din atelier. Tocmai atunci a venit și taică-tu. Nu era beat. S-a înțeles cu Gall ca să-i facă un bust.

— Cum, și-a comandat un bust ? De ce ?

— Avea nevoie de el ca să facă o farsă de sfîrșit de an. Știi, pe vremea aceea, după doctorat, foștii studenți se adunau în parcul „Central" și făceau niște chefuri de sfîrșit de an. Participau la chefurile noilor doctori și cîțiva profesori. Gall voia să instaleze bustul lui în locul nu mai știu cărui domnitor. Voia cu tot dinadinsul ca fostul lui profesor să țină discursul de adio de sub statuia lui. Spunea că era vorba de o farsă studențească. Din ziua aceea Gall venea zilnic la noi. Stătea două ore nemișcat pe scaun și tata îl modela. Une-

ori eram și eu de față. Din clipa cînd am văzut pata de soare pe statuia modelată după mine, am fost convinsă că Gall era fratele colegei mele de pension, de la care am cumpărat fotografia. Dar n-am avut curajul să-l întreb. O dată, la un an după ce tata îi terminase bustul, m-am întîlnit cu el pe stradă. Noi nu mai aveam atelierul. Ne mutaserăm deja în strada Semaforului. M-a salutat reverențios și mi-a spus : „Bună ziua, cea mai frumoasă doamnă din lume."

L-am întrebat dacă are o soră. Mi-a spus că nu. Mi-a părut rău că nu avea nici o soră. M-a condus o bucată de drum, apoi în colțul străzii Semaforului, acolo unde nu mai erau lumini, m-a strîns de umeri și m-a sărutat pe gît. M-am eliberat din strînsoare și am fugit spre casă. Cînd din poartă, mi-am întors privirile, l-am văzut tot acolo, în colțul străzii, nemișcat. Toate astea s-au petrecut în seara aceea despre care mi-ai cerut să-ți povestesc. Asta e tot.

— Și de ce te-a bătut tata ?

— Pentru că în seara aceea i-am spus că l-am înșelat. Abia mai tîrziu cînd i-am povestit cum, și-a cerut iertare. De aia v-a scos pe voi din casă. De atunci nu l-am mai văzut pe Gall. Niciodată. Nici n-am mai auzit de el. Doar în vis îmi reapare, uneori, așa cum l-am văzut pentru prima oară plimbîndu-se prin atelierul nostru. Avea un obicei ciudat, să-și frămînte mîinile. Îmi aduc aminte, avea mîini albe, și degete lungi, neverosimil de lungi... Acum spune-mi și tu, de ce m-ai întrebat de Gall ? Te-ai întîlnit cu el ?

— Nu mamă. Eu nici n-am de unde să-l cunosc... Am auzit de un nume asemănător... Un ostaș care se numea așa... Un rezervist... Un rezervist oarecare.

În '57 am făcut o croazieră pe Dunăre în tovărășia unor scriitori. Cu unul dintre ei m-am împrietenit. Am hotărît să ne mai vedem. Mi-a dat cartea de vizită cu numărul de telefon care mi-a reamintit de kilometrul 1314...

Am pus cartea de vizită în dosarul de însemnări.

MUNTELE ORB

Toamna cînd cad frunzele, îmi place să cutreier parcurile. Îmi place îndeosebi seara, cînd oamenii devin mai liniștiți, mai înțelegători. Atunci îmi caut un loc ferit, o bancă ascunsă, ninsă de frunze și privesc aiurea, la oameni, la copacii goi. Dacă aș fi poet, aș adăuga că ascult liniștea. Ciudat de melodioasă poate fi o liniște într-un parc : frunzele cad cu un tremur metalic, vîntul se gudură de scoarța zgrunțuroasă a copacilor, săgetările păsărilor din văzduh au un fîlfîit aparte și pînă și pașii trecătorilor întîrziați completează această liniște.

Nu e nici un paradox : așa cum culorile curcubeului de pe discul lui Newton formează albul absolut, tot așa micile zgomote ale naturii se contopesc într-o liniște perfectă.

Dar să nu mai scriu pentru plăcerea mea.

Într-o seară, stăteam pe o bancă, într-un parc. Alături de mine mai era un om căruia în gînd i-am mulțumit de mai multe ori pentru tăcerea cu care admira parcul pustiit de vîntul de septembrie. Trecuse cu mult de miezul nopții. Tocmai voiam să plec, cînd tovarășul meu de bancă se întoarse spre mine :

— E tîrziu, domnule ?

— Da, e tîrziu.

— E lună sau e întuneric ?

„Uite ce vecin şugubăţ am", constat, cu o admiraţie răutăcioasă, şi-i răspund ca atare :

— Dumneata cam ce crezi ?

— Eu cred că e lună. Altminteri de ce ai sta dumneata pînă tîrziu şi tocmai aici, în acest loc ascuns. Şi apoi nici vîntul nu bate. Înseamnă că nu sînt nori.

Mă uit cu atenţie la vecinul meu : e un om în vîrstă cu o faţă lunguiaţă, încadrată de o barbă deasă, căruntă. Între genunchi ţinea un baston vopsit în alb. Tresar. F orb.

Faţă de un infirm, m-am simţit totdeauna în inferioritate. Nu ştiu ce să-i răspund : să-i răspund la întrebare, să-i cer iertare pentru răspunsul meu prost plasat ?

Un timp tac, îi privesc profilul : are o frunte bombată şi buze cărnoase. În cele din urmă, îi cer scuze :

— Iertaţi-mă că v-am răspuns aşa... nu ştiam că sînteţi...

— Orb, mă completează el. Nu face nimic, tinere.

Ce ciudat, el e orb şi eu nu văd bine. Doar m-am uitat cu atenţie la el. Poate că nu vede pînă la cer, o fi miop, sau pur şi simplu întrezăreşte. Îl întreb :

— De unde ştiţi că sînt tînăr ?

— După glas. După glas şi după repezeala cu care vorbiţi. Un om în vîrstă e mult mai calm.

— Da, da, îl aprob şi iarăşi nu mai ştiu ce să-i spun.

Sînt puţin supărat : pînă atunci eram convins că sînt spontan, că nu mă fîstîcesc în faţa unei replici neaşteptate. Am scris doar teatru.

Sus pe cer, luna lunecă uşor, ca o portocală pe mare, dusă de valuri. În fond, cel mai comod ar fi să mă scol, să-l salut şi să plec.

Tocmai mă pregăteam să mă scol, cînd orbul îşi întoarse faţa spre mine :

— Dumneata ai fost vreodată la Predeal ?

— Da, domnule, am fost.

— Acum trebuie să fie foarte frumos acolo.

— De unde știți cum e acolo ? Sau nu e mult de cînd ați pierdut vederea.

— Nu știu dacă e mult sau e puțin. Așa m-am născut.

Trebuie să fie îngrozitor să nu fi văzut niciodată nimic. De multe ori în copilărie am încercat să dau de urma acestui sentiment. Închideam ochii și mergeam cîțiva metri fără să văd, pînă mă împiedicam. Știam că dacă ții ochii închiși multă vreme, nu vezi negrul absolut, ci niște linii și puncte colorate ciudat într-o perpetuă mișcare nedefinită. Dar mai știam că eu aveam noțiunea liniilor și a punctelor și în special a culorilor. Un om, însă, care n-a văzut în viața lui decît nimicul, trebuie să aibă alte unități de comparație. Orbul pe care l-am condus în copilărie n-a fost orb din naștere : el definea lucrurile după pipăit, după zgomote, după miros. Un orb din naștere, chiar dacă aude sau chiar dacă pipăie un lucru, nu are cu ce îl asemăna.

Puțin din respect, puțin din curiozitate, am continuat discuția :

— Cu atît mai mult, de unde știți că e frumos la Predeal ?

— Așa mi-au spus oamenii. Mi-au vorbit de munți. Atît de mult mi-au vorbit de munți, încît mă frămîntam și ziua și noaptea să mi-i pot închipui. Și nu reușeam. Toate celelalte lucruri le cunosc. Chiar și pe acelea pe care nu le-am putut pipăi. Cum e luna de exemplu. Numai un munte nu-mi pot închipui. M-am dus la Predeal. Am urcat pe munte, dar în zadar.

— Vă explic eu — i-am răspuns, bucuros că în sfîrșit îi pot fi de folos. Un munte e ca o...

— Mulți mi-au descris munții pînă acum, dar fără succes. Am pipăit mușuroaie, cocoașe și n-am priceput ce ar

putea fi frumos în așa ceva. Și totuși oamenii spun că munții sînt frumoși. Trebuie să aibă ceva ce eu nu pot pricepe. Și-mi pare rău. Zău, crede-mă, tinere, îmi pare rău.

Cu ce aș putea să-l ajut ? Cum aș putea să-i explic ce e frumos la un munte ? Da, dacă aș reuși acest lucru m-aș reabilita în fața mea pentru felul în care i-am răspuns la prima întrebare. De aceea nu m-am dat bătut. Am insistat, l-am invitat la mine, promițîndu-i că am să-l fac să înțeleagă frumusețea unui munte. Eram convins că pînă acasă am să născocesc ceva. N-am reușit. În casă, ca să cîștig timp, i-am oferit un pahar de vin și l-am întrebat dacă-i place muzica.

— Foarte mult, mi-a răspuns orbul.

Aveam imprimată pe bandă de magnetofon simfonia a V-a a lui Beethoven. L-am întrebat dacă o cunoaște. Nu o cunoștea.

După primele acorduri, am văzut că orbul tresare, se încordează și strînge cu putere mînerul bastonului.

— Uite dragă prietene, așa arată munții.

Orbul nu mi-a răspuns decît tîrziu, după ce a încetat și ultimul acord al simfoniei.

— Oamenii au dreptate. Munții sînt foarte frumoși.

A trecut timp de la această întîmplare. Cu orbul sînt prieten și azi. Mă vizitează des și mă roagă să-i arăt munții.

TAVANUL CU STELE

La marginea Budapestei este un cinematograf muncitoresc cu numele *Aron Barna*. O clădire mică, recent renovată, cu un foaier îngust ca un coridoraş, luminat cu vapori de mercur. Pe vremuri avusese un nume pompos, *ASTORIA*, pictat chiar deasupra intrării pe o tablă dată cu miniu. Cetăţenii mai în vîrstă îşi aduc aminte că zidurile cinematografului roase de igrasie erau mereu acoperite cu afişe mari, colorate, reprezentînd pe celebrii călăreţi de peste ocean, Tom Mix, Ken Maxnard, George O'Brien. Copiii muncitorilor din cartier fluierau şi tropăiau în sală cînd filmele se rupeau sau se proiectau fără cîte o bobină, ca spectacolul să se termine mai repede.

Nu de mult am fost la cinematograful *Aron Barna*. Rula *Valurile Dunării* sincronizat în limba maghiară. În faţa mea stăteau doi cetăţeni şi discutau aprins despre numele recent dat sălii.

— Aron Barna. Cum să-i spui cuiva „Vino cu mine la Aron Barna" ?

Dacă n-ar fi început spectacolul poate aş fi intrat în vorbă cu ei : le-aş fi arătat colţul din apropierea scenei unde dormise şi locuise Aron Barna şi aş fi povestit cîte ceva despre el. Luminile s-au stins şi în zadar am privit

spre tavan să caut spărtura prin care, pe vremuri, vedeam stelele.

*

Lucram de două săptămîni într-un detașament de muncă, cînd mi s-a fixat ca sediu cinematograful *Astoria*. Sala de proiecție fusese bombardată de curînd, spectacole nu se mai puteau ține, astfel că, cei în drept au socotit-o nimerită pentru prizonieri. Colegii mei de detențiune, marinari români arestați după 23 August de către autoritățile maghiare, oameni bănuiți de ostilitate față de regimul fascist, și cîteva rude ale deținuților politici erau foarte revoltați de noul dormitor. Tavanul sălii era găurit, zidurile abia se mai țineau în picioare și din cauza băncilor montate nu s-au putut instala saltelele. Primul lot de prizonieri care fusese adus cu o noapte înainte ocupase toate lojile și spațiul din spatele ecranului. Ceilalți trebuiau să-și găsească adăpost printre șirurile de bănci ori pe culoarele foarte circulate. Eu mi-am făcut culcuș aproape în centrul sălii, lîngă un bătrînel foarte tăcut și morocănos. Noaptea îmi trăgeam pătura pînă peste cap, încercînd să mă încălzesc în vreun fel în acel început de decembrie.

Într-un colț, tavanul găurit de o schijă mai mare era susținut de un stîlp de protecție. Îngerașii de ipsos, imitație vulgară a unui baroc întîrziat, erau și ei înjumătățiți și păreau că s-au adunat în jurul ferestrei făcută de schijă. Fără îndoială, priveau, ca și noi, gaura cu stele, cerul înalt și sticlos. Pe pereții care încadrau deschizătura ecranului rămăseseră cîteva afișe vechi, unele rupte, reprezentînd picioarele din spate ale unui cal în galop, coapsele unei femei plinuțe, poate Dorothy Lamour, îmbrăcată à la Hawai și portretul lui Frankenstein cu tîmplele prinse în

şuruburi. Noi, deţinuţii, n-aveam voie să avem arme, instrumente de scris şi bani şi, după tăbliţele rămase de la proprietarii *Astoriei*, era cu desăvîrşire interzisă consumarea semînţelor sau orice fel de „manifestare" în timpul reprezentaţiilor.

Vecinul meu, bătrînelul, avea părul tuns scurt, albnisipiu. Era tăcut, retras, nu se înghesuia nici la fîntînă la spălat şi nici la cazan. De obicei, imediat ce ne întorceam de la lucru se întindea pe duşumea. Nu-mi amintesc să-l fi auzit discutînd cu cineva. Dacă era întrebat, răspundea cu cîte un scurt „da" sau „nu" şi-şi vedea de treabă. Numai cînd ploua sau se schimba timpul se văita din cauza unei sciatici, dar şi atunci tăcut, mai mult pentru el. Nu i-am aflat nici numele decît foarte tîrziu după anchetă, după marea explozie de la Csepel. Dimineaţa era primul la apel şi la lucru îşi îndeplinea cu conştiinciozitate norma prescrisă : dezgropa cîte o bombă pe zi.

În timpul alarmelor aeriene stătea nemişcat, îşi dezvelea numai faţa şi privea spre gaura cu stele. Prin gaură, ca într-un megafon, huruitul avioanelor se amplifica, năvălea în sala de spectacol şi, dacă bombele cădeau prin apropiere, se vedeau îngeraşii clătinîndu-se. Faptul că îl vedeam lîngă mine liniştit, calm, îmi dădea şi mie curaj. Încercam să par şi eu nepăsător, să mă gîndesc la altceva, aiurea. De multe ori îmi propusesem să încerc să-l încadrez pe bătrîn într-un mediu social, măcar într-o breaslă. Nu-l vedeam nici frizer, nici chelner, nici muncitor şi nici intelectual. Nu avea mîini fine, dar care dovedeau îngrijire. Ochii, ascunşi adînc în orbite, erau neverosimil de mici şi n-aveau licărirea ochilor scrutători, curioşi. Păreau mai degrabă obosiţi, stinşi.

În ultimul timp, bombardamentele se ţineau lanţ : dimineaţa eram transportaţi în nişte maşini închise spre zonele

unde erau semnalizate bombe neexplodate și ne apucam de lucru. În afară de cîteva santinele nu eram supravegheați decît de niște specialiști pirotehnicieni. Munca nu cerea cine știe ce pregătire profesională. Trebuia să sapi pînă ajungeai la metal, apoi trebuia dezgropat cu atenție culcușul focosului și să demontezi, desigur, cu atenție, mecanismul de contact. Rar de tot se întîmpla vreun „accident" (mortal, firește) și asta de obicei din cauza neatenției sau a unui reglaj aparte, nou, necunoscut pînă atunci. Învățasem în materie de pirotehnie o sumedenie de lucruri. Știam de ce se lansează bombe cu explozie întîrziată — ca muncile de salvare de după bombardamente să întîrzie cît mai mult — știam să deosebesc o bombă englezească de cele americane, s-o ascult, s-o leagăn, să apreciez după unghiul patului înălțimea de la care a fost lansată.

La 7 decembrie am fost treziți la apel înainte de termen. Cînd am văzut că nici numărătoarea nu s-a făcut după protocolul programului, ne-am dat seama că se întîmplase ceva foarte grav. Atunci am observat pentru prima oară licăriri în ochii bătrînului. Era atent la tot : la tonul comandanților lagărului, la agitația santinelelor, și la comportarea deținuților. Am fost transportați în apropierea depozitului de muniții din Csepel. Era alarmă generală. Noaptea fuseseră aruncate, probabil întîmplător, căci depozitul era secret — îngropat în pămînt — cîteva bombe cu explozie întîrziată. Ca niciodată pînă atunci am fost însoțiți și de specialiști nemți. Echipa de șoc care lucrase încă de cu noapte la dezgropare era tot acolo, transpirată, obosită. Trebuia să o schimbăm. Acolo, la fața locului, l-am auzit pe bătrîn rostind o frază întreagă. Îmi șoptea la ureche să lucrăm încet, să nu salvăm depozitul. Cînd am rămas singuri în groapă îmi dădu lămuriri :

— Salvarea depozitului ar însemna întîrzierea cu cel puțin încă o săptămînă a eliberării orașului. Văzînd că nu-i răspund, continuă : asta înseamnă încă mii și mii de vieți. Înțelegi ?

Desigur că înțelegeam. Dar nu aveam decît 20 de ani, trăiți fără bucurii, fără perioada copilăriei. Încă nu văzusem și nu înțelesesem nimic din viață : nu știam de ce-i atît de înalt cerul, îl descoperisem prima oară prin gaura cu stele și aș fi vrut să visez încă mult, cu ochii deschiși, să mă tăvălesc prin zăpadă, să simt mugurii proaspăt plesniți ai pădurilor. Sapa lovi metalul bombei.

Arătai spre ea :

— Cred că are cel puțin două tone.

Era destul de mare să arunce depozitul în aer.

— Cîți ani ai, puștiule ?

— În aprilie aș fi împlinit 20.

— Atunci nici nu știi cît de frumoasă e viața. Zîmbi larg. Atunci a zîmbit pentru prima oară. Avea dinți mici, îngălbeniți de nicotină. O cută, ca o paranteză, îi uni nasul. Cuta aceasta aducea a ceva trist, nelămurit.

— Du-te după lopata aia mică. Întîrzii cît poți. În orice caz să nu te întorci înainte de a număra pînă la 100. M-ai înțeles ? Tonul îi devenise poruncitor, bărbătesc.

— Lopata mică e aici. I-am arătat lopata din spatele lui.

— La 20 de ani toți oamenii sînt proști. Dacă îți spun că lopata nu e aici, atunci nu e aici. Poți să mă crezi. Eu am mai multă experiență. Du-te la mașina cu scule.

Am ieșit din groapă și am semnalizat că totul e în ordine, că trebuie să aduc lopata mică. Am pornit spre mașina cu scule, reglementar, în pas alergător. Număram în gînd : 15, 16, 17. Specialiștii, ascunși după blindajele de oțel, îmi urmăreau goana. 39, 40, 41, 42... Magazio-

nerul de pe camion îmi aruncă lopata. 62, 63, 64... M-am aplecat... o detunătură puternică mă trînti la pămînt. Continuam să număr 71, 72, 73... Pe urmă, o zi întreagă nu se auziră decît detunături dinspre depozitul de muniții și seara cerul deveni roșu din cauza flăcărilor.

După zece ani a fost reconstruit și cinematograful *Astoria*, iar în 1960 renovat. Firma, de neon roșie, luminează peste cartierul muncitoresc : Cinematograful *Aron Barna*.

TESTAMENTUL

În martie 1944 am lucrat ca nituitor la Şantierele Navale Galaţi. Venisem din Capitală numai cu cîteva luni în urmă, pentru a restabili o legătură de partid întreruptă din cauza unei căderi neaşteptate. Îmi terminasem misiunea şi aşteptam noile indicaţii de la tovarăşii din Bucureşti. Căutam să fiu cît mai puţin băgat în seamă ; pe şantier îmi îndeplineam conştiincios munca, nu mă angajam la nici un fel de discuţii, iar acasă (locuiam în gazdă la o pensionară în apropierea portului) nu invitam pe nimeni. Poate de aceea, eram socotit cel mai bun chiriaş care trecuse vreodată prin cămăruţa aceea de la mansardă.

Inactivitatea mă făcuse ursuz, priveam ore întregi tavanul proaspăt văruit, perdelele croşetate de mînă, cu nişte motive stupide de îngeraşi dolofani cu aripi de gîscă, disproporţionat de mari.

Singurul om din Galaţi cu care aş fi putut lua legătura pe linie de partid era un vînzător la o librărie din centrul oraşului. Îmi interzisese însă orice vizită pînă ce nu va apărea pe stîlpul de telegraf din faţa Căpităniei portului un anunţ cu următorul text : „Dau meditaţii pentru exa-

menul de capacitate. A se adresa în str. Bibescu 2". În Galați nu exista nici o stradă cu un asemenea nume.

Cinci săptămîni a trebuit să aștept apariția anunțului. Textul era conform înțelegerii : nu aveam nici o îndoială că fusese pus pentru mine. Încă în după-masa aceea m-am dus la librărie. Omul meu era un cetățean mărunt, cu părul tuns scurt. Lucra la secția papetărie. I-am cerut două maculatoare. M-a servit corect și cînd nu mai aveam nici o speranță să-mi poată transmite ceva, mi-a șoptit :

— Va trebui să te îmbarci pe un șlep. Apoi cu voce tare : Mai doriți ceva ?

— Două penițe redis.

Cînd m-am convins că nu mă poate auzi nimeni, am adăugat :

— Eu nu sînt marinar. N-am fost niciodată pe Dunăre.

— Poftim două penițe redis. Te duci la agenția NFR. la boțmanul Pascu, și-i spui că ai venit pentru meditație. O să-ți dea acte și lămuriri. Asta e tot.

A doua zi am lipsit pentru prima oară de la lucru. Gazda, alarmată, mă credea bolnav sau concediat. Abia am reușit s-o liniștesc, plătindu-i chiria înainte pentru încă o lună.

Boțmanul era un om gras, înalt și clipea des ca o vrabie. Mă cercetă lung, apoi îmi întinse două legitimații.

— Totul este în regulă, domnule Chiriță.

După felul cum sublinie numele Chiriță, am înțeles că actele erau completate pe acest nume.

— Va trebui să muncești conștiincios și cu abnegație. La Orșova o să te întrebe cineva dacă ai cîntat în corul Sulina. Îi spui : da, am fost tenor. Succes !

Șlepul pe care fusesem repartizat era vechi, avea ferdecul de lemn, dat cu smoală și pompele de mînă, tam-

bururile ruginite. Chiar și un nepriceput în ale marinăriei vedea că șlepul era copt pentru reformă.

Cîrmaciul, ori luase șlepul în primire de cîteva zile, ori era leneș și aștepta să-i pice în mînă un marinar pe care să-l înhame la lucru. Pe punte, printre otgoanele de manevră, erau aruncate coji de pepene galben și deasupra lor mușterele roiau cu miile. Cîrmaciul probabil nu era pe șlep, ori nu se trezise încă. M-am așezat pe capacele magaziilor umezite de rouă, cu gîndul să-l aștept. Ferestrele cabinei de la pupă erau opace, soioase. Pe dinafară se vedeau urmele ploii, iar pe dinăuntru fumul lămpii de gaz.

Pe la ora prînzului, apăru cîrmaciul : era desculț și-și ținea mîinile vîrîte adînc în buzunare. Cînd apăruse din cabină eram convins că poartă un maiou negru cu mîneci lungi. Numai cînd ajunse aproape mi-am dat seama că era păros ca o maimuță. Părea plictisit.

— Ce cauți pe șlep ?

— Am fost repartizat ca marinar.

— N-ai lucruri ?

— N-am.

M-am ridicat în picioare, și mai mult din curiozitate. Voiam să văd dacă e mai înalt decît mine. Nu era. Dimpotrivă. Era aproape cu jumătate de cap mai scund. În schimb părea de două ori mai lat. Purta pantaloni cu o centură lată, soldățească. Am așteptat să-mi pună alte întrebări, dar cîrmaciul părea mulțumit de cele auzite. Privi Dunărea, mirat parcă de curgerea lentă a apei, scuipă printre dinți, apoi se așeză pe niște traverse și-și trase picioarele sub el. M-am așezat și eu.

— Dacă credeți că ar fi bine să tac, pot face și asta. Știu să tac ca nimeni altul. Mă numesc Alexandru Chiriță.

Cîrmaciul își încruntă fruntea și, pentru o clipă am avut senzația că e nemulțumit de nume. Nu m-am înșelat.

— Ajunge unul singur. Pe care îl alegi ?

— Dacă nu aveți nimic împotrivă, Chiriță... Ăsta e mai scurt decît celălalt.

— Așa m-am gîndit și eu.

— Și dumneata cum te numești ?

Voiam să intru în vorbă, să-mi dau seama cu ce fel de om am de-a face.

Îmi întinse mîna :

— Duma.

Avea o palmă lată cît o tipsie, cu degete butucănoase, parcă fără falange.

În cabina mea de marinar mirosea a mucegai, a transpirație și a ploșnițe. Cînd am coborît, m-au apucat amețelile. Abia am reușit să deschid ferestrele. Locul era mic, cu greu mă puteam întoarce în el. Avea un singur pat, îngust, un dulap în perete și o masă pliantă.

Duma rămase sus în ușa cabinei și-mi urmărea fiecare mișcare. L-am întrebat îngrijorat :

— Sînt și păduchi ?

— Da. Cred că sînt și păduchi. Îți fac un bon și scoți sulf de la magazie. Îi dai o ardere și poți dormi ca un pașă. Acum ești liber pînă mîine dimineață la patru. La cinci ridicăm ancora.

N-am părăsit șlepul : mi-am dedicat tot timpul dezinfectării cabinei. Cîrmaciul mă privi un timp, scuipă de cîteva ori în apă, apoi plictisit de mutenia mea se îmbrăcă și coborî pe chei. Îmi strigă de pe mal :

— Mă întorc dimineață. Văzînd că nu-i răspund, adăugă : îmi aduc nevasta.

Nu știam de ce trebuia să-mi comunice acest lucru. Am dat din cap și mi-am continuat munca. Abia seara,

gîndindu-mă la el, mi-am dat seama că aducerea nevesti-si pe șlep nu era un lucru oarecare. Viața pe Dunăre era periculoasă, fluviul era minat, șlepurile în ultimul timp transportau numai muniție.

Cîrmaciul a sosit în zori pe la ora patru și jumătate. L-am cunoscut de departe după mersul lui legănat, de gorilă. În spatele lui, cocoțată pe un cărucior cu două roți stătea nevastă-sa. Își ținea capul în pămînt de parcă i-ar fi fost rușine de oamenii din port.

Cîrmaciul coborî pe pasarelă și-mi strigă cu vocea lui groasă, hodorogită :

— Hei, ce stai ca un tîmpit ! Du-te și ajută la bagaje !

La început mi se păru că n-am auzit bine. Pe urmă cîrmaciul mă făcu din nou tîmpit și, dacă n-ar fi fost oameni pe chei, m-aș fi răstit la el. Mai tîrziu mi-a părut bine că n-am ripostat. Aveam o sarcină de partid, n-avea nici un rost s-o încep cu un pas greșit. Am ieșit pe mal, am spus femeii un „bună-ziua" abia perceptibil și am apucat o ladă de portocale plină cu cratițe. Aveau boarfe puține, ca pentru Dunărea minată. După ce i-am ajutat să se instaleze, m-am dus la proră și m-am așezat pe un tambur. Era o dimineață călduță, fără vînt, cu un soare abia răsărit pe cerul incolor, aproape transparent. Umbrele alungite ale clădirilor, pe caldarîmul cenușiu al cheiului, păreau violete și aduceau a ceva inexplicabil de trist.

Femeia nu apăru pe punte decît a doua zi. Atunci am văzut-o pentru prima oară la față. Nu era nici urîtă, nici frumoasă. Bujorii din obraji scoteau și mai mult în evidență paloarea feței, buzele galbene uscate, muncite de febră. Era adusă din spate și-și ținea umerii strînși ca bolnavii de plămîni.

Cînd o zări, cîrmaciul strigă la ea și femeia, speriată, coborî repede în cabină. N-am mai văzut-o cîteva săptămîni la rînd : reapăru, după un bombardament de aviație,

la apropierea Vidinului. Flăcările cuprinseseră malurile și începuseră să joace în oglinda ondulată a Dunării.

Cîrmaciul se dovedi om curajos ; în timpul bombardamentului se plimba pe covertă și-și înjura nevasta că-și întrerupsese munca în bucătărie. Ea, buimăcită, se ținea cu amîndouă mîinile de cabina timonei, privea focul de pe mal și nu pricepea nimic.

Marinarii care coborau din susul apei povesteau lucruri exagerate despre minarea fluviului, cum a sărit în aer remorcherul maghiar *Kekes* și cum s-au scufundat cele trei șlepuri *Lioyd* în apropierea podului de la Baia. Funcționarii de la agențiile de navigație, asaltați de cei de pe vase, ridicau neputincioși din umeri.

La destinație, înainte de a fi remorcați la cheiul militar, am primit vestea că șlepul va fi demagnetizat. Operația de demagnetizare dură cîteva zile, dar n-am avut timp să ne plictisim : nemții ne supravegheau pașii și ne răscoleau cabinele de două ori pe zi.

Din cauza bombardamentelor, încărcarea șlepului cu muniții dură vreo douăsprezece zile. În acest răstimp vasul a fost împînzit de soldați, de agenți. N-o lăsau pe nevasta cîrmaciului să aprindă focul, să facă de mîncare. Ea, neavînd ce face, stătea tot timpul la umbră și privea lăzile de muniții care se legănau deasupra șlepului și plîngea. Era într-adevăr bolnavă de plămîni și-n ochii ei mari, umezi, se oglindea teama. Tușea sec, într-o batistă mare, colorată, să nu se vadă petele de sînge. Mi-era milă de ea, dar nu știam cum s-o îmbărbătez. Dacă o salutam îmi răspundea cu o scurtă clătinare a capului, ca o mută. N-o auzisem niciodată vorbind tare pe covertă. Cîrmaciul țipa la ea ca la o servitoare.

La 2 august am primit ordinul de plecare în derivă. Experții socoteau că în felul acesta șlepul va ajunge cu siguranță la destinație. Cei doi soldați, care fuseseră re-

partizați ca santinele, erau înarmați pînă în dinți, dar se arătau speriați ca niște iepuri în fața șerpilor. Mă asaltau cu fel de fel de întrebări : cum și în ce fel sare un șlep în aer, dacă există șanse de salvare în caz de accident. Umblau toată ziua cu cordoanele de salvare pe spate și transpirau ca niște hamali.

Cîrmaciul, probabil din cauza încărcăturii, era tot timpul agitat, nu rezista 12 ore la cîrmă. La sfîrșitul schimbului era mort, de multe ori adormea chiar în timpul lucrului și, dacă se întîmpla să bea și o ceașcă cu rom, nu putea fi trezit decît cu cîteva găleți de apă. Cînd era liber, stătea de vorbă cu santinelele, discuta politică, vorbea despre arma minune anunțată de Hitler cu mai multă convingere chiar decît nemții. Unul dintre ei, un căprar de undeva din Austria, un omuleț sfrijit, nu pricepea nimic din cele ce se petreceau în jurul lui. Pînă la izbucnirea războiului fusese contabil la o fermă de găini și se visa tot timpul acasă, printre găinile albe, undeva pe dealurile însorite ale Tirolului. Celălalt se socotea intelectual : făcuse doi ani de medicină. Era convins că tot ceea ce îndură i se datorește profesorului său de pediatrie, care nu-l putea suferi din cauza coșurilor, motiv pentru care l-a și trîntit la examen.

Ca să nu pierd prea mult timp cu gătitul mîncării și, bineînțeles, ca să-l pot schimba cît mai repede la cîrmă, Duma încuviința să mănînc la el. În aceste ocazii, nevasta cîrmaciului, rezemată de plita caldă, mă privea cu invidie. Mă invidia că am poftă de mîncare, că rîd, că păream un om fără griji. Poate și pentru că eram singurul om politicos de pe șlep. Pe ceilalți îi ura, pe mine mă invidia. Nemții nici n-o băgau în seamă, se temeau să nu se molipsească de boala ei. Într-o zi îmi făcu mărturisiri :

— Eu am să mor foarte curînd, domnule Chiriță. Poate mai am un an. Din care numai jumătate în picioare. Restul va trebui să stau întinsă în pat.

— De ce crezi asta, doamnă ?

— Pentru că am oftică. Mi-au spus-o și doctorii.

— Și-atunci de ce ai venit pe șlep ? Acasă nu oboseai atît.

— Asta e drept, dar aici am aer curat.

Noaptea cînd lăsam ancora și valurile se potoleau, liniștea învăluia șlepul. Din cînd în cînd, numai, se auzea rîsul fostului student la medicină, care făcea glume cu tovarășul său ; îi punea piedică, contabilul cădea, și el, fericit de reușită, rîdea.

La Orșova, vameșul care ne făcu percheziție îl întrebă pe cîrmaci dacă n-a cîntat în corul Sulina. Am tresărit și mi-era teamă să nu mă trădez. Cînd am auzit răspunsul negativ al cîrmaciului, am intrat în vorbă.

— Eu am cîntat în corul Sulina. Am fost tenor.

Vameșul, ca și cum n-ar fi auzit intervenția mea, își văzu de treabă. Completă formularele, apoi încheie procesul verbal. Tot timpul m-am ținut după vameș, dar el nu-mi dădu nici o atenție. Seara cînd m-am culcat, eram convins că nu vameșul era omul pe care trebuia să-l întîlnesc. A doua zi, cînd se dădu avizul de plecare și sosi pilotul pentru a prelua comanda pe timpul traversării Porților de Fier, l-am căutat pe vameș din priviri. Acesta însă nu mai urcase pe șlep. Stătea pe mal și privea indiferent manevrele de pe șlep. Pe drum, cînd am rămas singur cu pilotul, acesta mă întrebă ca într-o doară :

— Dumneata ești coristul de la Sulina ?

— Eu sînt.

Fără să mă privească, îmi făcu o serie de comunicări :

— Ține minte : kilometrul 147. Acolo te vor aștepta tovarășii. Le predai arme. În lăzile D.W. 12 sînt grenade,

în lăzile lunguiețe — pistoale automate. Nu uita : kilometrul 147. Fă așa fel ca să ajungeți noaptea acolo. Acum du-te pe punte și lasă-mă singur. Vine cîrmaciul.

Eram copleșit de sarcina primită : nu știam cum o să fac rost de arme cu santinelele pe covertă. Lăzile lunguiețe erau sub prelată, iar cele cu inscripția D.W. 12 — aproape de cabina cîrmaciului. Ziua era imposibil de întreprins ceva, iar noaptea se auzea cel mai mic zgomot.

Pe la mijlocul lui august dispărură norii, cerul deveni sticlos și zilele semănau între ele : erau calde, lungi, fără vînt, fără strop de ploaie. Nopțile cădeau brusc, fără amurguri și erau luminate de atîtea stele, încît cerul aducea cu un fundal executat de un pictor prost.

Prima măsură luată a fost că nu m-am mai culcat în cabină, ci pe covertă, aproape de lăzile acoperite cu prelată. Mai aveam două sau trei zile pînă la kilometrul indicat și încă nu făcusem nimic concret. Totuși am avut noroc. A doua zi apărură niște nori dinspre malul bulgăresc. Noaptea totul se învălui în întuneric, nu mai lucea decît panglica argintie a apei. Eram hotărît să fac rost de arme. Nemții își făcuseră cafeaua mai devreme ca de obicei și se trîntiseră pe pătură sub foile de cort. Contabilul ascultă încă un timp muzică transmisă de la Viena, *Bel Ami* cîntat de Willy Forst, apoi, o dată cu ploaia, începu să sforăie. Celălalt soldat se foi multă vreme : răsuci butoanele aparatului de radio vreo jumătate de oră, ascultă știrile de pe frontul de la Iași, apoi adormi și el. Am mai așteptat puțin sperînd să se stingă lumina și în cabina cîrmaciului. Acesta însă ori uitase lampa aprinsă, ori îl apucase din senin insomnia. Nu aveam altă alegere : m-am vîrît sub prelată și am început să forțez lăzile lunguiețe. Numai o dată am auzit zgomot pe covertă, mult timp după miezul nopții, dinspre cabina cîrmaciului. Eram convins că e beat, că ieșise pe punte

să se aerisească. Mi-am îndeplinit sarcina în bună măsură. Am predat armele tovarășilor care m-au așteptat în dreptul kilometrului 147. Nu mai aveam altceva de făcut decît, o dată întors la Galați, să mă prezint la boțmanul Pascu.

Cu o zi înainte de a ajunge la destinație, în zori, apăru pe covertă cîrmaciul. Era afumat. Probabil, bucuria că ajunsese teafăr acasă. Stătea pe tambur la bordură și privea ametit apa. Abia îi deslușeam trăsăturile : se lăsase ceața, șlepul era învăluit într-o pastă albă, lăptoasă. Eram de serviciu la cîrmă, îmi forțam ochii să nu ies din cursul apei. Ca niciodată la ora aceea, apăru și nevasta cîrmaciului. Era în cămașă de noapte, cu părul răsfirat. Tiptil se apropie de tamburul unde stătea cîrmaciul, căută în toate părțile, încercă să străpungă vălul de ceață apoi, deodată, fără să mai pot interveni, își îmbrînci soțul în apă. Plescăitul puternic o sperie își strînse cămașa la gît și se refugie în cabină. Era o crimă premeditată, dar nu puteam părăsi timona. Eram convins că înnebunise. Hotărîsem ca, ajuns la Galați, să relatez faptul ca să fie internată într-un ospiciu. N-am ajuns s-o fac. Am ancorat la Brăila îndată după 23 August. Gărzile patriotice acționau în oraș. Am fost primit cu alai ; tovarășii au dezarmat cele două santinele și au început să descarce șlepul. Luat de entuziasmul general, chemat apoi să raportez lui Pascu despre misiunea îndeplinită am uitat de șlep, de nevasta cîrmaciului. Am fost numit într-o brigadă de rechiziționare a vaselor, apoi am participat la luptele de la Brăilița. Nu m-am întors în oraș decît după curățirea regiunii de dezertorii nemți, care colindau satele din împrejurimi.

Într-una din zile, după instaurarea ordinei, m-a căutat un curier de la spitalul comunal și mi-a comunicat că sînt invitat de directorul spitalului. Am încercat să-l

descos, dar curierul nu știa despre ce anume era vorba. Știa doar atît : că un pacient mi-a lăsat prin testament o moștenire. Eram convins că era o neînțelegere la mijloc : nu aveam nici o rudă bogată. M-am dus la spital mai mult din curiozitate.

— Pacienta a murit, mi-a comunicat directorul spitalului. Era nevasta unui cîrmaci de șlep, pe nume Duma. Înainte de a muri a lăsat un testament scris. Poftim. Mi-a întins un petec de hîrtie. Acesta e. S-ar putea ca pacienta să fi fost smintită. Vă lasă moștenire un plic. Plicul e depus la notariat. Pe baza acestei scrisori îl puteți ridica. La plecare mormăi mai mult pentru el : oare cîți bani pot încăpea într-un plic ?

La notariat mi s-a eliberat îndată plicul. Era un plic banal, galben. Înăuntru părea să fie o singură bancnotă sau în orice caz o singură hîrtie. Am rupt plicul. Am găsit în el o singură foaie liniată exact ca paginile din jurnalul de bord al șlepului. Era chiar o foaie ruptă din jurnal. Am recunoscut scrisul mărunt al cîrmaciului.

„22 august. Kilometrul 147. Azi-noapte, marinarul Alexandru Chiriță a sustras arme, apoi le-a predat unor indivizi care l-au așteptat cu o barcă. De urgență trebuie raportat poliției fluviale." Sub text — iscălitura cîrmaciului : I. Duma.

ŢIGARA

Cele două ferestre mici ale adăpostului erau permanent închise din cauza prafului de moloz din stradă. Dacă întîmplător se făcea pentru o clipă liniște, pentru asta era nevoie ca doamna Balaban să adoarmă între două rugăciuni. Se auzea înfundat, ca ţăcănitul unei maşini de scris, răpăitul a două mitraliere germane, muşcînd din ornamentaţia de ipsos de pe faţada casei. Doamna Balaban însă adormea greu şi, astfel, în loc de lătrat de mitralieră auzeam „Precum în ceruri aşa şi pe pămînt" ceea ce era inexact, pentru că, în ceruri era o liniște perfectă şi bolta azurie de sub sălaşul domnului nu era brăzdată decît de nori mici, scămoşi, uneori supărător de albi : iar pe pămînt, poate chiar deasupra adăpostului unde mă ascunsesem de două zile, erau încercuite două batalioane nemţeşti, lăsate în oraş pentru asigurarea retragerii grosului trupelor, cazate în cartierul gării.

Cînd am fost ultima oară în gară, încă înainte de a se fi făcut lumină, cele două mitraliere germane nu erau îndreptate înspre casa noastră. Ai noştri, doi soldaţi, unul cu moletiera desfăcută şi încovrigată ca un şarpe, stăteau în spatele unei noptiere aruncate lîngă rigolă : ceilalţi, patru muncitori de la fabrica de vagoane, stăteau sub

poarta unei case cu etaj. Cel mai tînăr dintre ei, un ucenic pistruiat, își curăța tot timpul arma. Nu tresărea la nici o explozie, ștergea închizătorul Z.B.-ului cu o batistă murdară, uleioasă. Era atît de absorbit de această treabă, de parcă de strălucirea închizătorului ar fi depins întreaga lui existență. După un timp, unul dintre muncitorii de sub poartă îmi făcu semn că totul e în ordine. M-am reîntors în adăpost să mă culc : fusesem șase ore de planton și eram obosit mort. Înainte de a adormi auzeam vag glasul pițigăiat al doamnei Balaban : „Precum în ceruri așa și pe pămînt".

M-am trezit pe la ora prînzului. În adăpost era cald, de zăpușeală transpirau și pereții, dar nimeni nu se gîndise să deschidă ferestrele de aerisire : cele două mitraliere germane ciuguleau tot timpul ornamentația de ipsos de pe fațada casei. Am urcat scările pivniței și, încet, cu multă băgare de seamă, am deschis ușa de fier a adăpostului. În stradă totul era încremenit și scăldat în lumina orbitoare a soarelui. Soldații din spatele noptierei erau morți. Cel cu moletiera desfăcută, stătea cu fața spre cer și, dacă n-ar fi avut ochii deschiși, aș fi crezut că doarme. Celălalt, un rezervist cu o barbă de cîteva zile, își ținea degetele încremenite în buzunarul de sus al vestonului : probabil își dusese mîna la locul unde pătrunsese glonțul. Sîngele închegat avea culoarea ruginei.

Nici muncitorii de sub poarta casei cu etaj nu mai trăiau : numai ucenicul pistruiat. Stătea culcat lîngă zid, parcă lipit de el, cu arma ațintită spre colțul străzii, unde, firma căzută a unei tutungerii baricada drumul.

Cînd mă descoperi îmi făcu semn să traversez strada. M-am tîrît pînă la el. N-avea mai mult de 17 ani. Poate nici atît. Pistruii aprinși îi împodobeau fața la rădăcina nasului.

— De dincolo se vede ceva ?

— Nu.

— Păcat. Va trebui să ajung pînă la tutungerie.

Avea buzele crăpate. Mi-era milă de el. Eu nu eram fumător, dar cunoșteam bine patima : am avut colegi în lagăr care dădeau rația de pîine pentru o jumătate de țigară.

Știam că, cel mai mult ce aș fi putut face în clipa aceea pentru el, era să-i procur o țigară. Nu un muc, nu o țigară răsucită în hîrtie de ziar, ci o țigară adevărată, rotundă, albă. Nu i-am promis nimic, ca în cazul că n-aș putea să-i procur să nu-l amărăsc și mai mult. M-am depărtat de el, tot tîrîș, și am intrat în adăpost. Doamna Balaban nu fuma. Am lăsat-o să se roage în continuare. Am făcut apel la cei vii, i-am buzunărit pe cei morți dar n-am găsit nici măcar un muc.

De felul meu sînt încăpățînat : știam precis că pînă la urmă am să fac rost de o țigară. De o țigară întreagă, albă, rotundă. Am ieșit din nou din adăpost. Mitralierele mai ciocăneau ornamentația de ipsos de pe fațada casei.

Soarele, chiar deasupra capului, dogorea înfiorător : nu era petic de umbră pe stradă. M-am tîrît din nou la pistruiatul de peste drum.

— Ce-ar fi dacă ne-am tîrî pînă la tutungerie ?

— Asta am vrut să facem înainte de masă. Dar colțul e ocupat de nemți. Și apoi, nu putem pleca de aici, ăsta e singurul drum care duce spre gară. Au încercat să treacă de două ori. Împinse capul înainte spre firma scorojită a tutungeriei. M-am uitat într-acolo. Sub firmă era întins un subofițer neamț cu casca căzută alături. Își ținea capul rezemat de bărbie și părul blond ieșit la soare, îi acoperea jumătate din fața zdrobită de o schijă.

— Ai rămas singur ?

— Nu. Dar fac de strajă. Cei care au venit să ne schimbe azi dimineață sînt baricadați în casa galbenă de alături.

Arăt spre soldații morți în spatele noptierei.

— Poate au ei țigări ?

— Nu. Stanciu nu fuma iar celălalt, cu moletiera desfăcută mi-a cerut mie.

— Eu mă tîrăsc pînă la tutungerie.

— Consemnul e să nu încercăm decît după ce apune soarele. În timp ce vorbea își linse de cîteva ori buzele crăpate. Dar dacă încerci... Eu fac tot posibilul să-ți asigur înaintarea... Mai am opt cartușe.

Lipit de zid m-am ridicat în coate și am făcut o mișcare înainte. Tînărul mă strigă :

— Nu ești tu civilul care ai făcut de planton azi noapte la adăpost ?

Civilii erau cei fără brasardă tricoloră.

— Eu sînt.

— Așa mi se părea și mie. Ești tare slăbănog. Ai grijă la poarta din față. Acolo mai poate fi cineva. Sau dacă te-ai răzgîndit, du-te înapoi în adăpost.

Acum chiar dacă ar fi fost zece nemți sub poartă nu m-aș fi întors. N-aș fi avut niciodată curajul să-l privesc pe pistruiatul în față. Am făcut încă o mișcare înainte. Mitralierele care trăgeau în fațada casei nu mă puteau vedea. Erau instalate undeva pe un acoperiș și făceau mai mult act de prezență ca să țină gărzile patriotice în loc.

Am ajuns la prima poartă. Prin crăpăturile de lemn am descoperit o baricadă făcută din mobile. În apropiere nici o mișcare.

Eram și obosit și flămînd. Cu cîteva zile în urmă reușisem să evadez dintr-o coloană de deportați. Fusesem luat prizonier de pe stradă. M-au încolonat și m-au tîrît

nu știu spre unde. Eram alături cu un brutar și un comis-voiajor. Comis-voiajorul vorbea tot timpul : nu-l interesa dacă-l ascultăm sau nu. Soldatul însoțitor m-a întrebat ce spune. I-am răspuns că n-am fost atent. Mi-a spus să fiu atent.

— Cînd merg cu trenul, spuse comis-voiajorul, îmi place să stau lîngă fereastră să privesc unduirea firelor de telegraf, răsucirea pămînturilor pe axa șinelor, să caut un pom, o tufă, o casă și s-o urmăresc pînă ce-o pierd, apoi să caut un alt punct fix și să-l pierd și pe acesta.

— Ce spune ? m-a întrebat din nou însoțitorul.

— Spune că-i place să călătorească.

— Sînteți înțeleși cu toții, fir-ați ai dracului de partizani...

Am fugit după 12 ore. De atunci aproape că n-am mîncat.

Ciudat e omul : ieri încă n-am avut curajul să traversez strada pînă la brutărie, pentru o pîine, iar acum mă tîrăsc pentru o țigară pe care nici măcar nu doresc s-o fumez eu, ci un oarecare pistruiat pe care l-am văzut ieri seară pentru prima oară în viață. Ar fi stupid să mor în zilele revoluției fără să am armă la umăr. Și încă pentru ce ? Pentru o țigară. Dar acum nu mai pot da înapoi. Mă uit spre pistruiat. Acesta mă urmărește cu arma întinsă înainte. Trebuie să-i fac rost de o țigară. Am să i-o întind gata aprinsă să nu mai piardă timpul și cu asta. Îl și vedeam trăgînd fumul în piept, rumegîndu-l. A dracului patimă e și tutunul ăsta.

Am ajuns aproape de firma tutungeriei. Descifrez numele tutungiului : Ecaterina Balaban. „Nici nu știi, madam Balaban cît de mult doresc să intru în prăvălia dumitale." Încet, mă ridic în genunchi, să încerc ușa. Te pomenești că e închisă. Cred că aș fi izbucnit în plîns dacă ar fi fost așa. Nemții au avut grijă s-o spargă. După

colț, nici o mișcare. Îi fac semn pistruiatului să vină după mine. Aștept pînă ce trece de prima poartă apoi intru în tutungerie. Aici totul era dat peste cap : cartoane mari, ilustrate, pachete de țigări de toate felurile risipite pe jos. Întind mîna după primul pachet : Bucegi cu mușțiuc auriu. Aprind una. În clipa aceea intră pistruiatul. Îi întind țigara și el mă privește mirat.

— Ia-o !

Îmi întoarce spatele, privește în stradă. Îmi vine să-i dau un pumn.

— Na, mă, țigara !

— Eu nu fumez.

— Dumnezeii mă-ti de pistruiat ! Atunci de ce m-ai trimis aici ?

— Doar nu ești prost să crezi că pentru o țigară. Avem aici o mitralieră după tejghea. Aici e depozitul Balaban. E o bătrînă de treabă baba.

Am fumat eu țigara. Au dreptate cei care spun că țigara calmează. E așa. Jur.

AJUTORUL ROȘU

Spacu ceru convocarea urgentă a celulei și ne comunică următoarele :

— Am impresia că locuința mea e supravegheată, ar fi bine să nu mai dați pe acolo... Nu, nu vă speriați, e numai o presupunere, dar am ținut să vă comunic... În orice caz gheștetnerul nu mai e în siguranță la mine... Ar trebui să luăm măsuri.

Bălan, secretarul celulei, ne ceru aprobarea să suspendăm tipăririle din săptămîna în curs și propuse transportarea gheștetnerului la o nouă adresă, undeva în spatele gării Triaj. Noi, oricum plănuisem mutarea tipografiei în altă parte și numai acțiunile în care eram angajați ne-au reținut de la acest lucru.

Luînd în considerație presupunerile lui Spacu, transportarea gheștetnerului ridică o mulțime de dificultăți tehnice. Gheștetnerul era mare, tip german, de construcție veche, nu se putea scoate din casă fără să dea de bănuit. Nu mai știu cui îi veni ideea să se facă o mutare forțată a unui cetățean din casa în care locuia Spacu și astfel o dată cu mobilele lui, să fie scoasă și tiparnița. Știam că prea multe zile nu aveam de așteptat. Dacă într-adevăr casa era supravegheată, agenții văzînd că Spacu nu are contact

cu nimeni, vor efectua percheziții. Dacă n-au făcut-o pînă acum se datorește faptului că au sperat, în afară de ceea ce vor găsi în casa lui Spacu, să opereze și arestări.

Spacu luă toate măsurile : a doua zi de dimineață apăru în fața casei lui un camion imens și cîțiva muncitori începură să care în stradă mobilele unui cetățean de la etajul al 2-lea.

Bălan avea sarcina să transporte gheștetnerul de la noua locuință a cetățeanului mutat în spatele gării Triaj. Eu trebuia să-l urmăresc de la distanță, să-l ajut în caz de nevoie. Bălan sosise la adresa indicată cu birja și cu un geamantan imens. Birja era necesară pentru partea a doua a drumului, spre gară. Eu stăteam peste drum sub o poartă, foarte liniștit. Bălan intră în casă și întîrzie să apară. Trecură zece minute, apoi încă zece. Poate nu încape gheștetnerul în geamantanul ales. Asta mi se părea singura justificare a întîrzierii lui. Pe urmă, cînd brusc apăru duba și se opri lîngă birja de peste drum, știam că totul e pierdut. N-avea nici un rost să apar pe stradă. Nu peste mult apăru și Bălan tîrît de doi indivizi care îl așteptaseră în casă. Unul ținea în mînă geamantanul cu care venise Bălan.

Am anunțat celula despre căderea lui Bălan. Imediat am distrus tot materialul și am hotărît să așteptăm desfășurarea evenimentelor în liniște. Era de altfel singurul lucru ce puteam face. Din partea lui Bălan eram foarte liniștiți : știam că o să tacă, nu era pentru prima oară în mîinile siguranței. Singur, Spacu, primise sarcina să părăsească urgent orașul, să ia contact cu tovarășii din București.

Procesul lui Bălan avu loc după vreo trei luni de zile cînd se refăcu după „anchetă". El era singurul acuzat, ceea ce era cea mai bună dovadă că n-au reușit să scoată

nimic de la el. A fost condamnat la 4 ani temniță grea și transportat imediat după sentință la penitenciarul din Caransebeș.

*

Bălan fusese fochist la turnătoria fabricii de vagoane și mai avea doi sau trei ani pînă la pensionare. În afară de nevastă-sa nu avea pe nimeni în localitate. Nevastă-sa, o femeie măruntă, bolnăvicioasă, era tăcută, cu privirile risipite — nu știai niciodată la ce se gîndește. Cînd țineam adunările în casa ei, totdeauna aveam o mică reținere. Ne primea rece, puțin parcă bănuitoare. Avea și motive : Bălan, din cei 20 de ani de căsătorie, petrecuse vreo 7 sau 8 prin închisori și alți 5 căutîndu-și de lucru. Economicește o duceau prost. În apartamentul lor, o cameră și bucătărie abia dacă aveau ceva mobile. Numai cele trebuincioase și acelea foarte uzate, adunate cine știe cum.

În prima ședință de celulă, ținută după pronunțarea sentinței, am hotărît s-o ajutăm pe nevasta lui Bălan. Aveam ceva fonduri și noul secretar al celulei mă desemnă pe mine pentru îndeplinirea acestei sarcini.

În ziua fixată pentru vizitarea ei mă frămîntam cum și în ce fel să-i ofer banii să n-o jignesc. Nu știam în ce măsură era la curent cu Ajutorul Roșu, dacă mai primise ajutoare sau nu, și în ce fel să-i fac asigurările că tovarășii n-o vor lăsa în voia soartei.

Mă primi rece, ca pe un necunoscut.

— Soțul meu nu este acasă, a plecat la București... Și nu știu dacă se întoarce luna asta acasă.

— Știu, doamnă Bălan... Poate nu vă aduceți aminte de mine... Am fost de mai multe ori în casa dumneavoastră... Mă numesc Cojan.

Scoase de undeva dintr-un sertar o pereche de ochelari vechi cu sticlele tocite și mă privi prelung.

— Da, da... Îmi amintesc... Stăteai mereu la sobă... Erai foarte friguros... Ia loc.

M-am așezat. Camera nu se schimbase cu nimic de la ultima mea vizită, făcută în urmă cu vreo 8 luni. Se îmbogățise numai cu o lampă de petrol așezată pe dulapul dintre cele două ferestre. Înseamnă că are curentul tăiat.

— Știți, n-am putut veni mai din timp... Casa a fost supravegheată...

— Știu. Unul de la poliție a stat chiar aici în camera asta. La percheziție au desfăcut pînă și plăpumile. Am auzit că Spacu a plecat la București.

Bătrîna nu pare chiar atît de neștiutoare cum arată. Am întrebat-o :

— Pe dumneavoastră nu v-au anchetat ?

— Ba da. Dar eu nu știu nimic... De unde să știu ? M-au anchetat de două ori. O dată aici acasă, și o dată la ei. Își suflecă mîneca bluzei și-mi arătă brațul subțire ars de soare. Era plină de vînătăi. M-au anchetat.

Pe dulap, lîngă lampa de petrol, era doar un borcan de dulceață. Era o imagine izbitoare, concretă a sărăciei.

— Anul acesta o să fie toamnă lungă, spuse ea dintr-odată, și n-am deslușit semnificația toamnei lungi. Ea continuă : Cei de la interne mi-au aprobat cîte un pachet din șase în șase luni. În septembrie îi trimit primul pachet...

— Ați spus că o să fie toamnă lungă...

— Da. Liliecii au dat al doilea rînd de muguri. Și asta înseamnă că vom face economie de lemne... Odată, în '22, toamna s-a prelungit pînă aproape de Anul Nou... Dumneata ești prea tînăr să știi... Eram în cel de-al treilea an de căsătorie. Zilnic făceam planuri... Doamne, doamne cum trece vremea... Dar omul niciodată nu e

mulțumit... Acum fără Bălan mi se pare că timpul s-a oprit în loc... Adevărul e că patru ani nu sînt mulți. Poate toată viața mea... Mulți sînt numai anii care au trecut... Dacă aș fi știut că veniți v-aș fi pregătit ceva. Nu sînt pregătită pentru musafiri...

— Nu pentru asta am venit, doamnă...

— Știu. Spun și eu, din obișnuință... Pentru că așa se obișnuiește... Eu nu-l mai aștept decît pe Bălan... Dumneata de cînd îl cunoști...

— De vreo patru ani, doamnă... Am fost la același pichet de grevă...

— La *Astra*... da, da... Atunci a organizat greva împotriva concedierilor... E om frumos Bălan, așa-i ?... Păcat că nu l-ați cunoscut cu zece ani în urmă... Sau cînd a fost militar... A avut grad de căprar... Foarte bine i-au stat hainele soldățești... Privea undeva în gol, peste ani, la un Bălan îmbrăcat căprar... Era atît de înalt și avea părul negru, negru... Am avut o fotografie cu el, în uniformă, dar ăștia de la percheziție au risipit-o pe undeva... Mi-ar pare foarte rău să n-o mai găsesc... Brusc mă privi sever... Iertați-mă... Vorbesc prostii... Dumneata ai venit pentru ceva sau numai așa, în vizită ?

— Și în vizită și pentru ceva. Știți eu sînt responsabilul cu Ajutorul Roșu. Probabil știți de la tovarășul Bălan ce înseamnă asta... E un fond pentru ajutorarea tovarășilor căzuți.

— Știu, cum să nu știu... Bălan a contribuit ani de-a rîndul... Eu am foarte puțin, pentru că o duc greu... Dar m-am pregătit. Se duse la noptieră și scoase un plic din sertar. Bălan mi-a spus că asta e mai important decît orice. Chiar decît lumina. Am vrut să vă caut, dar m-am temut să nu fiu urmărită... Poftim, asta e din partea lui Bălan.

BĂTRÎNA

Pe Anișoara am cunoscut-o într-o seară de martie, la cinema. Aveam același număr de bilet și n-am avut timp să lămurim cine e vinovat de această încurcătură, pentru că s-au stins luminile. Am hotărît să ne mutăm amîndoi mai în față și, bineînțeles, unul lîngă altul. Pe urmă ne-am împrietenit. Anișoara era elevă de liceu, avea gropițe în obraji și ochi albaștri-cenușii ca fumul de țigară. Vorbea repede, spunea o mulțime de nimicuri și zîmbea foarte mult. Dacă o prindeam de mînă, își lăsa privirile în jos și mă ruga s-o las „că s-ar putea să ne vadă cineva". Se temea și de umbra ei, dar mai ales de profesoarele de la liceu.

Ne întîlneam în fiecare sîmbătă după-masă într-un părculeț din spatele Bisericii Albe. Fix la cinci. Așa ne era înțelegerea, dar Anișoara întîrzia mereu. Cînd sosea era roșie la față și emoționată. Nu-și cerea scuze, în schimb mă asigura că a întîrziat pentru ultima dată. Pe urmă, sîmbăta următoare întîrzia din nou.

Eu, de obicei, soseam cu cîteva minute înainte de cinci, mă așezam pe o bancă și priveam trecătorii din parc. După a treia sau a patra sîmbătă am descoperit că nu eram singurii care ne dădeam întîlnire aici. Pe o bancă de lîngă

intrare vedeam mereu o femeie în vîrstă, îmbrăcată modest, care urmărea cu privirile pe toți cetățenii care intrau în parc. Era clar că așteaptă pe cineva. În minutele în care o așteptam pe Anișoara, neavînd altceva de făcut, o priveam pe bătrîna de pe banca de lîngă intrare. Avea vreo șaizeci de ani. După felul cum sta rezemată de spătar, se vedea că-i face plăcere această scurtă odihnă.

Odată, cînd banca unde stam de obicei a fost ocupată, m-am dus la bătrînă și i-am cerut voie să mă așez lîngă dînsa. Înainte de a-mi răspunde, m-a cercetat îndelung, apoi a înclinat din cap în semn de acceptare. M-am așezat.

În după-masa aceea, Anișoara n-a venit la întîlnire. Totuși eu am așteptat-o cu încăpățînare. Pe urmă, după ce a trecut vreo jumătate de oră, mi-am dat seama că n-o mai așteptam pe ea ; am rămas în parc dintr-o simplă curiozitate. Voiam să știu pe cine așteaptă bătrîna. Am făcut fel de fel de presupuneri. Și dacă în după-masa aceea m-aș fi apucat să scriu despre întîlnirile ei, aș fi scris o serie de prostii. Nu știu de ce, îmi închipuiam că așteaptă un domn îmbrăcat la fel de ponosit ca și dînsa pe care l-a cunoscut cu ani în urmă, la un bal, unde s-a cîntat toată noaptea *Dunărea albastră*. Pe ea o vedeam blondă, înaltă, cu o rochie de bal trandafirie, iar pe el, stîngaci, cu monoclu și cu un trandafir alb la butoniera redingotei. Continuarea trebuia să fie la fel de banală ca și începutul. O plimbare cu birja, un birjar mucalit și spîn, o sărutare de despărțire sub aleea de castani, apoi ani lungi de așteptare.

Pe neașteptate, bătrîna se întoarse spre mine și mă prinse de braț :

— Nu vă supărați... știți... eu aștept pe cineva... Dacă vine v-aș ruga să ne lăsați singuri.

— Desigur, doamnă... De altfel eu am şi plecat. Nu-mi place să aştept în zadar.

Bătrîna zîmbi îngăduitoare :

— Eşti prea tînăr pentru acest cuvînt, fiule... Şi eu cred că nu este aşteptare zadarnică, ci numai lipsă de perseverenţă, lipsă de încredere...

— Poate că aveţi dreptate.

N-am vrut s-o contrazic. Eram puţin abătut şi trist. Priveam plictisit peisajul citadin, cenuşiu şi grotesc, dar nu mă înduram să plec. O aşteptam pe Anişoara cu o încăpăţînare de adolescent.

Anişoara n-a venit nici sîmbăta următoare. Mă obişnuisem cu ea, cu rîsul ei tineresc, cu poveştile ei fără de sfîrşit despre şcoală, despre profesori. Mă obişnuisem să aflu cu ce rochie a fost îmbrăcată profesoara de geografie, care dintre fete n-a ştiut să răspundă la matematici şi alte asemenea veşti (foarte importante) din viaţa ei.

Aşteptînd-o, am stat tot pe banca bătrînei şi am aflat unele lucruri despre dînsa. Lucra la o spălătorie chimică, la secţia „călcat".

— De treizeci de ani calc, fiule. Calc într-una. Mă uit la vîrful călcătorului şi urmăresc cum se netezesc cămăşile. Uneori mă uit şi la monogramele lor şi încerc să ghicesc funcţia, felul de a fi al proprietarilor. E un fel de joc de-a viaţa. Îmi place să cred că sînt unii clienţi care cînd îşi îmbracă cămăşile spun : „E bine călcată !" E drept, ei nu ştiu cine sînt, dar indirect se gîndesc la mine. Şi e o mare plăcere să ştii sau cel puţin să crezi că cineva se gîndeşte la tine. Nu-i aşa ?

— Da, doamnă.

— Mă aprobi din politeţe, că sînt bătrînă. Dar sînt convinsă că nu cunoşti încă această plăcere. Şi e una din cele mai mari. De altfel, cu acest gînd se despart oamenii în viaţă. Îşi închipuie că după moartea lor, oamenii se

vor gîndi la ei, că vizitatorii cimitirelor se vor opri și în fața mușuroaielor lor, întrebîndu-se : „Oare cine zace aici ? Ce a fost în viață ?... Ce vise a avut ?"

Văzînd că o ascult cu indiferență, bătrîna tăcu. Am plecat fără s-o salut.

Pe urmă a trecut încă o săptămînă și Anișoara iar n-a venit. Am hotărît să n-o mai aștept niciodată. Totuși, după cîteva săptămîni, într-o sîmbătă, cînd am trecut pe acolo, am încetinit pașii : dar în afară de bătrînă nu era nimeni în parc. N-am intrat.

Au trecut cîteva luni de cînd nu m-am mai dus s-o aștept pe Anișoara cînd într-o zi mă întîlnesc cu bătrîna pe stradă. Părea mai veselă ca oricînd :

— Sînt bucuroasă fiule că te văd. În parc nu mai vii ?

— Nu doamnă.

— Păcat. M-am obișnuit cu dumneata. Semeni atît de mult cu fiul meu. Poate l-ai cunoscut ?

— Nu cred, doamnă.

— Nu se poate să nu-l fi cunoscut ! Îl știa tot orașul. Lucra la tîmplăria lui Apostol, de pe Plantelor. E tot blond ca și dumneata. Și ochii îi are la fel : verzi. Nu-ți aduci aminte ?

— Nu, doamnă.

— Are și un semn la mîna stîngă. S-a opărit cu clei încins. Dar asta de mult, pe cînd era încă ucenic. L-a pus maistrul să fiarbă clei și s-a răsturnat oala. Două luni de zile a purtat bandajul. Am plîns foarte mult atunci...

Stăteam ca pe ghimpi. Aveam o treabă urgentă și bătrîna mă reținea. În cele din urmă și-a dat seama de aceasta și și-a cerut scuze :

— Dumneata probabil ești grăbit și eu îți trăncănesc ca o nerușinată. Iartă-mă.

A întors spatele și a plecat. Am urmărit-o un timp, convins că am jignit-o.

2

Au căzut frunzele, pe urmă troienele au înălbit orașul. Mi-amintesc, era o zi friguroasă de februarie cînd am avut ceva treburi prin apropierea Bisericii Albe. Fără să vreau mi-am îndreptat pașii spre vechiul loc de întîlnire cu Anișoara. Pe zăpada proaspăt căzută nu se vedeau decît urmele șovăielnice ale unor pași mărunți. Erau ale bătrînei. Înfășurată într-un pled cenușiu ea stătea nemișcată pe locul ei obișnuit. Lacrimile-i stoarse de ger, înghețate, păreau niște mărgele albe înșirate de-a lungul obrajilor. Cînd m-a zărit a schițat un zîmbet vag, abia deslușit.

— Stai jos, fiule.

Cu mîini tremurînde a curățat banca de nea.

— Nici nu știi cît de bine îmi pare că ai venit.

Luminată de primele felinare aprinse, zăpada sclipea gălbui, rece.

Nu mai știu cît timp am stat unul lîngă altul. Știu numai că în fața noastră dantelăria ramurilor de castan ninse, tremurată de vînt, era obositor de frumoasă. În ziua aceea am aflat mai multe lucruri despre dînsa. Și anume că soțul ei, ajutor de zidar, a murit în anul 1928 într-o zi de ianuarie cînd schela s-a prăbușit sub el. L-au înmormîntat la cimitirul „Eternitatea" și ea, văduva, a trăit patru luni din cei 3.000 lei primiți ca despăgubire de la societatea de construcție. Fiul ei, Vasile, își rupea încă pantalonii pe băncile școlii cînd ea s-a angajat femeie de serviciu la Gara de Nord. Doi ani de zile a măturat sălile de așteptare, apoi a fost concediată. Atunci a trecut la una din secțiile de călcat ale unei spălătorii chimice.

N-am întrerupt-o niciodată. Am ascultat-o tăcut ca și cum aș fi ascultat o spovedanie.

3

Cu cîteva săptămîni în urmă m-am întîlnit din nou cu Anișoara. Nu s-a schimbat nimic. Pînă și numărul de la liceu îi era același : 724. Și totuși nu mai era Anișoara din trecut. Nu mai vorbea atît de repede și zîmbea mult mai puțin.

— De ce n-ai venit atunci ?

— Pentru că am auzit că ești scriitor, mi-a răspuns Anișoara.

— ? !

— Da. De aceea n-am venit...

— Vorbești prostii, Anișoară.

— Nu. Eram convinsă că te întîlnești cu mine ca să... ca să te documentezi...

— Și acum nu mai ești convinsă de acest lucru ?

— Ba da.

— Atunci ?

— Aș vrea să scrii și despre mine.

Am ajuns în dreptul Bisericii Albe.

— Și ce să scriu despre tine ?

— Orice. De exemplu că ne-am întîlnit mereu în acest parc. Îmi făgăduiești ?

M-a privit rugătoare. În ochii ei albaștri-cenușii m-am văzut mic ca un vîrf de creion.

— Vezi, Anișoară, e greu să-ți făgăduiesc așa ceva. Dar poate că odată...

Fără să vreau am intrat în parc. Spre mirarea mea, pe banca de lîngă intrare nu era decît un domn înalt, în vîrstă, cu fața obosită. Mi-am întors privirile spre celelalte bănci, dar bătrîna nu era nicăieri.

— Cînd ? a insistat Anișoara.

— Odată... Hai să stăm jos.

Ne-am așezat pe banca de lîngă intrare.

Bătrînul m-a privit lung, cercetător, apoi scuzîndu-se m-a întrebat „dacă nu mă numesc Vasile ?"...

— Nu, domnule. Dar de ce întrebați ?

— Pentru că am o întîlnire cu dînsul și nu-l cunosc.

— Nu e vorba de Vasile care a fost tîmplar pe strada Plantelor ?

— Ba da. Îl cunoașteți ?

— Nu. Dar o cunosc pe maică-sa. Stătea mereu pe această bancă. O cunoașteți și dumneavoastră ?

— Da, desigur că da. O cunosc foarte bine. Locuim în aceeași casă. E o nebună... În '42 a fost evacuată dintr-o locuință tocmai în ziua cînd fiul ei a plecat pe front. Așa că nu i-a putut da o adresă unde să primească scrisorile. S-au înțeles că după ce se va întoarce de pe front o să se întîlnească în acest parc. De atunci îl așteaptă în fiecare sîmbătă după-masă...

— De treisprezece ani ?

— Da, de paisprezece ani. Acum e bolnavă și nu mai poate veni. M-a rugat pe mine să-i pîndesc fiul. Mi-a spus că n-ar vrea să vină și să nu găsească pe nimeni aici. Că ce ar face săracul singur și fără sprijin... E nebună, zău...

Anișoara m-a tras de mînecă.

— Hai să mergem.

Pe drum eram trist și îngîndurat. Anișoara vorbea ca și în trecut, repede și mult.

— Ei, spune, ai să scrii despre mine ?

— Am să scriu, Anișoara. Chiar azi am să scriu...

DOUĂ ÎNTÎLNIRI

Cu cîteva zile în urmă a apărut în toate ziarele o ştire de două rînduri : Actriţa N., de la Teatrul de Stat din oraşul X, a fost distinsă cu Ordinul Muncii clasa I pentru interpretarea rolului Irinei din piesa *Trei surori* de Anton Pavlovici Cehov.

Ştirea m-a bucurat foarte mult, pe actriţa N. o cunoscusem cu cinci ani în urmă, cînd fusesem invitat de teatrul din oraşul X să asist la premiera unei piese originale. Mă dusesem cu plăcere, mai cu seamă că speram să întîlnesc la premieră şi pe un bun prieten şi coleg de breaslă. Oraşul X e un oraş mic, tipic ardelenesc : un centru octogonal în care se varsă toate străzile şi unde sînt adunate ca într-o şedinţă toate instituţiile. Aici se află şi clădirea teatrului.

Piesa a avut succes : eroul principal al dramei, interpretat de amorezul D., a primit buchete de flori : unul trimis de el însuşi şi celălalt, care a produs senzaţia serii, nu se ştie de la cine. În zadar am încercat să mă retrag după spectacol, invocînd fel de fel de motive : am fost silit să particip la banchet. Banchetul a reuşit la fel de bine ca şi spectacolul : nu s-a îmbătat nimeni, s-a toastat în cinstea actorilor, în cinstea regizorului şi, bineînţeles, în cinstea

autorului. Cînd s-a golit ultima sticlă de vin au apărut zorile. Pe prietenul meu nu-l mai puteam deranja la ora aceea, la hotel n-avea nici un rost să mă duc, mai ales că intenționam să părăsesc orașul a doua zi. De aceea am acceptat invitația unui actor să petrec restul timpului, pînă la ora dejunului, acasă la el.

— Tot am un copil mic — mi-a spus — așa că nu deranjezi la ora asta. Că de dormit oricum nu se mai poate din cauza lui. Cred că o să devină tot actor...

Într-adevăr, strigătele copilului se auzeau încă din stradă. De aceea ne-am dus de-a dreptul în camera actorului, unde avea obiceiul să repete. Camera era mare, mobilată modest, dar cu mult gust. Peste tot, pe pereți, erau agățate fotografiile gazdei în diferite roluri : Richard al III-lea, Verșinin, Nil și altele.

— Aici e soția, mi-a arătat gazda, o fotografie foarte reușită. În rolul Irinei din *Trei surori*. E rolul ei preferat...

— Nu știam că ați prezentat și *Trei surori*...

— Nu, piesa nu s-a jucat încă. Din cauza soției. Adică din cauza copilului. Și, bucuros că a găsit un subiect de discuție, a început să-mi povestească despre succesele nevesti-si.

— E foarte apreciată. Cred că în curînd o să mai auzi de ea. E drept, aproape de un an de zile n-a mai fost pe scenă. Motivul îl știi. E unul obiectiv. Și a mai fost un timp cînd a trebuit să facă o pauză forțată. Acum vreo cinci ani, cînd s-a descotorosit de ea fostul director al companiei *Teatrul Modern* pentru că a inițiat organizarea sindicatului. A rămas pe drumuri. N-avea unde să se angajeze. A fost chelneriță, femeie de serviciu, dar de îndată ce s-au înființat teatrele de stat a fost angajată la 12 pe doi.

În clipa aceea a intrat nevastă-sa cu o tavă plină cu ceşti. După prezentările de rigoare, ne-am aşezat la masă. Mie mi-a întins prima ceaşcă.

— Bea şi dumneata.

Şi felul şi tonul mi s-au părut puţin ironice. De ce? Desigur pentru această vizită matinală. Totuşi nu mă simţeam vinovat. Iau linguriţa, dar constat că în ceaiul meu nu s-a pus zahăr. Ridic privirile şi atunci nevasta actorului ia trei bucăţi de zahăr în mînă şi mi le întinde :

— Am uitat să pun zahăr. Na...

Dar asta-i curată mitocănie ! Tresar. Scena asta s-a mai întîmplat odată cu mine, poate chiar cu... Mă uit atent la nevasta actorului... Da, ea e... descopăr acelaşi zîmbet, aceleaşi priviri... Cîţi ani sînt de atunci ?...

...Cu cinci ani în urmă, prin patruzeci şi şase eram angajat ca om de serviciu la un cinematograf. În afară de afişarea noilor fotografii ale „programului următor", măturam sala de spectacol, rupeam biletele la intrare, iar noaptea păzeam avutul instituţiei. Pentru această îndeletnicire primeam două salarii şi amîndouă în natură. Primul îmi asigura proprietatea asupra tuturor obiectelor găsite în incinta cinematografului. Aceste obiecte, mănuşi, umbrele, pălării, rar bani, batiste sau ochelari le comercializam la piaţa de vechituri. Al doilea salariu îmi da dreptul să folosesc ca locuinţă o cabină din spatele ecranului. Singurul inconvenient la cel de-al doilea salariu era faptul că trebuia să vizionez fiecare film de cîte treizeci, patruzeci de ori. Şi încă din spate. Ştiam după replici sau după muzică dacă se apropia pauza sau sfîrşitul filmului. Marile şlagăre, zîmbetul Irinei Dunne, rîsul lui Robert Taylor, sau privirile melancolice ale lui Dick Powell îmi făceau greaţă şi mă urmăreau în vis. Seara, pe la orele unsprezece, cînd se termina ultimul spectacol şi rămîneam singur, mă încerca frica. Controlam W.C.-urile, ferestrele, să văd dacă nu

le-a deschis cineva cu intenția să se întoarcă la noapte. S-a mai întîmplat ca dimineața, sculîndu-mă, să constat că s-au furat becurile din foaier sau perdelele de pluș de la ușile de la intrare.

Cel mai mic zgomot, trosnetul lemnului uscat, pașii iuți ai șobolanilor în imensa sală de spectacol, suna straniu. De aceea n-aveam curajul să uzez noaptea de primul salariu. De obicei mă sculam dis-de-dimineață și controlam sala la lumina zilei. Într-o vreme, cînd nu se instalase încă șalterul principal în spatele ecranului, în apropierea locuinței mele, trebuia să sting luminile în față, în foaier. Mă treceau șapte rînduri de sudori pînă ajungeam pe scenă. Mai ales dacă mă loveam și de cîte un scaun de rezervă adus spectatorilor care nu-și găsiseră locurile. În spatele ecranului atîrnau frînghii de la vechile instalații de sofite. Uneori mă mîngîiau pe creștet și eu încremeneam. Atunci abia reușeam să găsesc scărița de lemn în formă de spirală, care ducea sus, în cabina unde dormeam. Pe urmă s-a instalat șalterul și puteam să sting toate luminile de pe scenă.

Era într-o seară răcoroasă de noiembrie, după ce mi-am terminat rondul la ferestre. Mă pregăteam tocmai de culcare. Sting luminile, pășesc pe prima treaptă a scăriței, cînd aud un zgomot neobișnuit în sală. Parcă s-ar tîrî cineva pe podea... Încremenesc... Nu mai îndrăznesc să fac nici o mișcare. Trag cu urechea. Nimic. Poate mi s-a părut — îmi spun — ca să mă liniștesc. Fac însă un pas și atunci aud zgomotul din nou. Îmi simțeam bătăile inimii în gîtlej. Pe vremea aceea, nu era zi să nu auzi de cîte un om ciopîrțit, sau împușcat pentru un fleac de palton sau pentru o sută, două de lei. Stau cîteva minute nemișcat pînă ce mă obișnuiesc cu întunericul. Încep să disting primele rînduri de scaune și muchiile ornamentațiilor de ipsos de pe balcon. Nimic neobișnuit. Întind mîna spre șalter și

aprind dintr-o dată toate luminile. Zgomotul se repetă, parcă mai violent, dar mă uit în zadar în sală. Nu văd nimic. Cu luminile aprinse mă simt mai în siguranță. Mă uit cu atenție la perdele, la uși, dacă nu se mișcă cumva. Nu se mișcă nici o perdea. Faptul că din sală nu puteam fi văzut îmi dădu curaj. Apuc un scaun și dau cu el de podea : zgomotul crește și se zvîrcolește în sală, n-are pe unde să iasă și se reîntoarce pe scenă, ca un ecou. În sală nici o mișcare. Doar o liniște grea, amenințătoare. Sting luminile și le aprind iarăși. Strig din toate puterile :

— Cine-i ?

Întrebarea se izbește de pereți și se reîntoarce la mine. Încep să cred că toate zgomotele au fost închipuite. Sting luminile, dar rămîn neclintit. Poate totuși... După vreo zece minute de așteptare zadarnică îmi trece prin minte o idee : să țip din toate puterile. Dacă e ascuns cineva în sală e imposibil să nu se trădeze.

Țip lung, sfîșietor.

Îmi răspunde o voce străină. Cu teamă aprind luminile. Strig din nou : .

— Cine-i ?... Răspunde că trag... Eram încordat ca un arc.

— Eu. Și în clipa aceea văd apărînd dintr-o lojă o fată.

— Cine ești ?

— Eu, răspunse fata. E palidă ca varul.

— Ești singură ?

— Da.

— Ce cauți aici ?

— Am vrut să dorm... și să...

— Aici la cinematograf ?

— Da. Afară e frig și... începe să plîngă.

— Apropie-te de scenă...

Fata iese din lojă și se apropie. E desculță și e îmbrăcată într-o rochie de stambă decolorată. Părul lung, nepieptănat, îi cade pe frunte.

— Vă rog să mă iertați, n-am vrut să fac nimic... Am vrut să mă culc numai... Afară plouă și... vă rog lăsați-mă... mîine dimineață plec și n-am să mai vin niciodată.

M-am liniștit puțin, deși de dat nu puteam s-o dau afară. Însemna să cobor și să traversez sala și nu eram convins că fata nu are cîțiva prieteni ascunși printre bănci...

— Dacă vrei să dormi aici, vino pe scenă... Ai o jumătate de cortină. Te poți înveli.

Urc în grabă scările spre cabina mea ; de aici îi pot urmări toate mișcările. Luminile cad ciudat, mărindu-i și diformîndu-i umbra. Aștept pînă ce fata ajunge lîngă cortina aruncată pe jos.

— Culcă-te acolo ! Dar te avertizez : la cel mai mic zgomot suspect, trag... Și, ca s-o intimidez, bag mîna în buzunar ca și cum aș fi avut un pistol.

Fata mă privește mirată. Pe urmă se așează și se învelește cu o aripă a cortinei. Eu sting luminile și intru în cabina mea. Mîinile îmi tremură încă, dar într-un fel sînt liniștit. Putea să fie și mai rău.

Apartamentul meu e o încăpere mică, doi pe doi și nemobilată. În loc de pat am cealaltă jumătate de cortină și pe pereți zeci de litografii cu Clarck Gable, cu George O'Brien, cu Jeanne Harlow în chiloți de baie, cu frații Ritz arătîndu-și gingiile, cu Greta Garbo în *Contesa Walewska* alături de Charles Boyer și cu Loretta Young sărutîndu-se cu Bob Hoppe.

Pun reșoul să-mi pregătesc de cină. Oare cine o fi fata asta ? De ce a rămas aici ?... Într-adevăr, să doarmă, sau... Deschid ușa s-o văd ce face.

— Dormi ?

— Nu.

Ceaiul dă în foc. Scot reşoul şi-mi torn ceai în ceaşcă. Poate i-o fi şi ei foame ?... Un ceai cald nu i-ar strica, mai ales că e tare subţire îmbrăcată... Cine ştie ce nenorocită o fi... Da, ar trebui să-i dau şi ei... Numai să nu creadă că vreau ceva de la dînsa... Mai bine nu-i dau. În cele din urmă totuşi o strig :

— Vino şi bea un ceai.

— Nu, lăsaţi...

— Vino şi bea, dacă-ţi spun.

O poftesc să se aşeze pe cortina aranjată pentru culcare şi-i torn ceai. Caut să nu-i întorc niciodată spatele, să nu-mi dea cu ceva în cap. Îi întind ceaşca :

— Bea şi dumneata.

Fata îşi bea cuminte ceaiul. Aşa, cu faţa îmbujorată, nici nu pare atît de urîtă ca în sală. Dimpotrivă... Păcat că e atît de slabă... Mă dojenesc în gînd. La dracu : nici un păcat !... În clipa aceea îmi dau seama că nu i-am pus zahăr în ceai. Şi ea n-a spus nimic. I-o fi frică şi ei. Scot trei bucăţi de zahăr din pungă şi i le întind :

— Am uitat să-ţi pun zahăr. Na !

Ea nu spune nimic. Zîmbeşte numai. Are dinţi albi, curaţi, parcă prea îngrijiţi pentru ţinuta ei.

— Aici e bine, spune după un timp. E cald.

— Da, îi răspund şi dintr-o dată mă simt tare prost. Îmi dau seama că şi ea. Îşi trage picioarele murdare sub ea.

— Ştiţi, a plouat afară, încearcă să se justifice.

— Ştiu, îi răspund. Ce altceva aş fi putut spune ? Pe urmă adaug : Dacă vrei şi dacă nu te temi, poţi dormi aici... Mă duc să-ţi aduc cortina...

Cînd mă întorc cu cealaltă jumătate a cortinei constat că și-a aranjat puțin părul. Pun reșoul să fac căldură și sting lumina.

Ne culcăm.

E întuneric. Numai reșoul luminează, din ce în ce mai puternic, un colț de perete împodobit cu picioarele goale ale lui Jeanne Harlow.

Mă forțez să nu dorm. Cine știe, poate fata are totuși gînduri ascunse. Îmi pare rău că am chemat-o la mine. O pîndesc : nu doarme nici ea.

— De ce nu dormi ?

— Nu mi-e somn.

O mai întreb ceva, dar ea nu-mi răspunde.

Mai tîrziu o aud ca prin vis :

— „Va veni vreodată timpul cînd vom afla cu toții tîlcul acestor suferințe și cînd ni se vor dezvălui aceste taine ?"

— Ce spui ?... „Te pomenești că e nebună ! La ce dracu am adus-o aici ?"

— N-am spus-o eu, ci Irina din *Trei surori*.

Nu-i răspund. Poate se liniștește și adoarme.

Dimineața o scol și o poftesc să părăsească cinematograful. Pe scenă se oprește pentru o clipă, se uită prin sală, își trage aer în piept. Ochii îi ard. Poate are febră.

— Hai, vino o dată.

— Încă o clipă doar.

Băncile sînt goale, sala e neprimitoare. De afară din stradă se aude vocea gunoierului.

La plecare îmi întinde mîna :

— Vă mulțumesc. N-am să vă mai deranjez niciodată.

Eram convins că o văd pentru ultima oară.

PANTOFII

— Nu-mi cumperi pantofii ?

— Ba da. Cînd s-or deschide magazinele. Dacă s-or mai deschide astăzi. S-a anunțat prealarma ?

— Nu știu.

Lucia se duse la aparatul de radio. Își spuse în gînd de cîteva ori : „Dă doamne să nu fie alarmă, dă doamne să nu fie alarmă".

Pe București I se transmitea un comunicat german : „Krokodil Gros 431, Lichtenstein 2, nur über Karpathen, Achtung Krokodil Gros..."

— E prealarmă, dar poate că n-o să fie nimic.

Ar fi vrut să fie așa, ca azi, în ziua în care împlinea 16 ani, să nu se bombardeze. Nu era însă convinsă. În ultimul timp Ploieștiul era bombardat cu regularitate, zilnic. În cartierul gării în apropierea rafinăriilor, străzile erau arate de bombe și zidurile arse, negre de fum, stăteau nesigure și triste ca niște pietre funerare.

Pantofii promiși de ziua ei erau aleși de mult ; se aflau în vitrina unui magazin din centru : erau albi, cu talpă japoneză, umplută cu plută.

— Dacă n-o să fie alarmă, mergem.

În jurul orei 4 Lucia se așeză la fereastră și privi sirena instalată pe acoperișul casei de peste drum. De multe ori privise mașinăria aceea neagră care semăna cu trei pălării mocănești așezate una peste alta. Uneori avea senzația că tot pericolul pornește de sub pălăriile mocănești ; că dacă nu s-ar porni vuietul acela strident, moartea nu s-ar așterne flămîndă peste oraș.

Trecuse de ora 4 și sirena continua să tacă. Ora 4 era ora critică ; rar se întîmpla ca după ora aceea să mai apară avioanele. După ora 4 orașul răsufla ușurat ; viața se putea planifica pentru încă o jumătate de zi. O perspectivă imensă, cu ore, cu minute numărate.

— Hai, mamă, să mergem.

— Du-te singură, Lucia...

Se bucură că merge singură. Maică-sa era o femeie capricioasă ; ar fi fost în stare să se răzgîndească în ultima clipă și să-i cumpere tot sandale cu tocuri joase, ca anul trecut.

Tocmai încerca pantofii, cînd năvăli brusc în magazin vuietul metalic al sirenei. Vînzătorul apucă să-i mai învelească pantofii într-un număr vechi din ziarul „Universul", care avea un comunicat al Agenției DNB pe prima pagină. Cu pachetul sub braț, Lucia ieși în stradă și rămase pironită lîngă vitrină. Strada, ca la comandă, se golise ; era pustie ca atunci cînd, mai demult, sosind noaptea de la țară, nu întîlnise pînă acasă nici un trecător.

Cineva strigă la ea să intre în adăpost. Se auzea torsul monoton și greoi al avioanelor.

Adăpostul — o pivniță de cărbuni, boltită, cu două rînduri de bănci lîngă pereți, întunecoasă și neaerisită. Lucia se așeză chiar lîngă intrare, cu gîndul să plece prima după încetarea alarmei. Numai de n-ar dura mult !

— A început ! — murmură cineva într-un colț și, imediat, ca o confirmare a celor spuse, lampa de petrol agățată de tavan începu să se legene.

Lucia strînse pachetul mai tare sub braț. Desigur că, dacă vînzătorul ar fi avut timp, i-ar fi dat și o cutie de carton...

— Cartierul gării — spuse un cunoscător. Apoi adăugă repede : stingeți lampa !

Comandantul adăpostului suflă în lampă și se făcu întuneric. Lucia încercă să numere bubuiturile înfundate, 29, 30, 31... Era primul raid. De obicei la un bombardament mare erau 12 pînă la 14 raiduri. Ar fi bine să se bombardeze numai în cartierul gării. Acolo, oricum, e totul evacuat. Nu sînt decît tunurile antiaeriene germane și grupele fulger de reparare a liniilor ferate. Omul care stătea în stînga Luciei povestea ceva unui cunoscut :

— Niciunde nu-i atît de transparent Oltul ca la Tălmaciu... În stînga e un deal calcaros, apa se izbește de stînci, spumegă... Sînt tot în cartierul gării. Ăsta-i al patrulea raid... Dacă te uiți în apă de pe deal vezi fiecare firicel de nisip. E un nisip cu fire mari, gălbui, strălucitoare. Parcă ar fi praf de mică...

Lucia mai mult bănuia că vecinul din stînga gesticula. Se trase mai spre dreapta și simți un braț încordat care strîngea tăblia băncii. Rămase nemișcată și continuă să numere exploziile...

— Mureșul nu e străveziu decît aproape de izvoare. Pe podiș vadul e săpat în lut galben, apa e mîloasă, cafenie... Exploziile astea au fost prin apropiere. Cred că un pilot a greșit ținta... Mai greșesc și ei, sînt doar la patru kilometri înălțime...

Bubuiturile se apropiară și mai mult și zguduiră pereții adăpostului. Pe ferestruicile de aerisire năvăliră în pivniță

nori groși de praf de parcă cineva ar fi aruncat moloz cu lopata.

— Bombardează centrul !...

Fără să vrea, Lucia se lipi cu spatele de zidul rece al pivniței și prinse brațul vecinului din dreapta. Rămase apoi nemișcată, simțind prin rochia de vară umezeala zidului. Uită să mai numere exploziile...

— Ar fi trebuit să mă mut undeva la țară... Lîngă Liveni. Am niște rude, dar sînt oameni foarte săraci.

Luciei îi trecu prin gînd că în viața ei n-a fost încă la bal. Și auzise atît de multe lucruri despre baluri. Acolo sînt o mulțime de băieți care te invită la dans. Și dansezi pînă dimineața. Pentru că balurile adevărate țin pînă dimineața. Și părinții ei s-au cunoscut la bal.

Stătea lipită de vecinul din dreapta ei. Acesta îi cuprinse umerii și spuse cu voce tare, să se audă peste zgomotul exploziilor.

— Să nu vă fie teamă.

Lucia nu-i răspunse. Bărbatul de lîngă ea avea mîinile reci. Deasupra se prăbușise ceva, poate un zid sau casa de alături.

— Ești din bloc ?

— Nu.

— Și cum ai ajuns aici ?

Nu-i răspunse. Cum să-i spună că a fost în oraș să cumpere pantofi ?

— Cîți ani ai ?

— 16.

— ...Păcat că Oltul nu e navigabil... Dacă s-ar canaliza ar putea să circule și vaporașe... Tare mult aș vrea să vizitez defileul Oltului — vorbea omul din stînga.

— Eu am 17...

Mîna care îi ținea umărul tremura.

Și lui îi e frică. Oare s-ar putea să i se întîmple ceva ? Ar putea să moară înainte de a fi fost vreodată la bal ?

Cu cît tremurau mai mult zidurile, cu cît bubuiturile bombelor se legau mai mult între ele într-o singură explozie prelungită, cu atît balul o obseda mai mult.

— Tu ai fost vreodată la bal ?

Imediat îi păru rău că pusese întrebarea. E caraghios să întrebi pe cineva dacă a fost la bal, în vreme ce deasupra, în văzduh, 1000 de avioane seamănă moarte.

— N-am fost. Dar mi-a povestit fratele meu.

— Eu mi-am cumpărat pantofi cu tocuri înalte.

O clipă se gîndi că poate n-are să fie crezută :

— Îi am aici, în pachet.

Într-un colț, o femeie începu să plîngă și ceru insistent să fie lăsată afară, să se ducă la biserică. Comandantul adăpostului strigă la ea să tacă. Vecinul din stînga continuă cu voce scăzută :

— ...Cînd se revarsă, Mureșul e murdar. E mîlos, gros ca uleiul. Se spune că într-un sezon poți să prinzi un vagon de somn...

Afară se făcu liniște, dar băiatul continua s-o țină de umeri și Lucia îi mulțumi în gînd pentru asta. Acum o să se aprindă lampa și are să-l vadă. Oare cum arată ? După voce, după mîini și-l închipuia înalt și slab. Pe neașteptate se auzi o explozie și apoi încă una în apropiere...

*

Povestea de mai sus este pe de-a-ntregul inventată. Am scris-o pentru că împrejurările m-au dus de curînd pe un șantier din Ploiești... Dar să iau totul de la început.

Am fost trimis de revista „Flacăra" să scriu un reportaj despre construcțiile din Ploiești. Cînd am ajuns, ploua. M-am dus la hotel, am închiriat o cameră și am așteptat.

Ploaia parcă nu voia să se oprească. Am stat la fereastra camerei și am privit noile clădiri ridicate de curînd în centrul orașului. Clădiri mari, noi, luminoase. Totul mă îndemna să scriu un reportaj frumos. Căutam să compun în gînd fraze cizelate, cu metafore demne de construcțiile pe care le priveam.

Spre seară am coborît în oraș. Am colindat prin jurul blocurilor finisate, apoi în jurul celor îmbrăcate încă în mantii de schele. Am văzut apoi și pe acelea care abia răsăriseră din pămînt și pe acelea la care se turnau fundațiile. Alături, un excavator curăța terenul de molozul unei case bombardate în timpul războiului.

— Aici — îmi spunea un inginer — se va ridica un bloc modern.

Am privit în sus unde în curînd vor fi apartamente, unde vor locui oameni — oameni simpli, cu grijile și cu bucuriile lor. Brațul excavatorului disloca molozul. Cu scîrțîit metalic descria acum un semicerc chiar deasupra noastră. Dintre ghearele de oțel ale cupei căzu la picioarele mele un pachet mucegăit.

M-am aplecat. Învelită în hîrtie de ziar, în pachet se afla o pereche de pantofi albi, cu talpă japoneză, de plută. Oare ai cui să fi fost ? Deși talpa era putredă, se vedea clar că pantofii erau noi, nepurtați.

*

Am spus mai înainte că povestirea este pe de-a-ntregul inventată. E inexact. Are un sîmbure de adevăr : pantofii !

UN OM CENUȘIU

Cu mulți ani în urmă un tînăr confrate în ale prozei mă căuta aproape în fiecare zi. Venea totdeauna agitat, împovărat de marile probleme ale vieții. Avea în fiecare buzunar cîte un carnețel plin de însemnări și avea strîns — după propriile mărturisiri — material pentru patru romane. Nu mai avea de făcut decît munca de redactor al cărților. Mai concret, scrierea lor.

Într-adevăr, scrierea e ultima muncă la un roman.

Tînărul confrate era entuziast, plin de speranțe și, pe undeva, pe ascuns, era convins că va da marea lovitură. Asta ar fi însemnat ca apariția cărților lui să aducă după sine o cotitură în romanul romînesc, dacă nu chiar mai mult.

Avea și unele teorii despre oamenii cenușii, care nu vor cunoaște niciodată aroma atît de plăcută a cernelii tipografice. Părerile și teoriile lui erau categorice, dictate de vîrsta și experiența lui.

De cele mai multe ori ne certam : eu vorbeam liniștit, domol, el țipa și se bătea cu pumnii în piept. Pe urmă își cerea iertare :

— Da, da. Cred că aveți dreptate. La asta nu m-am gîndit.

Cînd a fost ultima oară la mine mi-a vorbit despre oamenii cenușii care n-au fost influențați de nici o idee a secolului. Oamenii care trăiesc în propria lor carapace, care refuză să gîndească, care nu îndeplinesc decît legea naturii, a transformării materiei și, anume, care se nasc, care trăiesc și care se reîntorc în lut fără să lase nici cea mai mică urmă a umilei lor existențe.

I-am spus că asemenea oameni, total cenușii, nu există. Tînărul meu confrate a sărit ca ars :

— Vreți să vă dovedesc ? Sau credeți că adevărul este apanajul vîrstei ?

Nu știu pentru ce, tînărul meu confrate avea totdeauna fața congestionată și poziția oratorului disprețuitor, flegmatic. Vorbea tare, gesticula ca și cum ar fi fost permanent obligat să-și cheltuiască energiile acumulate în cei douăzeci de ani de experiență. Avea o rezervă față de tot : se temea să nu fie înșelat. Totul exista împotriva lui și singurul său aliat sincer era propria lui persoană.

— Nu cred că posesorii adevărului trebuie să fie neapărat bătrîni. Dar cred că oamenii cinstiți care trăiesc în socialism, sau în orice caz înconjurați de marile și nobilele idei ale socialismului, nu pot rămîne nepăsători. Devin, chiar dacă de multe ori nu vor, mai buni, mai largi, mai oameni.

— Și dacă vă contrazic cu un exemplu concret ?

— Exemple în acest domeniu nu se pot da. Pentru asta ar fi nevoie de niște ochi de roentgen cu care să poți descifra gîndurile, sentimentele oamenilor.

— Faptele sînt oglinda gîndurilor, a sentimentelor.

— Da, dar sînt și fapte mici, a căror oglindire de multe ori ne scapă. Mai ales dacă le privim superficial.

— Vreți să spuneți că sînt superficial ? Înțeleg. Vă permiteți să mă jigniți pentru că sînt tînăr. Uitați-vă. Vă las cîteva însemnări despre un om care a rămas

complet nepăsător la frumoasele idei ale socialismului. Dacă cumva vă convingeți totuși că am dreptate, vă rog să-mi trimiteți o carte poștală. În casa dumneavoastră eu n-am să mai calc. Sînteți conservator și, am convingerea, și invidios.

A plecat fără să mă salute.

M-a interesat mai puțin dacă l-am jignit sau nu, mă rodea însă faptul că n-am reușit să-l conving. Și, apoi, mai era în joc și convingerea mea.

I-am citit însemnările. Erau foarte sumare : „Un om cenușiu, Ion Branovici, București, Strada Florilor 12, născut 1906 la 9 aprilie. A urmat școala primară în comuna Pantelimon și a terminat liceul la Mihai Viteazu. După bacalaureat s-a angajat funcționar, un fel de comis-voiajor la o fabrică de corsete cu balene metalice. S-a însurat în anul 1929. A făcut un voiaj de nuntă în Italia. A avut o fetiță care a murit la vîrsta de doi ani, de congestie pulmonară. Pînă la naționalizare a lucrat la fabrica de corsete cu balene metalice, apoi a trecut la o cooperativă de parafine și săpunuri. E tot funcționar, însoțește produsele cooperativei la diferite întreprinderi comerciale din țară. Vicii nu are : nu bea, nu fumează. Singura lui dragoste a fost nevasta sa. Distracții : o dată pe săptămînă, duminica după-masă, joacă rummy cu niște vecini, pe un ban punctul."

Poate din orgoliu am pierdut două săptămîni ca să intru în relații cu Ion Branovici, dar n-am reușit să completez notițele confratelui meu. Ion Branovici era într-adevăr un om fad, veștejit. Semăna cu unii eroi ai lui Velasquez : avea fața lunguiață, palidă, îmboțită. Ochii mici, stinși, puțin apoși, păreau galbeni. Nu avea nimic frumos, în afară de păr : părul, complet alb, alb-argintiu, părea proaspăt și inspira bunătate. Într-un fel, aducea cu un moș gerilă obosit de drumuri.

Și locuința semăna cu el : lucrurile din casă erau vechi, uzate. Numai pe pereți, planșele executate probabil pe cînd era încă elev erau distonante cu restul tablourilor, niște reproduceri ieftine, înrămate de un meșter amator. Planșele, pe niște coli de desen, reprezentau bănci trase cu tuș. Pînă și inspirațiile lui de la orele de desen erau infantile, sărace.

Din călătoria lui în Italia nu reținuse nimic. Avea niște însemnări făcute la fața locului, pe care a trebuit să le consulte, ca să-și aducă aminte de ele. „La Palermo, 22 ianuarie, 15 grade C."

— Îmi amintesc, domnule, mi-a povestit el, era foarte cald acolo. Abia am așteptat să treacă cele trei săptămîni să mă întorc acasă.

— La muzee n-ați fost ?

— Am fost, domnule. Am văzut niște lucruri foarte, foarte frumoase. Dar ghidul a vorbit atît de repede că n-am înțeles aproape nimic.

Colegii lui de breaslă l-au caracterizat cam așa : Ion Branovici e un funcționar de tip vechi. Poartă mînecuțe și, cînd plouă, galoși. La ce s-o fi gîndind el ?... Zău, nu știu... Poate, să ajungă cît mai devreme acasă, să se culce. De fapt face un fel de repetiție pentru somnul de veci.

*

Am avut impresia că am pierdut două săptămîni degeaba. Pe urmă, prins de lucru, am uitat și de Ion Branovici și de confratele meu mai tînăr.

Au trecut cîțiva ani. Poate aș fi uitat complet de cele întîmplate, dacă săptămînile trecute n-aș fi fost la Arad să scriu un reportaj despre fabrica de vagoane.

Pe cei de la fabrica de vagoane îi cunosc bine. Cunosc și secțiile, problemele, și de obicei mă informez numai de noutățile care s-au produs între două vizite.

În hala de montare și finisare a vagoanelor m-am întîlnit cu secretarul organizației de partid.

— Iar pe la noi, reporterule?... Vrei un lucru nou?

Știam că are să-mi servească o surpriză. Mi-am scos repede carnetul și m-am pregătit să notez.

Secretarul a arătat spre niște bănci.

— Ce vezi deosebit în băncile astea?

Am cercetat băncile cu atenție. Erau tapisate cu material plastic. Dar materialul plastic s-a introdus cu vreo doi ani în urmă. Poate vrea să-mi atragă atenția asupra culorii: culorile erau deschise, plăcute la vedere.

— Nu văd nimic deosebit.

— Uită-te mai bine, doar ești ziarist vechi!

Mă uit cu atenție, le pipăi chiar, dar nu observ nimic.

— Așază-te puțin.

Mă așez pe bancă, nimic. Mă uit în jur la muncitori, dacă nu cumva mi-au pregătit o glumă. O fi avînd banca picioarele tăiate. Mă ridic repede, cercetez picioarele băncii: totul e în cea mai perfectă ordine. Pe fețele celor din jur nici un zîmbet. Deci nu e vorba de o glumă. Mă așez din nou, dar nu-mi dau seama despre ce ar putea fi vorba.

— Scrie, ziaristule. Bănci de tip nou, Branovici.

— Ce înseamnă tip nou, Branovici?

— Să-ți spun. Secretarul se așeză lîngă mine și începu să povestească despre noile bănci de vagoane, tip Branovici.

— Cu vreo șase luni în urmă, mă anunță portarul că mă caută un oarecare comis-voiajor de la o cooperativă de săpunuri. Eu nu mă ocup de negoț, îl trimit la secția comercială. Voiajorul, nu și nu, vrea să stea de vorbă cu mine. Întreb prin telefon în ce chestiune, îmi spune „chestiune particulară". Să aștepte. L-am lăsat să aș-

tepte, știi, în general nu-mi plac chestiunile particulare în fabrică. Omul m-a așteptat vreo patru ceasuri, pînă ce mi-am terminat treburile. De unde să fi știut că-i bătrîn ? ! S-a prezentat : Ion Branovici de la nu mai știu ce cooperativă. Părea puțin speriat, de cutezanța „că răpește timpul unui secretar de partid". Mi-a povestit că el călătorește mult și că băncile noastre sînt incomode. Că a așteptat mult pînă i s-a ivit prilejul să vină la Arad să stea de vorbă cu mine. Cînd călătoresc, spunea el, după un drum mai lung de 6 sau 8 ore, mă simt foarte obosit. Mi-am dat seama că din cauza băncilor. Nu te odihnesc. Dacă stai mai mult timp nemișcat îți amorțesc picioarele și, din cauza perinilor de la spate, trebuie să stai cocoșat. L-am întrebat ce propune. A scos dintr-o servietă o mulțime de planșe cu diferite forme de bănci. Le-a desenat chiar el. Mi-a părut că studiase problema foarte serios. În cele din urmă, a venit cu o propunere concretă. Să facem niște bănci de experiență pe care să le încerce chiar el. L-am dus la hala de montare. Pe urmă a venit timp de trei zile și a stat opt ore nemișcat, pe bănci. Ne-a spus unde să mai rotunjim, unde să adăugăm sau să scoatem din tapițerie. Era foarte drăguț, bătrînelul. Stătea nemișcat pe bancă, voia să îmbunătățească călătoria a mii și mii de oameni. Știi, ăștia care par cenușii, sînt oameni foarte ciudați. Trebuie să știi de unde să-i iei. Vin și apar și nu știi de unde atîta suflet în ei. Mare lucru e socialismul, măi ! Și Branovici ăsta nu făcea inovația în interesul lui. Stînd de vorbă cu el, am aflat că urma să fie pensionat. Nu mai avea de ce să călătorească...

— Am obținut, de la regională, să-i acordăm o diplomă. Diploma e gata, dar nu i-o putem trimite. Nu

știm unde a lucrat, unde locuiește. Știm doar atît, că se numește Ion Branovici. Vezi reporterule, Branovici ăsta e un mic anonim, constructor al socialismului. Ar trebui să scrii despre el. Merită.

*

Am să-l caut pe tînărul meu confrate în ale prozei, am să-l trimit la Arad, la fabrica de vagoane, și am să-l sfătuiesc ca, înainte de a se apuca să scrie cele patru romane, să facă un reportaj despre băncile tip Branovici. E un material bun și, vorba secretarului de partid, merită.

CIRCARUL

Sînt unii oameni cu care faci cunoştinţă de mai multe ori şi nu reuşeşti să-i cunoşti niciodată. Aşa mi s-a întîmplat şi cu Tiberiu Rogoz.

Tiberiu Rogoz e funcţionar la Circul de Stat, lucrează la casa de bilete. Stă în spatele unui ghişeu camuflat de o sticlă mată : cînd cumperi bilete nu-i vezi niciodată faţa, numai mîinile albe, osoase, cu degete subţiri şi cu unghii transparente, atît de roze încît îţi vine să crezi că sînt date cu lac.

Prima oară l-am cunoscut în tren, în drum spre Buhuşi. Era împreună cu mai mulţi artişti de circ, vorbea aprins despre unul veteran în branşă, cu un nume italienesc, Umberto Carel. La un spectacol, fiind de faţă şi Nicolae Iorga, care detesta pe circari, a jonglat cu şase farfurii Rozenthal încît l-a impresionat şi pe profesor. Am intrat în vorbă cu ei, mai mult de dragul unei trapeziste, o fată înaltă numai oase şi muşchi. Trapezista stătea la geam, privea nostalgică peisajul, sau poate numai unduirea lentă, mlădioasă, a firelor de telegraf. Nemişcată părea un manechin de ceară cu un profil frumos, angelic. Am pus o sumedenie de întrebări, în special despre munca femeilor în circ cu speranţa să-mi răspundă trapezista. Ea ori n-au-

zea, ori nu voia să intre în discuții cu un străin. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că nici n-ar fi avut cînd să vorbească : Tiberiu Rogoz turuia tot timpul, nu făcea nici măcar pauze de respirație. Îmi devenise antipatic : avea o față rotundă, de om bine hrănit, cu buze groase, răsfrînte, și nas mare de pătlăgică. Îmi devenise antipatic și pentru că, uneori, mîngîia brațul trapezistei și ea nu-l repezea. În locul ei eu l-aș fi pocnit de cîteva ori. Îmi displăcea la Tiberiu Rogoz și faptul că ținea între genunchi un baston de bambus cu măciulia șlefuită, cu care, ori de cîte ori voia să sublinieze cele spuse, bătea în podea :

— Dumneata nu-ți dai seama, domnule, ce înseamnă socialismul pentru circari !

Cînd am constatat că face și demagogie m-am retras din conversație : nu-mi plac oamenii necinstiți. N-avea nici un sens să înceapă să laude regimul, de îndată ce a aflat că stă de vorbă cu un gazetar. Și în ce privește condițiile de viață create de regim, presupuneam că știu mult mai multe lucruri decît domnul Tiberiu Rogoz. În restul călătoriei nu m-a mai deranjat decît faptul că trapezista l-a privit de cîteva ori admirativ și chiar i-a surîs.

În clipa cînd am coborît din vagon, l-am uitat pe Tiberiu Rogoz. Nu mi-a rămas din călătoria aceea decît foarte vag imaginea unui profil angelic cu privirile pierdute în gol, nostalgice.

Pe Tiberiu Rogoz l-am cunoscut a doua oară în București, prin intermediul unui prieten comun. Prietenul acesta e un descurcă lume cum nu mai este altul în țară : dacă vrei să faci rost de niște piese originale pentru motocicletele I.J., te adresezi lui, la fel ca și atunci cînd ai nevoie de o cameră la Mamaia. Îți procură în mai puțin de jumătate de oră o barcă de cauciuc cehoslovacă, și știe cui trebuie să te adresezi la I.L.L. ca să ți se repare caloriferul.

Am aflat cu întîrziere de deschiderea noului Circ de Stat din parcul Tonola așa că am rămas fără invitație și fără bilet. La fața locului nu mi-am mai putut procura : biletele se vînduseră toate, la casă se afișase anunțul cu pricina. Tocmai voiam să plec cînd m-am întîlnit cu prietenul meu.

— Ce-i meștere, nu vii la premieră ?

— Nu. N-am bilet.

— Doar n-o să pleci pentru atîta lucru. Hai să cumpărăm.

Am arătat spre casa de bilete unde se înghesuiau încă vreo cincizeci de oameni, deși se anunțase că biletele s-au epuizat.

Prietenul meu nu-i omul acela care să se lase impresionat de un simplu anunț. Mă luă de braț, îmi croi loc printre oameni și cînd am ajuns la un metru de ghișeu împinse două degete înainte ca să fie văzut de casier :

— Nea Tibi ! Nea Tibi ! Eu sînt, Comșa. Două locuri în lojă. Și ca cei din coadă să nu se supere, adăugă : alea două rețínute pentru tovarășul consilier.

Am intrat la spectacol, dar n-am savurat nimic din program : Comșa s-a așezat lîngă mine, mi-a explicat toate trucurile prestidigitatorului, ce era greu sau ușor de făcut. În posesia tuturor secretelor profesionale totul mi s-a părut plicticos fad. M-a dezmorțit numai apariția trapezistei cu profilul angelic. După program se numea Matilda și, dezbrăcată, numai în tricou, avea corp chiar mai frumos decît îmi închipuisem. Se legăna pe trapez, maiestuoasă, conștientă parcă de frumusețea ei. Fiecare salt, fiecare mînă întinsă avea grație, eleganță.

— Tu nici nu știi meștere, ce om formidabil e nea Tibi...

— Nea Tibi cine este ?

— Casierul care ne-a servit cu bilete. Şi el a fost circar la vremea lui... E un om formidabil... Tu, ca ziarist, ar fi păcat să nu-l cunoşti... Vrei să-l vizităm odată ?

— Ţi-e prieten ?

— Într-un fel... Dar, ştii, relaţiile sînt ca şi pomii fructiferi : dacă nu-i întreţii nu dau roade. Rîse.

Ca să tacă i-am promis că odată o să-l vizităm pe nea Tibi.

Prilejul se ivi mult mai devreme decît îmi închipuisem. Era într-o luni după-masă şi mă plimbam pe bulevard fără nici o treabă. De undeva apăruse Comşa şi mă întrebă ce fac. I-am răspuns sec, ca de obicei :

— Exist.

— Asta văd, şi exişti bine... Ai început să-ţi laşi burtă. Dar te întreb ce faci ? Ai vreo treabă importantă ?

— Da. Mă plimb. Vreau să văd oamenii.

— Atunci vii cu mine şi-ţi arăt un om. Un om formidabil. Mergem la nea Tibi.

N-aveam cum să mă eschivez. L-am însoţit pînă aproape de parcul Tonola şi am urcat pînă la ultimul etaj al unui bloc nou abia terminat.

— Aici locuieşte... Ai să vezi, e un om formidabil. Sună de două ori scurt, ca unul de-al casei, şi ne deschise, spre surprinderea mea, trapezista, cu profilul angelic. Îmi păru bine că venisem în vizită la nea Tibi.

— Tibi nu-i acasă, ne lămuri ea, dar trebuie să pice din clipă în clipă. Dacă vreţi să-l aşteptaţi...

Bineînţeles, am hotărît să-l aşteptăm. Am fost conduşi într-o încăpere mare, luminoasă, plină cu poze din viaţa circarilor. Peste tot trapezista : pe sol, pe bare şi în tricouri de toate culorile. Am căutat şi poze cu nea Tibi, dar nea Tibi nicăieri.

Cînd am rămas o clipă singuri l-am întrebat pe Comșa :

— Cine e Matilda asta și ce caută aici ?

— Cum ce caută aici ? E soția lui nea Tibi.

Aducîndu-mi aminte de fața buhăită a lui Tiberiu Rogoz această legătură conjugală mi se păru o impietate.

— Cîți ani are Rogoz ăsta ?

— Vreo treizeci și ceva.

— Și ea ?

— Cred cu vreo doi sau trei ani mai tînără.

— Imposibil, ei nu-i dau mai mult de douăzeci.

Comșa își desfăcu brațele, ridică din umeri ca și cum ar fi vrut să spună că nu e vina lui.

— Uneori natura e darnică.

Spuse cu atîta seriozitate încît nu știam ce să-i răspund.

Tiberiu Rogoz se încurcase undeva în oraș : întîrzia. După vreun sfert de oră am început să dau semne de neliniște. Am măsurat încăperea cu pașii : era lungă de șase pași, lată de cinci. În timpul măsurătorilor am descoperit într-o vitrină de bufet, printre argintării și bibelouri, la loc de cinste așezate pe o rozetă de dantelă trei monede de doi lei. Monede vechi din timpul războiului. Mi s-a părut curios să expui în vitrină niște monede vechi, nu destul de vechi ca să merite acel loc de cinste.

Cînd se reîntoarse Matilda în cameră am întrebat-o dacă-și aduce aminte de mine. A clătinat din cap că nu. I-am dat amănunte.

— În tren spre Buhuși, ați stat la geam și ați admirat peisajul...

— Eu totdeauna admir peisajul și călătoresc în ultimul timp foarte mult. Și Tibi-i atît de vorbăreț, face cunoștință cu toată lumea... Mi-ar fi greu să-i reține pe toți cunoscuții din tren.

Am înghițit în sec și n-am mai scos nici o vorbă. Pe urmă am descoperit și bastonul de bambus așezat într-un

colț și mi-am amintit că tipul îmi fusese antipatic încă de atunci, mai ales cînd a început să facă demagogie. N-aveam ce căuta în casa lui și parcă nici profilul Matildei nu mi s-a mai părut chiar atît de angelic.

Ne-am luat rămas bun, promițînd că o să revenim altădată, deși eram convins că n-am să mai calc niciodată în casa lui.

Pe drum m-am gîndit la timpul pierdut : dacă aș fi rămas pe bulevard m-aș fi distrat. Îmi place să privesc oamenii de pe stradă. Mai fiecare își împrumută cîte ceva de la cei pe care îi admiră și se comportă altfel decît acasă sau la serviciu. În masa mare de pietoni, unde valorile lăuntrice nu se văd, decît cele exterioare, fizice, contează mult ținuta, felul de a călca. Unii se opresc în fața oglinzilor palide ale vitrinelor, își aranjează cravata, umerii pardesielor, conturul rujului sau eventualele urme ale rimelelor.

După cîteva zile l-am uitat complet pe Tiberiu Rogoz și nu-mi puteam imagina nici măcar profilul angelic al nevesti-si. Singura imagine concretă din casa lor erau cele trei monede de doi lei expuse în vitrină.

În preajma sărbătorilor de iarnă mă vizită, pe neașteptate, Comșa. Era vesel, elegant, bine dispus.

— Ei, meștere, îl vizităm pe nea Tibi ?

— Nu, i-am răspuns categoric. Dar spune-mi de ce îl socotești pe nea Tibi un om formidabil. Îl cunoști bine.

— Desigur că da. Dacă ai timp îți vorbesc despre el.

Eram curios mai mult ce socotește Comșa de om formidabil decît de niște date despre Tiberiu Rogoz. L-am servit cu vermut alb, amărui, și Comșa începu să povestească.

— Tiberiu Rogoz s-a născut la Tîrgoviște și în clasa a doua de liceu a fost exmatriculat din toate școlile din țară.

Felul în care începu să povestească aducea cu o lecție de istorie și orașul Tîrgoviște îmi aduse aminte de Vlad Țepeș. Am zîmbit, și ca să nu mă trădez că mă gîndesc la alte lucruri, l-am întrebat :

— De ce a fost exmatriculat ?

— Nu mă întrerupe, am să-ți spun totul amănunțit. Într-o dimineață, în drum spre liceu, a găsit o foaie volantă tipărită pe care scria : „Citește și dă mai departe". Copil, nu știa despre ce era vorba : s-a conformat. A dat manifestul colegului de bancă, acesta l-a dat mai departe pînă cînd a aflat direcția. După exmatriculare nu s-a putut angaja nici măcar băiat de prăvălie : era prea tînăr. În zilele acelea a sosit în oraș o trupă de circ. Tibi s-a aciuat pe lîngă ei. Circarii l-au pus să ajute la descărcarea boarfelor din vagoane apoi l-au mînjit pe față, l-au îmbrăcat cu niște haine peticite și i-au agățat o tablă de gît cu reclama circului.

— Măi, Comșa, îmi povestești totul ca pe o lecție învățată pe de rost. De unde cunoști atît de amănunțit viața lui Tiberiu Rogoz ?

Imediat îmi păru rău de întrebare : Comșa era un scriitor ratat, probabil își adunase material studiind viața lui Rogoz.

Era chiar așa.

— Într-o vreme, îmi răspunse Comșa, am vrut să mîzgălesc ceva despre circari. Dar să nu mai discutăm despre asta.

L-am lăsat să continue.

— Cum spuneam, circarii s-au instalat în apropierea oborului de vite, la marginea orașului. Printre ei și cele cîteva animale exotice ale circului, un elefant șchiop cu genunchii juliți, o cămilă năpîrlită și un leu bătrîn cu ochii mereu somnoroși, Tibi se simți ca acasă. Ajută la fixarea țărușilor apoi seara, la instalarea băncilor și la

căratul rumegușului pentru arenă. Atmosfera de permanentă sărbătoare, mirosul grajdului, al animalelor sălbatice, hainele sclipitoare ale artiștilor l-au amețit. Circarii n-au trebuit să insiste prea mult ca să îmbrace livreaua cafenie de servitor și seara, după primul spectacol, cînd se culcă în fîn alături de grăjdar și cămila năpîrlită, adormi foarte tîrziu : îl revedea mereu pe Umberto clătinîndu-se în vîrful scării morții, pe domnișoara Melania, femeia fără oase, pe duo Rikus, jongleri de prima clasă, și pe doamna Hudson, profesoara de călărie de înaltă școală, și nu mai știu pe cine. S-a angajat la circ : a învățat de la ceilalți servitori să monteze trapezul, să pună la distanțe egale obstacolele pentru cîini și cai. Dovedindu-se sîrguincios, circarii l-au îndrăgit : dansatoarele îl sărutau pe frunte cînd le aducea apă pentru spălat, iar acrobații îl lăudau dacă le cumpăra mezeluri de la măcelăria din piață. Spuneau :

— O să iasă mare artist din tine, puștiule... Vezi să nu te înșele măcelarul la cîntar și numără bine restul... Hai, du-te.

Livreaua cafenie era mare și largă, dar Tibi nu observa asta : era mîndru că putea să apară în arenă, să netezească covorul cel mare pentru don Pascalli, și-i era ciudă dacă spectatorii nu aplaudau îndeajuns. Uneori, noaptea, se ducea în arenă, se dădea peste cap la fel ca și King. Asista la toate repetițiile, privea atent cum își iau elan săritorii, ce exerciții suplimentare fac acrobații de sol, cum exersează jonglerii. Cînd era singur în arenă încerca să stea în mîini, să jongleze cu trei farfurii de tinichea stînd pe un balon, să țină bastonul de bambus pe bărbie.

Lăsîndu-l pe Comșa să continue aș fi fost obligat să stau încă cinci ore în casă. L-am întrerupt :

— Am înțeles... A repetat, a învățat o serie de numere de atracție și după aceea a devenit un mare artist... Foarte frumos, dar prea lung pentru mine. Un singur lucru mă interesează numai... Este și o poveste a... Matildei ? Vreau să spun, tu și Matilda ?

— Nu, dar cum poate să-ți treacă așa ceva prin minte... Ei se iubesc foarte mult și apoi îl respect prea mult pe nea Tibi.

— Bine, Comșa, și iartă-mă că nu te mai reții... O să-mi continui altădată... Acum trebuie să trec pe la redacție...

Luîndu-mi rămas bun mi-am adus aminte de cele trei monede de doi lei. L-am întrebat dacă știe ceva despre acești bani.

— Cum să nu... Circarii au un obicei : își păstrează primii bani cîștigați ca artiști... Cei șase lei reprezintă primul salariu al lui Tiberiu Rogoz.

— Îți mulțumesc, Comșa... Totul a fost foarte interesant. La revedere.

Ce chestie stupidă să-ți păstrezi primul salariu, ba chiar să-l expui ca pe un trofeu... Dar mă rog, obiceiuri, obiceiuri...

Deși n-aveam treabă urgentă, am plecat spre redacție. M-am urcat în tramvaiul 3 și m-am așezat lîngă fereastră. Pe la piața Buzești vagonul se umplu. Mi-am luat privirile de la fereastră și am început să studiez picioarele oamenilor. E o distracție plăcută să apreciezi oamenii după picioare, după încălțăminte, după ciorapi, după felul cum calcă. Uneori dacă am mai mult timp pentru studiu, compun și cîte o biografie a proprietarilor de încălțăminte... Bineînțeles, totul pentru uz intern, din joacă. Aveam în fața mea niște bocanci mari acoperiți cu pantaloni largi de doc. Bocancii erau stropiți cu var. Era o temă foarte ușoară : bocancii trebuiau să fie ai unui zidar

și după mîna atîrnată de-a lungul pantalonilor am putut să-i apreciez și vîrsta. În spatele bocancilor am descoperit o gheată ortopedică. Tocmai căutam s-o studiez cînd mi-am adus aminte că eu stau pe bancă și un om suferind călătorește în picioare. M-am ridicat în grabă să cedez locul.

— Poftim tovarășe...

Cînd l-am privit în față am încremenit : era Tiberiu Rogoz. L-am recunoscut imediat și după fața rotundă, buhăltă, și după bastonul de bambus pe care îl ținea sub braț...

— Mersi, îmi face bine statul în picioare... Mă privi lung și m-a recunoscut : fac pariu că nu mai știi de unde te cunosc ? Am călătorit împreună pînă la Buhuși...

— Da, da, dar vă rog să mă scuzați, eu trebuie să cobor...

— Foarte bine, tocmai acum cobor și eu.

Cine dracu m-a pus să-i spun că vreau să cobor. L-am lăsat să meargă înainte și o clipă m-am gîndit să-l las să coboare și eu să rămîn în vagon. Dar nu se făcea, nevastă-sa a fost foarte ospitalieră cînd i-am călcat pragul casei. În stație mă întrebă dacă-i dau voie să mă însoțească. N-am putut să-l refuz.

Călca strîmb, mergea puțin legănat și mi se făcu milă de el.

— Mi-a spus nevasta că într-o zi mi-ai făcut o vizită... Îmi pare rău că nu m-ai găsit acasă... Îmi plac gazetarii, deși sînt supărat pe ei... Scriu foarte puțin despre lucrătorii de circ. Și ei, la fel ca și dumneata sau oricare muncitor din fabrică, stau pe baricadă. Îmi zîmbi cu subînțeles : pe baricada socialismului.

Mi-am adus aminte că acest fel al lui de a vorbi mi l-a făcut antipatic încă în tren, în drum spre Buhuși. Totuși altceva mă preocupa în clipa aceea : cum de n-am

observat atunci în compartiment că e şchiop, deşi aş fi putut s-o deduc şi după bastonul de bambus pe care îl ţinea tot timpul între genunchi ? Şi nici măcar Comşa nu-mi pomeni nimic despre acest defect al lui.

— De ce nu scrieţi ceva despre circari ?

— Odată am să scriu... Chiar am adunat ceva material de la prietenul nostru comun, Comşa, l-am minţit... Mi-a povestit cîte ceva din viaţa dumitale, despre succesele artistice şi despre dîrzenia cu care ai muncit ca să devii artist de circ...

Mă privi mirat şi eu am tăcut imediat. Ştiam că ceva nu era în regulă. Ori am fost prost informat de Comşa, ori exagerările mele au eşuat.

— Eu n-am fost aplaudat niciodată în viaţă, eu n-am avut succese artistice... Trebuie să veniţi neapărat pe la mine... Insistă atît de mult că nu l-am putut refuza. I-am promis că luni seara am să-l vizitez.

Am un talent formidabil de a pierde vremea. Luni seara m-am instalat din nou în casa lui Rogoz cu o mină de martir. M-am aşezat în aşa fel s-o văd pe Matilda din profil ca cel puţin cu atît să mă aleg.

L-am lăsat să-şi povestească toată viaţa de la început. Vorbea monoton, dar, trebuie să recunosc, avea vocea plăcută. Mă pregătisem pentru ceva foarte banal, dar imediat mi-am dat seama că povestea mult mai interesant decît Comşa. Făcea chiar unele reflecţii personale despre viaţa circarilor şi am început să fiu atent.

— Ştiţi, prima mea decepţie la circ a fost cînd l-am văzut pe maestrul King curăţind cartofi şi pe Rikus, regele barei, pingelindu-şi singur pantofii. Pentru că, trebuie ştiut, viaţa circarilor e grea în plin sezon, iar iarna e îngrozitoare. Spectatori nu sînt, bani nu sînt, numai frig şi foame. Oamenii devin morocănoşi, trişti. Optimiştii, în special tinerii, învaţă numere noi, cred în ele,

iar cei mai în vîrstă, care au trecut prin perioada optimistă și s-au ratat, devin ironici, răi. Din cauza frigului, de obicei ne adunam în cel mai mare vagon, singurul încălzit și ascultam povești despre numerele mondiale, despre triplul salt al lui Gabroni, fiul Buzăului care a uimit Parisul, care trăia din același număr de 14 ani, despre Totot care umbla în aer ca îngerii și despre Unus pe care nu-l cunoșteam decît din poze, dar în al cărui pașaport erau trecute toate vizele țărilor din Europa și America.

De multe ori stăteam în arenă și ascultam cum se înjurau acrobații între ei pentru cîte o greșeală făcută în timpul programului. Pe urmă întrebau ce e de mîncare, se spălau și, nefardați, deveneau ca toți oamenii : cu neveste, cu copii, cu griji. La începutul spectacolului, însă, toți visau, mai bine zis sperau sală plină, succes : acrobații care lucrau împreună se împăcau, aveau nevoie unul de altul. Își zîmbeau și în costumele lor colorate păreau frumoși, puternici. Nimeni dintre spectatori nu știa că domnul Hudson n-a mîncat nimic la prînz ca să poată cumpăra zahăr pentru cîini, că nevastă-sa în timp ce călărea „à la înaltă școală" trăgea cu ochiul spre omul de gumă care stătea în spatele perdelelor așteptînd ca muzica să-i dea intrarea.

— Și dumneata ce ai făcut la circ... Înțeleg, din punct de vedere artistic...

— Nimic... Am apărut o singură dată în fața spectatorilor ca înlocuitorul Matildei. Arătă spre nevastă-sa. Ea clătină din cap și privi departe dincolo de pereții încăperii. Pe vremea aceea Matilda era partenera lui Don Pascalli, dansatorul pe sîrmă. Pe Don Pascalli nu-l iubea nimeni din circ : era înfumurat, se pudra chiar și atunci cînd nu intra în arenă. Într-o seară, publicul aflînd că Don Pascalli, din lipsă de parteneră, nu va apărea, a

început să fluiere, să ceară înapoi banii dați pe bilete. Directorul înfuriat își rodea unghiile : circul era plin și Matilda, scuturată de friguri, zăcea în vagon. Atunci îi venise cuiva ideea să fie înlocuită cu mine.

Rolul Matildei nu era cine știe ce greu : trebuia să stea nemișcată în cîrca lui Don Pascalli, în timp ce acesta executa pe cablu la o înălțime de zece metri, fără plasă un dans arab. Directorul îmi făcuse semn să mă pregătesc, apoi anunță publicul că Don Pascalli va apare curînd. Don Pascalli, nemulțumit de întorsătura luată, se apropie de mine, mă măsură din priviri, de parcă atunci m-ar fi văzut pentru prima oară, apoi mă încercă : mă ridică, mă săltă în cîrcă și, nemulțumit de greutatea mea, mă trînti la pămînt. Dar nu mai era nimic de făcut. Publicul fusese anunțat. Doamna Hudson mă ajută să îmbrac niște pantaloni albi de mătase și-mi fixă pe cap un turban mare cît un dovleac.

Am urcat scara de frînghie în aplauzele prelungite ale publicului. Într-un fel eram bucuros că, în sfîrșit, s-a ivit ocazia să mă manifest. Bucuria îmi fu de scurtă durată. Cînd m-am văzut sus pe podiumul de scînduri de la capătul cablului întins peste arenă m-am speriat : niciodată nu-mi închipuisem că înălțimea e atît de mare. De jos toată instalația se înfățișa sub altă perspectivă, nu părea de loc grozavă. De sus însă, arena mi se părea foarte departe și spectatorii mici de tot, ca niște purici. Fusesem și în alte dăți sus, pe podiumul trapeziștilor, dar probabil din cauza reflectoarelor colorate dimensiunile păreau altele, infinit mai mari decît le știam. Mi se făcu frică, dar m-am stăpînit văzînd că sînt urmărit de privirile severe ale directorului. N-aș fi vrut în ruptul capului să mă fac de rîs. Am strîns din fălci și am căutat să fiu nepăsător. Orchestra atacă un vals lent : se pare *Dunărea Albastră* de Strauss. Don Pascalli atinse cablul

cu piciorul, se săltă şi-şi începu programul. În circ se făcu liniște. Nu se auzeau decît acordurile dulci ale valsului. La întoarcere Don Pascalli îşi puse balansoarul pe ceafă, făcu cîteva piruete, se aplecă în stînga şi în dreapta, grațios, se lăsă pe vine apoi, cu paşi săltăreți, mulțumind totodată pentru aplauze, se apropie de platoul unde stăteam.

— Fii atent, acuma, heppa !

Cu o singură smucitură mă săltă în cîrcă apoi făcu un gest discret orchestrei. Nu se mai auzea decît răpăitul tobei mici. Cunoşteam numărul pe de rost : la început maestrul făcea cîțiva paşi normali, să se obişnuiască cu povara şi să stabilească noul echilibru, apoi continua cu cîteva şaseuri : fix la mijlocul cablului, lîngă cele două sîrme de întăritură, o îndoitură de genunchi şi o piruetă largă. Pe urmă, cînd orchestra ataca un tam-tam oriental, urmau cîteva mişcări rapide, tropăit ritmic, închipuind nişte figuri de dans arab care se sfîrşeau cu un mic salt într-un picior. Urmau din nou şaseuri şi în sfîrşit, întoarcerea cu ochii legați. Întoarcerea se făcea cu paşi normali. La mijlocul drumului se executa o alunecare artistică şi, ca publicul să se sperie într-adevăr o dată cu lovitura puternică în toba mare țipa şi Don Pascalli un „heppa" puternic. Numărul se sfîrşea cu paşi largi de destindere în acordurile valsului lent de la începutul programului.

Don Pascalli făcu primii paşi normali. Am simțit inima în gîtlej. Să nu amețesc, am închis ochii.

— Deschide ochii, tîmpitule, sîsîi Don Pascalli. Cu ochii închişi nu poți ține echilibrul.

Am deschis repede ochii şi arena mi se păru atît de departe încît am încremenit. Don Pascalli îmi sîsîi din nou :

— Nu te încorda, tîmpitule ! Vrei să cădem ? !

Am vrut să mă destind tocmai cînd el executa un șaseu. Alunecă, n-am mai văzut decît întoarsă cupola circului, apoi spectatorii. În alunecare Don Pascalli se prinse cu mîinile de cablu, mie mi-au alunecat picioarele de după gîtul maestrului și am căzut în gol. M-au ridicat de pe covor, cred, directorul și omul de gumă. Nu știam precis ce se întîmplase cu mine. Priveam stupid fețele spălăcite ale spectatorilor. Mă durea îngrozitor piciorul. Directorul mă înghionti :

— Zîmbește, măgarule !

Am zîmbit, apoi m-au ajutat să ajung după perdea. Acolo m-au așezat pe pămînt. Directorul lovi cu piciorul :

— Murdărești pantalonii de gală, nenorocitule !

M-am ridicat dar n-am putut călca cu piciorul stîng. A doua zi m-am plîns de dureri, dar directorul spunea să ajut la strîngerea covoarelor. N-am putut merge la doctor pentru că a treia zi ne-am mutat în alt oraș. Abia acolo am aflat că aveam mai multe fracturi la glezna stîngă. Doctorii nu au reușit s-o potrivească cum trebuie : venisem prea tîrziu... Și ăsta e rezultatul. Își lovi piciorul stîng cu bastonul de bambus.

Pe urmă circul a plecat mai departe și eu am rămas în spital. Cam asta a fost cariera mea de circar. Pe urmă, după Eliberare, am reîntîlnit-o pe Matilda. Și asta e tot. Tot ceea ce privește trecutul. Și nu despre asta ar trebui să scrieți voi ziariștii, ci despre circul de astăzi. Dacă îmi aduc bine aminte, în drum spre Buhuși am vrut să-ți spun ce a însemnat socialismul pentru circari. Plasă. Plasă sub trapez. Acum e interzis să-ți riști stupid viața. Lucrezi cu cordonul de siguranță și asta nu dăunează calității artistice. Despre asta ar trebui scris, despre grija față de om.

Eram convins că Tiberiu Rogoz nu era demagog și am învățat încă o dată un lucru pe care îl știam de mult : să nu mă pripesc în aprecierile asupra oamenilor.

Înainte de plecare însă, am descoperit o inadvertență între cele spuse de Rogoz și Comșa. Comșa susținea că cele trei monede de doi lei reprezentau primul salariu ca artist de circ al lui Rogoz. Intenționat nu mi-a vorbit Rogoz despre asta ori a uitat. Voiam să mă lămuresc. L-am întrebat despre banii din vitrină.

— Oooo, acei șase lei. Știți, cînd am rămas în spital, înainte de plecarea circului, m-a vizitat directorul și mi-a dat șase lei. Asta mi se cuvenea pentru reprezentația dată împreună cu Don Pascalli. l-am păstrat ca amintire...

UN PLIC CU PIPER

Întîmplările auzite în tren sînt totdeauna ciudate, neverosimile. Asta poate datorită faptului că povestitorii sînt oameni necunoscuți, și, ca atare, își pot permite unele înfloriturі pe care în mod normal nu le-ar face. Dar teoriile despre povestitorii din tren sînt mai neinteresante decît poveștile în sine. Să lăsăm deci teoriile.

Călătoream odată cu niște ziariști în Ardeal. În compartimentul de clasa a doua era cald și eram cu toții moleșiți. Unul dintre ziariști, un băiat mărunt, cu ochelari cu patru sau cinci dioptrii, a început să povestească o întîmplare despre un om care fără nici un motiv i-a dat o palmă într-un restaurant.

— Numai să nu vă plictisesc.

Noi l-am asigurat că nu și miopul, neavînd încotro, își șterse sticlele ochelarilor într-o batistă mare, tărcată, și începu să povestească.

— Nu-mi amintesc cu ce treburi m-am dus la Arad. În orice caz pentru un reportaj. În prima zi, după ce mi-am asigurat cazarea, am intrat într-un restaurant să iau masa. Restaurantul era aproape gol. Numai lîngă masa unde m-am așezat eu stătea un om pirpiriu, cu fața stafidită. Am comandat o ciorbă ardelenească și o frip-

tură. Ciorba era bună, grasă. Numai piper n-a avut îndeajuns. Mă uit în jur și descopăr pe masa vecinului meu o piperniță. Întind mîna și-i spun : „Îmi permiteți să iau puțin piper ?" Omul se uită la mine, se congestionă la față și, fără să fi avut răgaz să mă apăr, îmi cîrpește o palmă. La început am crezut că m-a înțeles greșit. Îi spun că i-am cerut piper. Omul se repede din nou la mine. Dacă n-ar fi sărit chelnerii, cred că m-ar fi bătut mai rău. În clipa aceea a intrat un milițian și ne-a cerut legitimațiile.

Pirpiriul era vînzător la o Alimentară și se numea Iuliu Bhem.

— Asta e tot ? l-am întrebat dezamăgit.

— Nu. Ăsta e începutul. După-masă m-am dus la Alimentara să-l întreb de ce m-a pălmuit. La început n-a vrut să stea de vorbă cu mine. Pe urmă, cînd a aflat că sînt din București, s-a mai domesticit puțin. Și-a cerut scuze. Eu am stat două săptămîni la Arad, și m-am împrietenit cu el. Mi-a povestit toată viața lui. Vă plictisesc ?

— Hai nu te mai lăsa rugat. Spune !

— Numai să nu mă înjurați. Povestea e cam lungă...

Iuliu Bhem era originar din împrejurimile Aradului, din Sederhat. Tatăl său fusese grăjdar la curia domnului Polacek, apoi, după destrămarea gospodăriei acestuia, s-a mutat la Arad. Aici s-a angajat la fabrica de drojdie de bere a baronului Wollman. La început căruțaș, pe urmă, cînd a văzut că la cisterne se cîștigă mai mult cu un forint și jumătate pe săptămînă, a cerut să fie mutat ca ajutor de fochist la cisterne. Era un flăcău econom : în mai puțin de cinci ani a reușit să economisească atît de mulți bani, încît își putu permite să se mute din bărăcile de lemn ale baronului, în Sega, într-o casă de piatră.

Imediat după mutare a hotărît să se căsătorească : bineînțeles nu cu orișicine : era doar muncitor de fabrică,

cîştiga aproape opt forinţi pe săptămînă şi, pe deasupra, nu era un flăcău de lepădat cu toate că era cam mic de statură. La început a trecut în revistă toate fetele din fabrică, dar nici una nu i s-a părut o partidă bună. Totuşi, un timp s-a oprit asupra uneia, o văduvă cu casă ca zestre, dar s-a lăsat păgubaş repede : femeia avea părinţi invalizi, dar încă tineri, astfel că Bhem ar fi trebuit să-i întreţină şi pe ei.

În cele din urmă, după doi ani de căutare, Bhem şi-a găsit aleasa inimii. E drept, aleasa inimii nu era nici fată mare şi nici frumoasă şi nici prea tînără : avea însă, şi asta era cel mai important lucru, trecută pe numele ei o moară acţionată de o locomotivă Vickers. Bhem nu stătu mult pe gînduri : făcu o nuntă costisitoare ca să dovedească lumii, şi poate şi lui însuşi, că o iubeşte pe fata morarului.

A doua zi după nuntă, cînd s-a dus să preia zestrea, a aflat că moara era ipotecată şi încă nu pe o sumă mică. Bhem a făcut totul ca s-o salveze : şi-a cheltuit toată agoniseala de doi ani, a lucrat şi ziua şi noaptea, dar în zadar. Moara s-a vîndut la licitaţie, însă banii obţinuţi n-au acoperit datoriile. Nici de nevastă-sa nu mai putea scăpa : Ilonka umbla cu burta la gură. Bhem a început să bea, astfel că nici la fabrică nu l-au mai angajat. După ce a vîndut totul din casă şi n-a mai avut ce să dea pe băutură s-a angajat căruţaş la Intreprinderile Comunale. Rar se întîmpla să nu-şi bea salariul, dar Ilonka nu se plîngea de el : continua să-l iubească cu o patimă oarbă, animalică. Îl îngrijea şi-i făcea copii. În casa lor botezurile se ţineau lanţ. Vecinii se cruceau, dar Bhem nu vedea nimic din toate astea. Era mereu beat, încît dacă l-ar fi întrebat cineva cîţi copii are n-ar fi putut să răspundă exact, că are cinci sau şase. Ştia doar că-s mulţi dar nu se îngrijea de ei.

Nevasta sa muri pe neașteptate, de o boală necunoscută. De pe o zi pe alta Bhem se pomeni singur, cu o droaie de copii. Nu bău vreo trei zile la rînd și abia a treia zi se desmetici complet. Avea impresia că cei zece ani care au trecut n-au fost decît o singură zi ; și pe aceea a petrecut-o în stare de ebrietate. Trezit cu un iz amărui în gură, își ceru socoteală de cei zece ani netrăiți, trecuți în goană ca niște fluturi pe care nu reușești să-i prinzi. Stînd cu capul plecat, cu privirile ațintite asupra nevesti-si întinsă pe masă, avu senzația că se uită la o femeie streină. Îi părea rău acum că niciodată n-a stat de vorbă cu ea. La ce s-o fi gîndit Ilonka în serile lungi de iarnă, ce-o fi așteptat de la viață ? Niciodată n-au fost împreună la plimbare, niciodată nu s-au uitat cum se rostogolesc valurile murdare ale Mureșului. Iar seara, cînd el se întorcea beat, Ilonka nu-i vorbea : îl spăla, îl punea în pat și se culca tăcută alături de el. Și anii au trecut unul după altul. De ce o fi trăind oamenii împreună dacă nu se cunosc ? Și ce rost a avut toată viața ei pe pămînt ? Să facă copii ? Se uită roată prin cameră și-și numără copiii : erau șapte și nu știa ce să facă cu ei. Pe urmă s-a îmbătat și gîndurile nu-l mai chinuiau. Ar fi vrut să fie totdeauna amețit, dar vecinii l-au luat la rost. El le jura „să i se curgă ochii dacă mai pune un strop de beutură în gură", dar nu se putea ține de cuvînt.

Primăria a căutat tutori pentru copii : pe cel de-al patrulea născut, pe Iuliu, care m-a pălmuit, pe cel mai deștept dintre ei și care semăna leit cu bătrînul Bhem, l-a luat un vecin. Ceilalți au fost împărțiți printre niște rubedenii mai îndepărtate, ori duși la orfelinat.

Tutorii lui Iuliu erau niște oameni simpli : capul familiei, Tulucan, fusese acar și acum trăia din pensia de la calea ferată. Nevastă-sa, casnică, o femeie grasă și guralivă, bine informată despre evenimentele din stradă,

din oraș și din țară, era iute de mînă și de aceea Iuliu se ferea de ea. În ziua cînd au hotărît să adopte un copil din casa lui Bhem, au stat și au socotit multă vreme : Tulucan voia să-l ia pe Tudor, pe cel mai mare dintre copii, argumentîndu-și alegerea că acesta îi va putea ajuta la bătrînețe cel mai devreme. Nevastă-sa îl susținu totuși pe Iuliu : acesta o ajutase pînă acum cel mai mult : și la cumpărături și în casă. Și pe deasupra nu era obraznic ca ceilalți.

În primele zile de la mutarea lui Iuliu în casa lor, se învîrteau numai în jurul lui : îl ajutau să se spele, îl întrebau din jumătate în jumătate oră dacă nu e flămînd, pe urmă s-au obișnuit cu el : i-au scos patul de fier din cameră și l-au instalat în bucătărie. Și cu timpul au căutat să tragă și foloase de pe urma lui : îl puneau să spele vasele de bucătărie, să care apă, să mături curtea și să stea acasă să păzească locuința cînd erau plecați. Iuliu s-a obișnuit repede cu noua lui viață : socotea că așa trebuie să fie.

De frații săi a auzit foarte rar și atunci numai în cazuri excepționale. Prima veste i-a venit despre Tudor, care se mutase înapoi la Sederhal, la un unchiu, că a plecat în America. Știa că de acum înainte n-o să-l mai vadă și n-o să mai audă niciodată de el. Uneori, seara, încerca să și-l închipuie, dar fața lui Tudor apărea ștearsă, fără linii concrete. Îi vedea numai cămașa roșie, cu două buzunare la piept. Despre celălalt frate, care locuia în apropierea gării triaj, a auzit că s-a înecat într-un vagon cisternă pe cînd făcea baie. Pe acesta îl revedea uneori în vis, întins pe masă, cum a văzut-o și pe maică-sa. Odată, cineva i-a spus că oamenii înecați se umflă de nu-i mai poți recunoaște. Iuliu însă n-a dat crezare acestor vorbe. Nu-și putea imagina fața slăbuță, osoasă, a fratelui, umflată ca o bășică de porc. El chiar dacă s-a

înecat a rămas tot slab, cu oasele obrajilor ieşite în afară de parcă ar fi vrut să străpungă pielea albă, străvezie, ciupită de vărsat. Cel de-al treilea frate, mai mare decît el, lucra la o crescătorie de iepuri de casă şi se spunea despre dînsul că ar avea voce frumoasă. Pe acesta ar fi vrut să-l viziteze de mai multe ori, dar nu voia să se ducă la el cu haine rupte ca de cerşetor. Pe ceilalţi fraţi mai mici, pe Emil, pe Iulia şi pe Victor, îi vedea săptămînal la orfelinat. Emil avea o eczemă şi era plin cu bube pe faţă ; Iulia, tunsă pe cap ca un băiat, învăţa bine şi directorul orfelinatului i-a făcut cerere de bursă la şcoala normală ; iar Victor, căruia odată i-a dus patru bucăţi de zahăr cubic furate din casa lui Tulucan, ori de cîte ori îl vedea îi cerea bomboane.

La şcoală, deşi Iuliu se străduia din răsputeri, avea note proaste. Învăţătorii spuneau că nu-l ajută capul. El voia să le dovedească contrariul, tocea pe rupte, dar nu se lipea nimic de el. Chiar dacă acasă ştia lecţia pe de rost, la tablă se fîstîcea : încurca capitala Suediei cu cea a Norvegiei şi niciodată nu era convins că numitorul e numărul de jos sau de sus al fracţiei. Totuşi nu asta îl descuraja cel mai mult pe Iuliu, ci faptul că se dezvolta foarte încet.

— Seamănă cu taică-su, spuse odată Tulucan, clătinînd din cap. Ţi-am spus să-l luăm pe Tudor ! Ăsta nu mai vrea să crească ! De slab ce e n-o să-l ia nimeni ca ucenic.

Alteori îl trăgea pe Iuliu la răspundere.

— De ce nu vrei să creşti, măi ? ! Nu mănînci destul ?

— Ba da, mănînc.

— Atunci de ce nu creşti ? !

Iuliu nu ştia ce să-i răspundă. Se ducea la bucătărie, la patul lui de fier şi începea să plîngă.

După terminarea celor șapte clase primare, Iuliu s-a angajat ca ucenic la cea mai mare băcănie din oraș : *La cîinele negru.* Aici s-au petrecut două evenimente importante în viața lui : primul, că putea să mănînce cît voia, și al doilea, că nimeni nu-l mai chema pe numele mic. A devenit Bhem și atîta tot. Calfele și patronul, un om uscățiv și galben din cauza unei boli de ficat, l-au îndrăgit repede. Ei nu știau că Bhem e silitor și cuviincios de teamă să nu fie dat afară. Faptul că era mic (abia depășea înălțimea tejghelelor) îl făcu să aibă un complex de inferioritate. Mai tîrziu acest complex se agravă : era sfios și nu avea curajul să privească pe nimeni în ochi. În cel de-al doilea an de ucenicie își cumpără o gambetă, să pară mai înalt. Nu-și dădea seama că era caraghios. Se fotografie chiar la Pretzner și fiul, și cînd acesta îl rugă să-i permită să-i expună fotografia în vitrină, Bhem nu se opuse. Dimpotrivă : era mîndru că e afișat și-și admira fotografia făcută pe un carton gros de culoarea șepcii, sub care fotograful caligrafiase următorul text : Fotografie de reclamă. Domnul Bhem de la *Cîinele negru.*

După mobilizarea generală din '14, n-au mai rămas în băcănie decît trei ucenici, o calfă în vîrstă și nevasta patronului, o femeie de vreo treizeci și cinci de ani, obeză, care abia se putea înghesui pe scaunul de la casă. Din cauza proporțiilor ei, nu-i plăcea să poarte rochii ; dimineața se înfățișa într-un capot înflorat și stătea așa, nemișcată, pînă seara la închidere. Îi plăcea să spună că nu mănîncă nimic, că ciugulește numai. Și într-adevăr, ciugulea numai. Dar toată ziua. Astfel, pînă la ora prînzului, ciugulea aproape un kilogram de halva și vreo zece cornuri.

Bhem era singurul ucenic intern ; imediat după plecarea patronului pe frontul din Serbia, Bhem a fost mutat din camera rezervată personalului într-o încăpere înveci-

nată cu dormitorul doamnei. Patroana a luat această măsură, spunînd că se teme singură. Pentru prima oară în viața lui, Bhem dormea într-un pat domnesc cu mai multe perini și cu plapumă de mătase. Îi părea numai rău că nu se putea lăuda cu norocul care a dat peste el, pentru că cei cu care trăise pînă acum împreună nu l-ar fi crezut pe cuvînt.

De la acest eveniment important, abia aștepta să se facă seară să se poată culca. Îi plăcea să stea în pat, să mîngîie plapuma și să-și închipuie că odată va avea și el un pat la fel de mare și la fel de frumos.

Într-o noapte cu ploaie și cu tunete, patroana, doamna Miți, l-a rugat pe Bhem să lase deschisă ușa care le despărțea camerele. A doua zi, după ce Bhem le povesti cele întîmplate, ucenicii și chiar calfa bătrînă au făcut glume pe socoteala lui.

— Ai să vezi, într-o zi o să te cheme în patul ei și atunci n-o să mai ai nevoie de plapumă. O să te învelească cu grăsime.

Noaptea următoare, Bhem n-a adormit pînă tîrziu, dar doamna Miți nu l-a chemat lîngă ea. Tot cam pe vremea aceea au sosit primele vești de pe front. Proprietarul băcăniei *La cîinele negru* a căzut undeva prin Herțegovina. Doamna Miți și-a schimbat capotul înflorat cu unul negru, dar nimeni n-a văzut-o plîngînd. Nici măcar Bhem, care, uneori, seara, o pîndea ca s-o vadă cînd își scoate capotul...

După primul an de război, prețurile alimentelor au început să crească vertiginos. Și o dată cu prețul alimentelor, în proporție aritmetică, și prețurile colonialelor. Băcănia *La cîinele negru* era însă bine aprovizionată. În pivnițele ei se înșirau saci plombați, cu stafide, cu cuișoare, cu vanilie și cu piper. Cînd sus, în băcănie, se goleau sertarele cu coloniale, doamna Miți îl lua pe Bhem

în pivniță (ca pe un om de încredere al casei) și-i arăta cum se desfac sacii plombați. În timpul acestor ceremonii patroana ținea lecții lui Bhem.

— Vezi sacii aceștia ? Datorită lor, *Ciinele negru* e cea mai căutată băcănie din oraș. Băcăniile mici nu mai au coloniale. Și clienții lor nu pot veni la noi numai după vanilie sau piper. Trebuie să facă toate cumpărăturile aici. Așa e normal. Pînă avem piper putem rezista. Putem să ne îmbogățim... De mîine urcăm prețul piperului.

Bhem o asculta cu gura căscată și o admira pentru cunoștințele ei, și, în special, pentru sacii cu piper. De fapt, se minunase de multe ori că pentru un plic mic cu piper se încasau bani mai mulți decît pentru pungi întregi de alte produse. În mintea lui asemăna piperul cu aurul. Ocupă loc puțin și costă mult. Cu timpul, cînd se convinsese că prețul mereu ridicat al piperului nu înstrăinează cumpărătorii, îl cuprinse o admirație bolnăvicioasă față de piper. Îl măsura exact, bob cu bob, și-i părea rău că se desparte de el. Cînd nu avea ce face, deschidea sertarul cu piper și trăgea adînc în piept izul pișcător al boabelor negre-cenușii. Odată, cînd își luă salariul, se gîndi să cumpere pe toți banii piper și să-l țină ascuns pînă ce se va dubla prețul. Și așa, peste o lună sau două, ar avea încă un salariu fără să fi muncit. Dar în fond de ce să-l vîndă imediat după ce se va dubla prețul ? Ar putea să-l țină pînă cînd prețul se va tripla, sau chiar și mai mult. Cu timpul, dacă această cățărare a prețurilor va continua în același ritm, ar putea să se îmbogățească. Doar doamna Miți l-a învățat acest lucru !

Și într-o zi se hotărî : cumpără cu ajutorul unor prieteni cîteva sute de grame de piper și-l ascunse în casă. Seara, după terminarea lucrului, nu se mai gîndea s-o pîndească pe doamna Miți, goală, ci se ascundea în odăița lui, desfăcea punga cu piper, îl mirosea și-și făcea pla-

nuri. Abia aştepta ca patroana să revizuiască preţurile. În zilele acelea era fericit ca nimeni altul. Iar noaptea, cînd era convins că nu-l vede nimeni, răsturna boabele de piper pe masă şi le număra : avea 976 de boabe. O întreagă avere. Îi părea însă rău că nu avea o mie. Hotărî să completeze din băcănie. A doua zi, cînd i se păru că nu-l vede nimeni, fură un pumn de piper. Tot restul timpului, pînă la închidere, se temu că doamna Miţi o să-l caute în buzunare, sau că se va da singur de gol pipăindu-şi mereu prada. Dar nu se întîmplă nimic. Fericit, seara, puse boabele furate în punga unde ţinea restul piperului şi se culcă satisfăcut. Dar nu putu să adoarmă. Se gîndea mereu la piper, la furtul de peste zi. În cele din urmă, îşi aduse aminte că n-a numărat boabele aduse. S-ar putea chiar să nu fi luat destule ca să completeze pînă la cifra visată. Se sculă repede din pat, aprinse lampa şi începu să numere boabele de piper. Erau o mie şi o sută douăzeci. Se sperie că luase prea mult şi o să fie descoperit. Puse din nou piperul în pungă şi tocmai se hotărî să stingă lampa cînd auzi paşi. „M-o fi pîndit doamna Miţi !" Ascunse punga sub perină tocmai în clipa cînd doamna Miţi deschise uşa. Bhem se făcu palid la faţă şi bîlbîi ceva care aducea de departe cu un „sărut mîna".

— De ce nu dormi, Bhem ?

— Nu mi-e somn, doamnă.

— Nici mie. Nu ştiu de ce. Se apropie de Bhem şi i se aşează pe pat.

„M-a văzut că am ascuns piperul sub perină" — îi trecu lui Bhem prin minte şi se întrebă dacă n-ar fi mai bine să mărturisească totul. Ea îl mîngîie pe creştet.

— De ce eşti speriat ?

„E clar că ştie totul. Vrea să-mi prelungească teama". Spuse cu voce tremurîndă :

— Zău, doamnă, eu sînt cinstit și niciodată nu m-am gîndit să vă...

— Vorbește mai încet, Bhem, sau mai bine vino la mine. De acolo nu se aude nici un zgomot. Se ridică și porni spre camera ei. Bhem o urmă tremurînd din tot corpul.

Doamna Miți se ascunse sub plapumă și-l pofti pe Bhem să se așeze pe pat.

— Ei, spune acum.

— Știți doamnă, azi cînd a venit femeia aceea să cumpere piper...

— Nu-mi mai vorbi de băcănie ! M-am săturat de ea. Am impresia că e o închisoare. Zilele se duc, anii se duc și eu stau mereu nemișcată la casă. Azi m-am uitat la tine. Te-am urmărit.

— Tocmai despre asta voiam să vă vorbesc și eu.

— Atunci e foarte bine, răspunse ea și începu să rîdă. Bhem se fîstîci.

— Știți, a venit femeia aceea după piper și...

— Ți-am spus să nu mai vorbim despre asta. Tu nu mai ești un copil. Du-te și stinge lampa. Bhem, bucuros că s-a terminat discuția, se ridică de pe pat și vru să alerge spre comutator, dar se împiedică de șireturile izmenelor și căzu pe covor. Doamna Miți izbucni în rîs, apoi, după ce Bhem stinse lumina, îl chemă încet, cu voce stinsă.

— Vino.

„Nici acum nu s-a terminat !" Se duse din nou spre patul ei, cu mîinile întinse, bîjbîind prin întuneric. Doamna Miți îl prinse de braț și-l trase sub plapumă. Pe urmă îl strînse cu atîta putere, că Bhem abia mai putu să respire. Pîntecul ei revărsat și cald ardea ca un cuptor. Bhem simți un tremur necunoscut pînă atunci și-și ascunse fața între sînii femeii.

Nu adormi decît înspre dimineață și visă că are o pivniță plină cu saci de piper.

În primăvara celui de-al doilea an de război, doamna Miți anunță că se mărită cu un căpitan deblocat. Bhem căzu în dizgrație. La început l-au izgonit din camera pe care o ocupa pînă atunci, iar mai tîrziu i-au cerut să se mute. Căpitanul se dovedi o fire energică, preluă toate grijile băcăniei. El deschidea și tot el trăgea seara obloanele vitrinelor. În pivniță nu mai avea nimeni acces. El drămuia mărfurile și tot el fixa prețurile. Bhem l-a urît din prima clipă de cînd l-a cunoscut. Uneori, pe ascuns, cînd căpitanul lipsea din prăvălie, căuta privirile doamnei Miți, dar ea, fericită în noua căsătorie, nici nu-l băga în seamă. Bhem umbla posomorît : devenise sfios ca în primele zile de ucenicie. Totuși avu o satisfacție. În noua lui locuință putea să resfire boabele de piper în voie : nu-l deranja nimeni. Putea să le numere, să le potrivească în grămezi, să le asorteze după mărime și culoare. Într-una din asemenea nopți îi veni ideea să mai fure piper. Nu mult, ca să poată fi bănuit, ci puțin de tot, cîteva boabe doar. Încă în noaptea aceea calculă cîte boabe poate aduna într-o săptămînă, într-o lună, într-un an, dacă nu ia decît zece boabe în fiecare zi. Cînd termină socotelile i se păru prea puțin. Făcu din nou calculul cu douăzeci de boabe, pe urmă cu douăzeci și cinci de boabe pe zi.

Ziua următoare se întoarse acasă cu un pumn de piper. Avu însă remușcări că luase prea mult și de aceea hotărî ca cinci zile la rînd să nu ieie nici un bob. Cu toate astea, chiar a doua zi, măsurînd pentru un cumpărător 50 de grame de piper, nu se putu abține să nu bage un pumn de piper și în buzunar. Ca să se justifice față de el însuși își spuse că pivnița doamnei Miți e plină, așa că nu va ști niciodată că a fost păgubită. Din ziua aceea

nu se întoarse niciodată acasă fără să aibă cîteva boabe de piper în buzunar. Cînd mai mult, cînd mai puțin.

Cu timpul, își luă o cutie de tinichea și-și ținu piperul acolo. Pe urmă, cutia se dovedi neîncăpătoare și mai luă o cutie. Între timp prețul piperului creștea. După aprecieri destul de exacte, Bhem avea răspîndite în cîteva cutiuțe de tinichea o mică avere. Dacă ar fi vrut, oricînd și-ar fi putut cumpăra cîteva costume de haine și chiar o bicicletă. Totuși Bhem nu se atinse de piper. Știa că cea mai bună afacere e să-l lași să zacă, să se scumpească. După ce-și mai umplu cîteva cutii de piper ar fi putut să-și cumpere mobilă sau, undeva la periferia orașului, un loc mic de casă. Salturile ciudate ale prețurilor îl înnebuneau. Uneori se visa proprietarul a mai mulți saci de piper, un om făcut, cu autoritate în oraș. De aceea începu să se ferească de frații săi ca nu cumva, dintr-un exces de dragoste de frate, să vîndă piperul și să-i ajute.

După încheierea păcii, prețul piperului urcă și mai mult. Bhem nu mai știa ce să facă de bucurie. Deși ar fi avut ocazia să-l vîndă, nici nu se gîndi la așa ceva. Aștepta ca prețurile să urce și mai mult. Pe urmă, de pe o zi pe alta, deveni sărac. Depozitele magazinelor Meinl aruncară pe piață cantități enorme de piper. Prețurile începură să scadă, și, în mai puțin de două săptămîni, piperul adunat de Bhem nu valora mai mult de două sau trei salarii lunare.

Bhem totuși nu renunță la piper. Poate din obișnuință, poate dintr-o încăpățînare prostească, continuă să adune boabele negre-cenușii. Cu timpul această goană după piper deveni o manie. Mai ales cînd, o dată, din întîmplare, îi căzu în mînă un manual de botanică. De acolo află că piperul e negru numai cînd e copt. Copt și curățat, piperul e alb și valorează chiar mai mult decît așa, negricios, cum se află în comerț. Știa pe de rost că

patria piperului e India, pe Coasta Malabar. De aici pippali, cum îl numeau indienii, a ajuns în Persia și a primit frumosul nume de pippari. Grecii, care au ajuns în posesia piperului prin intermediul lui Alexandru cel Mare, l-au botezat peperi. Bhem știa și drumurile pe care le-a parcurs această plantă aromată prin Arabia, prin legendarul ținut al Reginei Saba, din Yemen. În mintea lui Bhem, India semăna cu o grădină în care creșteau numai arbori de piper. Uneori urmărea cu degetul pe hartă drumurile lui Columb și ale lui Vasco da Gama și se vedea și el un pionier, cucerind cu arma în mînă Coasta Malabar, sau înfruntînd valurile oceanelor în căutarea piperului.

Cu timpul, piperul furat din băcănia *La cîinele negru* nu mai încăpea în cutiile de tinichea ascunse în locuința lui. Bhem începu să rîdă de bucurie. Avea peste 20 de kilograme.

Douăzeci de ani la rînd Bhem fură în fiecare zi cîteva boabe de piper. Avea mai bine de doi saci umpluți pînă la refuz cînd, prin 1938, ziarele au început să scrie tot mai des despre războiul care bătea la ușă. Cînd Bhem citea undeva numele lui Hitler, sau al lui Chamberlain, se gîndea la piperul ascuns sub pat. Cei din jurul lui îl vedeau mai vesel și, cu cît se apropia mai mult războiul, Bhem întinerea, devenea mai sprinten, mai comunicativ :

— O să auziți încă de mine ! Nu peste mult o să fiu cineva.

La cîinele negru s-au perindat ucenici, calfe : unii veneau, alții plecau, se însurau sau mureau. Numai Bhem era mereu neclintit la postul său.

În '39, cînd Hitler declară război Poloniei și anunță că va face un război fulger, Bhem se supără și pe el.

Ar fi dorit un război lung, ca prețurile să poată să crească în voie, să înflorească la fel ca și florile albe de piper de pe coasta Malabarului.

În cel de-al treilea an de război, Bhem deveni grav. Cei trei saci de piper ascunși (proprietatea lui personală) îl făceau să se simtă important, un om avut. Prețurile urcară rapid : de zece, de douăzeci de ori. Bhem nu observa că i-au încărunțit tîmplele și nu băgă în seamă nici ridurile care i-au năpădit fața. Stătea, nopți întregi, aplecat asupra foilor de hîrtie pe care își calcula averea, dacă ar fi vrut să vîndă piperul și să devină proprietar. Dar acum Bhem nu se mai mulțumea cu atîta. O viață întreagă a mizat pe o singură carte de joc. Ar fi fost o prostie să se pripească acum. Mai ales că avea și experiența primului război mondial. Știa că cel mai propice moment va fi după încheierea păcii, atunci cînd prețurile fac ultimul salt în sus. În clipa aceea va trebui să transforme piperul în bani și nu mai devreme și nici mai tîrziu.

În clipa aceea, ușa compartimentului se deschise și apăru un controlor care anunță Clujul. Povestitorul sări în picioare, își adună bagajele și ne spuse de pe coridor :

— Nici nu mi-am dat seama cum a trecut vremea. Dacă v-am plictisit, iertați-mă.

— Dar cu sfîrșitul cum rămîne ? Ce s-a întîmplat cu Bhem ? am sărit noi. Dar în zadar. Trenul încetini și ziaristul miop coborî din vagon.

Restul drumului pînă la Arad a fost nesfîrșit de lung și de plicticos.

Doi ani au trecut de la această călătorie și nu m-am mai întîlnit cu ziaristul miop. Zilele trecute l-am revăzut în autobuzul 32, în drum spre *Casa Scînteii*. M-am bucurat nespus de mult. M-am așezat lîngă el și l-am

rugat să-mi spună ce s-a întîmplat cu Bhem de la *Cîinele negru.*

A trecut multă vreme pînă şi-a adus aminte despre cine anume era vorba.

— A, acela care m-a pălmuit într-un restaurant ! ?

— Da.

— E o poveste lungă — mi-a răspuns — şi acum n-avem timp pentru asta.

A trebuit să insist mult pînă l-am convins să-mi spună finalul. El era însă grăbit, aşa că a trebuit să mă mulţumesc cu o relatare telegrafică.

— Bhem a vîndut piperul la timp. La începutul anului 1945. Nu ştiu pe cît, dar în orice caz pentru o sumă frumuşică. Adică pe o mică avere. Ca să nu-şi piardă banii cu inflaţia a hotărît să-i investească într-o afacere. A avut însă ghinion. A căzut pe mîna unor escroci şi, în mai puţin de o săptămînă, a rămas fără nici o leţcaie. La început a vrut să se arunce în Mureş, dar n-a avut destul curaj. Aşa că s-a angajat din nou la *Cîinele negru* şi a început să fure din nou piper. După naţionalizare a ajuns responsabilul unei Alimentare. Pe urmă a fost arestat pentru furt şi condamnat la închisoare pe şase luni. Cam asta e povestea lui Bhem. Şi acum, iartă-mă, trebuie să cobor.

CIOCÎRLIA

Dascălul se numea Valeriu Benoagă şi avea faţa rotundă, puhavă, fără riduri, ca unul care nu se frămînta prea mult. Se ducea în fiecare duminică la biserică, îşi împreuna mîinile, dar nu se ruga : stătea aşa, nemişcat, privind icoanele, candelele, oamenii. În timpul slujbelor îi veneau cele mai năstruşnice gînduri ; se închipuia în locul lui Pilat din Pont şi se întreba dacă ar fi procedat la fel sau nu ; se vedea inventatorul unui aparat cu ajutorul căruia putea să devină invizibil, sau — şi acest gînd îl urmărea nu numai la biserică — ce anume ar trebui să spună, dacă într-o bună zi maiestatea-sa regele ar veni să-i viziteze şcoala. De obicei, la „mărire ţie doamne" al cantorului, tresărea şi se uita roată să vadă dacă nu cumva îl pîndeşte cineva să-i ghicească gîndurile. După ce se convingea că nu, holba ochii spre tavan, numărînd în gînd mărgelele de la policandrul cel mare — erau treizeci şi patru — apoi privea ţintă spre bec, pînă cînd începeau să-l doară ochii. Atunci îi închidea şi, în bezna ce i se aşternea în faţă, vedea cerculeţe de argint şi aur, apropiindu-se, depărtîndu-se, la fel ca în copilărie, cînd stătea în pat bolnav, scuturat de friguri. Deşi ştia pe de rost cum şi în ce fel se fabri-

cau becurile, cu fire de cărbune, se mai minuna totuși : „Cum de i s-a năzărit lui Edison să încerce tocmai cu fire de cărbune ?“ Altminteri, era convins că omenirea ar fi rămas în vecii vecilor în bezna cea mai neagră, îndulcindu-și nopțile la flăcăruile de opaițe sau lumînări cu miros greu de ceară și stearină. Deasupra policandrului, un pictor iscusit a imortalizat momentul „Învierii“. Lîngă lespezile de marmoră, soldații romani trîntiți la pămînt își țineau palmele în fața ochilor să nu-i orbească lumina cea pură în care se învăluise Cristos. Lui Valeriu Benoagă i se părea că de fapt soldații se feresc de lumina policandrului. De altfel pe soldații îmbrăcați în toge galbene și albastre, dascălul îi cerceta totdeauna cu amănunțime ; cel din stînga mormîntului, un soldat cu fruntea îngustă, aducea puțin, mai ales dacă îi închipuia barbă, cu părintele Cercel de la Ineu.

După ce Valeriu Benoagă trecea în revistă și celelalte picturi — care nu i se păreau așa de izbutite ca cele din tavan — începea să urmărească elevii, care stăteau înșiruiți lîngă perete. Dacă nu era bine dispus își nota numele celor neastîmpărați. După slujbă îi chema în spatele clopotniței și-i trăgea de păr, ori, dacă erau desculți, îi călca pe picioare. De felul lui, Valeriu Benoagă nu era om rău. Ar fi fost în stare să plîngă pentru fiecare pasăre sfîșiată de mîțe și pentru nimic în lume n-ar fi asistat la execuția unei găini. Nu credea în dumnezeu, dar acest lucru n-avea curajul să și-l mărturisească, ca nu cumva, dacă totuși ar exista, să se pună rău cu dînsul. De altfel, Valeriu Benoagă nu era pus rău cu nimeni. Chiar notarului, care îl făcea dobitoc pe toate cărările, îi zîmbea. Iar dacă cineva i-ar fi zdrobit fața cu pumnul, l-ar fi amenințat pios cu degetul și i-ar fi spus : „De ce păcătuiești ? Ochiul domnului te vede.“ Numai acasă, cînd stătea singur în odaia de

lucru, scotea din sertarul scrinului carnețelul cu scoarțe cafenii în care trecuse numele tuturor celor care l-au jignit cu vorba sau cu fapta și le învăța numele pe de rost : Alois Terente, Ivănuș Luncan, Dezideriu Boangă, Septimiu Rogoz, Pavlica Ciuruianu, Dulărniță Crîngaș și Vasilică Tonciu.

Alois Terente l-a stropit odată cu nămol, cînd se întorcea acasă cu căruța. Dascălul era îmbrăcat în țoalele cele noi, și a doua zi a trebuit să piardă două ore ca să le curețe. Ivănuș Luncan l-a făcut de rușine în birt, povestind celor din jurul lui că i-a cerut un curcan îndopat pentru cea de-a doua zi de Crăciun. De Dezideriu Boangă nu-și mai aducea aminte de ce-l notase, dar nu se îndura să-l șteargă din carnețel, că avea niște priviri ciudate de om neîncrezător. Realitatea era că Valeriu Benoagă, fără să știe de ce, se temea de el. Septimiu Rogoz îl striga „dascăle", de parcă ar fi argățit împreună, iar Pavlica Ciuruianu îl înjurase în fața bisericii că-i bătuse copilul. De atunci, pentru că nu putuse să-și verse năduful pe Pavlica, îi bătea copilul cu și fără pricină. De cîteva ori s-a gîndit să-l lase chiar repetent, dar n-avea curajul s-o facă, deși copilul era prost de dădea în gropi. Pavlica Ciuruianu era om rău la mînie și apoi mai făcea parte și din consiliul comunal.

Se întîmpla ca unul notat în carnețel, ca Dulărniță Crîngaș, să moară și atunci dascălul se simțea profund nefericit.

Gazda la care locuia Valeriu Benoagă era o femeie uscățivă, evlavioasă. În casă umbla cu mîinile împreunate și din cinci în cinci minute își făcea cruce. Ori de cîte ori cina în fața ei, Benoagă își făcea și el semnul crucii. Bătrîna clătina înțelegătoare din cap și a doua zi povestea vecinelor cît de bun și de smerit e dascălul :

— Voi nu-l ştiţi, dumnezeu să-l ferească de oftică, e la fel de sfînt ca şi părintele nostru. Gras nu mănîncă, păcate nu face, e om la locul lui, dumnezeu să-l ferească de reume. Nu-i zi să nu mă rog pentru sănătatea lui. Îi curăţ ghetele, îl spăl, îl calc, am grijă de el. Doamne, de nu l-ar lovi guta, că mare ar fi păcatul. Îi deştept foc, cîntă la fel ca părintele şi ştie umbla cu Biblia. Mi-a citit din Apocalipsa, doamne, nu-i lua vederile, zău aşa, mi-i mai drag de el ca de tot satul de-a valma.

Dascălul n-avea convingeri politice : era român, ardelean, cu idealuri mici, realizabile. Ca fiu de preot sărac, primise o educaţie ca orice copil de la ţară. Învăţase să învîrtească biciul în urma ciurdei, să ţină coarnele plugului, să tragă la coasă. Se întîmpla, îndeosebi primăvara, cînd stătea pe malul Mureşului şi privea prăvălirea tăbliilor de gheaţă, să-l cuprindă un fior de teamă şi să-şi aducă aminte de poveştile unchiului său, despre un om lovit de trăsnet, despre un copil născut jumătate om, şi despre morţii care se trezesc între miezul nopţii şi primul cîntat al cocoşilor. Atunci, deznădăjduit, fugea acasă, se trîntea în pat, cu faţa în pernă, să nu vadă, să nu audă. La fiecare fulgerare îşi făcea cruce, iar cînd pornea furtuna, astupa gaura cheii cu lut, să nu pătrundă necuratul. Iubea soarele, poiana înflorită, mirosul dulceag al porumbului necopt. Îi plăcea să stea ore întregi în vîrful dudului cel mare de la marginea satului, să privească şerpuirea şoselei printre lanuri, să urmărească norii de praf ce se năşteau şi se legănau în urma căruţelor. Capătul drumului nu se vedea din dud ; dar se bănuia undeva departe, dincolo de dolma cenuşie a hotarului, pierzîndu-se la marginea pustei, acolo unde se înalţa, din case de cărămizi, oraşul. Oraşul, cu sutele de străzi, îl îmbia, ca o chemare nelămurită. De multe ori se vedea printre străini, care nu-l ştiau pe nume, care nu-l arătau

cu degetul : „Uite, ăsta e feciorul cel mic al lui popa Benoagă chiorul". Acolo ar fi vrut să fie mai mare peste toți, un fel de ciurdaș. Îi plăcea să făurească asemenea vise.

Dar mult mai mult decît toate astea îi plăcea să răsfoiască cărțile din scoarță în scoarță, chiar și pe acelea care nu aveau poze. Se uita cu evlavie la literele mici, tipărite unele lîngă altele, în șiruri compacte, așa cum își închipuia că trebuie să stea și soldații. Iar mai tîrziu, cînd a prins tainele care se ascundeau în spatele acestor soldați, a iubit și mai mult cărțile. Nu că ar fi descoperit în ele cine știe ce secrete sau drumuri noi de înălțare sufletească, ci i se părea că studierea lor e mult mai ușoară decît munca cîmpului. De aceea, se rugase de tatăl său să-l dea la școală la Arad. Aici totul i se părea ca din basme. Străzile largi, casele mari, trăsurile, oamenii. În liceu a învățat cu o încăpățînare de catîr, de teamă să nu rămînă repetent și să fie nevoit să se întoarcă la țară. Chiar și pentru orele de gimnastică se pregătea cu seriozitate. Stătea ore întregi în privată și-și comanda singur : brațele în sus, brațele în lături... Era atent la propria-i comandă de parcă ar fi stat în fața unei comisii de examinare. În clasă, în timpul orelor de religie, se uita la portretul lui Frantz Iosif de parcă ar fi fost însuși dumnezeu. Îi admira barba de apostol, fruntea lată și ochii retușați de un fotograf din Beci. Socotea că fotografia din perete îi aducea noroc, și de aceea, totdeauna cînd era chemat la tablă, trăgea cu ochiul la împărat. Cele patru clase de liceu i-au întărit convingerea că munca de cărturar e mai ușoară decît a țăranului. De aceea, din cel de-al doilea an de școală nu s-a mai dus acasă nici în timpul vacanțelor de vară, de teamă ca nu cumva bătrînul popă să se răzgîndească

și să nu-l mai lase la carte. Își căuta de lucru în oraș, dădea meditații, dar ar fi măturat și trotuarele, numai să nu se întoarcă acasă.

În primul an a intrat educator la un avocat, Pahonțiu, să-i pregătească nepotul pentru un examen de corigență. Elevul, un băiat plăpînd, bolnav de plămîni, cu gesturi nesigure, în timpul anului îi fusese coleg de clasă. Benoagă îl iubea mult : nu dintr-o dărnicie sufletească sau din compătimire, ci pentru faptul că Pahonțiu cel mic se temea de el, îl admira. Îl admira pentru notele lui bune, pentru cunoștințele lui de la școală.

Cele două ore pe care le petrecea în casa avocatului îi produceau satisfacții nebănuite pînă atunci : era sever, comanda ca un dascăl de profesie. Îl punea pe Pahonțiu să stea drepți în fața lui, să-i ceară voie dacă voia să iasă. Iar cînd își aducea aminte că pentru această plăcere personală mai lua și bani, ar fi fost în stare să tragă un chiot de să se dărîme zidurile.

Nu s-a întors acasă decît în cel de-al treilea an, în timpul concediului de vară, la înmormîntarea lui taicăsău. Primise o telegramă : „Vino acasă, tata a murit călcat de taur". Satul i se păru neschimbat, casa la fel. Pe vremuri, în copilăria-i depărtată, se temea de moarte și de toate lucrurile care erau în legătură cu ea : coliva, lumînările, cimitirul. Acum, fără să știe de ce, parcă i s-ar fi tăiat frica : călca printre mormintele neîngrijite fără sentiment, cu gîndul la oraș și la ceea ce ar putea spune oamenii despre el. Cînd au coborît sicriul cu funia și a auzit rostogolirea uscată a bulgărilor de pămînt pe lada de scînduri, a împins și el cu vîrful pantofului o bucată de humă. Fără nici o noimă își aduse aminte că în scocul morii sînt broaște cu burta albă, cum nu văzuse nicicînd în altă parte. După îngropăciune s-a

dus să vadă taurul. Era un animal ciolănos, cu crupe lustruite. De ochii lumii, ca să se vadă cît îi de amărît, a cerut un bici și a dat în taur pînă cînd nu și-a mai simțit mîinile de oboseală. Acestea îi erau toate amintirile de-acasă. Dar dacă n-avea nimic care să-l lege de trecut, Valeriu Benoagă aștepta foarte mult de la viitor. Voia să fie numit director de școală. Pentru realizarea acestui vis zece ani de-a rîndul n-a întîrziat de la cursuri, nu s-a dedat băuturii și a fost om la locul lui.

Învățase generații întregi mînuirea plumbului și era convins că fără el toți copiii din satul lui ar fi rămas neștiutori, proști. Se mira și îi era ciudă că nimeni nu-l prețuiește mai mult decît pe notar și de aceea încetul cu încetul începu să ocolească oamenii. Stătea ore întregi acasă, iar duminica și în alte zile de sărbătoare, cînd nu se țineau cursuri, nici nu se scula din pat decît la orele de mîncare. Citea, citea și i se părea că se recunoaște în fiecare carte în persoana eroului principal, și cînd cădea frînt de oboseală din cauza lecturii își spunea că e obosit din cauza peripețiilor prin care a trecut... În clasă îi plăcea să fie întrebat de cîte un elev și să lămurească nedumeririle lor. Atunci lua o înfățișare gravă, își pleca capul în pămînt, medita. După un timp, cînd se stingea și ultimul zgomot, de puteai auzi răsuflarea elevilor, începea să vorbească.

— Mă întreabă Ciurezu de ce nu cad stelele pe pămînt... Nu cad. Păi cum să cadă, netrebnicule, dacă nu sînt chiar deasupra pămîntului? Și chiar dacă ar cădea una, care se află deasupra noastră, pînă să ajungă la noi, ne-am cărat din loc. V-am spus doar: pămîntul se învîrtește. Așa l-a lăsat dumnezeu să se învîrtească ca un titirez pînă în vecii vecilor.

Despre cele înfăptuite de dumnezeu vorbea mai mult. Le știa mai bine și aici nu îndrăznea nimeni să-l întrerupă cu o întrebare nelalocul ei.

S-a însurat, așa cum se cuvine, după primul an de la numirea sa în învățământ, din dragoste, și a doua zi după nuntă s-a prezentat la școală. S-a emoționat pînă la lacrimi de florile aduse de școlărițe, și în ziua aceea, pentru prima oară în viața lui, n-a predat lecțiile după cum s-ar fi cuvenit. Dintre materiile pe care le preda, istoria îi plăcea cel mai mult. Vorbea ore întregi despre Radu Vodă, despre Unirea Principatelor și mai cu seamă stăruia asupra legendelor. Ajutat de fantezia-i bolnăvicioasă, născocea fapte și aventuri pe seama voievozilor, astfel că, an de an, s-a îndepărtat tot mai mult de realitate. Elevii lui erau convinși cu toții că sînt urmași direcți ai lui Matei Corvinul, Făt-frumosul Ardealului și al Ecaterinei Varga, adevărata nevastă a lui Dragoș Vodă moldoveanul. El singur, Valeriu Benoagă, nu se mai putea descurca printre atîția domnitori.

După nuntă, Valeriu Benoagă își dădea importanță ; nu ieșea în uliță fără hainele și bocancii periați ; călca apăsat, cu solemnitate și cînta mai avan la cor. Cam tot pe vremea aceea l-au ales în consiliul comunal, șef peste pompierii voluntari. La exercițiile de joi după masă, Valeriu, lipit cu șezutul de pătura de pe capra briștei primăriei, comanda manevrele cu furtunul. Striga :

— Butoiul unu la țeavă !

Pompierii, doi funcționari pensionați, fiul băcanului și factorul poștal, slobozeau furtunul în Mureș și, cu schimbul, pompau apă în butoi.

Valeriu, în brișcă, aștepta strigătul de răspuns :

— Butoiul unu gaaata !

Acum, duminicile sau orele libere de după cursuri şi le petrecea în sat, plimbîndu-se pe uliţa principală. Îşi ţinea degetele mari împlîntate în mîneca pieptarului, aşteptînd să fie salutat. La bună ziua, răspundea „bună", la sărut mîna, clătina înţelegător din cap. Sătenii îl iubeau şi, ca la un înşcolat, veneau să-i ceară sfaturi. În asemenea împrejurări, Valeriu Benoagă era darnic. De obicei sfaturile lui se terminau cu citarea unui proverb.

— „Românul nu piere", spunea oamenilor îmbolnăviţi de oftică, şi dacă totuşi „românul piere", îmbărbăta urmaşii : „Domnul a dat, domnul a luat".

Unui om căruia i-a pocnit un ochi sub pumnul jandarmului, i-a spus :

— Bucură-te şi laudă-l pe domnul că ţi-a lăsat pe celălalt.

Nevastă-sa, Irina, o femeie înaltă, uscăţivă, cu ochi albaştri şi cu faţa trandafirie de febră, a murit după nouă luni de căsătorie, sub mîna moaşei. Benoagă, ori de cîte ori venea vorba despre ea, lămurea oamenii : „N-a avut destulă putere".

Valeriu Benoagă, după cum cerea obiceiul, a purtat doliu un an de zile şi a postit în fiecare miercuri şi vineri. Numai pe ascuns, dacă nu-l vedea gazda, rupea cîte o bucăţică de cîrnat din cămară şi-o înfuleca în privată să nu-l zărească vreun ochi străin. După ce se sătura, se întrista şi-şi cerea iertare de la Irina.

În general a avut puţine bucurii : cea mai mare atunci cînd „pentru sîrguinţă şi abnegaţie" l-au numit directorul şcolii primare din Comlăuş. A vîndut toate cele netrebuincioase casei — rochiile Irinei — şi şi-a cumpărat haine noi de lustrin, negre, cu patru nasturi, aşa cum se cuvine unui director.

2

În satul cel nou a sosit cu căruța. L-au primit școlarii, îmbrăcați în straie naționale, cu steguleţe de hîrtie în mînă. Benoagă i-a văzut de departe. În ochi i-au apărut lacrimi de emoție, iar în gît o gălușcă mare cît o nucă i-a îngreunat respirația. Primarul, notarul, popa, cei doi cîrciumari și farmacistul au ținut cuvîntări de „bun sosit", la care Valeriu Benoagă le-a răspuns tot prin cuvîntare.

Primul drum de la locul de serbare l-a făcut la școală, unde primise locuință. Clădirea, din cărămidă arsă, era mare, pătrată, cu tencuiala căzută. Benoagă îi cercetă ușile, ferestrele, și fiecare stricăciune ce descoperea îi era parcă un cui în inimă. Oricum, era casa lui. În cămară găsi cîțiva butuci și vreo zece sticle goale. Valeriu închise ușa cămării cu cheia, să nu-i fure cineva lemnele. Pe urmă se duse în sat și tot timpul drumului se uita îndărăt, spre casa lui, să vadă dacă e mai înaltă sau nu ca celelalte. Era. Asta îl bucură.

La primărie se interesă de iușul directorului : erau patru iugăre de pămînt arabil și o livadă de patruzeci de ari. Încă în ziua aceea cercetă prunii, să vadă în ce stare sînt, apoi ieși și la cîmp. Pămîntul era dat în parte unei văduve, pe nume Bonțoș, dar era prea tîrziu ca s-o viziteze și pe dînsa. Hotărî să amîne treaba asta pentru a doua zi.

Bonțoșoaia nu era acasă, doar fiică-sa Elena. Spăla în tindă. Valeriu Benoagă o privi plictisit, pînă cînd ea se aplecă din nou deasupra albiei. Atunci, prin deschizătura bluzei îi zări sînii proaspăt copți, rotunzi, cu sfîrc mare, negricios.

— Cîți ani ai, fetița mea ?

— Cincisprezece.

— Cincisprezece zici ?... Hm... Da școală ai făcut ?

— Da. Umblu în a șasea...

— Ai cam fost repetentă.

— Nu, domnule ! Anul cînd a murit tata n-am urmat, și nici anul trecut, cînd a fost mama bolnavă.

— Dar ea nu mai e bolnavă ?...

— Nu.

Stoarse rufele spălate și Valeriu Benoagă se miră de puterea ei. O cercetă cu luare-aminte. Elena se îmbujoră sub privirile lui.

La plecare o mîngîie pe față și toată seara se gîndi la dînsa.

Mobilele i-au sosit cu o săptămînă întîrziere, pe contul primăriei, și atunci Valeriu Benoagă, cu ajutorul elevilor, și-a aranjat locuința. Pentru prima oară în viața lui era fericit. Acum credea cu adevărat în dumnezeu și nu se putea liniști îndeajuns că mai demult n-a fost credincios precum ar fi trebuit să fie. Seară de seară citea Biblia, cele zece porunci. Uneori le număra pe degete, controlîndu-se dacă le-a călcat au ba. Această inventariere a poruncilor îl satisfăcea totdeauna. De aceea, de la o vreme nu mai deschidea Sfînta Scriptură, ci numai Tablele lui Moise, copiate într-un caiet de dictando. Niciodată n-a luat numele domnului în deșert, nu s-a închinat la lucruri cioplite, n-a mințit, n-a furat, și-a cinstit părinții. Pentru respectarea ultimelor două puncte, ori de cîte ori era invitat acasă la primar sau la farmacist, ocolea privirile nevestelor acestora. Mai cu seamă se ferea de ispitele nevestei farmacistului, o femeie împlinită, cu șoldurile cît un butoi.

În ultima vreme însă se gîndea tot mai des la Irina și la copilul care ar fi trebuit să vină și se întrista. Atunci

umbla cu capul în pămînt, fără să se ferească de imala care în Comlăuș era din belșug.

Dintre clasele unde preda, cel mai mult îi plăcea într-a șasea. Acolo, în ultima bancă, stătea Elena Bonțoș, cu mîinile încrucișate în față. Poate și de aceea hotărîse directorul ca elevii toți să stea cu mîinile la spate.

La 24 ianuarie și la 10 mai Valeriu Benoagă ținea cuvîntări patriotice în sala de gimnastică (cea mai mare încăpere din Comlăuș), văruită proaspăt pentru aceste evenimente. Se urca la tribuna improvizată și, deși avea textul cuvîntării scris pe foi ministeriale, vorbea liber. I se părea că tot satul îl ascultă cu gura căscată. Țăranii se mirau de cunoștințele lui, îl aplaudau la fiecare pauză ținută anume pentru acest lucru. Primăvara, dădea sfaturi gospodarilor, îi chema la săpatul grădinii, iar toamna alături de ei se bucura de belșug. Tot mai des, la fierberea țuicii, se îmbăta. Uneori, cînd era invitat la casele mai-marilor din sat, vorbea despre Eminescu, despre Ștefan cel Mare și despre „românul care se naște poet". Învățase să joace cărți, șaizeci și șase, și în timpul jocului, dacă se întîmpla să atingă genunchii primăriței, nu se mai roșea. Dimpotrivă, își înghesuia picioarele sub masă, tușea semnificativ și în semn de participare conștientă bătea cu vîrful degetelor în tăblia mesei.

În clasă, în timpul orelor, se întîmpla uneori să adoarmă. Atunci punea pe copii să jure pe sfînta cruce că nu vor pomeni nimănui de acest lucru. Alteori, cînd i se părea că cineva rîde de el, chema pe elevi unul cîte unul în cancelarie și-i descosea :

— Tu ai rîs de mine, netrebnicule ?

— Nu, domnule director.

— Dar, spune-mi drept, poreclă mi-ați găsit ?

— Nu, domnule director.

— Şi nici nu-mi găsiţi. Nu e frumos să vă bateţi joc de învăţătorul vostru. Ai auzit ?

— Da, domnule director.

— Atunci te iert, netrebnicule. Numai de aia, că tat-tu e gospodar. Am auzit că aţi tăiat porcul. Frumos ieşit-au cartaboşii ? Atunci e bine. Spune-i lui tat-tu că te-am întrebat de cartaboşi. Şi acum du-te şi trimite-l pe Dulămiţă...

Haina de lustrin cumpărată încă în satul vecin nu-l mai cuprindea. Umbla cu pieptarul descheiat şi-şi mîngîia pîntecul, pe care cămaşa începea să se întindă ca pielea pe tobă.

3

Abia pe la sfîrşitul lui aprilie începe primăvara în Comlăuş. Atunci, pe ambele părţi ale rîpii, acolo unde se povesteşte că s-ar fi petrecut minunea, ierburile prind o culoare verde ciudată, aproape galbenă. Localnicii spun că niciunde în ţară nu sînt atîtea romaniţe ca la Comlăuş. Tot spre sfîrşitul lui aprilie, Mureşul creşte, îşi revarsă apele murdare, se lasă greblat de joardele miţoase ale sălciilor. Pe urmă, cînd apele se retrag, gospodarii aleargă să ridice zăplazuri, să taie calea nămolului negru ce vrea să se reverse în Mureş. Pămîntul mustos, darnic, miroase urît, dar pentru comlăuşeni nimic nu miroase mai frumos decît nămolul : nămolul înseamnă pîine, belşug.

În anul 1936, cînd s-a petrecut minunea, nu s-a revărsat Mureşul. N-a fost nici ploaie, vîntul bătea uscat

a secetă. Pămîntul își căsca gurile crăpate spre cer, dar cerurile păgîne nu se îndurau să plouă. Seara, tot satul ieșea la rîpă în așteptarea norilor care, la fel de păgîni, se mistuiau la marginile zărilor. Arteziana lăcrăma tot mai încet, cei din creierul munților care veniseră în căutarea semințelor de pîine abia se puteau răcori. Își udau numai buzele crăpate și întindeau spre localnici desagii mari, goi. Pe vremea aceea a sosit predicatorul. Era un om mic de statură, borțos, cu anteriul unsuros plin de petice. S-a rugat spre toate cele patru puncte cardinale, a cerut praporii sfințiți din biserică și a pornit procesiunea pe cîmpuri. Satul, cu mic cu mare, s-a încolonat în urma lui. Corul bisericii, corul școlii, condus de Valeriu Benoagă, au preaslăvit pe Fecioara născătoare, pe sfîntul Ilie, dar ploaie nici un strop. N-a căzut strop de ploaie nici a doua, nici a treia zi.

Cînd predicatorul și-a dat seama că mulțimea se împuținează în urma lui, a cerut să se bată clopotele a vecernie și a ținut o predică lungă, despre psalmii regelui David și despre Apocalipsa.

— Păcătoși sînteți și negreala sufletelor voastre a întunecat căile rugilor.

A dat căciula roată și a adunat bani pentru cumpărarea unei cruci de argint : de la săraci puțini, de la bogați mai mulți. Cînd n-au mai încăput bănuții în căciulă, a plecat și nu puțini erau aceia care se îndoiau de întoarcerea predicatorului. Dar nu s-a întîmplat așa. Predicatorul s-a întors după trei zile, în birjă, ținînd deasupra capului o cruce mare de argint. Tot satul s-a adunat atunci la marginea rîpii. Predicatorul, care a cercetat barometrul încă la biserică, a oficiat slujba religioasă și a aruncat crucea de argint în gol. Trei ore

au trecut doar și spre apus, nori negri, grei, prevestitori de ploaie s-au adunat clăbăț deasupra satului. Stropii, la început înceți, apoi tot mai repezi, se înșirau în văzduh ca niște mătănii străvezii, legînd cerul cu pămîntul. Pînă și Pavel Ioța, despre care se spunea că e cel mai necredincios din sat, a început să se îndoiască de necredința lui.

Seara, mustrat de conștiință, s-a sculat din pat și a dat fuga pînă la rîpă. „Păcat să stea crucea acolo în glod — și-a spus — mai loc de cinste pentru dînsa e peretele cel mare al altarului."

A coborît în prăpastie, a căutat ce a căutat, pe urmă a dat de ea. S-a aplecat s-o ridice, și atunci, mamă doamne, s-a petrecut minunea. Crucea mare de argint, ca și cum dracul și-ar fi băgat coada, a prins niște pete de rugină. Supărat de înșelăciune, Pavel Ioța a căutat un retevei noduros și a dat fuga în sat, la casa predicatorului, să-i vestească minunea.

De atunci a trecut un an și oamenii vorbesc tot mai puțin despre minune. A început s-o uite și Pavel Ioța, mai cu seamă că era îndrăgostit tun de Elena Bonțoș.

Aștepta să se lase înserarea, să se așeze praful de peste zi, și abia atunci pornea spre casa Elenei. Stătea ceasuri întregi rezemat de gardul de nuiele, cu ochii țintă spre bucătăria de vară, unde o bănuia. Ea, cînd își termina muncile, își lega basmaua de duminică și-l striga pe întuneric :

— Ioța, Ioța !

Pavel, în joacă, nu răspundea. O aștepta să se apropie de poartă, abia atunci o prindea de umeri.

— Mult te-am așteptat.

— Tu știi, Ioța.

— Știu.

Se țineau de mînă, păşeau cînd soldăţeşte, cînd ca pisicile.

— Am aprins focul la cărămizi, nu vii ?

— Vin.

Îi plăcea Elenei la cărămidărie, mai ales cînd aprindeau focul la morman. Atunci lutul încins ca jeraticul aruncă pîlpîiri roşiatice, colorînd feţele celor din jur.

— Spune, Ioţa, şi eu mi-s roşie ca tine ?

— Îhîm...

— Roşie, roşie ?

— Da.

Stăteau pe iarbă turceşte, unul lîngă altul, şi priveau cărămizile încinse ca jeraticul. Tatăl lui Ioţa nu se sinchisea de ei : potrivea butucii de plop uscat, aţîţa focul, şi rar, dacă se întîmpla să nu i se sfîrşească tutunul înainte de vreme, le mai arunca cîte o vorbă :

— Aşa o fi şi în iad.

Ei nu-i răspundeau. Aveau la alte cele de gîndit decît la iad.

— Eu chiar dacă ajung acolo, mi-e totuna. Tot m-am obişnuit cu focul. Lor, domnilor — arăta cu mîna spre casa cu două etaje a primarului — lor o să le fie mai greu.

Spre miezul nopţii bătrînul Ioţa îi gonea acasă :

— Na, v-aţi încălzit destul. Plecaţi să vă culcaţi doară. E noapte.

Şi ei, ţinîndu-se de mînă, plecau spre casă, tăcuţi. La gardul de nuiele, Pavel Ioţa o prindea şi de cealaltă mînă şi aştepta să spună ea prima „noapte bună". Elena nu spunea nimic, se legăna pe picioare şi aştepta vorbă de la Ioţa.

Amîndoi aveau mîinile calde, bătătorite.

Elena Bonțoș era singura fiică a văduvei cu același nume și era la fel de harnică ca mumă-sa. Era împlinită înainte de vreme, puțin grăsuță, cu ochii albaștri ca floarea grîului. Cînd rîdea, făcea gropițe în amîndoi obrajii și i se vedeau dinții albi, mărunți și ascuțiți. Tatăl ei murise cu patru ani în urmă într-un spital din Arad. Nu fusese zdravăn la minte. Se smintise într-o primăvară sub pumnii jandarmilor. L-au prins furînd porumb de la magazia conacului și l-au dat pe mîna jandarmilor.

— Am furat, da' de ce mă mai bateți? a spus el acasă cînd au venit jandarmii după el. Am furat că mi-o fost foame.

Trei săptămîni la rînd l-au bătut și poate l-ar fi bătut încă, dacă într-o bună zi n-ar fi început să rîdă. Rîdea de parcă n-ar mai fi putut de bine. Nici judecătorii n-au mai vrut să știe de el. Au rîs de s-au prăpădit și au hotărît să-l lase liber. Doctorii au întocmit o mulțime de hîrtii din care reieșea că Enache Bonțoș a fost slab de minte încă din născare și l-a tîmpit băutura. Cei din sat cînd îl vedeau se cruceau și căutau să-l ocolească încă de departe. Numai tatăl lui Ioța a dat hîrtie la tribunal că doctorii mint, că Bonțoș „n-a fost om beutor și nici slab de minte din născare". L-au hărțuit și pe el la judecăți și a stat chiar trei luni la temniță pentru jurăminte mincinoase. De atunci nu se avea bine cu jandarmii. Judecățile i-au mîncat cele patru iugăre și, să nu rămînă pe drumuri, s-a apucat la bătrînețe de cărămidărie.

Și Elena s-a temut de taică-su. Noaptea stătea ghemuită în pat, tremurînd toată, și se silea să nu plîngă. Enache Bonțoș se supăra foc cînd vedea lacrimi.

Cam din vremea aceea a ieşit vorba în sat că toată familia Bonţoş e slabă la minte. Prietenele ei nu o dată i-au spus în faţă :

— Proasto !

Dacă se întîmpla ca la fîntînă să-i scape căldarea din mînă, toţi o priveau cu luare-aminte şi clătinau înţelegători din cap :

— A început să dea pe urmele lui Bonţoş.

Dacă zîmbea numai, oamenii tresăreau :

— Aţi văzut, începe să rîdă şi ea.

Dacă plîngea, spuneau că a luat-o pe cealaltă cale :

— Unul cu rîsul, celălalt cu plînsul.

În vremea din urmă, Elena se ferea de ochii satului. Deveni tăcută şi în sufletul ei de copil se cuibărise credinţa că-i proastă. Spunea :

— Mamă, eu de ce mi-s proastă ?

— Tu eşti numai săracă, fata mea. Numai săracă.

Celelalte fete de seama ei au început să meargă la horă, dar ea nu s-a încumetat. O singură dată doar, dar nu se găsi nimeni s-o ia de mînă. A plecat întristată şi a jurat că nu se va mai duce niciodată. Şi în loc de horă s-a înfundat tot mai mult în treburile casei şi-n cărţi. A citit toate cărţile din biblioteca şcolii, pe unele de două ori. Ziua lucra, şi noaptea stătea la lampa de petrol buchisind slovele. Într-o zi, încă dascălul cel vechi a întrebat-o de ce-i atît de mohorîtă şi stă ascunsă în casă de n-o vede nimeni. Ea i-a răspuns că citeşte şi n-are vreme de preumblare. Dascălul s-a sfătuit cu mai-marii din comună şi la sfatul lor n-a mai dat cărţi pe mîna Elenei :

— Te strici la minte şi ai să ajungi ca taică-tu. Să nu mai citeşti !

Fără cărți, Elena s-a simțit și mai singură, și nu o dată s-a gîndit să ia drumul Mureșului. Pe urmă Pavel Ioța i-a vorbit cum nu i-a vorbit pînă atunci nimeni.

— Cînd termin cătănia, te iau de muiere, Elena. Vrei ?

— Vreau.

— O să ne mutăm în casa lui tata. Vrei ?

— Vreau.

— Da' spune-mi, Elena, cu sufletul deschis, mă placi ?

Ea nu i-a răspuns. Și-a plecat numai capul și s-a înroșit la față, de parcă ar fi stat în fața cărămizilor încinse.

De atunci, ori de cîte ori umbla singură pe cîmpuri, se vedea în tinda casei lui Ioța, cu mînecile suflecate, așteptîndu-și soțul. Această imagine a apărut din senin, dar s-a înrădăcinat atît de adînc în mintea ei, încît i se părea că nu mai e închipuire, ci adevăr curat. Dacă și-ar fi închis ochii, ar fi putut vedea că scîndurile care pardoseau tinda erau galbene de prea mult spălat, că lîngă trepte s-a dezlegat un braț de viță și acum atîrnă brambura în bătaia vîntului. Pe urmă, și-a dat seama că tinda pe care o visa nu a apărut din senin. Pe vremuri și tinda lor avea scîndurile galbene date cu ceară, numai maică-sa nu-și mai aștepta soțul cu mînecile suflecate. Pînă și brațul de viță rupt era din vița veche, acum secătuită de soare. Și cu cît se gîndea mai mult la Ioța, cu atît își aducea mai mult aminte de „casa lor" veche. Era odată o seară de iarnă cu flori de gheață pe ferești. Cu o așchie ascuțită a încercat să deseneze frunzele întortocheate, dar parcă a reușit ? S-a lăsat păgubașă. Tata s-a întors beat de la cîrciumă. De ce o fi cîntat dînsul numai cîntece triste ?

Într-o zi a întrebat-o pe maică-sa :

— Mamă, zi, tata a fost om rău ?

Mamă-sa a privit-o uimită, apoi și-a plecat capul în pămînt.

— Așa zic oamenii, fata mea.

— Și de ce o fi plîns în noaptea aceea, mamă ?

— De ce o fi plîns ? Nu știu ! Dar tu, Elena, tu n-ai voie să plîngi.

Ce bun e dumnezeu că l-a adus pe Ioța în cale. Numai de nu s-ar încăpățîna Ioța și și-ar rade mustățile. Că nu-i șade bine ! Sînt încă tare moi firele și caraghios de galbene, ca paiul. Pînă la urmă tot o să-l convingă, numai de s-ar termina o dată cu școala.

Elena Bonțoș umbla în clasa șaptea, în clasa lui Valeriu Benoagă. În timpul orelor, străpunsă de privirile flămînde ale dascălului, își pleca ochii în pămînt. Rușinea o înfrumusețea și mai mult. Benoagă, de cîte ori avea ocazia, o mîngîia pe umăr, pe față, și o ciupea de bărbie. De multe ori o chema și după masă la școală „să dea o mînă de ajutor". O punea să îmbrace în hîrtie albastră cărțile bibliotecii, sau chiar să citească compunerile celor din cursul inferior. Elena stătea țeapănă pe scaunul din cancelarie, cu genunchii strînși, reținîndu-și răsuflarea.

— N-ai vrea să fii dascăliță, Elena ?

— Nu, domnule director.

— Dar ce-ai vrea să fii tu ?

— Nimic, domnule director.

— Cum nimic ? rîdea Benoagă și-o mîngîia pe față.

Elena abia aștepta să se întunece și să plece. Acasă o așteptau lucrurile nefăcute, maică-sa, și, dacă nu era prins la cărămidărie, Pavel Ioța. Cu el colinda dolmele din împrejurimi, și cînd, osteniți, se așezau pe iarbă, Elena căuta pe întuneric mîinile bătătorite ale flăcăului :

— Tu ce ai vrea să fac cînd o să fiu mare ?

— Proasto, rîdea Ioța. Ce să faci ?... Copii ! Eu am să fac cărămizi, iar tu ai să faci copii.

Noaptea, culcată în pat, cînd somnul întîrzia să vină, Elena își mîngîia sînii și șoptea încet să n-o audă nici maică-sa : „Am să fac copii".

Somnul îl ocolea și pe Benoagă. El își îmboțea cămașa de noapte ridicată pînă la buric și se gîndea la Elena. I-a îndrăgit umbletul legănat, mintea ageră și seninătatea ei. Ar fi vrut să ceară sfatul cuiva, să-l întrebe dacă nu păcătuiește cu gîndul, dar dorința era mai puternică decît credința. Și dacă în nopțile acelea de nesomn reușea să adoarmă, tot cu ea se visa : visa că mergeau alături, ba chiar, uneori, că locuiau în aceeași cameră : în camera lui de la școală.

La sfîrșitul anului școlar, Valeriu Benoagă n-a mai putut răbda : a chemat-o pe bătrîna Bonțoș la cancelarie.

— Fata dumitale, Elena, e fată tare deșteaptă. Păcat că nu urmează la școală.

— Dar, vai păcatele mele, domnule director. De unde bani pentru școală ?

La asta nu se gîndise Benoagă. A socotit cît a socotit, pe urmă și-a călcat peste inimă :

— Eu am ceva bani.

Pe urmă i-a mai spus că din dragoste pentru mintea Elenei ar fi dispus să-i plătească și taxele. Din vorbă în vorbă, bătrîna a înțeles că domnul director ar vrea s-o crească, s-o ridice alături de el. N-a întrebat decît un singur lucru :

— Și eu cu ce mă aleg ?

— Dacă s-o învoi Elena, n-ai grijă dumneata.

— Păcatele mele, domnule director, dar ce o spune Elena... că eu, cu dragă inimă.

Pe drum spre casă, bătrînei Bonțoș i-au dat lacrimile în ochi : „Tot există un dumnezeu și o sfîntă dreptate". Oamenii se uitau mirați în urma ei, dar cui îi mai păsa acum de oameni ? Cînd a intrat în casă, a prins-o pe Elena de umeri :

— Scăpăm de sărăcie, Eleno. Bucură-te.

— Dar ce s-a întîmplat, mamă ?

— Te trimite domnul director la școala din Arad. Vrea să te facă doamnă. Învățătoare te face.

— Nu vreau să mă duc la Arad.

— Dar ce vrei să faci ?

— Vreau să rămîn acasă.

— Te place directorul, proasto ! Văd că ai cu cine semăna...

— Și tu, mamă.

Seara au plîns amîndouă, dar în zori bătrîna Bonțoș, mai hotărîtă ca niciodată, a sculat-o pe Elena din somn :

— Ai să te duci la Arad.

— Nu mă duc...

— Te duci...

Încă în ziua aceea, bătrîna Bonțoș a adus-o pe Elena la școală, în casa directorului. Fata era plînsă, bătută.

— Na, pupă mîna directorului, tu fată proastă. Nu vezi că domnul director îți vrea numai binele ? Vrea să te facă doamnă.

Benoagă întinse mîna dreaptă spre Elena. Ea avea buzele reci, uscate.

Numai Pavel Ioța a încercat să se împotrivească. Dar ce putea să facă Pavel Ioța, un simplu cărămidar ? Nimic.

Ultima seară cînd au fost împreună, Elena și-a lipit capul pe pieptul lui și a plîns încet, cuminte ca un copil.

— De ce nu vrei să fugi cu mine, Pavele ?

— Unde să fug ? Tu știi că am ordinul de chemare în buzunar. Cînd mă întorc de la cătănie...

Dinspre dolmă, acolo unde trei plopi singuratici își tremurau frunzele cărnoase în bătaia lunii, un vînt firav, obosit și cald, se strecura neputincios înspre luncă, încurcîndu-se în paiul înalt al lanului. Spicele aplecate de rod, legănîndu-se, sunau ca zurgălăii. Era muzica nelămurită a pustei, melodia belșugului. Dar nici Pavel Ioța și nici Elena Bonțoș n-aveau urechi pentru acest cîntec. Își ascultau bătăile repezi ale inimilor, se țineau de mînă, ca doi copii zdrobiți de nesfîrșitul întinderilor.

— Cînd vin de la cătănie, Elena...

— Dar cînd vii de la cătănie ?

— Cînd ? După trei ani, Elena.

— Și ce fac eu trei ani ?

— Înveți.

— Și cînd te-ai întors ?

— Tu mai stai un an și te faci dăscăliță. Trei ani nu-s o viață întreagă...

De undeva, foarte deslușit, se auzea cîntecul unei ciocîrlii.

Elena n-a dormit în noaptea aceea : stătea cu ochii deschiși, pînă cînd zorile au înălbit ferestrele. La gară a fost atît de multă lume, că nici nu și-a putut lua rămas bun de la Ioța. L-a privit numai, cu ochii încețoșați printre lacrimi : Ioța stătea pe scări, apoi o dată cu trenul se făcea tot mai mic, ca un prunc, ca un punct, pînă cînd se topi în nesfîrșire.

În vara aceea, Valeriu Benoagă o pregăti pe Elena Bonțoș pentru examenul de admitere. Zile întregi au stat aplecați asupra cărților și, ca prin minune, toate cunoștințele directorului au trecut în capul Elenei.

Elena a reușit la examenul de admitere.

5

În primăvară, Elena s-a întors acasă cu un şorţ negru de clot şi cu guleraş alb. Valeriu Benoagă a aşteptat-o la gară şi tot drumul spre casă a întrebat-o dacă ştie să extragă rădăcina pătrată, dacă a auzit de Bogdan Chiorul, dacă ştie cîte bătălii a avut Vlad Ţepeş. Elena îi răspundea la fel ca pe vremea cînd era eleva lui, şi Benoagă socotea asta ca un prim pas de apropiere. Tot pe motivul meditaţiei o lua la plimbare în zăvoi şi nu-i păsa că gurile rele, mai ales nevasta farmacistului, acum văduvă, scorneau fel de fel de întîmplări pe socoteala lor.

Benoagă nu vedea, Benoagă nu auzea. O pîndea numai cu coada ochiului, o măsura, o cîntărea dacă i se potriveşte sau nu. Cîteodată îi lua mîinile în palmă, îi vorbea despre frumuseţea meseriei de dascăl, despre familie ca simbol al statului, al naţiei române. Iar cînd era singur, colinda cimitirul căutînd un loc potrivit pentru cripta unde se vor odihni, atunci cînd domnul va crede de cuviinţă să-i cheme la sînul său prea sfînt.

Dar despre astea nu vorbea Elenei. De mulţumit ce era, rupse foile din carneţelul cu scoarţe cafenii şi nu mai era supărat nici pe Alois Terente, nici pe Ivănuş Luncan şi nici pe ceilalţi. Acum, gîndindu-se la viitorul lui, îşi aducea tot mai puţin aminte de Irina (ea, desigur, de acolo de sus, îl iartă) şi-şi aducea tot mai mult aminte de anii copilăriei.

De şcoală, nu se prea ţinea. Era director şi nici dracu' nu-l controla. Rar de tot, cînd se vîntura vreun inspector, de obicei pe vremea tăierii porcilor sau la culesul viilor, găsea treburile şcolii în ordine. Şi copiii din Com-

lăuș nu erau nici mai deștepți, nici mai proști decît în celelalte sate.

Elena, ori de cîte ori îi stătea în putință, alerga la cărămidărie să schimbe o vorbă cu tatăl lui Ioța :

— Ioța ce scrie ?

— Rar scrie. Îi merge prost. Îl mănîncă păduchii. Dar tu, văd, fata mea, ai să te faci.

— N-am să mă fac. Îl aștept pe Ioța.

Focul de sub cărămizile necoapte nu mai era atît de frumos ca în trecut. Și nici bătrînul Ioța nu mai era cel vechi. Spunea :

— Nu știu cum o fi iadul sus, dar pe cel de jos îl cunosc. Îl cunosc, fata mea. Și o să-l cunoască și domnii. Tot la foc am să stau. Și am să caut numai plop uscat, să pîrîie. Doamne, doamne, mi-s mic și slab, dar de pe acum mi-e milă de ei. Și am să caut numai plop uscat, să pîrîie.

— Nu pricep, bace Ioța.

— Nici nu-i de priceput. E o vorbă veche de cărămidar. Așa să știi, fata mea. E bine că te-ai dus la școală. E bine că știi carte. Vezi, eu multe nu le pot dumiri. Mă întreb de ce a trebuit să bolunzească tat-tu, de ce a trebuit să-mi pierd iugărele ? De ce furtul lui tat-tu trebuie pedepsit și al celora care mi-au luat iugărele nu ? Și știi cine-i apără ? Alde fiul meu, Ioța. Or, jandarmul Prisacă nu tot fiu de țăran sărac a fost ?... De aia trebuie să înveți, fata mea.

În vara celui de-al doilea an, Valeriu Benoagă a examinat din nou pe Elena. Și în cel de-al treilea. Dar acum examinarea nu-i mai făcea plăcere ca în trecut. I se părea că Elena știe mai multe decît el și ea nu se sfia să-i arate. Amărăciunea l-a înrăit. Bătea copiii cu

liniarul peste degete, îi trăgea de urechi și nu mai era omul din trecut.

Ultimul an de școală a trecut greu pentru Benoagă. Mai ales că odată, înainte de vacanța de Paști, cînd s-a dus la Arad, a zărit-o pe Elena alături de un tînăr cu păr castaniu, care i se părea că nu era la fel cu toți băieții.

Hotărî ca îndată ce s-o întoarce Elena de la școală să facă nuntă cu dînsa. E drept, unii din sat își băteau joc de el spunîndu-i :

— Bobocul necopt e bun pentru cei fără măsele.

Benoagă a rîs și el de glumă, de parcă n-ar fi fost vorba de el. Pe urmă, încă înainte de sfîrșitul anului școlar, făcu toate demersurile ca Elena să fie numită dăscăliță la Comlăuș.

Ea se pregătea de examene și nu știa că acasă au început să îndoape gîștele pentru masa de nuntă. Împreună cu băiatul cu păr castaniu, cu Romulus Bugă, țesea firele străvezii ale viitorului.

— Știi, Romulus, nici nu-mi vine să cred că nu peste mult voi intra în clasă și mă voi așeza față în față cu băncile.

— Eu tot în bănci o să stau.

— E bine de tine, Romulus. Te duci la facultate. Mi-amintesc, cînd am venit la Arad, un cărămidar m-o povățuit să învăț, să-i pot răspunde la niște întrebări.

— Și ai să-i poți răspunde ?

— Nu. Aici în școală n-am aflat răspunsurile la întrebările lui.

— Ce voia să știe ?

— De ce-s unii săraci, de ce-s alții bogați. De ce au unii dreptate și de ce nu au alții ?

— Putea să te întrebe — rîse Romulus — de ce e albastru cerul şi de ce se nasc copii. Sînt unele lucruri lăsate de mama natură. Asta e răspunsul. Sînt foarte interesanţi ţăranii...

— Şi dacă totuşi ai să găseşti la facultate un alt răspuns, scrie-mi.

— De scris... oricum, am să-ţi scriu. Patru ani nu sînt mulţi. Tu mi-ai promis odată că...

— Taci, Romulus. Am spus că o să fim prieteni.

— Prieteni, da. Dar dacă Ioţa nu mai este cel vechi, atunci...

— Ioţa e cărămidar.

— Dar dacă ?

— Tu scrie-mi, Romulus. Eu am să vorbesc cinstit cu el. Deschis.

6

Elena s-a întors cu strîngere de inimă la Comlăuş : oraşul, şcoala au învăţat-o multe, dar nu cum să se poarte cu Valeriu Benoagă. Primul drum l-a făcut la şcoală.

— Am venit, domnule director.

Valeriu, care tocmai se pregătea să se ducă la gară s-o primească, se zăpăci. Îi aduse un scaun, îl şterse de praful închipuit şi o pofti să se aşeze.

— Dumnezeu te-a adus în casa mea. Abia am aşteptat să vii. Da, fata mea, adică Elena, şi clipi des, ca şi cum l-ar fi supărat lumina. Acum sîntem colegi şi nu peste mult, mai mult. Jocul de cuvinte i se păru ne-

spus de spiritual. Îl mai repetă o dată. Nu peste mult, mai mult. Știi la ce mă gîndesc ?

— Nu, domnule director.

— Nu mai îmi spune așa. Spune-mi Valeriu.

— Dar, vai, domnule director.

— Spune-mi Valeriu. Te rog spune-mi Valeriu.

— Valeriu.

— O să vezi, o să ne înțelegem bine.

Buimăcită, Elena se plînse maică-si.

— Valeriu Benoagă mă vrea de nevastă.

— Desigur că da. Totul e pregătit de nuntă.

— Nu vreau !

— Cum nu vrei ? Te-a ținut la școală, te-a ridicat din sărăcie. Trebuie.

— Dar eu nu-l iubesc pe el.

— Fetița mea, tu ești fată deșteaptă, tu ai făcut școală la Arad. Nu-l iubești... Iubirea se naște pe drum.

— Și Pavel Ioța ?

— Că doar n-ai făcut școala pentru un cărămidar ? Te măriți cu domnul director.

În zadar a încercat Elena să se împotrivească. Actele erau înaintate, nunta pregătită. În ultima seară, maică-sa o găsise făcîndu-și bagajele.

— Vrei să pleci ?

— Da.

— Du-te, eu am să beau piatră vînătă.

Au plîns amîndouă pînă noaptea tîrziu.

Și noaptea se scurgea încet, ca o apă turnată de o mînă șovăielnică.

Nunta s-a ținut în curtea școlii. Elena stătea în capul mesei, cu ochii uscați, roșii. Un țigan, chemat din satul vecin la îndemnul lui Valeriu, îi cînta la ureche. Cîntecul era ciudat, semăna cu un cîntec de leagăn pe care-l

învățase în pruncie. Acum, fără nici o noimă, își aduse aminte de cuvintele lui :

„Nani, nani,
puiul meu.
Bată-te domn
dumnezeu..."

La gard, printre gură-cască, Elena îl descoperi și pe bătrînul Ioța. Îi ocoli privirile. Ar fi vrut să se cufunde în pămînt. Cum ar trebui să-i spună că nu de bună-voie e aici, la dreapta lui Benoagă. Dar ar putea să priceapă bătrînul Ioța ? Cum stătea rezemat de gard, în bătaia felinarului, trăsăturile îi erau adînci, bărbătești, ca atunci seara în fața cărămizilor încinse. Și el se gîndește la Ioța ? Doamne, de n-ar fi plecat el. De ar fi aici. Dacă l-ar zări undeva printre leaturile gardului... Oare ar avea putere să alerge la el ? Dar cine ar fi în stare s-o oprească ?

Cineva ridică paharul în cinstea ei. Elena închise ochii.

Mai tîrziu, în pat, își aduse din nou aminte de bătrînul Ioța : „Oare ce o fi crezînd bătrînul despre ea ?"

Cînd Benoagă, îmbrăcat în cămașă de noapte, se apropie de patul ei, Elena îl goni :

— Acum nu, sînt foarte obosită.

Benoagă totuși o sărută pe frunte.

Nici nu și-a dat seama Elena cum au trecut primele luni : ca norii albi, de primăvară, pe albastrul nesfîrșit al cerului. Pe urmă, din senin, într-o seară a început să bată un vînt rece, și frunzele, îngălbenite de prea mult soare, au început să se rupă, să cadă, să se legene într-un zbor ciudat, lin.

În Comlăuș sînt cele mai triste toamne : pusta prinde rugină, zăvoiul uscat freamătă, iar Mureșul, murdar de prea multe ploi, pare că fierbe între maluri. Apoi, îndată după plecarea cocorilor, în fiecare dimineață, har-

nică, bruma își țese pînza peste întinderi. Rar, soarele mai încearcă să rupă perdeaua norilor, dar ce folos : razele-i sînt albe, reci.

Toamna a venit fără Ioța : pe el l-au ținut concentrat la frontiera maghiară. Ziarele scriau tot mai des de vremurile tulburi, de război, dar nimeni nu lua încă în serios. Prea vii erau amintirile : lătratul Bertei, Piave, măcelul din Herțegovina, Galiția, Mărășești, Comuna din Buda și pădurile de spînzurători ale teroarei albe...

Zilele semănau între ele : erau lungi și triste.

Nici în cei patru ani nu s-a gîndit Elena atît de mult la Ioța ca în aceste cîteva luni : uneori chiar i se părea că îl vede intrînd în sat, apoi îndreptîndu-se spre școală. „Am venit, Elena." Asta era singura lui vorbă la care nu găsea răspuns. Ce ar fi putut să-i spună ? „Bine ai venit..." Unde ? La cine ?...

Valeriu era bun : o lăsa să stea singură, să se plictisească. Numai rar, seara, după cină, se așeza lîngă ea și o prindea de mînă :

— Elena !

— Ce vrei ?

— Nimic. Vreau să stau lîngă tine. Tu de ce plîngi, Elena ?

Ce ar fi putut să-i spună ? Că nu știe ce ar trebui să răspundă la scrisorile lui Romulus Bugă, dacă acesta i-ar scrie ? Spre nemulțumirea și totodată spre mulțumirea ei, Romulus se dovedise la fel ca toți bărbații : neserios. N-a trimis nici o scrisoare măcar.

Iar pentru Benoagă, abia acum a început viața cu adevărat : ținea conferințele cu mai multă însuflețire, se pregătea mai serios pentru lecții, nu-i vorbă, și inspectorii veneau mai des și nu numai la culesul viilor.

Nimeni nu-și mai aduce aminte cînd a venit vestea în sat că nemții au intrat în Polonia.

În martie, pămîntul din jurul Comlăușului e negru mustos și brazdele răsturnate par mici cocoașe ale pămîntului. Numai în apropierea rîpii și la izlaz, unde se ară, petele de zăpadă dantelate de imală pestrițează negreala cîmpurilor. Cerul e vînăt, sticlos, iar norii, ca niște crupe de boi albi, ungurești, se leagănă alene între cer și pămînt. Sălciile de lîngă pădurice freamătă, plopii cu crengile subțiri, încă fără veșmînt, par desenate de o mînă nedibace pe fondul fără de sfîrșit al zării. Seara, cînd tăcerea devine grea și vîntul adie subțire, se aud bătăile toacelor din satele învecinate. Toaca seamănă cu ciocănitul de peste zi de la fabrica de doage de lîngă malul Mureșului.

În primul an după nuntă, aici avea obiceiul Valeriu Benoagă să vină cu Elena. Încerca să-i descoasă gîndurile : cum și în ce fel a trăit la Arad, cu cine s-a împrietenit, cum se numesc băieții cu care și-a petrecut timpul. Suferea crunt că nu știe despre Elena decît lucrurile pe care le știau mai toți din Comlăuș. Ea îi răspundea scurt, cu da, cu nu, mai cu seamă cînd văzu că Romulus nu i-a trimis nici un rînd. În timpul pregătirilor pentru nuntă uită de el, de parcă nici n-ar fi fost. De altfel toate s-au petrecut atît de repede, încît nici n-a avut vreme să se dezmeticească. Pe urmă s-a resemnat. Numai Valeriu încerca să-i afle gîndurile și Elena se încăpățîna. Mai tîrziu, cînd Benoagă văzu că nu ajunge la nici un rezultat, încercă să-i vorbească de viitor, de lumea de apoi, de fericire.

— Tu ești fericită, Elena ? o întreba uneori și aștepta cu sufletul la gură răspunsul ei.

— Nu m-am gîndit niciodată la asta.

— Spune-mi Valeriu, se ruga Benoagă de ea.

— Valeriu.

— Mai spune-mi o dată.

— Valeriu, repetă ea fără nici o intonație.

— Și, spune-mi, tu nu te bucuri ?

— De ce să mă bucur ?

— Că ești alături de mine.

— Nici la asta nu m-am gîndit... văzîndu-l că se întristează, adăugă : Valeriu...

— Cît de bună ești, Elena ! Spune-mi, la Bugă te mai gîndești ?

— De unde știi de Bugă ?

— Tu mi-ai vorbit...

— Eu ?... Nu-mi amintesc. Mi-a promis că-mi scrie, dar nu s-a ținut de cuvînt... O fi soldat... sau, spune : tu mi-ai oprit scrisorile...

— Nu, Elena. Dar așa sînt tinerii. Promit marea cu sarea și nu dau nimic. Vezi, eu sînt mai în vîrstă. Dar înțeleg inimile tinere. Și pe tine te înțeleg.

Îi mîngîie pîntecul borțos și o întrebă în șoaptă :

— Încă nu s-a mișcat ?

— Nu încă...

— Vezi, Elena, el va fi carne din carnea noastră, sînge din sîngele nostru. Trebuie să fii fericită.

De multe ori Elena ar fi vrut să plîngă fără pricină.

— Am citit undeva — spuse Benoagă cu capul plecat — că șchiopii care se bucură de joaca celor sănătoși nu mai sînt șchiopi.

— De ce-mi spui asta ?

— Că lîngă tine și eu mă simt tînăr. E același lucru. Mă bucur de tinerețea ta. Mai spune-mi o dată Valeriu.

— Valeriu !

— No hai, draga mea, hai să mergem acasă să ne culcăm.

8

Tatăl lui Pavel Ioța, Grigore, era un om înalt, osos, cu mișcări domoale. Cele șase decenii i-au cosit chelie în creștetul capului, în formă de lună plină, pe care încerca s-o ascundă sub căciula-i țuguiată de moțogan. Grigore Ioța, de fapt, nu-și ascundea chelia, ci anii, care după părerea lui au trecut prea repezi și fără socoteală, ca zborul săgetat al rîndunicilor, la vreme de ducă. Anii i-au încovoiat spatele, astfel că mersul grăbit îl obosea înainte de vreme. Asta însă nu mai încăpea sub căciula țuguiată de moțogan. Oamenii îl priveau din urmă, clătinau din cap, spunînd parcă :

— L-au doborît anii pe Grigore.

Dar îl cinsteau. Îl cinstiseră și pe vremuri, cu mulți ani în urmă, cînd se aciuase în sat și începuse să repare ciuberele sătenilor. Umbla ca meșter cu securea ; iute, așchiile de brad săreau sprintene de sub tăișul fierului. Apoi se căsători : încropi patru băieți, o casă și patru iugăre. Sub mîna lui, spicul creștea mai înalt, porumbul mai plin, și mai stufos nutrețul. Primii trei copii au murit unul după altul, înainte de mînuirea slovelor. Numai ultimul, Pavel, era mai legat, de doamne ajută. A crescut vîrtos, aducea mult cu Grigore. Numai cele patru iugăre arvunite la bancă s-au fărîmițat repede. Și acum, și Pavel era plecat pe front, unde se fărîmițau oamenii.

Pe vremurile cînd dinspre luncă apăreau dîre alburii deasupra zăvoiului și se scuturau sălciile de rouă, Grigore Ioța sărea din pat. Se rezema de stîlpul de gorun ars al cerdacului și-și rotea privirea prin curte. Cînd se convingea că toate-s la locul lor, carul tras sub șopron, uneltele așijderea, din lemnele clădite stivă, stropite cu var să se observe furtul, nu lipsea nici o bucată, atunci se întorcea spre ușa grajdului. Dacă era deschisă însemna că Pavel e sculat și el, așa că nu mai avea nici un rost să-l strige. Cobora încet treptele cerdacului și dădea cu piciorul în Bodri, care stătea încolăcit la soare.

— Scoală-te, javră !

Dacă cîinele se gudura pe lîngă el, Grigore, darnic, îi arunca o vorbă prietenească :

— Te guduri, javră, hai ?

La bunar se spăla pînă la brîu, își netezea mustățile și pornea așa, dezbrăcat, pînă în fundul grădinii. De aici se vedea toată lunca. Departe, acolo unde un nuc singuratic străjuia cîmpurile, era și pămîntul lui : patru iugăre, pămînt negru ca smoala. Pe vremuri, ori de cîte ori își ațintea privirile spre nuc, îl năpădea o bucurie caldă, copilărească. „E al meu", își spunea. Poate de aceea își durase și casa la marginea satului, sus pe dolmă ; să poată cuprinde cu privirile hotarul întreg.

De atunci trecuseră mai bine de douăzeci de ani... Dar unde sînt cele patru iugăre ?

Întrebarea asta îl măcina și ziua și noaptea, iar răspunsul nu era nicăieri, nicăieri. „Oare n-am fost harnic ? De beut n-am beut, zaruri n-am aruncat. Dar atunci unde sînt cele patru pogoane ?"

La început i-a fost greu la cărămidărie : nu se pricepea nici ca vălugar, nici ca uscător și nici la zidit mormane pentru ars. Le-a învățat toate pe rînd, încet, bătrînește. Muncitorul de la stanța de presă l-a ajutat ba

cu sfaturi, ba cu fapta. Tot de la el a găsit şi răspunsul la marea lui întrebare : „Unde s-au topit cele patru iugăre ?"...

— Ţi le-au furat, bace Ioţa.

— Furat, zici ? Şi cum n-am dat de tîlhari ?

— Păi ţi le-au furat cu acte în regulă.

— Cu acte, zici ?

Înainte de nunta Elenei, cînd a venit fata să întrebe de Pavel şi n-a ştiut ce să-i răspundă, şi-a dat seama că şi lui Ioţa i s-a furat logodnica. Că aşa o socotea pe Elena.

Şi nu era vinovat directorul. Nu era numai el vinovat.

— Fata tatii, eu mi-s lunatic, i-a spus. Caut ceva şi nu dau de el.

Elena l-a socotit aşa cum a spus-o şi el, lunatic, şi nu ştia că Grigore Ioţa era în căutarea adevărului.

9

În primul an, Elena născu un băiat, în cel de-al doilea o fată. Amîndoi semănau cu Valeriu : aveau feţe rotunde şi ochi negri ca tăciunele.

Elena lucra mai mult decît directorul : ţinea lecţii, corecta caietele de teze (chiar şi pe cele din clasele lui Valeriu), avea grijă de casă, de copii. Nu mai avea vreme să se întrebe dacă e fericită sau nu ; seara se ruga lui dumnezeu, noaptea era nevastă, iar ziua ţinea lecţii. Primăvara săpa grădina, iar toamna punea murături. Zilele treceau, şi Elena devenea din ce în ce mai frumoasă. Cearcănele de sub ochi îi adumbreau orbitele, subliniind şi mai mult licăririle privirilor. Faţa puţin trasă, arsă de

soare, a păstrat gropițele din obraji. Lui Valeriu îi plăcea s-o privească cum aleargă de colo pînă colo ; șoldurile pline se legănau armonic, arcuindu-se. Îi părea rău că n-avea cui spune : „Uite, toată cum este, este a mea".

Din cînd în cînd, în timpul zilei, o bătea pe umăr ca un părinte. În ultimul timp, Elena devenise morocănoasă, dar Valeriu n-avu cînd să observe acest lucru : o credea fericită. Iar ea, înainte de a adormi, își aducea aminte de plimbările la cărămidărie cu Pavel Ioța. El unde o fi acum ? Pe care front, în care tranșee ? Desigur seara, cînd își încălzește mîinile la un foc de surcele, își aduce aminte de cărămidărie. I-o fi scris bătrînul Ioța că în zadar așteaptă să vină acasă ? I-o fi scris de bună seamă. Te pomenești că de aceea nu vine nici în concediu ! Sau abia așteaptă să se reîntoarcă să facă rîndu.ială. Ce-ar fi să-i scrie ? Scrisoarea o făcu să-și aducă aminte și de Romulus Bugă. Pe el era supărată. Era convinsă că viața ei de acum se datorește lui. De-ar fi scris un singur rînd, o singură scrisoare măcar, în care să fi chemat-o ! Ar fi plecat cu țoala de pe ea și cu inima deschisă. Acolo în oraș ar fi avut mai multă putere să-l aștepte pe Ioța, dacă Ioța ar mai vrea-o. În sinea ei nu se simțea vinovată cu nimic față de Ioța. Ioța o s-o înțeleagă. Și pe urmă, poate, totuși o să crească vița sălbatică pe stîlpii cerdacului, iar podeaua va fi galbenă ca ceara. Încerca să se obișnuiască cu gîndul că e bine cum este, dar era foarte greu. Valeriu rămase, în imaginea ei, directorul care îi întinde mîna să i-o sărute. Atît. Se dojenea în gînd că nu l-a așteptat niciodată cum l-a așteptat pe Ioța, că nu i-a putut vorbi niciodată cum i-a vorbit lui Romulus...

— Prea puțin învață copiii, i-a spus într-o zi, și Valeriu a privit-o mirat.

— Puțin ? Atît cît le trebuie. Elena dragă, da' mai lasă în plata domnului școala. De m-ai iubi cum iubești școala...

— Ți-am spus că nu te iubesc. Cu sila m-ai luat și eu am fost și proastă și slabă. Și n-am avut curaj să plec. De n-ai fi tatăl copiilor mei...

— Elena, Elena, nu mai vorbi așa, te bate dumnezeu odată...

Era război și zilele curgeau încete, monotone. Pe urmă imaginea lui Ioța se șterse tot mai mult din mintea ei. Cînd încerca să și-l închipuie nu vedea decît un tînăr spătos stînd turcește în fața cărămizilor încinse. Trăsăturile feței lui începeau să fie nedefinite, la fel ca jocul mărunt al flăcărilor.

De multe ori încerca să facă inventarul anilor de căsătorie și i se părea că a fost mai mult tristă decît veselă. Numai odată a fost veselă, în noaptea de 10 mai, cînd a dansat atît de mult, că a doua zi abia s-a mai putut ține pe picioare.

A mai petrecut o dată bine și la chermeza organizată în pădurícea de lîngă Mureș, dar cea mai frumoasă zi din viața ei în acest timp a fost la culesul viilor. Atunci l-a cunoscut și pe Mihai Hanganu, noul învățător care tocmai în ziua aceea sosise la Comlăuș. După petrecere, (pentru că nu avusese vreme să se instaleze în noua lui locuință) directorul, cum era și firesc, l-a invitat acasă la el. Oaspetele a dormit în patul de fier al copiilor, iar copiii pe o saltea, aranjată în bucătărie. În noaptea aceea Elena a adormit cu greu ; îi era rușine pentru sforăitul zgomotos al lui Valeriu și pentru că simțea încă la șolduri strînsoarea puternică a noului învățător.

10

Mihai Hanganu terminase în acel an normala, spunea că e legionar și avea părul lins, galben. Nasul drept, subțire, îi dădea o înfățișare de om energic, dur. Avea spatele lat, mușchiulos, lucru normal de altfel, căci, după cum povestise el, jucase centru înaintaș în echipa de fotbal a asociației „Gloria". În timpul dansului spusese o sumedenie de lucruri hazlii, despre niște foști colegi de școală și despre o fostă profesoară de limba franceză, căreia pe vremuri îi făcuse curte și care nu putea pronunța litera „r". Cînd o imita nu puteai să nu rîzi. Mai povestise cum a tras chiulul în timpul cursurilor speriind pe profesori, că el are o sarcină specială din partea gărzii. Avea farmec acest Hanganu și era un om obraznic, îndrăzneț. În timpul dansului i-a spus că și zîmbetul ei e frumos și s-a mirat sincer că Elena nu s-a gîndit să se facă actriță de cinema. Elena n-a știut ce să-i răspundă. Așa de frumos nu i-a vorbit încă nimeni, afară de Romulus Bugă, dar nici chiar el nu știa să ticluiască atît de bine cuvintele. Elena l-a ascultat vorbind și cu cei de la primărie, cu care Hanganu se socotea egal, mai ales că știa o sumedenie de lucruri despre politică. De aceea se întreba mirată de ce nu l-au dus pe Hanganu de-a dreptul la București sau cel puțin la un liceu din Arad.

Iar Hanganu zîmbea.

Noul învățător nu povestea numai despre profesoara de limba franceză, ci și despre școală, despre elevi, despre misiunea sfîntă a învățătorilor, despre apostolatul care îl aștepta aici. Elena îl asculta cu ochi lucitori, îi sorbea cuvintele. Astea le-a simțit și ea, dar pînă acum n-a avut cui împărtăși aceste gînduri. Poate de aceea s-a legat de noul învățător.

Valeriu Benoagă, directorul şcolii, nu s-a frămîntat de loc pe socoteala lui : era bucuros că i-a mai sosit un ajutor. Seara făcea orare noi, plănuia cum şi în ce fel să-şi reducă orele de predare.

În cinstea lui Hanganu, Elena vărui singură întreaga şcoală şi-şi spuse că de acum încolo totul va începe de la început. Era bucuroasă că Valeriu l-a invitat pe noul învăţător să-şi petreacă serile la ei şi de aceea abia aştepta să se facă seară.

Hanganu ştia atît de multe lucruri interesante şi povestea atît de frumos, încît Elena nu se mai sătura să-l asculte. De cîteva ori se surprinse că şi în timpul orelor se gîndeşte la el. Încerca să alunge imaginea lui Hanganu, dar, parcă ar fi fost un făcut, nu reuşea. Iar atunci cînd învăţătorul cel nou o privea, se roşea toată şi nu ştia ce să facă. Îşi lăsa privirile în pămînt, îşi căuta de lucru.

Într-o seară, cînd se pomeni că se gîndeşte iarăşi la Hanganu, se întreba : „Ce vreau de la el ?" Spre mirarea ei, răspunsul veni repede. Îşi ţuguie buzele şi-şi spuse aproape cu voce tare : „Nimic". Într-adevăr, nu voia nimic ; doar să stea lîngă el, să-l asculte, să-l privească. Hanganu adusese cu el lumea de dincolo de gardul şcolii : veselia. Convinsă că nu vrea nimic ce nu-i la locul lui, se linişti, pînă cînd o altă întrebare veni s-o tulbure. Şi ce-o fi vrînd Hanganu ? De ce-i spune mereu că-i frumoasă ? De ce-i rîde mereu în faţă ? De ce-i ţine mîna atît de mult cînd i-o întinde de „bună ziua" ? „Mă place." Simţi că tîmplele-i bat mai repede. „Mă place..."

A doua zi îl întrebă :

— De ce-mi spui mereu că-s frumoasă ?

— Păi nu eşti ?

— Dar de ce îmi spui atît de mult ?

— Eu am impresia că ți-o spun de prea puține ori.

— Să nu-mi mai spui ! făcu Elena aspru, dar fără convingere.

— Nici în gînd n-am voie ?

Elena începu să rîdă.

— Știi ce ? o prinse Hanganu de umeri. De acum înainte îți voi spune numai în gînd. Cînd îmi las capul în palme, înseamnă : „Ești foarte frumoasă, Elena". Va fi ca un joc.

Încă în seara aceea, la masă, Hanganu își plecă capul în palme. Elena roși toată. Se întrebase atunci dacă n-ar fi bine să spună totul lui Valeriu. Nu. Valeriu n-ar fi înțeles că era vorba numai de un joc. Valeriu Benoagă nu vedea nimic din toate astea. Stătea într-un fotoliu de nuiele și citea *Popa Tanda* de Slavici. Uneori închidea cartea la jumătate și rămînea cu ochii pironiți în fundul grădinii ; i se părea că Comlăușul crescuse mult de la venirea lui, și deșteptăciunea oamenilor tot lui se datora.

Atît de multe lucruri erau de făcut la școală, încît Elena nu mai ținea socoteala zilelor. Era marți, era joi, sau duminică, pentru ea totuna era. Numai seara, cînd uda grădina și răsufla în voie, își punea întrebări la care nu găsea răspunsuri. Uneori i se părea că numai ieri a fost cînd umbla ciufulită, cu cărțile în mînă și se temea de „domnul director". Ciudată e viața. Cînd a fost mică niciodată n-ar fi crezut că și învățătorii au griji, că se spală, că mănîncă la fel ca toți ceilalți oameni. Îi vedea sobri, cu capul doldora de faptele lui Mihai Viteazu, cu tabla înmulțirii, cu participiul trecut. Și iată că nu e așa : în timpul orelor se gîndește dacă nu s-o fi stins focul sub fasole, dacă și în luna asta se vor reține patru la sută din salariu pentru Crucea Roșie, dacă Hanganu va veni diseară sau nu. „Poate n-ar fi trebuit să mă fac învățătoare și aș fi rămas cu gîndurile senine." Dar

parcă toate au fost altfel pe vremuri : tot satul era al ei, acum numai şcoala. „De cînd n-am trecut de gardul acesta ?“ se întreba şi privi spre leaturile care o înconjurau străine. De două sau trei săptămîni ?... De ce a trebuit să plece Ioţa şi ce va spune cînd s-o întoarce acasă ?... De ce or fi trecut atît de repede anii de şcoală ?

Într-o seară îl întrebă pe Benoagă :

— Noi de ce nu avem prieteni ?... Pe noi de ce nu ne invită nimenea ?

— E război, Elena.

— Dar anii trec, şi noi...

— Anii oricum trec, Elena.

Valeriu avea dreptate. Anii oricum treceau. Socoti că cel mai bun lucru e să nu se gîndească la toate astea.

Odată, în copilărie, a primit o oglindă de buzunar. Era seara şi trebuia să se culce. Pe atunci trăia încă şi tatăl ei. I s-a părut atunci că noaptea nu se mai sfîrşeşte niciodată. A doua zi, pînă seara tîrziu, s-a jucat cu oglinda : s-a privit şi i s-a părut că e nespus de frumoasă. A şters-o, a spălat-o, iar seara a pus-o sub pernă. N-a mai fost niciodată atît de fericită ca atunci. Oare dacă i-ar aduce Benoagă o oglindă ?... I se făcu amar în gură. „Prostii. Toată ziua mă gîndesc numai la prostii.“

Uneori se pomenea că se duce la poartă şi privea ţintă drumul care venea dinspre gară. Stătea aşa minute întregi, pierdută în gînduri, aşteptînd să apară de după duzi făptura înaltă a lui Ioţa. L-ar fi recunoscut dintr-o mie. Avea mers legănat, puţin aplecat înainte, de parcă ar fi fost încărcat cu poveri. Altă dată, în clasă, dacă era linişte şi pătrundea prin ferestrele deschise şuieratul prelung al locomotivelor de la gară, întrerupea lecţia şi rămînea cu privirile aţintite în gol.

— Doamnă învățătoare, eu știu.

Elena tresărea.

— Ce știi tu ?

Eleva se ridica în picioare :

— Sergentul.

Pe drumul de costișe ce duce la Vaslui
Venea un om cu jale zicînd în gîndul lui...

— Bine, fetița mea. Bine. Tu ești o fată cuminte.

Orele de prelegere erau de altfel singurele ei bucurii. Ar fi vrut ca școala să fie mai mare, elevii mai bine îmbrăcați. Dar cîte n-ar fi vrut !

Trei zile a plouat la rînd. A patra zi, Elena se pomeni la școală cu Grigore Ioța.

— Aici ești, fata tatei ?... Mi-o scris Pavel. Spune că a ieșit din spital și că va pleca din nou pe linia întîia.

— De ce nu l-au lăsat acasă ?

— De ce ?... Pentru că nu le mai ajunge furtul din țară. De aia.

Elena întrebă :

— De mine n-a întrebat nimic ?

— Ba da. A întrebat dacă tot frumoasă ești. Zice că dacă vrei, cînd s-o întoarce acasă o face rînduială aici. Așa scrie. Doamne, de l-aș vedea acasă ! Că nu-i prost, zău dacă-i prost. De s-ar întoarce cu toții să facă rînduială... De ce plîngi, Elena ?

— Nu plîng, baci Grigore.

— Tu nu-l iubești pe dascăl...

— Nu mă întreba, baci Grigore... Am copii.

— Lui Pavel îi plac copiii. Și mie îmi plac. Tu ești fată bună, Elena.

În noaptea aceea Elena îl ocoli pe Valeriu. Încerca să-și închipuie sosirea lui Pavel Ioța de pe front. O fi bărbat în toată firea. În prima noapte o să se ducă la cărămidărie să

privească jarul. Apoi, a doua zi, Pavel o să facă rînduială. Așa spune și baci Grigore. Ce bine că nu trebuia să se gîndească cum se vor aranja lucrurile. Le va aranja Pavel. Și o să se știe ține drept : a fost pe front, e bărbat. Oare o să se țină iar de mînă, ca în noaptea aceea ? Trebuie că și mustățile i s-au înăsprit. O să-l silească să și le radă. Asta încă în prima zi. Nu se poate ca Pavel să nu asculte de ea și poate nici Grigore Ioța n-o să mai umble atît de încruntat.

11

Zilele, unele ca altele, treceau nebănuit de cenușii, ca orele, clipele. Numai serile. Numai serile, cînd notărașul afișa lista morților „pentru rege și neam", se prelungeau pînă noaptea tîrziu, iar bocetele, ca o toacă vestitoare de foc, jalnice, pătrundeau în case, în oameni.

Ghenadie Popa, 23 ani
Chirică Sofronea, 20 ani
Vasile O. Ion, 27 ani
Marcu Cimpoieru, 23 ani
Traian Goga, voluntar, 19 ani
Aureliu Gomboș, 24 ani.
Pavel Ioța, 25 ani
Niță Simatoc, 38 ani
„Glorie eternă lor, trăiască regele !"

Între „Glorie eternă lor..." și Niță Simatoc se lăsase loc gol pentru numele celor care abia de-acum înainte aveau să devină eroi.

Elena, ca o proastă, rămase mută în fața listei. Nu vedea decît un singur nume : Pavel Ioța, 25 de ani... Nu-i veni să creadă. Citi înc-o dată și înc-o dată. Pavel Ioța, 25 ani.

Pavel Ioța, 25 ani... Rămase în fața listei, pînă cînd o învălui de-a binelea întunericul. Abia atunci, obosită, frîntă, porni spre casă. Își tîrșîi pașii încet, cu trudă, petrecută de privirile unei luni pline. Se aștepta ca după fiecare gard să-i apară Ioța, dar nu-l văzu nicăieri. Numai cînd își închidea ochii îl putea deslușî : avea fața palidă, și din tîmple, ca două firișoare roșii, sîngele i se scurgea peste pleoapele închise. „Ioța n-o să mai vină niciodată." Acasă își lăsă capul în palme și spuse cu voce tare, s-o audă și Valeriu :

— A murit Pavel Ioța.

— Dumnezeu să-l ierte. Bine că n-a lăsat muiere după el. Așa, cel puțin, a fost și s-a dus. Parcă nici n-ar fi fost. Simatoc a lăsat copii în urma lui.

„Și Pavel Ioța ar fi vrut să aibă copii. Elena fără să vrea își mîngîie pîntecul. Ar fi vrut să aibă copii."

— Dumnezeu să-l ierte.

— Spune-mi, Valeriu, oamenii care mor pe front unde sînt îngropați ?

— Pe unde-i apucă moartea. Dacă pe cîmp, pe cîmp. Dacă pe drum, la marginea drumului. De ce întrebi ?

— Întreb. Pavel Ioța, 25 ani. Nu se va mai întoarce niciodată ca să facă rînduială.

— Ce vorbești, Elena, cum să se întoarcă morții ?

— Tu știi, Valeriu, că nu te-am iubit niciodată ?

— Elena !

— Niciodată, Valeriu. Acum nu mă întreba, sînt obosită, mi-e somn.

Se culcă, dar nu reuși să adoarmă.

În Comlăuș, oamenii treceau unii pe lîngă alții, fără să se salute, triști. Toți căutau să rămînă singuri, cu gîndurile lor...

De la școală, dacă te uitai atent printre ramurile arțarilor, puteai zări primăria și clădirea, înaltă a cîrciumii.

Deasupra intrării la birt, pe acoperiș, flutura, ca un cearșaf murdar, un tricolor ieșit la soare.

Elena se ducea tot mai rar în sat. Îi era teamă că se va întîlni cu Grigore Ioța și va trebui să-l privească în ochi.

Într-o zi, totuși, se hotărî să-l caute. Cutreieră satul, dar nu dădu de urma lui. Obosită, se opri în mijlocul pieței, chiar în fața bisericii. „Doamne, ce păcătoasă sînt!" Intră. Biserica era aceeași, numai ici-colo se scorojise văruiala galbenă. Pășea încet, dar și așa pașii îi răsunau puternici pe lespezile de piatră șlefuită. În fața altarului Fecioarei se lăsă în genunchi și-și împreună palmele. Era fătuță mică pe vremea cînd fusese ultima oară aici. Zîmbi trist cînd își aduse aminte de rugăciunile ei de altădată: „Mamă-fecioară, fă ca toate să se îndrepte, să nu-și mai bată oamenii joc de el; să crească vița deasă, că tatii tare mult îi place umbra!" Acum ce să-i ceară? Ioța tot nu mai poate să se întoarcă:

— Mamă-fecioară. De ce a trebuit să plece el? De ce a trebuit să moară? De ce nu mi-ai dat puteri să mă împotrivesc lui Benoagă? Zi, de ce? Rostea cuvintele tare, dar nu-și dădea seama. Spune, sfîntă-Fecioară: de ce? De ce l-au bătut jandarmii pe tata? De ce atîtea întrebări, de ce ești tu mută?

Auzi pași în spatele ei, dar nu se întoarse cînd omul îi puse mîna pe umeri:

— Scoală, fătuța mea, ai să răcești.

— Spune, baci Ilieș, de ce a trebuit să moară Pavel Ioța?

— Sînt în biserică, fătuța mea. De ce vrei să păcătuiesc?

Acasă, dacă se întîmpla să nu aibă de lucru și copiii dormeau, se rezema de gardul de leațuri și privea în neștire.

Hanganu căuta să fie cît mai mult în apropierea ei, încît Elena începu să se ferească de el. Într-o zi, cînd Valeriu nu era acasă, Hanganu tăie calea Elenei :

— De ce te feresti, Elena ? De ce te feresti de mine ? Sau ți-e teamă să nu afle bătrînul ?

Elena îl ocoli și avu un simțămînt ciudat : parcă îi era milă de Valeriu. În clipa aceea ar fi vrut ca Benoagă să fie acasă, iar ea să-l mîngîie pe față. Neștiind ce să facă pînă la lăsarea serii, intră în casă și începu să corecteze caietele celor din clasa a patra. Într-un caiet găsi următoarea compunere :

CIOCÎRLIA

Ciocîrlia este o pasăre cîntătoare. Din primăvară și pînă toamna tîrziu ciocîrlia cîntă. Ciocîrliile zboară din cracă în cracă. Morții pentru rege și neam nu mai aud cîntecul ciocîrliei. Unii oameni țin ciocîrlia în colivie. Eu dacă aș fi mare și aș fi rege, aș da ordin să se deschidă toate ușile coliviilor. Ciocîrlia este o pasăre românească...

Elena, iar fără pricină, începu să plîngă.

Seara reciti din nou compunerea.

— Tu ce faci acolo ? o întrebă Valeriu după cină.

Elena îl privi lung. Pentru prima oară observă ridurile de pe fața lui Valeriu. Se înduioșă și răspunse aiurea, ca să nu-l supere :

— Matei ăsta al lui Nichita are cap tare bun. Face compuneri frumoase. Ar fi păcat să nu meargă la școală la Arad.

Nu i-a răspuns nimeni.

— Are cap bun, mai spuse o dată, mai mult pentru sine decît pentru cei de la masă, și căscă. Căscă și Valeriu, iar Hanganu își aprinse o țigară și se ridică în picioare.

— Am fost astăzi la frizerul din comună, la Haimovici, sau cum îl cheamă pe jidan.

Elena tresări, apoi închise ochii ; parcă îl vedea pe bătrînul Haimovici ascuțindu-și briciul.

— Am fost în frizeria jidanului și m-a invitat în casă, reluă Hanganu. Are niște mobile lustruite, mamă doamne !... Și eu stau... cum stau ! Nu știu ce face notarul nostru. Parcă ar fi jidan, nu român.

— Tu ce ai cu el, Mihai ? îl întrebă Elena.

— Cu jidanii ? Păi din cauza lor e război.

— Mai înainte spuneai că după război va fi bine de tine. O să ai o vie. Ce o să aibă Haimovici după război ?

— Un ștreang. A trăit bine pînă acuma. Să mai trăiască și rău.

Valeriu Benoagă căscă. Hanganu schimbă vorba :

— E o noapte tare frumoasă... Parcă anume făcută pentru îndrăgostiți.

— Ehei, pe vremea mea, cînd eram și eu flăcău ca tine — spuse Valeriu și mai căscă o dată — tot satul își ferea nevestele de mine.

Rîse ca de o glumă. Hanganu îl privi cu coada ochiului, fără să-și scoată țigara din gură :

— Ai fost crai pe vremuri...

Valeriu Benoagă rîse încet, obosit.

Hanganu ieși și multă vreme încă se auzi din ogradă fluieratul omului fără griji.

12

După două săptămîni de la această întîmplare, fetița Elenei se îmbolnăvi de scarlatină. Ca să nu se molipsească și celălalt copil, l-au rugat pe Hanganu să fie bun să primească băiatul să locuiască la el. Învățătorul nu

se împotrivi și, cînd Elena aduse copilul în casa lui Hanganu, acesta, rezemat de canatul ușii, o privi pe sub sprîncene, cu un zîmbet tainic.

— Oamenii mari nu se molipsesc ? întrebă el cînd Elena se pregăti să plece.

— Nu.

— Păcat. Aș fi vrut să dormi și tu la mine.

Atunci îi spuse „tu" pentru prima oară și Elena tresări. Hanganu vorbea cu un ton ciudat, plăcut la auz. O cuprinseră fierbințelile și se făcu roșie ca focul.

— Ai roșit, Elena, mai spuse o dată, apoi adăugă : Sigur nu se molipsesc oamenii mari ?

Elena nu-i răspunse. Porni spre ușă, cu teamă, crezînd că Hanganu n-o va lăsa să treacă. Dar Hanganu nu schiță nici un gest cînd trecu pe lîngă el. Zîmbea numai, și Elenei i se păru că a făcut mai mult decît dacă ar fi cuprins-o în brațe.

Seara s-a culcat cu un sentiment nelămurit și rămase toată noaptea cu ochii deschiși. Valeriu, în celălalt pat, cu fața la perete, dormea dus. Elenei i se păru că stă cu un om străin în casă. Pe la miezul nopții își aduse aminte că ar trebui să se ducă în casa lui Hanganu să-și vadă copilul. Se închipuia în cămașa lungă de noapte, în odaia vecină, în bătaia privirilor lui Hanganu. S-ar fi dus tiptil pînă la capul băiatului, s-ar fi aplecat, și în acest timp ar fi auzit scîrțîind patul învățătorului, pașii lui apăsați... „Nu, nu trebuie să mă duc", își spuse cu voce tare, încît Valeriu se mișcă în pat și se întoarse spre ea :

— Ai spus ceva ?

— Nu, Valeriu, n-am spus nimic.

— Vrei să vin la tine ?

— Nu veni. Te rog, nu veni !

Valeriu nu mai spuse nimic. Se întoarse spre perete și adormi în curînd. Elena luă cearșaful în pumni și simți cum

o trec năduşelile. Îşi aduse aminte iar de Pavel Ioţa, apoi de Romulus Bugă. Romulus o aştepta uneori în faţa şcolii, apoi plecau împreună la Mureş, pe chei, să privească jocul mărunt al valurilor, unduirea apelor sub scorburile putrezite ale sălciilor. Priveau apa şi ori de cîte ori îşi întîlneau privirile, zîmbeau. Unde o fi acum Romulus ? I-a promis că-i va scrie, dar nu s-a ţinut de cuvînt. Oare într-adevăr nu se va însura niciodată, aşa cum i-a promis în ziua aceea de 10 mai, cînd au defilat împreună şi un fotograf într-un palton de piele i-a prins în poză şi s-au putut privi în fiecare zi într-o vitrină unde s-au expus fotografiile ?...

Cît de repede a trecut vremea... Băiatul are trei ani, fetiţa doi. Oare de ce nu i-a scris Bugă ? O fi mînţit, aşa cum i-a spus Valeriu ? Pe urmă se gîndi iar la Hanganu şi, spre mirarea ei, acum nu mai era supărată pentru că învăţătorul cel nou vorbeşte astfel cu ea, cînd nu e de faţă Valeriu. Ciudată e viaţa. Oare şi Valeriu se gîndeşte înainte de a adormi ? Nu, desigur, el e obosit şi adoarme îndată. Pe vremuri, şi mai ales în primul an de căsătorie, venea în fiecare seară la ea şi o săruta. Acum se culca înaintea ei şi horcăia de tremurau ferestrele.

13

Era într-o sîmbătă cînd a sosit ordinul de chemare pentru Valeriu Benoagă. Elena a început să plîngă, iar Hanganu zîmbea numai. Valeriu îşi frîngea mîinile, se plimba îngîndurat prin curtea şcolii, apoi spre mirarea tuturor a început să vorbească despre misiunea sfîntă a creştinismului, cu atît mai mult cu cît era convins că pînă va ajunge pe front, totul se va fi terminat. Dar lucrurile nu s-au

întîmplat așa ; încă de la plecare, cînd l-au înghesuit într-un vagon de marfă împreună cu alți patruzeci și nouă de infanteriști, Valeriu Benoagă avea presimțiri sumbre. Două săptămîni n-a auzit decît țăcănitul roților de fier la intersecții și înjurăturile subalternilor. Deși se temea că dumnezeu o să se supere pe cei din vagon din cauza cuvintelor necuviincioase rostite la adresa lui și o să trimită spre pedepsire un arhanghel în chip de avion, n-a avut curajul să le poruncească să tacă.

Elena se ducea în fiecare seară la plimbare, să vadă lista „morților pentru țară și neam". Zilnic se adăuga nume noi : Vasilică Chichideanu, 44 ani, Jovița Andrei, 42 ani, Eugen Spinațiu, 37 ani, Miron Tabic, 20 ani, Dr. Vuia Salvator, 44 ani, Titus Florian, 21 ani, Octavian Moțiu, 39 ani, Aurel Birtolon, 20 ani, Traian Puta, 40 ani, Simion Blaga, 32 ani, Ștefan Botiș, Ion Crivăț, Viorel Ișfan, Lazăr Stoici, Ioachim Dabiciu, Iuliu Bogdan...

Uneori o petrecea și Mihai Hanganu și-i citea numele celor noi : Coriolan Dupșa, Nicolae Bujor, Petru Ciumpilă, Moise Breban.

— Benoagă nu-i printre ei. Hai să mergem acasă.

— Tu de ce nu te-ai dus pe front ? îl întrebă într-o seară.

Hanganu începu să rîdă.

— Că doar nu-s prost. Numai proștii se duc pe front. Am niște prieteni la Arad. Ei mi-au aranjat să rămîn.

— De ce n-ai aranjat să rămînă și Valeriu ?

— De ce ? Numai nu te supăra dacă îți spun. Am vrut să rămîi singură cu mine. Pricepi ?

În seara aceea a încercat să se lege de Elena, dar ea îl îmbrînci :

— Nu ți-e rușine ? Soțul meu, Valeriu, e pe front. Nu te atinge de mine.

Valeriu Benoagă mînca ghiveci călugăresc, descălța morții pentru o pereche de bocanci, înjura la fel ca și caporalul, dar de schimbat nu s-a putut schimba. Se ruga și acum, dar fără voce : bătaia pasului în timpul marșurilor forțate însemna cîte un Tatăl nostru, cotul lipit de trup o Fericită Născătoare, iar clipitul des Crezul. Se ruga cu cotul, cu picioarele, cu toată ființa. În cele din urmă a venit multașteptata schijă : plutonierul-major Valeriu Benoagă căzuse rănit. Sosit în țară, comisia medicală l-a găsit inapt pentru a deveni din nou combatant și l-a lăsat la vatră.

14

Primăvara, cînd au dat mugurii, și lanurile din partea stîngă a rîpii, pe unde curgea Mureșul, au prins o culoare verde asemănătoare cu mătasea-broaștei. Valeriu Benoagă începu să tușească. Tușea înăbușit, de parcă ar fi avut o povară pe piept. Deveni ursuz, rău : cerea din jumătate în jumătate de oră ceai și o cîrpă umedă pe gît, încît Elena era nevoită să părăsească clasa și în timpul orelor. Pe urmă, cînd Valeriu căzu la pat, trebui să preia și clasele lui și să muncească îndoit în casă.

Nici în oglindă nu se mai uita să-și vadă gropițele. Dacă tot nu le mai vedea Ioța... Tot stînd singură, îngîndurată, descoperi că nu mai are ce să mai aștepte, ca în trecut. Pe vremuri, în copilărie, aștepta să vie duminica, să îmbrace hainele noi, să se ducă la biserică. Mai tîrziu aștepta vacanțele, să fie liberă, Paștele, Crăciunul. Pe urmă serile, să se întîlnească cu Ioța. Și pînă acum, să se întoarcă acasă. Dar de acum înainte ? El tot nu mai vine.

Ce rost mai au așteptările ? Ce rost mai au, cînd n-o să mai vie nimeni care să facă rînduială ? El, care ar fi putut face, zace undeva în străinătăți, pe un cîmp, sau undeva la marginea drumului. Elena era atît de ostenită, încît uneori se întreba mirată cum de mai are putere să se scoale dimineața, să îmbrace copiii, să-l îngrijească pe Valeriu. Slăbea văzînd cu ochii. Fața îi deveni pămîntie, trasă, nu mai era nevasta tînără și frumoasă din trecut. Într-o zi, după orele de prelegeri, Hanganu o opri în cancelarie și o pofti să se așeze.

— N-am timp — i-a răspuns — mă așteaptă Valeriu. Azi-noapte iar s-a simțit rău.

— Pentru asta vreau să vorbesc cu tine. El poate o să se vindece, dar tu o să te pierzi. Uită-te în oglindă. Te macini de nu te mai recunosc. Abia ți se mai văd ochii în orbite. Nici nu mai știu ce culoare au. Ești palidă și nu mai semeni cu fata pe care am cunoscut-o cînd am venit la Comlăuș. M-asculți, bine ; nu m-asculți, iarăși bine.

— Ce să te ascult ? Nu mi-ai spus nimic. Ce să fac ?

— Nu știu. Dar ar trebui să faci ceva.

Vru să mai spună ceva, dar se întoarse și porni spre ieșire. Elena îl strigă :

— Nu fugi ! Îmi spui să fac ceva. Ce anume nu-mi spui ? Mă simt mai singură decît dacă aș trăi într-o pustie. Ajută-mă !

— Păi, vezi, eu, cum să-ți spun... Ar trebui să pleci de aici, dar eu...

— Ai dreptate, Mihai. Tu nu poți să mă ajuți. Crede-mă, îmi pare rău că mă ofilesc, că stau în curtea asta, în casa asta, ca o roabă. Nu mai știu de cînd n-am trecut de gardul care împrejmuiește școala. Sînt otrăvită, la fel cum sînteți și voi.

— Cum otrăvită ?

— Nu știu cum. Dar simt că toată viața asta scîrțîie undeva. De ce a trebuit să moară Pavel Ioța ? De ce trebuie să mă ofilesc aici ? De ce n-am bucurii ? Și cînd te gîndești că eu, care nu cunosc nimic din viață, pregătesc generații întregi pentru viață. Nu-i stupid, domnule învățător ?

— Vorbești prostii, Elena.

— Dumnezeu mi-e martor că nu vorbesc prostii. Și acum lasă-mă, vreau să rămîn singură.

Hanganu ieși fără să răspundă.

„Pregătesc generații întregi pentru viață... Cum de nu mi-a venit asta mai demult în minte ? N-am voie să pregătesc oameni slabi, așa cum am fost și eu ! Da, asta va trebui să fac ! Numai de n-ar trebui să rămîn aici. Și atunci să mă răzbun : Elevii mei vor fi tari, oameni care nu se vor lăsa înfrînți. Doamne, de aș avea mai multă putere..."

Elena rămase multă vreme în cancelarie, cu capul lăsat în palme. De obosită ce era, de bună seamă că ar fi adormit, dacă nu ar fi auzit ca prin vis strigătele desperate ale lui Valeriu.

Își șterse sudoarea de pe frunte, răsuflă adînc și se duse să-i fiarbă ceai.

15

Abia spre vară se înzdrăveni Benoagă. Se sculă din pat și se așeză pe un scaun de nuiele, în apropierea bucătăriei, cu fața la soare. Stătea așa, ore întregi, nemișcat, cu *Popa Tanda* pe genunchi. De plictiseală, se

obișnui să bea tutun, și din cînd în cînd seara, înainte de culcare, cîte o cinzeacă de rachiu de prună. Uneori, dacă isprăvea prea repede cinzeaca, o mai trimitea pe Elena pentru încă o jumătate la cîrciumă.

Elena îi citea tezele, compunerile și uneori ziarele.

Elena nu se pricepea la politică, credea că totul se rezolvă precum spune Valeriu.

— L-au arestat pe tatăl lui Pavel Ioța, i-a spus într-o zi.

— Bine i-a făcut. Tot era bolșevic.

— Cum bolșevic, căci n-are nici o clasă primară.

— Așa sînt bolșevicii...

Elena ar fi vrut să-l întrebe dacă bolșevic înseamnă să fii nemulțumit cînd fiul tău moare pentru „rege și neam", dar ce rost ar avea să-l întrebe ?...

Posomorîtă, se duse în camera ei și începu să plîngă : acum nici Grigore Ioța nu mai este. Desigur, nici focul de la cărămidărie. Cum de se sting toate în lume ?

La sfîrșitul anului școlar, Valeriu Benoagă a fost chemat la Arad. Plecă pentru două săptămîni. După primele zile de la plecarea lui, Elena se simți ușurată. Treburile casei se împuținară, prelegeri nu se mai țineau, era liberă.

Într-o seară, pe cînd se întorcea acasă din sat, se întîlni în fața cooperativei cu Hanganu. Hanganu era afumat. Mergea încet, legănîndu-se, de parcă ar fi călcat pe ouă. Cînd o văzu pe Elena, își scoase pălăria și bîlbîi un „bună seara" înțeles numai de el și o rugă să-l aștepte, să meargă împreună. Pe drum se propti de umărul ei, încît Elena se uită îngrijorată în jur, temîndu-se să nu-i vadă cineva. Ulița era pustie, numai un cîine vagabond, culcat la rădăcina unui gard, lătra fără pricină.

— Ești o femeie tare bună, spuse în cele din urmă Hanganu. Dacă n-ar fi Valeriu, te-aș ruga să... să... și

se încurcă, apoi începu să bîlbîie despre școală, despre copiii care nu-și fac lecțiile, despre ghinionul că fusese numit într-un sat uitat de dumnezeu, despre noroiul de pe ulițele școlii, care crește ca un lac mare în care se varsă toate fluviile din lume. Auzind de fluvii, Elena își aduse aminte fără nici un rost de Volga care se varsă prin șaptezeci și două de guri în Marea Caspică.

— La ce te gîndești, Elena ?

— La nimic.

— Nu se poate să nu te gîndești la ceva.

— Mă gîndesc la tine.

— La mine ? întrebă mirat Hanganu și se opri locului.

Dinspre pustă vîntul purta izul grîului copt. Undeva, prin apropiere, se legăna o poartă ruptă care scîrțîia a sărăcie.

— Da, da, la tine...

Hanganu căuta să se țină drept. Făcu un pas spre Elena, o îmbrățișă. Ea se smulse din strînsoare și-l îmbrînci. Învățătorul privi mirat în jur, nu pricepu ce se petrece cu el, își pierdu echilibrul și căzu cu fața la pămînt. Elena se sperie, îl ajută să se ridice, apoi îl propti de gard :

— Nu m-ai înțeles. Nu în așa fel mă gîndesc la tine. Dar tu ești beat și n-ai să mă înțelegi. Noapte bună.

Îl lăsă în voia soartei și se grăbi spre casă. În noaptea aceea cineva bătuse de mai multe ori cu pumnul în ușă, încît copiii se treziră și începură să țipe de parcă i-ar fi opărit cineva. Elena încercă să-i liniștească, pînă cînd îl auzi înjurînd pe Hanganu. Atunci își înfundă capul în perne și începu să plîngă.

A doua zi, Hanganu își ceru iertare.

— Iartă-mă, Elena, ieri am fost beat. Iartă-mă dacă am fost necuviincios.

— N-ai fost necuviincios. Ieri ai fost tu.

— Nu, Elena, tu nu mă cunoşti...

— Da, ai dreptate. Nu te cunosc. Cînd ai venit, atîtea speranţe am legat de tine. Ştii cît sînt eu de singură.

— Ştiu, Elena.

— Am crezut că alături de tine nu voi fi singură. Eu sînt foarte slabă. Aş fi vrut să am un sprijin la tine. Iar tu...

— Iartă-mă, Elena.

— N-am ce să-ţi iert. Nu-mi poţi da ceea ce n-ai. Eu am visat o şcoală mare, luminoasă. Mult soare şi... credeam că voi fi fericită. Dar spune-mi, tu, tu eşti fericit ?

— Voi fi, răspunse Hanganu fără să se gîndească.

Elena îl privi cu luare aminte. Ochii apoşi ai lui Hanganu aveau o culoare ciudată, nedefinită. Nici chiar acum, cînd îl privea, nu-i putea desluşi. În general Hanganu era de nedesluşit. Nasul ascuţit, puţin stacojiu de băutură, buzele subţiri, oasele obrajilor ieşite puţin înainte, pielea netedă, fără trăsături, sprîncenele împreunate, dese, lăsate deasupra orbitelor, nu exprimau nimic. Elenei i se părea că seamănă cu un sfînt pictat pe peretele altarului, despre care nimeni, nici chiar popa, n-ar fi putut spune dacă făcea parte dintre apostoli sau dintre sfinţii mărunţi.

Hanganu nu putu suporta privirile cercetătoare ale Elenei ; îşi aplecă faţa în pămînt. Un început de chelie îi mijea sub părul lins, pomădat.

— Îţi place să bei ? îl întrebă.

Hanganu îşi ridică capul.

— Îmi place.

— De ce ?

— Pentru că atunci uit.

— Ce trebuie să uiți ?

— Totul. Și pe tine.

— Pe mine ?

— Da.

— Și eu aș vrea să uit odată totul.

— Chiar vrei ?

— Vreau.

— Vino, am o damigeană de vin. Și zău, îmi place că te gîndești așa. În fond asta e singura soluție. Să uiți ! Știi cum e viața noastră de apostolat.

— Nu spune vorbe mari, Mihai.

— Nu-s vorbe mari. Așa este. Noi sîntem apostolii neamului. Tot românismul și-a legat nădejdea de noi. De aceea e bine să uiți. Să uiți viața asta plină de... de... Nu știa ce să mai spună.

— Iar cuvinte mari. Cînd eram la școală eu vedeam totul mult mai simplu. O școală înaltă, albă, elevi mulți, cu haine curate. Și undeva, aproape de școală, o casă unde să mă aștepte cineva.

— Uite, casa mea e lîngă școală, e chiar ce ai visat tu. Vino !

— Și ce să fac la tine ?

— La mine poți uita totul.

— Pe vremuri n-am vrut să uit. Aș fi vrut ca toate întîmplările, toate imaginile, fiecare boare de vînt să trăiască în mine. Aș fi vrut să cunosc, și tu mă chemi să uit.

— Numai pentru o scurtă vreme. Ai să vezi ! Vino, Elena ! Aștept această clipă de cînd te-am cunoscut... Am un vin minunat. Vino !

— De ce nu mă chemi mai departe, într-un alt sat, într-un alt oraș ?...

— Ai veni ?

— Cu dragă inimă.

— Atunci o să mergem.

— Pînă acum mi-ai spus că nu vrei să pleci din Comlăuș, pentru nimic în lume. Îți schimbi foarte repede părerile, domnule învățător.

— Pînă acuma a fost altceva. Știi ce, Elena ? Hai să uităm toate cîte au fost. Vino. Nici tu, nici eu nu avem ce pierde.

— Eu am.

— Ce ?

— O școală pe care o visez.

— Atunci vino, s-o uiți pe asta. După aceea o să ne gîndim la o altă școală. Vino !

— Eu n-am băut niciodată.

— Tocmai de aceea vino ! Va fi bine.

Elena aruncă o privire pe geam. Copiii dormeau. Îl urmă pe Hanganu. Acesta scoase damigeana și căută două pahare. Vinul se scurgea clăbucind auriu. Se revărsă peste buza paharului și se făcu lac pe fața de masă. Hanganu începu să rîdă.

— De ce rîzi ?

— Îmi pare bine că ai venit.

— Spune-mi drept, tu ce crezi despre mine ?

— Că ești o femeie foarte frumoasă. Pe legea mea. O femeie așa, plină cu suc.

— Și ce vrei de la mine ?

— Nimic.

— Minți !

— Elena...

— Știi că am doi copii.

— Lasă asta acum. Bea. Ai să vezi că ai să uiți...

— Totul nu se poate uita.

— Pe cuvîntul meu că se poate uita totul. Bea.

Ridică paharul și-l goli dintr-o singură înghițitură. Un timp Elena îl privi ca pe un străin, apoi nu se mai gîndi la nimic. Ridică paharul.

Vinul era acrișor, rece.

— Mai toarnă-mi un pahar.

Hanganu, ceremonios, turnă în amîndouă paharele.

— Așa-i că e bun ? E cel mai bun leac...

— Am să uit și gardul ?

— Și.

— Și pe tine ?

Hanganu o privi mirat. Își scoase tabachera, își aprinse o țigară, fără să se uite la Elena. Abia după ce trase fumul în plămîni se întoarse spre ea.

— Ești o femeie foarte ciudată. Îmi placi, Elena. Se aplecă spre ea, îi cuprinse umerii. Elena nu schiță nici un gest. Hanganu, care se pregătise la o rezistență, rămase descumpănit. Cum stătea aplecat, cu genunchii îndoiți, ca și cum s-ar fi opintit să ridice un sac, era tare caraghios. Asta o simți și el. Căută o vorbă cu duh să îndrepte totul spre glumă, dar nu găsi nimic potrivit. Schiță un zîmbet, care aducea mai mult a schimonoseală. Întinse mîna după un pahar. Sorbi vinul dintr-o singură înghițitură.

— Bea, Elena.

Elena bău.

— Cînd ai venit, eu am avut multă încredere în tine.

— Și acum ?... întrebă Hanganu.

— Acum ?... Mai toarnă-mi un pahar, Mihai !

După ce bău și pe cel de-al treilea pahar, Elena simți cum sîngele începe să-i vîjîie, apoi simți cum o greutate i se lasă în picioare. Hanganu îi urmărea respirația întretăiată, zvîcnirea regulată a sînilor, brațele goale.

— Cînd ai venit, credeam...

— Ce credeai ?...

— Ce importanță are asta... Nu mai ai vin ?

Hanganu îi mai turnă un pahar. Elena, nesigură, ridică paharul și simți cum toată încăperea începe să se clatine, apoi încet, să se învîrtă spre stînga, apoi spre dreapta. „M-am îmbătat", se gîndi, și fără nici o legătură își aduse aminte de compunerea lui Matei al lui Nichita. „Ciocîrlia este o pasăre românească". Ciudată compunere.

— Ce spui ?... se aplecă Hanganu spre ea.

— Ciocîrlia este o pasăre, Pavel Ioța, 25 ani... Matei, Matei al lui Nichita.

— Care Matei ? Despre cine vorbești ?

Elena începu să rîdă. Hanganu o privi mirat. Sughiță și el și se rezemă de perete să nu se clatine.

— Așa-i că uiți ?

Elena rîse iar.

Apoi tresări : unde a mai văzut ea mobilele astea din casa lui Hanganu ? Dulap lustruit, masă rotundă. Da, frizerul care-și ascuțea briciul... Oare cum îl cheamă ?... Are un nume atît de ciudat...

— Cine ascuțea briciul, Mihai ?

— Te-ai îmbătat, Elena.

Hanganu socoti că a sosit timpul lui. Ocoli masa și o prinse pe Elena de umăr. Ea începu să rîdă și mai tare. Hanganu rîse și el, apoi își strecură mîna prin deschizătura bluzei. Elena avea sîni tari. Deodată, femeia se smuci. Hanganu nu-și putu scoate mîna, se clătină. Elena se mai smuci o dată și Hanganu căzu cît era de lung. Elena se uită mirată în jur ; nu pricepu nimic. Vru să se aplece, pe urmă se răzgîndi. Se așeză pe scaun și-și rezemă fruntea în palme.

Camera începu să se învîrtă din nou, tot mai repede. Pe urmă parcă o ciurdă ar fi năvălit în încăpere : îi gîjîiau urechile... „Ciocîrlia zboară din cracă în cracă..." Dintr-o dată se făcu liniște. O liniște grea, apăsătoare. Crezu că i s-au astupat urechile. Și le pipăi. Ca un susur ușor se auzea parcă dintr-o altă încăpere respirația lui Hanganu. Stătea cu fața la podea, cu picioarele întinse. Elenei i se păru cunoscut, căscă ochii spre el și atunci se auzi prin perete un plîns deznădăjduit de copil.

— Plînge copilul, țipă Elena și se ridică în picioare.

Hanganu deschise ochii. Văzu lîngă el picioarele albe ale Elenei. Întinse mîna. Ea se feri. Porni spre ieșire, dar nu nimeri ușa. În fața Elenei totul era spălăcit. Masa i se părea enorm de mare, peretele foarte departe și transparent. Își frecă ochii, apoi auzi un zgomot în spatele ei. Se întoarse. În prag stătea un om. Elena își ridică încet privirile și nu-i veni să-și creadă ochilor. În prag stătea Valeriu Benoagă.

Valeriu întinse mîna spre ea, apoi o sprijini și o conduse acasă. O dezbrăcă și o culcă în pat. Elena vru să-i spună ceva, dar limba nu i se învîrtea în gură. Privea, prin ceața care i se lăsase în fața ochilor, cum Valeriu deschide sertarul dulapului din bucătărie, scoate o frînghie și o așază pe masă.

Frînturi de gînduri fărîmițau în creierul Elenei. La ce ? Ce vrea... rufele sînt uscate... ligheanu... Ce vrea cu ligheanul ?... se spală... nu...

Valeriu Benoagă puse frînghia în ligheanul cu apă.

Elena vru să-l întrebe de ce toate astea, dar nu reuși să formuleze nici o propoziție. Valeriu scoase frînghia din lighean, se apropie de pat, o răsuci și-și făcu vînt.

— Nu ! îngăimă Elena, apoi simți cum deasupra sînilor, pe piept, cineva o spintecă cu cuțitul. Frînghia căzu din nou, de astă-dată peste pîntec, peste față, peste brațe.

Elena închise ochii, tresări la fiecare lovitură și se trezi dintr-o dată. Auzi gîfîitul sec al lui Valeriu, simți biciul frînghiei pe picioare, apoi camera începu să se învîrtă din nou și nu mai simți nimic.

16

Ori de cîte ori se spăla, Elena își privea dungile vinete de pe piept, le pipăia și strîngea din dinți. Băiețelul o întrebă într-o zi :

— De ce ești vînătă, mamă ?

Elena nu știu ce să răspundă. Îi era rușine față de copii, față de ea însăși. Hanganu se purta ca și pînă acum. Ori se prefăcea că nu știa de cele întîmplate, ori nu știa nimic într-adevăr.

Nici Valeriu nu povesti nimic. El încă în noaptea aceea adusese de cîteva ori o cîrpă muiată în apă și-i alina durerile. Ca prin vis l-a auzit cum plîngea. Atunci cînd Valeriu a sărutat-o pe mînă, pe față, s-a prefăcut că doarme. Ar fi vrut să plîngă cu hohote, dar s-a ținut tare.

Două săptămîni au trecut de la această întîmplare, cînd într-o seară, Valeriu, pe neașteptate, s-a așezat pe marginea patului ei :

— Vreau să-ți vorbesc, Elena.

Elena nu-i răspunse nimic. L-a privit numai și Valeriu i se părea un om străin, mai străin decît inspectorii care veneau din cînd în cînd pe la școală.

— Vreau să-ţi vorbesc, Elena. Noi pînă acum am fost foarte fericiţi... Aşa-i ?

Elena nu-i răspunse nimic.

— Am fost fericiţi... Spune-mi, jură-mi pe sfînta cruce : m-ai înşelat ?

O, dacă ar fi întrebat-o acest lucru acum două săptămîni !

Clătină din cap în semn că da.

— M-ai înşelat ?

— Da. Aşa cum m-ai înşelat şi tu. Vezi, între noi doi...

— Spune-mi că minţi... Te rog, spune-mi că minţi... Elena începu să hohotească... Eu nu te am decît pe tine... Pe tine şi pe domnul din ceruri... Aşa-i că m-ai minţit ?

O milă groaznică puse stăpînire pe Elena.

— Te-am minţit, Valeriu. Şi pe mine şi pe tine. Acum du-te...

Valeriu îi apucă mîna şi i-o sărută.

— Îţi mulţumesc, Elena, îţi mulţumesc... Se duse la patul lui şi se culcă. Nu trecu mult şi se auzi sforăitul lui gros, înăbuşit.

Elena se sculă, se îmbrăcă şi ieşi în curte. O lună plină cît roata bunarului, cu contururi nedefinite, ca globul pămîntesc din cancelarie, alunecă tolănindu-se printre nori. Elena o privi îndelung. Deodată i se păru că luna s-a înţepenit undeva, şi acum, în sens contrar, nestăvilit, goneşte în jurul pămîntului. Ameţi, închise ochii, apoi jocul nu mai continuă. Luna porni din nou, acum parcă mai repede, strecurîndu-se printr-un nor dezlînat care aducea cu o turmă risipită, flămîndă. O ciocănitoare a ţinut cont de împărţeala orelor. Bătea undeva prin apropiere

într-un copac ; nu se auzea decît : toc, toc, toc, ! apoi, după o scurtă pauză, iarăşi : toc, toc, toc...

Pesemne nu-i răspunse nimeni, că se linişti.

17

Mureşul curge domol, ca o rugăciune cinstită. Dacă nu bate vîntul, nici valuri nu sînt. Elena stătea cu capul rezemat în palme şi asculta cîntecul trist al secerătorilor. Cîntecul venea dinspre luncă, din apropierea rîpii, acolo unde creşte un nuc singuratic. Odată Ioţa i-a spus că acolo au fost pogoanele lor... De ce e lumea pe dos ? Ar trebui să mă duc de aici. Să mă duc la Arad să-l caut pe Romulus. El m-ar putea povăţui. Ca pe vremuri. Oare de ce nu i-a scris niciodată ?... Acum cîntecul secerătorilor se auzea mai desluşit :

Se ascunde luna, printre nori s-ascunde,
Haiducul, românul, în păduri pătrunde...

Doamne, cu cine ar trebui să vorbească s-o ajute să plece de aici ?

Oare o fi minţit poetul cînd a spus : *„Nu poţi să legi în lanţuri primăvara !"*... Eu cum de sînt legată ?... Hotărî să stea serios de vorbă cu Hanganu.

— Mihai, sînt foarte nefericită.. Du-mă de aici. Simt că mă sufoc... Mi-ai spus odată de o şcoală mare, luminoasă.... Aş vrea să fiu om... Aşa cum am visat eu, aşa cum mi-ai povestit şi tu odată.

— Cum să te duc dacă n-ai încredere în mine...

— Spune-mi tu să am. Convinge-mă.

— Elena, uită-te la mine. Îţi vorbesc cinstit. Te plac. Din prima zi te-am plăcut. Nu ştiu dacă a fost vreodată

un om care să te fi dorit cum te doresc eu... Trebuie să ai încredere în mine.

— Mă iei de aici ?

— Vino la noapte la mine să discutăm...

— De ce la noapte ?

— Trebuie să ai încredere în mine... Eşti doar femeie...

— De ce te uiţi la mine atît de ciudat ?

— Mă uit ciudat ?

— Da.

— Eşti atît de prostuţă, Elena. Ţi-aduci aminte, încă în prima zi ţi-am spus că eşti frumoasă. Ai putea face carieră la Arad. Poate chiar în teatru. Eu am mulţi prieteni acolo.

— Eu vreau să fiu învăţătoare.

— O să fii învăţătoare.

— Acum iar te uiţi ciudat la mine. Nu ştiu ce să fac, Mihai. Nu ştiu ce îmi spune să n-am încredere în tine. Dar trebuie să plec. Înţelegi ?

— Cum să nu înţeleg ? Aşa mă cunoşti, Elena ?

— Nu te cunosc. Te rog, ia-mă de aici...

Hanganu nu şi-a aprins în noaptea aceea lampa. Stătea pe întuneric. Elena veni tîrziu spre miezul nopţii, tiptil.

— Mihai, dormi ?

— Nu, Elena. Te-am aşteptat. Sînt atît de fericit că ai venit...

— Spune-mi cînd plecăm ?

— Prostuţa mea... Asta nu merge aşa de repede. Va trebui să chibzuim... Tu plîngi, Elena ? De ce plîngi ?

— Nu plîng. Atît de mult aş vrea să am încredere în tine. Mai spune-mi o dată că mă iei de aici.

— Te iau.

— De ce mă ţii de umăr, Mihai...

— De acum încolo tot vom fi împreună. Numai tu şi eu... Eşti fierbinte. De ce tremuri ?

— Mi-e frig.

Mihai Hanganu o înveli apoi încet și o trînti pe spate.

Afară era o noapte răcoroasă, cu multă tristețe.

— De ce plîngi Elena ?

Elena nu i-a putut răspunde.

Învățătorul suplinitor a mîngîiat-o pe umăr, pe păr.

— Ia-mă de aici, Mihai, ia-mă de aici.

El a vorbit în șoaptă, i-a promis totul. A vorbit de oraș... de o școală mare cu ferestre luminoase... Și-n timp ce vorbea, cu palmele-i mari îi frămînta umerii, sînii...

De atunci, seară de seară, Hanganu o chema să-i povestească despre drumul lung pe care aveau să-l facă cu trenul și Elena nu mai putea de nerăbdare.

Parcă și soarele lumina mai frumos. Elena, ca pe vremuri, își pieptăna părul cu grijă, se îmbrăca curat. De multe ori îi venea să strige în clasă. Numai atunci se mohora, cînd toaca vestea afișarea noilor liste ale eroilor „morți pentru rege și neam".

Serile erau tot mai răcoroase, Valeriu era bolnav și Hanganu povestea de o școală din oraș. Elena era tînără, mirosea a lapte nefiert, muls proaspăt și avea mersul legănat, aproape bărbătesc.

Serile de obicei cinau cu toți, împreună, în tăcere. Valeriu stătea în capul mesei. Hanganu la stînga și Elena în dreapta lui. În timpul mesei nu se auzea decît clincănitul tacîmurilor, apoi la ora de culcare glasul gros al lui Hanganu.

— Mulțam de cină, noapte bună.

Elena și Valeriu rămîneau singuri, se uitau amîndoi în farfurii și tăceau. Abia după ce Valeriu a aflat de tot ce se petrece în jurul lui, pîndea fiecare mișcare a Elenei.

Dacă i se părea că Elena vrea să iasă afară din odaie, își împreuna mîinile uscate și se uita rugător după ea :

— Azi nu te duce la el. Numai azi nu te duce.

18

Într-o seară Valeriu se simți iar rău. O puse să-i caute hapuri în scrin. Elena răscoli toate sertarele, dar nu găsi nici o doctorie. În schimb descoperi o cutie pe care nu o văzuse pînă atunci niciodată. O desfăcu și rămase cu ochii holbați : avea în mînă un teanc întreg de scrisori. Erau toate închise. Întoarse un plic și citi numele expeditorului : Romulus Bugă. Le luă cu ea în camera cealaltă și, cînd Valeriu o întrebă de ce nu se culcă, îi răspunse că corectează caietele de teze.

Deschise primul plic. Citi data : era trimisă cu vreo două luni în urmă :

Dragă Elena,

Vezi, nu sînt ca tine. Eu mă țin de făgăduiala pe care ți-am făcut-o atunci seara, pe malul Mureșului. Îți amintești ? Cred că da. Eu sînt la răscruce de drumuri și de aceea trebuie să-ți scriu. E drept, am mai fost o dată, și acum un an, la cea mai mare răscruce : trebuia să aleg între viață și moarte. Am ales drumul celor vii, cu toate că voi înainta mult mai greu ca pînă acum. Mă voi bate, pentru că știu că nu voi putea decît să înving, chiar dacă mi-aș da și viața. Și să crezi că viața mea valorează mai mult acum pentru că eu sînt în posesia unui început de adevăr. De fapt, pentru asta îți scriu. Am scris tuturor cunoscuților, tuturor prietenilor. Vorbesc și ziua și noaptea și îmi pare rău că trebuie să dorm. Tu desigur te miri

de cuvintele mari pe care le folosesc și nu recunoști în spatele lor pe Romulus Bugă, școlar din Arad. Ai perfectă dreptate, sînt un alt Romulus Bugă. Și să nu crezi că sînt fanatic : nu tip mînat de revoltă, de fanatism stupid. E vorba de un lucru mult mai simplu, mai omenesc : de convingere.

Și eu mă întrebam de multe ori cum de am fost orb pînă acum și n-am văzut toate cîte se petrec în țară ! Și mi-am dat seama că nu puteam să văd. Am fost educat sistematic să nu văd. Pricepi, Elena ? Sistematic ! Și ce e mai groaznic, am educat timp de doi ani, în același sistem, două clase. Șaizeci de copii. Și tu ești învățătoare, Elena... Vezi, și pentru asta îți scriu. Într-o zi îți voi cere socoteală, sau ți se va cere socoteală... Lor le vei putea răspunde. Dar ție ? Și cînd te gîndești că e mult mai simplu să fii fericit, decît o credeam noi pe vremuri.

Iartă-mă că îți scriu aceste lucruri. Dar de multe ori îmi vine să dărîm zidurile, gardurile care stau între oameni. Poate că dacă n-aș fi olog, aș face-o, nu numai cu vorba. Nu numai pentru omenire (iar cuvinte mari), ci și pentru mine, pentru fericirea mea. Asta e tot. De fapt n-am găsit decît răspunsul la întrebarea unui cărămidar. Îți amintești ?

ROMULUS

P.S. Asta e ultima scrisoare. Îți comunic că nu mă țin de cealaltă făgăduială a mea în legătură cu însurătoarea. Peste două luni, la 1 septembrie, mă însor. Logodnica mea e chelneriță la un local, seamănă cu tine. Numai gropițele din obraji îi lipsesc. Am aflat că te-ai măritat și ai doi copii. Îți doresc multă sănătate și ție și copiilor. Desigur, soțul tău e un bărbat cum ți-ai dorit totdeauna. Îl invidiez.

Nu vreau să te plictisesc, de aceea nu-ți voi povesti prin cîte greutăți am biruit. Multe datorită ție. Îți mulțumesc și îți urez încă o dată noroc.

R. B.

Elena își aruncă ochii pe calendar. Era 22 august. Nu mai deschise celelalte scrisori. Le puse înapoi în cutie și așteptă pînă ce adormi Valeriu. Se strecură în odaia soțului și puse cutia înapoi pe scrin. Sperînd că-l întîlnește pe Hanganu ieși în curte. Luna plină ca o tipsie de argint vărui curtea școlii. De undeva de departe se auzea croncănitul unei stăncuțe. Elena își roti privirile : Hanganu nu era nicăieri. Merse tăcută pînă la gard. De acolo se putea vedea satul cu pătratele galbene ale ferestrelor, ca niște lămpi mici care presărau dîre de lumină peste ulițele strîmte ale comunei. De la cîrciumă răzbătea acordul viu al unui clarinet. Strînse cu putere leaturile putrede ale gardului. „Gard blestemat". I se părea că aduce cu niște gratii. N-ar trebui decît să sară peste el, să meargă înainte spre ulițele care duc spre inima satului. Ca un răspuns la aceste gînduri se auzi plînsul deznădăjduit al fetiței.

În clipa aceea îl văzu pe Hanganu.

— Mihai, mîine trebuie să plecăm... Va trebui să-ți citesc o scrisoare. Sînt atît de fericită... Vino. Îl prinse de mînă și-l duse spre locuința lui.

Hanganu aruncă scrisoarea, apoi se așeză pe pat și căscă.

— Nu știu ce-i cu tine. Folosești totdeauna niște cuvinte mari, ca tine. „Sînt fericită". Pe dracu ! Azi, mîine totul se răstoarnă, eu va trebui să fug... și sînt foarte plictisit... Mi-e și scîrbă. Dracu m-a pus să mă fac dascăl... Nu te dezbraci ?

Elena nu se dezbrăcă, ci veni în fața patului ; își propti bine picioarele în dușumea și-și puse mîinile în șolduri :

— Mi-ai făgăduit că mă duci de aici.

— Dacă-ți arde de vorbit, mai bine du-te acasă și ține predici bătrînului. Mie mi-e somn...

— Ai spus că mă iei de aici...

— Ești proastă, Elena...

— Asta-i ultimul tău cuvînt ?

— Du-te de te culcă.

Elena se întoarse pe călcîie și ieși.

Obosită, porni spre casă. În mijlocul curții se opri în dreptul fîntînii. Privi în puț. Golul era adînc, negru, fără fund parcă. Se scutură îngrozită.

În casă, Valeriu horcăia gros, asurzitor ca o locomotivă. Elena deschise sertarul dulapului, scoase o frînghie și o așeză în ligheanul cu apă. Valeriu auzi scîrțîitul ușii, se trezi :

— Unde te duci, Elena ?

— Mă duc pentru ultima oară.

Hanganu nici nu observă cînd reveni. Numai cînd ea, cu o singură smucitură, trase plapuma de pe el, își deschise ochii...

— Nu ! Nu, țipă, dar Elena lovi cu toată puterea. Era tînără, sănătoasă, cu mîinile oțelite de muncă. Trase a doua oară, a treia oară. Hanganu se chirci ca un vierme, țipă, își feri fața cu palmele.

Văicărelile dascălului suplinitor trecură prin peretele de cărămidă. În camera cealaltă, Valeriu Benoagă icnea la fiecare țipăt nou și rîdea. La marginile buzelor îi curgeau balele, dar acum nu se grăbi să le șteargă. Rîdea cu hohote, apoi îi dădură lacrimile. Îi veni în minte un carnețel cu scoarțe cafenii și i se păru că în fața lui, sub frînghie, stau culcați Alois Terente, Ivănuș Luncan, Dezideriu Boangă, Septimiu Rogoz și Hanganu însuși.

De dincolo, din camera alăturată, răzbea șuieratul frînghiei. Tîrziu de tot, Elena reveni. Se dezbrăcă, se culcă, și-și întinse mîinile de-a lungul trupului. Era obosită. Valeriu ascultă un timp răsuflarea femeii, apoi nemaiputînd răbda șopti :

— Îți mulțumesc, Elena.

— Taci.

Valeriu își trase capul între umeri și tăcu. Ar fi vrut să-i vorbească, să-i audă glasul, să-i mulțumească, să-i sărute mînile.

Dimineață, Elena își îmbrăcă copiii, vîrî în geamantanul de nuiele toate boarfele care îi căzură la îndemînă și deschise ușa. Valeriu se întoarse spre ea, dar nu cuteză să-i spună nici un cuvînt. O privi numai.

Elena, cu fetița de mînă, cu geamantanul sub braț, cu băiatul agățat de fusta ei, păși drept înainte, nu spre poartă, spre gard. Ajunsă acolo, se auziră pași, trosnetele leaturilor putrezite.

Valeriu fugi la ușă, dar n-avu curajul s-o strige.

Sus de tot, deasupra școlii, cînta o ciocîrlie.

ILIE TELEAGĂ

Cînd Moise Teleagă a coborît pentru prima oară din munții Vulcezdului, s-a minunat mult de opincile făcute din gumă, care i se păreau mai calde, mai trainice decît cele pe care le purta el, croite din piele de capră. Și de alte cele s-a minunat el în valea Cernei, și anume de casele ce se făceau din piatră, de acoperișurile care tot din lut ars erau durate.

Oamenii din munții Vulcezdului o dată coboară în valea Cernei : atunci cînd împlinesc douăzeci și patru de ani și vin să dea ce se cuvine cezarului : anii de cătănie, șase la număr. Din valea Cernei, flăcăii se adună în cete și pornesc pe jos pînă la Temeșvaroș, unde îmbracă mindirul Mariei Tereza. Spălați, îmbrăcați, merg mai departe pînă la Buda ; acolo se mai spală o dată, un caporal bătrîn îi învață să-și răsucească mustățile și o iau din nou în șiruri rînduite spre Beci.

Erau vestiți oamenii din munții Vulcezdului. Altcum de ce i-ar fi adus împărăteasa tocmai în orașul de pe Dunăre ? Toți erau înalți, cu spate lat, cu mustăți mari, aspre. Așa era și Moise Teleagă. A cătănit șase ani prin toată împărăția. A cutreierat Alpii, văile stîncoase din

Herțegovina, a văzut capre negre în Muntenegru, cetățile turcești din Buda și a stat de pază chiar la palatul împărătesei. Odată, pe cînd a fost de planton la Teatrul cel Mare, un muzicant surd, cu nasul lat, turtit, l-a îmbrățișat și i-a vorbit pe nemțește. Moise Teleagă nu l-a priceput, dar omul era atît de trist, încît n-a avut inimă să-l gonească. Așa l-a văzut caporalul, și a doua zi, la raport, l-au scos din rînduri și l-au băgat pentru douăzeci de zile la carceră. Pe urmă, după pedeapsă, a slujit prin orașe mici. A văzut italieni, croați, sîrbi, ruteni, șvabi, sași, secui, macedoneni, și bineînțeles oameni de neam : rumâni — moți din valea Arieșului, munteni din Țara Hațegului, din Țara Oașului și plugari de cîmp mureșeni, crișeni, someșeni. Din holdul ce n-a încăput pe mîna hangițelor, în drum spre casă, la Temeșvaroș, Moise Teleagă a cumpărat o năframă de mătase pe care își scrise numele cu un creion chimic. Vru s-o ducă Avrămiței, nevesti-si. Dar pe Avrămița n-o mai găsise în munții Vulcezdului : murise încă în cel de-al doilea an de cătănie, de dor, și au înmormîntat-o vecinii, din dragoste.

Moise Teleagă n-a răbdat mult în vîrful munților, la oi. În cea de-a doua primăvară și-a luat desaga în spinare și a pornit jos, în valea Cernei. Dar aici n-a găsit baci care să-l ia la zeciuială și nici slujbă de oier n-a găsit. A intrat între tăietorii de lemne și a început să doboare pinii. Îl durea inima după fiecare copac doborît, dar asta-i era slujba. Colo sus, în munții Vulcezdului, numai hoții tăiau pinul ; aici, cete întregi de moțogani. Tot aici, în valea Cernei, a cunoscut-o și pe fata hotnogului, pe Floarea, și a luat-o de muiere.

Floarea i-a născut două fete : pe Gheorghina și Dumitra.

Moise Teleagă se lăuda deseori în fața vecinilor.

— Una-i mai frumoasă decît cealaltă.

Dar n-a avut noroc de ele. Era cam de înălțimea brîului, cînd a venit un director la exploatare. Acesta, după două săptămîni, a început să se plictisească. Spunea că era obișnuit cu viața din orașele mari, cu gălăgie, cu întîmplări. Aici, în valea Cernei, nu se întîmpla nimic. S-a și plîns sămădăului, lui Hogoș :

— Mor dacă nu se întîmplă ceva. Voi nici măcar prostul satului n-aveți.

— Așa-i, așa-i, de cine să ne batem joc ? se jindui și Hodoș.

Pe urmă s-a gîndit cît s-a gîndit și i-a promis că pentru a doua zi de Paști va face rost de un nebun. Sămădăul a fiert încă în noaptea aceea mere în zeamă de mătrăgună și le-a așezat pe banca din fața bisericii.

Fetele lui Moise Teleagă au găsit merele. Le-au mîncat și încă în ziua aceea, în biserică, la slujbă, au început să vorbească aiurea, să cînte.

Hodoș a pufnit în rîs, pe urmă a început a se căina :

— Acum avem toante, chiar două, dar pînă să te poți hlizi, mai trebuie să aștepți zece ani. Oricît, nu se face să rîzi de copii.

Atunci și-a dat seama Moise Teleagă cine-i vinovat de soarta fetelor. S-a dus acasă și a luat securea din cui.

— Un'te duci, Moise, e sfînta zi de Paști, i-a spus nevastă-sa. Nu păcătui.

Ea nu știa nimic, zăcea în pat, era grea.

— Tu taci, muiere, i-a răspuns Teleagă și a luat gresia să-și ascută securea.

După ce a încercat tăișul cu unghia a luat securea subsuoară și s-a dus să-l caute pe Hodoș. L-a găsit la horă.

— Hodoș, mă, ia vino încoace.

Hodoș s-a apropiat de el.

— Ce-i ?

— Iaca ! A săltat securea și Hodoș n-a mai avut timp să se tragă la o parte. Oțelul i-a despicat țeasta pînă la bărbie.

A patra zi au sosit jandarmii. După ce au ascultat martorii, au socotit că Moise Teleagă nu-i pe de-a-ntregul vinovat, dar nepedepsit nu puteau să-l lase. „Cine știe, omu-i iute la mînie și aspru". Au hotărît să-i taie mîinile.

Din cot i le-au tăiat. Ciung cum era, Moise Teleagă nu s-a mai întors acasă. A luat drumul codrilor și s-a afundat de nu l-a mai văzut nimeni de atunci. Unii spun că l-au mîncat fiarele, alții că s-o prăpădit undeva în desiș și l-au înmormîntat braconierii.

2

Copilul născut de Floarea semăna leit cu Moise. Poate de aceea și-l botezase muierea la fel : Moise Teleagă.

Moise se dovedise de mic iute la cap și priceput la secure... Dar nu era nici la cîntec prost. Îl ascultau oamenii după lucru, la hodină, cum șuiera cu frunză de frasin, cum zicea din burduf. A crescut repede, înalt, și la însurătoare a mai coborît în jos cu o stație : la Vețel. Aici erau ferăstraiele exploatării, scîndurăriile, uscătoriile și magaziile. Se spune că odată, cu mulți ani în urmă (erau moșneni care-și mai aminteau de această întîmplare) au ars toate magaziile : tot cerul era o văpaie și două zile și două nopți au dănțuit flăcările între cer și pămînt.

Moise s-a însurat înainte de cătănie cu Iulia Gomboşului, o fată durdulie, cu sînge fierbinte. Toată exploatarea era cu ochii pe ea. Nimeni nu călca mai ţanţoş decît Moise Teleagă.

Era o sîmbătă seara şi Moise Teleagă se întorcea tocmai de la lucru, cînd paznicul de la clădirea direcţiei i-a făcut semn să se apropie :

— Măi Teleagă, măi, cred că ţi s-o mări simbria. Holţer, măi, directorul nostru, a pus ochii pe Iulia.

— Minţi !

— Să mă bată dumnezeu, măi Teleagă. Am fost aici cînd a chemat-o la dumnealui în birou. Am stat cît am stat şi cînd am văzut că nu se mai întoarce m-am dus să ascult la uşă. Tăman atunci a început să strige Iulia. Zic : „Măi, n-o fi lucru curat !" Bat la uşă şi Holţer dă cu piciorul în mine. Mă goneşte ca pe un cîine. Şi pe urmă tot am auzit ţipînd pe Iulia. Ia ascultă...

Se auzea glasul Iuliei : e drept, numai stins, stors de vlagă. Moise Teleagă s-a repezit la cancelarie. Cei din curte n-au auzit decît ţipetele de acolo, dar nu s-au apropiat de birou decît cînd s-au stins ultimele zgomote. Holţer era întins, nu mai răsufla. Pe Moise Teleagă l-au osîndit la ocnă pe viaţă. L-au dus în lanţuri şi nu l-au lăsat să-şi ia rămas bun nici de la Iulia şi nici de la fecioru-său, Ilie, care nu pricepea încă slovele. Dar, se vede, i-a fost scris să nu stea totuşi la ocnă. În cel de-al doilea an de război, s-a prezentat voluntar pe front. I-au dat trei zile libere, să stea alături de soţie să-şi mai revie oleacă. Cele trei zile s-au scurs repede, dar Moise Teleagă a plecat vesel la război, cu floare la căciulă, ştiind că după măcel se va reîntoarce acasă. Nu ştia că glonţul care avea să-i străpungă pieptul îl aştepta de mult. A murit la Starisad în

Herțegovina. Iulia și fiul ei Ilie l-au așteptat în zadar. Au plîns cît au plîns, apoi au încercat să-și aranjeze viața fără el.

3

Ilie Teleagă a învățat slovele de la un popă gras și bun și acesta, dacă era bine dispus, se lăuda cu deșteptăciunea lui Ilie :

— Are cap bun, moțoganu. Cap bun.

Ilie Teleagă se mîndrea cu spusele popii, dar nu s-a ținut de carte : bătea pădurile, umbla hoinar prin crînguri, cînta. Așa a crescut : în cîntec și sărăcie. La vîrsta de zece ani s-a aciuiat pe lîngă un ciubărar, a învățat mînuirea securii. Nu-i colț de țară unde să nu fi călcat el : la Constanța s-a minunat de apa verzuie a mării, la București de casele puse una peste altele. La Reșița de fumăraia care învelea orașul. Dar tot mai mult i-au plăcut cetinele de brazi, mirosul rășinii. Dobora copacul din patruzeci de bătăi, fără ajutoare. Cu toate astea a luat bătaie de la toți administratorii de pădure, a fost înjurat de toți sămădăii și odată a terminat sezonul fără un ban în pungă. Cîntecul lui era trist, moțesc. Unii spuneau că Ilie Teleagă e rău la băutură. Dar nu s-a lăsat doborît de griji. Noaptea făcea ciubere, ziua tăia pinii și vara pornea la drum de colindă. În orașe mari preschimba bănuții în bancnote de hîrtie și le îndesa în chimir. Trebuia să-și dureze casă, că de mult îi venise dorul de însurătoare.

Prin anul '40 a plătit ultima rată direcțiunii pentru scîndurile alese, dar n-a mai apucat să le transporte în sat.

Jandarmii i-au adus ordinul de chemare și nu mult după aceea s-a pomenit înghesuit într-un vagon de marfă cu alți patruzeci de infanteriști.

Cu nimeni n-a putut să intre în vorbă Ilie Teleagă. Toți făceau cîte ceva : unii se rugau, citeau Biblia, alții se uitau la fotografiile nevestelor, copiilor. Ilie Teleagă n-avea nici ce să citească, nici la ce să se uite. Scoase din buzunarul vestonului chitanța pe care o primise la achitarea scîndurilor. O mîngîie, o pipăi.

— Ce-i aia ? l-a întrebat un camarad.

— Casa mea ! i-a răspuns Ilie Teleagă.

La o stație au coborît și au luat-o pe jos. Se plîngeau cu toții, numai Ilie Teleagă era obișnuit cu umblatul.

Pe urmă a venit primul atac, primul bombardament. Ilie Teleagă a scuipat în palme și și-a mîngîiat chitanța. Cînd a zăcut rănit în spital și acolo numai de chitanță s-a interesat :

— O mai am, domnule doctor ?

— Da, da, uite ți-o aduc îndată.

Cu chitanța sub pernă, Ilie Teleagă s-a vindecat repede. Iar l-au trimis pe front. Dar nu mai lupta cu tragere de inimă. A văzut atîtea case dărîmate, încît îi era rușine să se mai gîndească la chitanța lui. „Ceva nu-i a bună", își zicea adeseori.

— Eu vreau acasă, vreau casa mea, a spus într-o zi cînd n-a mai putut răbda.

Căpitanul a scos o hîrtie să întocmească un proces-verbal, dar n-a mai apucat să deseneze slovele. Un glonț rătăcit (lui Ilie Teleagă i s-a părut că a venit de undeva dintre rîndurile românilor) i-a sfîrtecat țeasta. Pe urmă au pornit rușii. Nimeni n-a mai fost în stare să-i oprească.

Aproape de Iași, regimentul lui a fost preluat de hitleriști. L-au pus să sape tranșee, să ridice stavilă în fața

sovieticilor. Cînd toate tranşeele erau gata, i-au dat arme noi şi i-au spus că va trebui să meargă la un atac.

„Tocmai acum să mor, cînd războiul e aproape gata ?" s-a întrebat Ilie, dar n-a avut ce face.

Pe urmă, cînd cu cîteva ore înainte de atac a trebuit să predea toate actele — „aşa se obişnuieşte", i-a spus un neamţ — Ilie Teleagă s-a încăpăţînat.

— Chitanţa n-o dau !

— Cum n-o dai ? i-a răspuns neamţul cu o palmă.

Ilie Teleagă i-a dat chitanţa. Acum era totuna. Casă nu mai avea, dar ce mai avea Ilie Teleagă ?... Încă în noaptea aceea, cu alţi douăzeci de ortaci, a trecut la ruşi.

Iar cînd l-au întrebat dacă vrea să fie dus într-un lagăr de prizonieri sau vrea să lupte împotriva fasciştilor, Ilie Teleagă a ales a doua cale.

— Eu am o chitanţă la ei. Daţi-mi o armă care trage bine.

Aşa a ajuns Ilie Teleagă să cutreiere ţara, să se bată la Debreţin, să facă pod peste Tisa, să se spele în Dunăre la Buda şi să se caţăre în cel mai înalt vîrf din munţii Tatrei.

4

Acasă, directorul bătrîn murise, iar cel tînăr, fără chitanţă n-a vrut să-i elibereze scîndurile.

N-a avut topor la el Ilie Teleagă. A scuipat aspru în ţărînă şi a urcat în munţi, la tăietori şi s-a prezentat la şeful de echipă :

— Trece-mă și pe mine, sînt tovarășul Ilie Teleagă.

— Dumneata ești Ilie Teleagă ? l-a întrebat neîncrezător șeful de echipă.

— Eu mi-s.

— Și te pricepi la secure ?

— Oți vedea.

N-a coborît decît după patru luni, cînd s-a dus să se însoare. S-a întors acasă cu muiere și la sfîrșitul toamnei și-a durat o căsuță la marginea satului. Era mică, dar era a lui.

— O măresc, a spus nevesti-si și, de hotărît ce era, sus în pădure dobora pinul din treizeci de lovituri fără ajutoare.

Pe urmă n-a coborît multă vreme, decît atunci cînd l-au numit șef de echipă.

Nevasta s-a înstrăinat oleacă, dar prea era fericit Teleagă să bage asta în seamă.

— Mîine urc, și n-am să cobor decît la primăvară. Acum stinge lampa, Irină, și vină ; ne-om culca.

5

Era cam pe la Bobotează cînd Ilie Teleagă a auzit că nevastă-sa a fugit cu un lăutar la Pecica. Moțul care i-a adus vestea, un flăcău mărunt, cu fața osoasă, ciupită de ger, stătea la doi pași depărtare : îl cunoștea pe Ilie Teleagă, așa că ar fi fost o prostie să stea în apropierea mîinilor lui mari, butucănoase, crăpate de vînt și de ninsoare.

— O fugit, zău, mi-o spus și Tonciu, vecinul tău. Și cînd am bătut la poartă, nu mi-o răspuns nimeni. În

ocol, zăpada de două palme, fără călcături... Cineva a slobozit cîinele, să nu crape de foame... Am sărit gardul, bat la ușă, nimic. O fugit, zău. Și moțul ridică din umeri, ca și cum ar fi vrut să spună că nu e vinovat cu nimic.

Ilie Teleagă nu-i răspunse. Răsuflă adînc și scrută printre gene desișul, apoi ridică securea și izbi încă o dată și încă o dată. La fiecare lovitură, zăpada înghețată se scutura de pe acele ascuțite și verzi ale bradului. Lemnul trosni sec, se cutremură ca un om beat și se prăbuși în omăt. Abia atunci se apropie Ilie Teleagă de moț.

— O fugit, zici ?

— Zău, bace Teleagă !

Ilie Teleagă aruncă priviri scormonitoare în jur, apoi se apropie de un alt trunchi. Izbea puternic cu securea și gîfîia după fiecare lovitură. Cînd se prăbuși și al doilea brad, Ilie Teleagă se apropie iar de moț.

— Cu un lăutar, zici ?

— Cu un lăutar, baci Teleagă.

După aceea tăcură amîndoi. Printre brazi un vînt rece ridica omătul fin, ca zahărul pisat, și-l legăna deasupra luminișului. Dinspre piscuri, acolo unde norii își căutau culcuș printre stînci, se auzi o rostogolire de lavină ; era la început înceată, apoi tot mai aprigă. Zgomotul crescu, apoi se despică printre trunchiurile înalte ale pădurii, hăuind pînă departe. Un soare palid încremeni pe cer. Ilie Teleagă se întoarse ca și cum ar fi vrut să caute un alt brad demn de securea lui, apoi deodată se întoarse și se năpusti asupra moțului. Îl înghesui sub genunchi, îl izbi cu sete, puternic, drept în mijlocul obrazului.

— O fugit, zici ? și-l lovi din nou. Cu un lăutar, zici ? și iarăși îl lovi.

Cînd moțul nu se mai împotrivi și se întinse lat, cu ochii înecați în sînge, Teleagă se ridică în picioare. Pă-

rea mai înalt, drept și de neclintit, ca și trunchiurile pe care le dobora. Vinele de la tîmple îi zvîcneau repede. Răsufla ușurat acum. „Va să zică Irina nu mai era".

Moțul se ridică și el. Își spălă fața cu omăt, scuipă sîngele închegat, apoi se șterse pe la gură cu mîneca scurtei de dimie.

— Mă bătuși, baci Teleagă... Mă bătuși...

Ilie Teleagă se apropie de el și-l sărută ; un timp, stătură așa, tăcuți, apoi răscoliră buzunarele după duhan. Pe urmă își răsuciră cîte o țigară, groasă cît un deget de moț, și traseră adînc în plămîni fumul albăstriu și pișcător.

Teleagă rupse liniștea :

— Timpul ăsta e taman bun de tăiat. E aerul uscat, nu leagă lemnul.

— Nu leagă, baci Teleagă.

Și iar tăcură. Pe urmă, Teleagă își ridică brațul și arătă spre un copac.

— Vezi pinul cela... O fi de vîrsta mea...

— O fi, baci Teleagă...

— E lemn sănătos...

— Sănătos...

— Dar dacă izbești o dată cu securea...

— Lasă, baci Teleagă...

Mai vorbiră despre cremenea de Criș, bună pentru subțierea tăișului de oțel, apoi porniră la vale.

Pe drum, Ilie Teleagă înveli capul securii în cîrpă de lînă să nu prindă gheț. Pe urmă, ca să-și alunge gîndurile, începu să cînte încet, mai mult pentru el :

...Crești pădure, și te-ndeasă
Numa' loc de-o casă-mi lasă,
Numa' loc de-o casă-mi lasă...

Cînta încet, molcom, cu voce groasă, lungind „ă"-urile și „e"-urile.

...Arză-te-ar focu, pădure,
Arză-te-ar foc și secure...
Arză-te-ar foc și secure...

În noaptea aceea toată baraca s-a îmbătat din banii lui.

Cu capul rezemat pe masă, Ilie căuta toată noaptea să priceapă rostul vorbelor celor din baracă.

— I-o fugit, că luni de zile nu s-a dus s-o vadă... Femeia-i femeie, de ce a lăsat-o în paragină ?

Teleagă n-avea putere să se împotrivească. Și-o închipuia pe Irina — albă, cu mînecile cămășii largi suflecate — așteptîndu-l... „Apoi nu, eu mi-s bărbatul !"

Și dimineața, în loc s-o ieie spre creste, Ilie — cu securea pe umeri — porni la vale, spre sat. Șeful de echipă nici n-a căutat să-l oprească. Știa că ar fi fost în zadar. În schimb îl șterse de pe lista angajaților. Era convins, ca toți de altfel, că Ilie Teleagă o să putrezească la pușcărie. Viața, sus în codri, e aspră și oamenii sînt la fel. Și moartea e aspră în codri.

Ilie s-a îmbătat și în sat. Noaptea, întorcîndu-se de la cîrciumă, căuta după chibrite să-și aprindă casa. Cui i-ar mai folosi după toate astea ? Lîngă poartă, își zări cîinele rebegit de foame și frig. Dădu cu piciorul în el și se culcă în tîrnață, pe rogojină. A doua zi își vîndu toate doagele pe preț de nimic și tocmi o căruță pînă la Pecica.

Dar n-a ajuns pînă acolo.

Dincolo de dolma căii ferate, căruța se poticni. Ilie, cum stătea în picioare, cîntînd de răsunau îndepărtările, căzu în lături, cu spatele în leucă. Lemnul ascuțit i se înfipse adînc între coaste. Cînd căruțașul își întoarse privirile

să vadă de ce Teleagă nu mai cîntă, era să cadă de pe capră. Îl văzu cum îl bucește sîngele pe gură. Îl așeză în lungul cociei și dădu bici cailor. Nu se opri decît în fața porții de fier a spitalului „Sfînta Maria" din Rodna.

6

Trei zile și trei nopți s-au căznit medicii pînă ce Ilie Teleagă începu să răsufle din nou. Apoi au trecut încă multe zile pînă și-a venit de-a binelea în fire și se dumiri unde se află. În camera mare, albă și caldă, un singur lucru îi supăra privirile : tăblia neagră agățată la căpătîiul patului, pe care scria cu litere mici, rotunde : „Ilie Teleagă, 33 ani, tăietor, Vulcezd". Ori de cîte ori își arunca privirile spre această tăblie, i se părea că-și vede crucea de apoi. Se scutura, și atunci parcă mii de ace i se împlîntau între coaste.

După două săptămîni i-au dat voie să se ridice, să umble. Se tîra de la un pat la altul, povestea și asculta poveștile altora. Numai nopțile treceau greu. De mult i se făcuse lehamite de somn. De aceea stătea cu ochii deschiși țintă spre tavan, unde parcă vedea aievea cum Irina se așeza pe genunchii lăutarului : afurisitul îi cînta cu scripca la ureche toate cîntecele care îi erau dragi lui :

— Dumneata, tovarășe Ilie Teleagă, n-o să te faci bine dacă nu vrei.

— Păi nu vreau.

Din ziua aceea doctorul, un om mic și gras, cu capul rotund ca o bilă, nu-l slăbea cu întrebările :

— Cum, nu e nimic pentru care ar merita să trăiești ? Ești tînăr. Poate vrei să te însori.

— Am fost, făcu ursuz Ilie Teleagă.

— Ei, dar un țel tot ai.

— Aveți dreptate, tovarășe doctor. Am. Caut să mă fac sănătos. Vreau să sparg țeasta unui muzicant.

— Dumneata ești tare înfocat.

— Așa a fost și tata, și bunicu. Așa sîntem noi, moții. Cinstea numai cu sîngele se spală.

— Sau se mînjește.

— Fă bine și mă lasă în pace, doctore.

Din ziua aceea parcă tot spitalul ar fi bolunzit. Cu toții căutau să intre în vorbă cu Ilie Teleagă. El se închise ca un trandafir de cîmp în vreme de ploaie. Dar parcă poți sta buștean cînd ești măcinat ? Cînd nu mai putea răbda liniștea, se ridica, se tîra pînă la fereastră să vadă cum se topește zăpada. Aici l-a cunoscut și pe ologul din patul din stînga lui : un om frumos, cu fața trandafirie și caldă, care se măcina văzînd cu ochii.

— Eu n-am să mai văd topirea zăpezii, i-a spus acesta într-o noapte și Ilie Teleagă îi citi în ochi părerea de rău. Eu mor.

— Mori pe dracu !

Omul i-a zîmbit trist și lui Ilie i se făcu milă de el. Pe urmă, uitîndu-se la omătul alb din ograda spitalului, se gîndea la foșnetul atît de cunoscut și proaspăt al brazilor, la adierile calde, umede, ale pădurilor, la colții de pini abia răsăriți, la zborul săgetat al vrăbiilor. „O, doamne, că mare și frumoasă e pădurea !" Se și vedea sus, într-un poieniș, de unde, dacă era senin, putea cuprinde peste crestele brazilor casele din sat. Și una din ele era o casă cu acoperiș de stuf mucegăit : casa lui. Un gînd îl fulgeră prin minte : „Ce-ar fi dacă s-ar întoarce Irina ?" Ar

bate-o, de bună seamă că ar bate-o, de ochii lumii, să nu se spună că Ilie Teleagă nu e bărbat. O, doamne, cum ar bate-o, o, doamne, cum ar iubi-o ! N-ar fi tăietor mai fericit ca el pe toți munții Vulcezdului !

Vecinul îl bătu pe umăr.

— Ce te frămîntă, omule ? Azi-mîine ești sănătos, pleci...

— Mai bine n-aș pleca. Vorbea încet, cu chibzuială. Poate că ar fi fost mai bine să nu se trezească niciodată ; atunci n-ar mai fi trebuit să se gîndească la Irina. Pentru că la Irina nu se putea să nu se gîndească.

Vecinul îl mai întrebă cîte ceva, dar Ilie nu se arătă vorbăreț. Nu voia să dea și altuia din povara lui.

Totuși, după cîteva zile de plictiseală, îi povesti toată viața lui : anii de copilărie, hoinăriți prin țară în urma carului cu coviltir de papură, cu ecoul aceluiași cuvînt care l-a petrecut pînă la cătănie : „ciubăreee..." Pe vremea aceea a învățat meșteșugul securii, mînuirea cuiului încins pentru găurit fluierelor, alegerea bradului pentru scînduri. Cînd firul povestirii ajunse la Irina, se rupse. Îngîndurat, Ilie Teleagă rămase o vreme tăcut și-i plăcu tare mult că vecinul nu i-a mai pus întrebări. Poate de aceea continuă, și-i vorbi de tîrgul de fete de pe muntele Găina, unde a zărit-o pentru prima oară pe Irina, așezată în vîrful zestrei : patru perne cusute de ea. I-a zîmbit, dar Irina (așa era întotdeauna) a închis ochii rușinată. A stăruit pe lîngă ea. Și de bună seamă, fără părinții ei n-ar fi putut-o convinge. Pe urmă, un an întreg i-a trebuit s-o dezvețe să-i spună „bade" și s-au iubit mult. Mult de tot. A povestit și de lăutar și de hotărîrea lui să despice țeasta muzicantului. Vecinul a zîmbit amar și nu i-a răspuns în noaptea aceea. I-a răspuns abia a doua zi, cînd au stat iarăși la fereastră, ascultînd duși picuratul monoton al stropilor.

— Ai spus că de n-ar fi îndemnat-o părinții nu s-ar fi dus după tine ?

— Îs proaste fetele — zîmbi Teleagă — îs proaste, zău. Ce știu ele ?... Mie mi-o plăcut la prima față.

Tăcu. I se păru că spusese prea mult. Privi spre bolnav, gata să-l înfrunte. Vecinul privea în altă parte, amărît, trist, preocupat parcă de scurgerea sforilor de apă de pe fața sticlelor.

— Îs proaste fetele, mai spuse o dată Teleagă, încet, mai mult pentru el.

— Și ți-o spus „bade" ?

— „Bade" mi-o spus. Dar am dezvățat-o ; că nu se cade...

Vecinul îl bătu pe umăr și rîse silit, fără convingere :

— Poate nu te-a iubit muierea.

Ilie Teleagă tresări.

— Nu m-o iubit, zici ?

— Te întreb numai, răspunse omul. Poate că n-am dreptate. Dar mă întreb de ce o fi plecat ?

— De ce o fi plecat, zici ?

Nu știu să-i răspundă. Dar ce-l privea pe el ? Poate vrea să-și bată joc de el ?

— Am să-i despic capul ! Că asta mă ține în viață !

Vecinul tăcu multă vreme. Privea stăruitor curtea, coviltirul gros de zăpadă pătată care se topea stîrnind șiroaie de apă murdară. Apoi începu să vorbească. La început cu glas stins, apoi tot mai înfocat, despre frunzele care prind culoare, despre cîntecele cosașilor, despre oameni care se iubesc, despre viață. Ilie nu pricepu mult din vorbele lui. Îi spuse :

— De ce nu-mi vorbești despre tine ?

Omul — ca și cum ar fi așteptat această întrebare — se rezemă în coate :

— Multe nici la mine nu sînt de spus. Sînt fiu de poştaş şi am cheltuit banii părinţilor prin şcoli. Am citit tot atîtea cărţi cîţi brazi ai doborît tu în Vulcezd. Oamenii spuneau despre mine că sînt deştept şi eu eram foarte încrezut. Pe urmă, după război...

— Da piciorul unde l-ai pierdut ?

— Pe front.

— Tu ai dat mult pentru lumea asta.

— Sînt destui care au dat mai mult. Şi viaţa.

— Spune, vecine.

— Şi eu am iubit o fată. Se numea Elena. A trebuit să se căsătorească cu un dascăl.

— Şi tu ce ai făcut cînd te-ai întors ?

— Eu ? Nimic. Crezi că aş fi făcut-o fericită dacă aş fi spart ţeasta dascălului ?

— Îmi dai poveţe ? îşi încreţi fruntea Ilie Teleagă.

— Da.

— La mine nu se prinde. Eu îs om aspru. Eu am umblat pe fronturi.

— Şi eu am umblat. Ştii, Ilie Teleagă, uneori duşmanul e chiar răul din noi. Cînd vom învinge şi răul din noi...

Ilie Teleagă n-a dormit în noaptea aceea. Ciudat era acest olog. A doua zi l-a rugat să-i mai povestească din viaţa lui :

— Şi, spune, tu o mai iubeşti pe Elena aceea ?

— Mult de tot. Aşa de mult că, să nu-i fac inima grea, i-am scris că m-am însurat şi eu. Să aibă inima împăcată.

Ştii, Ilie Teleagă, e tare plăcut să faci bine.

— E tare greu să faci bine, îl corectă Ilie Teleagă. Mai spune-mi de tine.

— Cînd m-am întors din război mi-am dat seama că ştiu mult mai puţin decît oricare muncitor din fabrică. Am început să învăţ din nou şi am cunoscut o altă lume.

Frumoasă. La fel de frumoasă ca brazii despre care mi-ai povestit tu. M-am îmbolnăvit de piept. Dar eram atît de necumpătat cu viața cunoscută a doua oară, încît nu m-am îngrijit. La fel, cum nu ai îngrijit-o nici tu pe Irina. Poate pentru ea, fuga cu muzicantul a însemnat aflarea acestei vieți. Și-acum tu vrei să i-o iei...

Teleagă îl privi pieziș : „Să nu mă fi iubit Irina ? Și dacă eu o iubeam... Și-apoi eu mi-s bărbatul în casă."

Vecinul tuși de cîteva ori. Continuă :

— Ce aș mai putea spune despre mine ?... Da, îmi pare rău că trebuie să plec. Dar sînt bucuros că după mine vor rămîne două cărți în care am spus tot ceea ce am crezut că e frumos în viața asta nouă.

Teleagă își încreți fruntea și-i asculta povestea îngîndurat. Deodată i se păru că glasul ologului vine de undeva, de departe, stins, parcă dintr-o altă cameră. Apoi auzi un zgomot înfundat, sec, asemănător cu căderea înceată și atît de cunoscută a trunchiurilor. Vecinul se închise încet, ca un briceag de bîlci. Îl ridică și-l întinse în pat. În zori, vecinul a murit. Cînd s-a trezit, Ilie Teleagă nu l-a mai văzut. Și patul fusese scos din încăpere.

Spre prînz, sub streașina de lemn au început să picure stropi groși de ploaie. Se împrimăvăra ; petele de zăpadă palide, murdare de călcături, se destrămau sub privirile albe, calde, ale soarelui. „Dreptate a avut vecinul azinoapte, n-a mai prins topirea omătului. N-a mai prins să vadă cum se naște un an nou și nici moartea acelui vechi n-a mai văzut-o."

Dintr-odată se simți obosit și-i pică tare bine somnul. Și parcă nici gîndul că a fugit Irina nu-l mai ardea ca înainte : „Oare ?... O fi rîzînd și acum lăutarului, ca atunci cînd mi-a călcat pentru prima oară pragul ? Că atunci era frumoasă Irina. Atunci și totdeauna..."

Dăduse grîul în pîrg și pămîntul își căsca însetat gurile flămînde spre cer cînd Ilie îmbrăcă din nou hainele de dimie aspră, acum prea largi pentru el, și părăsi spitalul. Mergea alene, cu securea subsuoară, răscolind cu opincile colbul drumului de țară. Și colbul cenușiu și fin se legăna înalt, cam la un stat de om, încă multă vreme în urma lui. La cei doi plopi singuratici, unde se despică drumul, Ilie rămase pe gînduri. Pe urmă, aducîndu-și aminte de vorbele vecinului de pat din spital, apucă hotărît pe drumul nepietruit care ducea de-a dreptul spre munte și a doua zi se înfățișă la baracă.

Seara cînd au coborît tăietorii din pădure, moțul cel tînăr s-a așezat lîngă el.

— Moale a fost capul lăutarului ?

— Nici nu l-am văzut.

Moțul nu i-a mai pus alte întrebări. Îl socotea nevrednic ca tăietor și abia acum îi era ciudă că se lăsase atunci bătut de Ilie Teleagă.

Foșnetul abia auzit al bradului, laptele muls proaspăt, aerul de munte greu și rece se dovediră mai dibaci decît toți medicii din Rodna. Ilie Teleagă prinse din nou puteri și cînd au apărut primii fulgi răzleți nu se mai găsea tăietor care să fi încercat securea cu el.

Moțul l-a întrebat într-o zi :

— Nu mai ai griji, bace ?

Ilie Teleagă n-a știut ce să-i răspundă. Numai atunci a prins grai, cînd a aflat că lăutarul s-a mutat în casa lui, iar Irina împinge dealul cu pîntecele.

— Borțoasă-i, zici ?

— Borțoasă, bace Teleagă.

Și Ilie Teleagă iar vru să se năpustească asupra moțoganului, dar acesta ridică securea. Ilie Teleagă își scuipă în palme și se apucă de lucru, tăcut, ca unul fără vorbă. Izbiturile puternice, dese, se loveau de brad, vîntul le purta pînă departe, le lovea de stînci.

Cum a spus slăbănogul cela din spital : „Poate pentru Irina fuga a însemnat aflarea adevăratei vieți ? Și-acum tu vrei să i-o iei ?"... Lovi îndîrjit în scoarța pinului. „Nu, nu trebuie să mă duc s-o văd. Trebuie să rămîn aici !" Lovea lemnul din toate puterile, pînă ce un zgîrci îi înțepeni palmele. Își descleștă degetele de pe mînerul securii și-și spuse cu voce tare : „Trebuie să rămîn aici !"

Totuși nu putu răbda.

Seara, coborî în sat pînă în apropierea casei lui, să vadă ce-i de văzut. N-a văzut nimic. Perdelele erau trase și era tăcere. Ilie a urcat din nou la baracă.

8

Nopțile erau lungi, parcă n-aveau să se sfîrșească niciodată. Cîteodată, îi venea să țipe de ciudă și de durere.

...Crești, pădure, și te-ndeasă,
Numa' loc de-o casă-mi lasă,
Numa' loc de-o casă-mi lasă...
Loc de-o casă și-o cărare
Să mă duc la mîndra-n voie
Pînă la Irina-n vale..."

Nu-și mai aduce aminte cine aduse într-o zi vestea că lăutarul își bate muierea.

— O bate pe Irina, zici ?

— O bate, baci Teleagă.

Atît de multă amărăciune s-a adunat în el, că într-o noapte n-a mai putut să rabde. A coborît într-o fugă în sat şi a trezit cîrciumarul. A băut mult, nici el nu-şi mai aduce aminte cît anume şi ieşi legănîndu-se ; trînti poarta care pe vremuri fusese a lui. Din casă se auzeau bocete : plîngea Irina. Deschise uşa şi se postă în prag. Din întuneric apăru un om înalt, cu fruntea lată, lucioasă, parcă acum văcsuită pentru tăişul oţelului. Ilie Teleagă strînse puternic codişca securii. Din întunericul camerei auzi vocea cunoscută a Irinei :

— Ilie, ce vrei să faci, Ilie ?

Lăutarul îngînă şi el ceva apoi se retrase. Umbra lui, nefiresc de mare, părea pironită de perete.

— Ieşi ! îi spuse Ilie şi se dădu la o parte din uşă să-i facă loc.

Irina sări la lăutar şi-l prinse de braţ :

— Rămîi !

Muzicantul, nehotărît, îşi umflă pieptul, apoi o cuprinse de umeri. Stătură o vreme aşa, nemişcaţi, ascultînd cum în curte vîntul încurcat în stuful streaşinei ţiuia subţire, simulînd un cîntec.

— Nu mă mai iubeşti, zici ? întrebă Ilie Teleagă, dar nu-i răspunse nimeni.

Lăsă securea jos, se întoarse şi ieşi în ogradă. Cîinele i se gudură la picioare, dar nu mai dădu în el ca-n alte dăţi. Deodată simţi că cineva îl priveşte din spate. Se întoarse şi văzu în pătratul uşii făptura înaltă a lăutarului. Îi strigă :

— Apropie-te, lăutarule.

Omul veni încet, cu mişcări nesigure.

— Să n-o mai baţi pe Irina ! E fată firavă şi bună. Apoi trînti poarta şi se mistui în întuneric.

Cînd ajunse sus, aproape de baracă, dinspre pădure, printre trunchiuri, mijeau zorile. Cerul lăptos şi îndepărtat prindea luciri galbene. Ce păcat că omul, fiul poştaşului, nu mai putea vedea răsăritul soarelui ! De bună seamă s-ar fi bucurat. Acum îi păru rău că nu-l întrebase niciodată cum îl cheamă. Ar fi putut să-i cumpere cărţile, să mai stea de vorbă cu el.

Moţul îi ieşi în întîmpinare :

— Ai fost ?

— Fost !

Tînărul pricepuse totul. Îşi ţuguie buzele şi spuse obişnuit, de parcă ar fi vorbit despre brazi şi nu despre oameni :

— Eşti om de nimic, Ilie Teleagă ! Om slab !

— Om slab, zici ? şi îi zîmbi ciudat, bucuros de apropierea brazilor, de răsăritul soarelui, de tot ce-l înconjura. Numai el ştia cît era de puternic.

CUPRINS

Nenea Matei	5
Prima concediere	9
Strada Semaforului	13
Casa de corecție	19
Tricoul vărgat	28
Hoțul	34
Tatăl lui Trifu	39
Adam	43
Flașnetarul	54
Dușan	57
O felie de pîine	67
În bou-vagon	81
Cerul începe la etajul III	95
Kilometrul 1314	114
Muntele orb	131
Tavanul cu stele	135
Testamentul	141
Țigara	152
Ajutorul roșu	158
Bătrîna	163
Două întîlniri	170
Pantofii	178

Un om cenușiu 184
Circarul 191
Un plic cu piper 207
Ciocîrlia 223
Ilie Teleagă 294

Redactor responsabil : DUMITRU MATEI
Tehnoredactor : Elena Călugăru

Dat la cules 02.10.1964. Bun de tipar 02.03.1965. Apărut 1965. Tiraj 15 160 ex. Broşate 14 080 ex. 1/1 Legate 1 080 ex. Hîrtie tipar înalt tip B de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 14,39. Coli tipar 20. A. nr. 13 524/1964. C. Z. pentru bibliotecile mari 8R. C. Z. pentru bibliotecile mici 8R—32.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 902 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

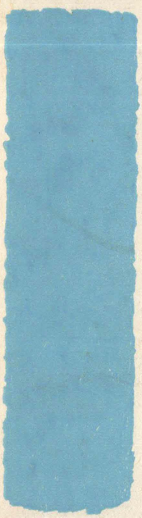

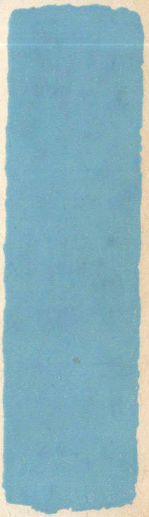

Lei 6,25